

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Wrocław, dnia 16 grudnia 2021 r.

Poz. 6073

UCHWAŁA NR XL/277/2021 RADY GMINY RUDNA

z dnia 25 listopada 2021 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 1372 ze zm.) oraz z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 710 ze zm.), uchwala się co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025 stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Rudna.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od daty ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Przewodnicząca Rady Gminy:
Joanna Bagińska

Załącznik do uchwały Nr XL/277/2021
Rady Gminy Rudna
z dnia 25 listopada 2021 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY RUDNA NA LATA 2022-2025

Opracowanie:

Bogna Oszczanowska

SPIS TREŚCI

1. Podstawy prawne <i>Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025</i>	4
2. Uwarunkowania zewnętrzne opieki nad zabytkami.....	6
2.1. Uregulowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami.....	6
2.1.1. Ustawowe formy ochrony zabytków.....	6
2.1.2. Ochrona zabytków wynikająca z prawa międzynarodowego.....	7
2.1.3. Ochrona zabytków wynikająca z innych przepisów.....	8
2.2. Organy ochrony zabytków.....	10
2.3. Założenia polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	12
2.3.1. <i>Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022</i>	12
2.3.2. Inne rządowe dokumenty strategiczne związane z problematyką ochrony zabytków i opieką nad zabytkami.....	14
2.3.3. Infrastruktura informacji przestrzennej o zabytkach.....	17
2.4. Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w wojewódzkich dokumentach strategicznych.....	18
2.4.1. <i>Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024</i>	18
2.4.2. Inne dokumenty strategiczne województwa związane z problematyką ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	20
2.5. Dokumenty strategiczne powiatu lubińskiego związane z problematyką ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	22
3. Uwarunkowania wewnętrzne opieki nad zabytkami.....	25
3.1. Charakterystyka środowiska kulturowego gminy Rudna.....	25
3.2. <i>Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025</i> a dokumenty programowe gminy.....	54
3.3. Ochrona zabytków gminy Rudna – stan prawny.....	58
3.3.1. Rejestr zabytków.....	58
3.3.2. System ochrony krajobrazu kulturowego gminy w dokumentach prawa miejscowego.....	79
3.3.3. <i>Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Rudna</i>	83
3.4. Działalność instytucji kultury i stowarzyszeń związanych z ochroną zabytków gminy.....	89
3.4.1. Gminne instytucje kultury.....	89
3.4.2. Partnerstwa.....	89
3.4.3. Organizacje pozarządowe.....	90
3.5. Szlaki.....	91
3.6. Ocena stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego oraz główne problemy związane z opieką nad zabytkami gminy Rudna.....	93
4. Założenia programowe.....	106
4.1. Priorytety polityki gminnej związanej z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami oraz kierunki działań i zadania <i>Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025</i>	106
4.2. Inwestycje i projekty związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami realizowane przez gminę Rudna oraz planowane do realizacji na lata 2022-2025.....	111
4.2.1. <i>Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Rudna</i>	114
4.2.2. Projekty i zadania inwestycyjne planowane na lata 2022-2025.....	117

4.2.3. Gminna ewidencja zabytków oraz planowanie przestrzenne.....	119
4.2.4. Edukacja i promocja.....	120
4.3. Dotacje z budżetu gminy Rudna na prace konserwatorskie przy zabytkach.....	122
4.4. Możliwości pozyskania środków finansowych na projekty z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego.	124
4.5. Ulgi podatkowe.....	126
5. Instrumenty realizacji <i>Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025</i>	127
6. Monitoring <i>Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025</i>	128
MATERIAŁY WYKORZYSTANE W OPRACOWANIU.....	129
ANEKS.....	134
GMINA RUDNA. WYKAZ KART ADRESOWYCH <i>GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW GMINY RUDNA</i> . Źródło: <i>Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Rudna</i> ; wykazy obiektów stanowią załącznik do Zarządzenia nr 692/2015 Wójta Gminy Rudna z dnia 8 września 2015 roku.....	134
GMINA RUDNA. DAWNE NAZWY MIEJSCOWOŚCI.....	182

Na stronie tytułowej nieistniejący pałac w Kliszowie. Litografia zamieszczona w albumie Alexandra Dunckera *Die Ländlichen Wohnsitze, Schlösser und Residenzen der Ritterschaflichen Grundbesitzer in der Preussischen Monarchie*, Bd. 9, 495, Berlin 1866-1867.

<https://web.archive.org/web/20070612055857/http://www.zlb.de/digitalesammlungen/SammlungDuncker/09/495%20Klieschau.pdf>.

1. Podstawy prawne *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025*

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025 służy planowaniu działań dotyczących opieki nad zabytkami w okresie obowiązywania programu, a także porządkuje informacje dotyczące prowadzonych zadań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego gminy. Stanowi element polityki samorządowej dotyczącej ochrony zabytków gminy w perspektywie najbliższych czterech lat.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025 kontynuuje założenia poprzednich dokumentów – *Gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2012-2015* przyjętego Uchwałą Rady Gminy Rudna Nr IX/92/11 z dnia 28 grudnia 2011 r. oraz *Gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2016-2019* przyjętego Uchwałą Rady Gminy Rudna Nr XIII/108/2015 z dnia 24 marca 2016 roku.

Z realizacji ostatniego dokumentu opracowano sprawozdania za lata 2016-2017 oraz za lata 2018-2019.

Dbałość o zabytki i ich wartości niematerialne, które stanowią dobro wspólne, zakłada art. 82. *Konstytucji*. Zgodnie z art. 5. i 6. *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* ochrona dziedzictwa narodowego, stworzenie warunków upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju jest konstytucyjnym obowiązkiem Państwa. Polityka państwa w dziedzinie ochrony zabytków zawarta jest w *Krajowym Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022*.

Zgodnie z art. 7., ust. 1., pkt 9. *Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (Dz. U. z 2021 r., poz. 1372 ze zm.) wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest również ustawowym zadaniem samorządów: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Wojewódzkie, powiatowe i gminne jednostki samorządu terytorialnego realizują zadania ustawowe w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami zarówno jako odpowiedzialne za ochronę zabytków znajdujących się na ich obszarze, jak również jako ich właściciele.

Podstawę sporządzenia niniejszego dokumentu stanowi założona w 2015 r. *Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Rudna*.

Niniejszy dokument zgodny jest w swych założeniach ze strategicznymi dokumentami rządowymi, samorządowymi na poziomie wojewódzkim i powiatowym, dokumentami strategicznymi i finansowymi gminy oraz dokumentami planistycznymi, jakimi są studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Celem dokumentu jest określenie warunków organizacyjnych i finansowych dla realizacji zadań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami zgodnie z kompetencjami samorządu gminy Rudna.

Przyjęte w niniejszym dokumencie priorytety oraz kierunki działań wynikają z dokonanego na potrzeby tego dokumentu rozpoznania i oceny stanu dziedzictwa kulturowego gminy, jego potencjału oraz wskazania głównych problemów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Zadania przyjęte w niniejszym dokumencie, zarówno długofalowe, jak i wyznaczone na okres czteroletni, są skierowane głównie na poprawę stanu zachowania zabytków gminnych, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich dla mieszkańców i turystów.

Realizacja *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025* – w oparciu o szersze od dotychczasowego wykorzystanie potencjału związanego z zachowanym dziedzictwem kulturowym – stanie się istotnym czynnikiem rozwoju oraz wpłynie na zwiększenie atrakcyjności regionu.

Obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami przez samorządy zarówno wojewódzkie, powiatowe oraz gminne został wprowadzony *Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r., poz. 710 ze zm.).

Zgodnie z artykułem 87. *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025* został sporządzony na okres czterech lat. Po uzyskaniu pozytywnej opinii Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków *Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025* podlega uchwaleniu przez Radę Gminy Rudna, a następnie ogłoszeniu w *Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego*.

Zgodnie z wymogami ustawowymi z realizacji programu wójt gminy Rudna sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia się Radzie Gminy.

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025 przygotowany został zgodnie z metodologią opracowaną w *Poradniku metodycznym* opracowanym przez Narodowy Instytut Dziedzictwa (opublikowanym w *Kurjerze Konserwatorskim*, Nr 3, 2009, s. 14-36 oraz dostępnym na stronie internetowej www.nid.pl).

2. Uwarunkowania zewnętrzne opieki nad zabytkami

2.1. Uregulowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami¹

2.1.1. Ustawowe formy ochrony zabytków

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje pojęcia zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, w tym administracji rządowej i samorządowej, formy finansowania opieki nad zabytkami, ich ewidencjonowania etc.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami:

- ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska;
- opieka nad zabytkiem w rozumieniu ustawy sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku, prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie, korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości, popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury.

Przez zabytek rozumiana jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

- za zabytki nieruchome (nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości) uznaje się krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości bądź instytucji;
- za zabytki ruchome (rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych) uznaje się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne oraz przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytkami archeologicznymi (zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem) są pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

¹ Stan prawny na 05.11.2021 r.

Ustawowej ochronie podlegają również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W art. 7. Ustawy zdefiniowane zostały obowiązujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków (sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określa *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz. U. z 2011 r., nr 113, poz. 661, zmiana: Dz. U. z 2019 r., poz. 1886);
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa, na którą wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, którą prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (sposób prowadzenia Listy Skarbów Dziedzictwa określa *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie Listy Skarbów Dziedzictwa*, Dz. U. z 2017 r., poz. 928);
- uznanie za pomnik historii zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego;
- utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej; park kulturowy może utworzyć na podstawie uchwały rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Realizacja form ochrony w postaci parków kulturowych oraz ustaleń ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego znajduje się w kompetencjach władz samorządów gminnych.

2.1.2. Ochrona zabytków wynikająca z prawa międzynarodowego

Wśród ratyfikowanych przez Polskę umów międzynarodowych i konwencji znajdują się akta wyznaczające standardy ochrony dziedzictwa kulturowego zarówno europejskiego jak i światowego:

- *Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z Regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze dnia 14 maja 1954 r.* (Dz. U. z 1957 r. Nr 46, poz. 212) oraz *Drugi Protokół sporządzony w Hadze dnia 26 marca 1999 r. do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r.* (Dz. U. z 2012 r. poz. 248),
- *Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury sporządzona w Paryżu dnia 17 listopada 1970 r.* (Dz. U. z 1974 r. Nr 20, poz. 106),
- *Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na jej siedemnastej sesji.* (Dz. U. z 1976 r. Nr 32, poz. 190),
- *Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w Grenadzie dnia 3 października 1985 r.* (Dz. U. z 2012 r. poz. 210),

- *Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r.* (Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564),
- *Europejska Konwencja Krajobrazowa sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r.* (Dz. U. z 2006 r. Nr 14, poz. 98),
- *Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r.* (Dz. U. z 2011 r. Nr 172, poz. 1018),
- *Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r.* (Dz. U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585).

2.1.3. Ochrona zabytków wynikająca z innych przepisów

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się ponadto w następujących obowiązujących ustawach:

- *Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r., poz. 1372 ze zm.),
- *Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r., poz. 741 ze zm.),
- *Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane* (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r. poz. 1333 ze zm.),
- *Ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu* (Dz. U. z 2015 r., poz. 774 ze zm.),
- *Ustawie z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji* (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r., poz. 485),
- *Ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju* (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r. poz. 1057),
- *Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska* (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r., poz. 1973 ze zm.),
- *Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody* (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r., poz. 1098 ze zm.),
- *Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami* (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r. poz. 1899),
- *Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej* (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r. poz. 194),
- *Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r. poz. 1057 ze zm.),
- *Ustawie z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury* (tekst jednolity Dz. U. z 2019 r. poz. 1591),
- *Ustawie z dnia 4 marca 2010 r. o infrastrukturze informacji przestrzennej* (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r., poz. 214).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach określone zostały w:

- *Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach* (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r. poz. 902 ze zm.),
- *Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach* (tekst jednolity Dz. U. z 2019 r. poz. 1479).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- *Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach* (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r. poz. 164).

Ustawę doprecyzowują akty wykonawcze Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Z punktu widzenia władz samorządowych, najważniejsze z nich to:

- *Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków* (Dz. U. z 2004 r., Nr 30, poz. 259),
- *Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych* (Dz. U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153),
- *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę* (Dz. U. z 2011 r., Nr 89, poz. 510),
- *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (tekst jednolity, Dz. U. z 2021 r., poz. 56),
- *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne* (Dz. U. z 2014 r., poz. 110),
- *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury* (Dz. U. z 2015 r., poz. 1275),
- ***Rozporządzenie Ministra Infrastruktury i Budownictwa z dnia 1 lipca 2016 r. w sprawie zakresu projektu miejscowego planu rewitalizacji w części tekstowej oraz zakresu i formy wizualizacji ustaleń miejscowego planu rewitalizacji*** (Dz. U. z 2016 r., poz. 1032),
- *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie Listy Skarbów Dziedzictwa* (Dz. U. z 2017 r., poz. 928),
- *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków* (Dz. U. z 2017 r., poz. 1674 ze zm.),
- *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków* (Dz. U. z 2018 r., poz. 1609, tekst jednolity Dz.U. 2021, poz. 81),
- *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych* (Dz. U. z 2019 r., poz. 394),
- *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz. U. z 2019 r., poz. 1886, tekst jednolity, Dz.U. z 2021, poz. 56).

2.2. Organy ochrony zabytków

Zgodnie z art. 89. *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* organami ochrony zabytków są:

- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Artykuł 90. *Ustawy* stanowi, że Generalny Konserwator Zabytków jest sekretarzem lub podsekretarzem stanu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Do zadań wykonywanych przez Generalnego Konserwatora Zabytków należy w szczególności:

- opracowywanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz z koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju;
- podejmowanie działań związanych z wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacją kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami;
- prowadzenie krajowej ewidencji zabytków i krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem;
- wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz przepisach odrębnych;
- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie przestrzegania oraz stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków;
- koordynowanie działalności wojewódzkich konserwatorów zabytków;
- promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków;
- organizowanie szkoleń dla służb konserwatorskich;
- organizowanie konkursów promujących opiekę nad zabytkami, w tym przyznawanie wyróżnień, nagród pieniężnych lub rzeczowych;
- opiniowanie wniosków o nadanie odznaki *Za opiekę nad zabytkami*;
- współpraca z organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków;
- organizowanie szkoleń w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- podejmowanie działań dotyczących troski o zabytki związane z historią Polski, pozostające poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Do zadań wykonywanych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków należy w szczególności (art. 91.4. *Ustawy*):

- realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- sporządzanie, w ramach przyznanych środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie;
- wydawanie, zgodnie z właściwością, decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych;

- sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych;
- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów;
- upowszechnianie wiedzy o zabytkach;
- współpraca w sprawach ochrony zabytków z innymi organami administracji publicznej i podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego.

Przy ministrze właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego działa Rada Ochrony Zabytków jako organ opiniotawczo-doradczy w sprawach realizacji polityki Rady Ministrów w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Przy Generalnym Konserwatorze Zabytków działa Główna Komisja Konserwatorska jako organ opiniotawczy do spraw działań konserwatorskich podejmowanych przy zabytkach.

Przy Wojewódzkim Konserwatorze Zabytków działa Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków jako organ opiniotawczy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2.3. Założenia polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

2.3.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 przyjęty został Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 roku.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Organem odpowiedzialnym za koordynację, monitorowanie i ewaluację realizacji programu przez wszystkie zaangażowane w nią podmioty jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Osobą odpowiedzialną za koordynację i zarządzanie *Programem* jest dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Podmioty odpowiedzialne za realizację *Programu*: Narodowy Instytut Dziedzictwa, Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków z obsługującymi ich urzędami, dyrektorzy urzędów morskich z obsługującymi ich urzędami, Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku oraz inne podmioty, angażowane w miarę potrzeby do wykonania konkretnych zadań niezbędnych do realizacji *Programu*.

Celem głównym *Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022* jest: „stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”.

Dla realizacji tego celu przyjęte zostały trzy cele szczegółowe:

1. Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego,
2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami,
3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Dla ich realizacji przyjęto kierunki działań i zadania (w tym istotne dla polityki samorządowej).

W ramach celu szczegółowego 1.:

Kierunek działania 1.1.: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.

Zadanie 1.1.1.: Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym dla pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

Planowana jest aktualizacja materiałów szkoleniowych sporządzonych w ramach poprzedniego programu, w tym podręcznika dla gmin *Dziedzictwo obok mnie – poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach*, oraz przygotowanie dodatkowych materiałów informacyjnych dla samorządów. Organizowane są szkolenia z zarządzania dziedzictwem dla przedstawicieli władz samorządowych.

Zadanie 1.1.2.: Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.

Założono rozbudowę portalu internetowego <http://samorząd.nid.pl>, którego celem jest przekazanie samorządom gminnym fachowej wiedzy i informacji na temat dziedzictwa, jego ochrony oraz możliwości jego wykorzystania z uwzględnieniem problematyki dostępności dziedzictwa dla osób z niepełnosprawnościami.

Zadanie 1.1.3.: Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.

Zadanie to jest realizowane w ramach czterech kierunków interwencji. W wybranych Oddziałach Terenowych

Narodowego Instytutu Dziedzictwa (w tym w Oddziale Terenowym we Wrocławiu) utworzono centra kompetencji ds. uwzględniania dziedzictwa kulturowego w procesach rewitalizacyjnych. Prowadzony jest pilotaż szkoleń przedstawicieli wybranych gmin prowadzących lub planujących rewitalizację zasobu dziedzictwa kulturowego. Udzielane jest wsparcie dla gmin tworzących lub aktualizujących gminne programy rewitalizacji lub zmieniających podstawę prawną prowadzonej rewitalizacji z lokalnych programów rozwoju na gminne programy rewitalizacji poprzez wspólne przeprowadzenie procesu identyfikacji dziedzictwa, szacowanie jego wartości i wskazanie właściwych sposobów jego ochrony i zagospodarowania w procesach rewitalizacyjnych (program *Wzorcowa rewitalizacja*). Prowadzony jest konkurs *Twój dom – dialog z tradycją*, z myślą o wsparciu procesów harmonijnego rozwoju i poprawy krajobrazu kulturowego, którego celem będzie znalezienie i popularyzacja nowych wzorców zabudowy jednorodzinnej będących kontynuacją i nawiązaniem do form tradycyjnego budownictwa.

Zadanie 1.1.4.: Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrożenie programu opieki nad zabytkami.

Od 2020 r. organizowany jest konkurs *Samorząd dla Dziedzictwa* skierowany do samorządów gminnych, którego celem jest promocja i upowszechnianie najlepszych wzorców w zakresie opracowywania i wdrażania gminnych programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 1.2: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Zadanie 1.2.1.: Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich.

Zadanie 1.2.2.: Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.

Zadanie 1.2.3.: Wsparcie działań dokumentacyjnych zespołu zabytkowego.

Jednym z aspektów tego zadania jest zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach. Planowane jest zawarcie umów pomiędzy Narodowym Instytutem Dziedzictwa a wojewódzkimi urzędami ochrony zabytków określającymi zasady i wzajemne zobowiązania w zakresie współtworzenia cyfrowego repozytorium dokumentacji rejestru zabytków – obejmującego zabytki nieruchome, ruchome oraz archeologiczne.

Zadanie 1.2.4.: Powołanie Centrum Architektury Drewnianej

W ramach celu szczegółowego 2:

Kierunek działania 2.1: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Zadanie 2.1.1.: Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji badań, upowszechnianie poprzez bazę wiedzy).

Planowane jest stworzenie i wdrożenie internetowej bazy wiedzy standardów, zaleceń i wytycznych konserwatorskich dotyczących działań i prac przy różnych kategoriach zabytków.

Kierunek działania 2.2: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Zadanie 2.2.1.: Podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych poprzez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Zaplanowane są w ramach tego zadania szkolenia dla policjantów z zakresu przeciwdziałania przestępstwom przeciwko zabytkom. Zakłada się również realizację, w porozumieniu z komendami wojewódzkimi policji, z wykorzystaniem organizacji pozarządowych współpracujących z komendami policji, wojewódzkich urzędów ochrony zabytków oraz wyspecjalizowanych instytucji kultury, projektu rejestracji zabytków ruchomych na wypadek kradzieży, poprzez wykonanie aktualnej dokumentacji fotograficznej, znakowanie przy pomocy dostępnych środków technicznych, a także weryfikację wiedzy o zabytkach znajdującej się w zasobach wojewódzkich konserwatorów zabytków ze stanem realnym w wybranych dwóch powiatach w każdym województwie w ciągu roku.

W ramach celu szczegółowego 3:

Kierunek działania 3.1: Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.

Zadanie 3.1.1.: Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.

Planuje się przeprowadzenie kampanii budującej świadomość społeczną w zakresie ochrony krajobrazu kulturowego i przywracania ładu przestrzennego oraz profilaktyki i ochrony dziedzictwa przed działaniami przestępczymi.

Zadanie 3.1.2.: Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Planuje się stworzenie nowych materiałów edukacyjnych dla szkół oraz prowadzenie warsztatów edukacyjnych dla młodzieży.

Kierunek działania 3.2: Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Zadanie 3.2.1.: Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

Program ten będzie wspierać proces identyfikacji, dokumentacji i szerokiego upowszechniania dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także sprzyjać społecznemu zaangażowaniu w proces ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym, w tym nad zabytkami.

Budżet *Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022* wynosi 25 617 089,00 zł

Portale informacyjne <http://samorząd.nid.pl> oraz <http://krajobrazmojegomiasta.pl>

W ramach realizacji *Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami* Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi portal wiedzy o zarządzaniu dziedzictwem w gminach, <http://samorząd.nid.pl>. Oprócz zbioru przepisów prawnych prezentowane są materiały i publikacje, które mogą być pomocne w zarządzaniu dziedzictwem w gminach.

Od 2016 r. Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi również kampanię społeczną *Krajobraz mojego miasta*. Celem kampanii jest zwrócenie uwagi władz samorządowych, firm i instytucji oraz społeczeństwa na problem chaosu reklamowego i właściwego planowania przestrzeni. W portalu internetowym prezentowane są m.in. publikacje, które przybliżają tematykę kształtowania przestrzeni publicznej oraz prezentują tzw. dobre praktyki.

Narodowy Instytut Dziedzictwa realizuje również program adresowany do organizacji pozarządowych *Wspólnie dla dziedzictwa*, program *Wolontariat dla dziedzictwa* oraz konkurs *Zabytek zadbany*, który ma na celu promocję właściwej opieki nad zabytkami.

2.3.2. Inne rządowe dokumenty strategiczne związane z problematyką ochrony zabytków i opieką nad zabytkami

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Stanowi kontynuację i aktualizację *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*. Jest jednym z instrumentów realizacji *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* oraz jedną z dziewięciu horyzontalnych zintegrowanych strategii rozwoju kraju. W *Krajowym Programie Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami* realizowane są następujące kierunki działań w ramach przyjętego w *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020* celu szczegółowego 4. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego: 4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu, a także

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

Jest to podstawowy dokument strategiczny polityki regionalnej państwa. Wskazano nowy model rozwoju regionalnego Polski. Przewidziano w nim rozwój kraju jako społecznie i terytorialnie zrównoważonego, dzięki któremu efektywnie będą rozwijane oraz wykorzystywane miejscowe zasoby i potencjały wszystkich regionów. Celem takiego modelu jest wspomaganie w szczególności obszarów, które nie mogą w pełni rozwinąć swojego potencjału rozwojowego, bo utraciły swoje funkcje społeczno-gospodarcze, przez co stały się mniej odporne na różne zjawiska kryzysowe. Dokument przedstawia cele polityki regionalnej oraz działania i zadania, jakie do ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorządy: wojewódzkie, powiatowe i gminne oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki w perspektywie roku 2030. *Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami* realizuje zadania określone w poprzedniej *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie*, w tym przede wszystkim omówione w celu 1. tej strategii: Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów, kierunek działania: 1.3. Budowa podstaw konkurencyjności województw – działania tematyczne: 1.3.6. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego.

Strategia Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami realizuje zadania określone w *Strategii Europa 2020*, w tym przede wszystkim omówione w celach 4. i 5. tej strategii:

Cel 4. Edukacja. Kierunek działań: zapewnienie dostępu do wiedzy i informacji wpływających na ogólny poziom kompetencji, w szczególności ludzi młodych.

Cel 5. Walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Kierunek działań: zagwarantowanie przestrzegania praw podstawowych osób ubogich i wykluczonych społecznie, zapewnienie im godnych warunków oraz umożliwienie im aktywnego udziału w życiu społeczeństwa.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020

Ogólne wytyczne do konstruowania gminnych programów opieki nad zabytkami zawiera przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013* (w 2005 r. Ministerstwo Kultury przygotowało *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*), będące rządowym dokumentem tworzącym ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Instrumentami realizacji założonych celów częściowych w *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury* są dokumenty wdrożeniowe:

1. Narodowy Program Kultury *Wspierania Debiutów i Rozwój Szkół Artystycznych „Maestria”*,
2. Narodowy Program Kultury *Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego*,
4. Narodowy Program Kultury *Promocja Czytelnictwa i Rozwój Sektora Książki*,
3. Narodowy Program Kultury *Rozwój Instytucji Artystycznych*,
5. Narodowy Program Kultury *Znaki Czasu*.

Za realizację celów operacyjnych wymienionych w *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury* odpowiedzialne są programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Na 2021 r. zostały ogłoszone przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego następujące programy:

- Badanie polskich strat wojennych,
- Czasopisma,
- Edukacja artystyczna,
- Edukacja kulturalna,
- Film,
- Groby i cmentarze wojenne w kraju,
- Infrastruktura domów kultury,
- Infrastruktura kultury,
- Infrastruktura szkolnictwa artystycznego,
- Kultura cyfrowa,
- Kultura Dostępna,
- Kultura ludowa i tradycyjna,
- Literatura,
- Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju,
- Miejsca pamięci narodowej za granicą,
- Muzyka,
- Muzyczny ślad,
- Narodowa Kolekcja Sztuki Współczesnej,
- Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą,
- Ochrona zabytków,
- Ochrona zabytków archeologicznych,
- Partnerstwo dla książki,
- Promesa dla Kultury
- Promocja czytelnictwa,
- Promocja kultury polskiej za granicą,
- Rozwój sektorów kreatywnych,
- Sztuki wizualne,
- Taniec,
- Teatr,
- Wspieranie działań muzealnych,
- [Wydarzenia artystyczne dla dzieci](#) i młodzieży,
- Zamówienia kompozytorskie.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju jest *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, przyjęta Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 roku.

W dokumencie tym przedstawiono wizję zagospodarowania przestrzennego w perspektywie dwudziestu lat, określono cele i kierunki polityki zagospodarowania kraju służące jej urzeczywistnieniu, wskazano również zasady oraz mechanizmy koordynacji i wdrażania publicznych polityk rozwojowych.

Wśród uwarunkowań polityki przestrzennego zagospodarowania kraju uwzględniono uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Uznano, że dziedzictwo kulturowe – tak materialne, jak i odnoszące się do sfery wartości niematerialnych – jest częścią współczesnej przestrzeni. Obejmuje nie tylko pojedyncze obiekty kubaturowe lub ich zespoły, ale także – całość jednostki przestrzennej – obiekt wraz z otaczającą go przestrzenią. Odziedziczone obiekty muszą pełnić funkcje użytkowe nadane współcześnie, zgodne z ich

potencjałem i wymogami ochrony. W przeciwnym wypadku niszczeją, giną, tracą wartość, nieodwracalnie zubożając potencjał rozwojowy i obraz dziedzictwa narodowego. Założono, że w perspektywie dwudziestu lat rola dziedzictwa kulturowego w procesach rozwoju przestrzennego będzie rosła – zwiększanie się zamożności społeczeństwa oraz przekształcenia o charakterze kulturowym będą powodowały wzrost znaczenia rozwojowego zarówno materialnych jak i niematerialnych składników dziedzictwa kulturowego. Ich lokalizacja i umiejętność wykorzystania w procesach rozwoju będzie wpływała pozytywnie na tok koncentracji gospodarczej, ludnościowej i rangę kultury i turystyki.

Jednym z celów strategicznych jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągania ogólnych celów rozwojowych, musi się odbywać z zachowaniem spójności przyrodniczo-kulturowej służącej realizacji konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju.

Krajowa Polityka Miejska 2023

Krajowa Polityka Miejska 2023 skierowana jest do wszystkich kategorii miast. Formułuje szereg rekomendacji i zaleceń dla samorządów lokalnych w zakresie prowadzenia działań w różnych aspektach rozwoju miast, a także ma stanowić narzędzie do koordynacji polityki wobec miast na poziomie instytucji rządowych.

2.3.3. Infrastruktura informacji przestrzennej o zabytkach

Dostęp społeczny do zasobu dziedzictwa kulturowego, jakim są zabytki, w zasadniczy sposób został zwiększony dzięki infrastrukturze informacji przestrzennej, poprzez opublikowanie w Internecie danych o położeniu zabytków w obszarze całego kraju.

Obowiązkowy zakres danych o zabytkach oraz tryb, w jakim dane te muszą być publikowane w Internecie w formie usług sieciowych, określają *Ustawa z dnia 4 marca 2010 r. o infrastrukturze informacji przestrzennej* oraz Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2007/2/WE z dnia 14 marca 2007 r. ustanawiająca infrastrukturę informacji przestrzennej we Wspólnocie Europejskiej (INSPIRE).

Organem odpowiedzialnym za wprowadzenie do infrastruktury informacji przestrzennej danych o zabytkach chronionych prawem, jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Generalny Konserwator Zabytków w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego powierzył to zadanie dyrektorowi Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Informacja o zabytkach nieruchomych, w tym archeologicznych, wpisanych do rejestru zabytków została opublikowana na internetowym portalu mapowym Narodowego Instytutu Dziedzictwa: geoportal.nid.pl [www.mapy.zabytek.gov.pl/nid/]. Informacje o zabytkach gminy Rudna publikowane są jako warstwa w Systemie Informacji Przestrzennej Starostwa Powiatowego w Lubinie [<https://lubinski.e-mapa.net/>].

2.4. Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w wojewódzkich dokumentach strategicznych

2.4.1. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024, przyjęty przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego Uchwałą Nr XXXIV/686/21 z dnia 24 czerwca 2021 r. jest najważniejszym strategicznym dokumentem wojewódzkim dla ochrony zabytków regionu. Jest to trzecia edycja dokumentu. Głównym celem dokumentu jest określenie warunków organizacyjnych i finansowych dla realizacji zadań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami zgodnie z kompetencjami Samorządu Województwa Dolnośląskiego. Program ten stanowi kontynuację poprzednich dokumentów.

Przyjęte w *Programie Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024* cele i zadania zgodne są z dokumentem strategicznym województwa.

Omówione zostały zasoby i stan zachowania dziedzictwa kulturowego, zamieszczono charakterystykę krajobrazu kulturowego województwa. Wskazano zabytki o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym oraz zabytki uznane za zagrożone. Omówiono kwestie związane z zarządzaniem zasobem zabytków oraz finansowanie, a także główne problemy i wyzwania związane z ochroną zabytków nieruchomych.

Założenia programowe poprzedziła analiza SWOT, która celnie wskazuje aktualne uwarunkowania i tendencje w zakresie dziedzictwa kulturowego w obszarze województwa dolnośląskiego, a większość z wskazanych zagadnień można odnieść również do zasobu zabytków gminy Rudna.

Przyjęto następującą wizję rozwoju regionu: „Wielokulturowe dziedzictwo Dolnego Śląska stanowi fundament nowoczesnego i otwartego regionu europejskiego i wpisuje się w europejską politykę kulturalną. Utrzymanie tożsamości i autentyzmu kulturowego regionów europejskich stanowi jeden z ważniejszych czynników rozwojowych zgodnie z zapisami *Traktatu Ustanawiającego Wspólnotę Europejską* (Dz. Urz. UE 2006 C 321/E)”.

Cel strategiczny *Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024* – to „zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmacniania tożsamości Dolnego Śląska”. Dziedzictwo kulturowe uznano za zasób umożliwiający budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości mieszkańców.

Celowi strategicznemu podporządkowano dwa cele operacyjne:

Cel operacyjny 1: „Zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego obejmuje działania mające na celu poprawę stanu zachowania obiektów zabytkowych, w szczególności poprzez wspieranie zintegrowanych aktywności wielu podmiotów zaangażowanych w zarządzanie i opiekę nad nimi”.

Cel operacyjny 2: „Wzmacnianie tożsamości i marki regionu poprzez zasoby dziedzictwa kulturowego obejmuje działania wzmacniające poczucie tożsamości mieszkańców regionu Dolnego Śląska i ich zaangażowania w opiekę nad zabytkami, a także promocję dziedzictwa kulturowego jako integralnej części marki regionu”.

W ramach celu operacyjnego 1. wskazano trzy priorytety:

Priorytet 1: Wsparcie działań związanych z dokumentowaniem zabytków w województwie dolnośląskim.

Priorytet 2: Wsparcie finansowe działań związanych z ratowaniem i użytkowaniem zabytków.

Priorytet 3: Budowanie i wzmacnianie współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego.

W ramach celu operacyjnego 2. wskazano trzy priorytety:

Priorytet 1: Kształtowanie tożsamości regionalnej przez działania edukacyjne i promocyjne.

Priorytet 2: Wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami.

Priorytet 3: Wzmacnianie marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.

Z punktu widzenia ochrony i opieki nad zabytkami istotne wydają się być zapisane w *Programie Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024* działania:

- wsparcie dla opracowania dokumentacji konserwatorskiej, technicznej, architektonicznej dla obiektów zabytkowych wymagających podjęcia działań ratowniczych (działanie polegać będzie na wsparciu finansowym opracowań dokumentacji określonej w art. 77. *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, w odniesieniu do obiektów zabytkowych w stanie zagrożenia, w szczególności obiektów o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym);
- wsparcie dla obiektów i zespołów zabytkowych ubiegających się o wpisanie na listę pomników historii, listę światowego dziedzictwa UNESCO oraz na tworzenie parków kulturowych;
- prowadzenie i aktualizowanie zbiorów danych przestrzennych i zasobów cyfrowych dotyczących obiektów zabytkowych;
- dofinansowanie prac remontowo-konserwatorskich oraz konserwacji zabytków znajdujących się na terenie województwa (działanie polegać będzie na udzielaniu wsparcia finansowego, w charakterze dotacji, na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach niebędących w bezpośrednim zarządzie samorządu województwa); przy udzielaniu wsparcia finansowego z budżetu samorządu województwa dolnośląskiego, ze względu na dużą liczbę wpływających wniosków oraz ograniczone możliwości finansowania wszystkich zadań, będą stosowane dodatkowe kryteria oceny:
 - 1) ujęcie zabytku w aktualnym, gminnym programie opieki nad zabytkami;
 - 2) adaptacja obiektu nieużytkowanego na funkcje użytkowe, w szczególności związane z jego udostępnianiem dla celów turystyki, kultury lub użyteczności publicznej;
 - 3) wysoka ranga zabytku w skali regionalnej;
 - 4) priorytetowo będą traktowane obiekty znajdujące się w gminach, w których wartość wskaźnika G (wskaźnik podstawowych dochodów podatkowych na 1 mieszkańca gminy) w roku poprzedzającym udzielanie dotacji jest niższa od średniej wartości tego wskaźnika dla województwa dolnośląskiego;
 - 5) zabezpieczenie obiektu znajdującego się w stanie zagrożenia, ruiny, katastrofy budowlanej lub zabezpieczenie drewnianego obiektu zabytkowego w system przeciwpożarowy;
- wspieranie działań związanych z zabezpieczaniem zabytków (działanie polegać będzie na dofinansowaniu wyposażenia zabytków w systemy zabezpieczeń przeciwwłamaniowych i przeciwpożarowych, w szczególności w obiektach posiadających cenne dzieła sztuki i rzemiosła artystycznego oraz w obiektach architektury drewnianej; działanie dotyczyć będzie także czasowego zabezpieczania zabytków krytycznie zagrożonych przed pogłębiającym się procesem destrukcji);
- wspieranie działań związanych z dostosowaniem obiektów dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami (działanie będzie miało na celu poprawę dostępności architektonicznej i informacyjno-komunikacyjnej obiektów zabytkowych; jego realizacja będzie polegać na dofinansowaniu wyposażenia zabytków w niezbędne udogodnienia zwalczające wykluczenie społeczne osób z niepełnosprawnościami);
- wspieranie poprawy efektywności energetycznej obiektów zabytkowych wraz z wymianą źródeł ciepła na zero- lub niskoemisyjne (działanie będzie miało na celu zmniejszenie ilości energii wykorzystywanej w obiektach zabytkowych i będzie polegało na wsparciu kompleksowej termomodernizacji, a także wymianie instalacji wytwarzających ciepło w oparciu o paliwa stałe na źródła zeroemisyjne wykorzystujące odnawialne źródła energii lub niskoemisyjne instalacje gazowe; przewiduje się także możliwość modernizacji instalacji gazowych – termomodernizacja obiektów zabytkowych, mająca na celu dostosowanie do nowych wymagań ochrony cieplnej i oszczędności energii, będzie związana z dociepleniem zewnętrznych przegród, wymianą lub montażem instalacji CO i CWU, a także usprawnieniem systemu wentylacji oraz wymianą stolarki okiennej i drzwiowej w sposób odpowiadający wymaganiom izolacyjności cieplnej; wsparcie będzie dotyczyło również analogicznych działań przy adaptowaniu nieużytkowanych obiektów zabytkowych i nadawaniu im nowych funkcji);
- wspieranie współpracy międzyregionalnej i transgranicznej na rzecz ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego;

- wspieranie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego, krajobrazu i wartości przyrodniczych;
- wspieranie programów i projektów edukacyjnych dotyczących dziedzictwa kulturowego;
- wspieranie programów i projektów promujących dziedzictwo kulturowe w powiązaniu z edukacją historyczną;
- wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla obecnych i potencjalnych właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych;
- wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla inicjatyw społecznych związanych z opieką nad zabytkami.

W aneksie do dokumentu zamieszczono wykazy obiektów, które postulowane są do objęcia formą ochrony prawnej, jakim jest wpis na listę Pomników Historii oraz uchwalenie parku kulturowego (brak wskazań dla obiektów z terenu gminy Rudna).

Na terenie gminy brak jest również obiektów zabytkowych stanowiących mienie województwa.

W wykazie zabytków o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym uwzględniono obiekty z terenu gminy Rudna:

- rzymskokatolicki kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła w Chobieni,
- zamek i park w Chobieni,
- pałac i park w Naroczycach,
- kościół pw. św. Katarzyny, obecnie prawosławna cerkiew parafialna pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rudnej.

W wykazie zagrożonych zabytków architektury, budownictwa, parków i cmentarzy wpisanych do rejestru zabytków wskazane zostały obiekty:

- Brodowice, pałac
- Górzyn, pałac nr 21,
- Orsk, pałac
- Rynarcice, pałac nr 36
- Stara Rudna, pałac
- Naroczyce, spichlerz, zespół pałacowy.

Podkreślono działania przy ratowaniu ruin kościoła w Starej Rudnej – działania zmierzające do uratowania zabytku zostały podjęte przez Gminę Rudna.

2.4.2. Inne dokumenty strategiczne województwa związane z problematyką ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030 r.

W zaktualizowanej *Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030 r.* przyjętej Uchwałą Nr L/1790/18 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 20 września 2018 r. zdefiniowano wizję rozwoju regionu: „Dolny Śląsk 2030 regionem równomiernego rozwoju, regionem przyjaznym, nowoczesnym i konkurencyjnym” Wizji tej podporządkowano cel nadrzędny, którym jest „harmonijny rozwój regionu i wysoka jakość życia dolnośląskiej społeczności”. Jednym z pięciu celów strategicznych jest „odpowiedzialne wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego”.

Uchwałą Zarządu Województwa Dolnośląskiego został przyjęty *Plan Wykonawczy Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030* (ostatnia zmiana Uchwałą nr 1177/VI/19 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 10 września 2019 r.). Plan ten określa docelowy katalog programów rozwoju, polityk i strategii oraz procedurę obejmującą koordynację procesu planowania strategicznego na poziomie

województwa.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego

W przyjętym Uchwałą Nr XIX/482/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 czerwca 2020 r. *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego* sformułowano następującą wizję zagospodarowania przestrzennego: „Dolny Śląsk 2030: różne obszary – jeden region, różne potencjały – spójny rozwój”.

Jednym z celów jest „Racjonalny i zrównoważony sposób wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu”, a wyznaczonym kierunkiem rozwoju: „Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu”. Podkreślone zostało, że zasoby środowiska kulturowego stanowią bardzo istotny czynnik umożliwiający budowanie i utrwalanie tożsamości regionalnej oraz rozwijanie potencjału społecznego i gospodarczego. Jako najważniejsze zadanie wskazano poprawę stanu zachowania obiektów zabytkowych oraz historycznie ukształtowanych miejskich założeń przestrzennych. Jako konieczne uznano utrzymanie wartości historycznych świadczących o tożsamości i indywidualnych cechach założeń urbanistycznych, takich jak układ przestrzenny z centralnie usytuowanym rynkiem i dominującymi obiektami, ratuszem, kościołem oraz kwartałami miejskiej zabudowy. Uznano, że konkurencyjność gospodarki województwa opierać się będzie m.in. właśnie o racjonalne wykorzystanie w rozwoju turystyki zasobów kulturowych (obok przyrodniczych) regionu z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.

Aby umożliwić realizację tego celu samorząd wojewódzki zobowiązał się do tworzenia nowoczesnych systemów zarządzania rozwojem turystyki, w tym budowy turystycznych sieci klastrowych, wspierania rozwoju systemu regionalnych szlaków turystycznych oraz jego integrację z transportem zbiorowym.

Kolejnym kierunkiem działania jest „Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu”. Przyjęto następujące ustalenia w zakresie polityki samorządu województwa dolnośląskiego:

1. Działania służące zapewnieniu ochrony i poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego oraz utrzymaniu wielokulturowej tożsamości regionu, w tym:
 - poprawa stanu założeń przestrzennych o zachowanej strukturze urbanistycznej oraz zespołów zabytkowych przez wsparcie finansowe samorządu województwa,
 - zachowanie miejsc pamięci utrwalających wielokulturową tożsamość regionu przez wsparcie finansowe samorządu województwa.
2. Wskazano obszary i zespoły zabytkowe wnioskowane do objęcia ochroną w formie parku kulturowego i pomnika historii dla zachowania wartości krajobrazu kulturowego o wysokim znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego.
3. Wspieranie rozwoju systemu regionalnych szlaków turystycznych poprzez:
 - opracowanie koncepcji rozwoju systemu regionalnych szlaków turystycznych z uwzględnieniem obszarów o niewykorzystanym potencjale turystycznym,
 - włączenie regionalnych szlaków turystycznych w udostępnianie zasobów przyrodniczych i kulturowych będących w gestii samorządu województwa,
 - poprawę dostępności turystycznej województwa przez integrację regionalnych szlaków z systemem węzłów przesiadkowych komunikacji zbiorowej.
4. Opracowanie zintegrowanej strategii rozwoju regionalnych klastrow turystycznych.

W ramach realizacji tego kierunku działania sformułowano postulaty kierowane do gmin (wszystkich), jak również indywidualnie, w tym do gminy Rudna:

- uwzględnianie założeń *Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego* w gminnych programach opieki nad zabytkami w celu skoordynowania działań w sferze ochrony zabytków,
- wskazywanie w dokumentach planistycznych obiektów i obszarów, które powinny uzyskać ustawową

- formę ochrony zabytków (wpis do rejestru zabytków lub ujęcie w wojewódzkiej ewidencji zabytków),
- realizacja regionalnych szlaków turystycznych oraz powiązanie ich z zasobami przyrodniczymi i kulturowymi gmin z wykorzystaniem systemów lokalnych szlaków turystycznych,
 - realizacja funkcji turystycznych w ramach rewitalizacji obszarów zdegradowanych,
 - dostosowanie rozwoju zaplecza turystyki i rekreacji do zmian klimatu,
 - realizacja *BlueVelo-Odrzańskiej Trasy Rowerowej* zgodnie z koncepcją przebiegu trasy Odrzańskiej Drogi Rowerowej (tu została wskazana gmina Rudna),
 - integracja szlaków wodnych ze szlakami pieszymi, rowerowymi i konnymi w ich otoczeniu (tu została wskazana gmina Rudna).

Polityka krajobrazowa województwa dolnośląskiego

Na podstawie art. 38b ust. 2 pkt 1 *Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* Zarząd Województwa Dolnośląskiego przystąpił do sporządzenia projektu audytu krajobrazowego dla województwa dolnośląskiego. Szczegółowe wytyczne do sporządzenia audytu określone zostało w *Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych* (Dz. U. z 2019, poz. 394). Audyt krajobrazowy ma być narzędziem wspierającym prowadzenie polityki krajobrazowej w województwie, ma na celu identyfikację, charakterystykę i ocenę krajobrazów, ochronę i zarządzanie zasobami krajobrazowymi oraz wzmocnienie systemu ochrony obszarów przyrodniczych. Ma zostać przyjęty do 31 grudnia 2023 roku.

Dolnośląska Polityka Rowerowa

W dniu 31 maja 2017 r. Uchwałą Nr 3847/V/17 Zarząd Województwa Dolnośląskiego przyjął dokument *Dolnośląskiej Polityki Rowerowej*. *Dolnośląska Polityka Rowerowa* – to dokument, który kompleksowo ujmuje kwestie techniczne, organizacyjne, planistyczne, promocyjne, edukacyjne i finansowe, dotyczące ruchu rowerowego w regionie. Obecnie aktualizowana jest koncepcja sieci głównych tras rowerowych województwa. Monitoring rozwoju sieci tras rowerowych na Dolnym Śląsku dostępny jest za pomocą Geoportalu DPR [<https://map.nmaps.pl/irt.dsp1.k2omTO/DPR>].

2.5. Dokumenty strategiczne powiatu lubińskiego związane z problematyką ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Powiat wykonuje określone ustawami zadania publiczne o charakterze ponadgminnym, w tym zadania związane z ochroną dóbr kultury.

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Lubińskiego na lata 2018-2021

Dotychczas zostały opracowane trzy edycje powiatowego programu opieki nad zabytkami:

- *Program opieki nad zabytkami Powiatu Lubińskiego na lata 2010-2013* przyjęty Uchwałą nr LIV/354/2010 Rady Powiatu w Lubinie z dnia 30 września 2010 r.
- *Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Lubińskiego na lata 2014-2017* przyjęty Uchwałą nr LXII/363/2014 Rady Powiatu w Lubinie z dnia 29 października 2014 r.
- *Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Lubińskiego na lata 2018-2021* przyjęty Uchwałą nr XXXVIII/277/2018 Rady Powiatu w Lubinie z dnia 23 lutego 2018 r.

W *Programach* określono wynikające z ustawy obowiązki władz powiatowych w stosunku do obiektów zabytkowych, do których powiat lubiński posiada tytuł prawny. W obszarze gminy Rudna brak obiektów, które stanowią własność samorządu powiatowego.

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Lubińskiego na lata 2018-2021 jest zgodny z innymi dokumentami powiatowymi o charakterze strategicznym, w tym z:

- *Programem ochrony środowiska dla powiatu lubińskiego na lata 2017–2020 z perspektywą na lata 2021-2024,*
- *Planem ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych powiatu lubińskiego.* Wymóg opracowania planu został nałożony na władze wszystkich szczebli administracji terytorialnej *Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.*

W *Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Lubińskiego na lata 2018-2021* dokonano oceny szans i zagrożeń dla środowiska kulturowego powiatu lubińskiego. Podkreślono istotną rolę właściwego planowania przestrzennego w gminach. Za poważne zagrożenie dla dworskich zespołów zabytkowych uznano rozdrobnienie własnościowe, które utrudnia podejmowanie kompleksowych działań konserwatorskich i rewitalizacyjnych.

Zgodnie z *Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* uznano, że podstawową rolę w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym na danym terenie odgrywają gminy. Organy powiatu mają prowadzić działania o charakterze ponadgminnym.

Program powiatowy wyznacza cele, których realizacja powinna doprowadzić w przyszłości do zmiany wizerunku regionu kojarzonego wyłącznie z przemysłem miedziowym w rejon bogaty nie tylko bogactwami naturalnymi, ale również – tradycją, historią i wytworami materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Przyjęto zatem następujące priorytety:

- Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego regionu jako jeden z głównych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego.
- Priorytet II: Nowoczesne zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego.
- Priorytet III: Działania promocyjne i edukacyjne skierowane do społeczności lokalnych w celu budowania tożsamości kulturowej oraz promocja zewnętrzna wartości kulturowych regionu.

Określono ponadto kierunki działań i zadania prowadzące do osiągnięcia zamierzonych celów.

Z punktu widzenia opieki nad zabytkami gminy Rudna jako istotne uznano następujące zadania przyjęte do realizacji przez samorząd powiatowy:

W ramach realizacji Priorytetu I:

- realizacja uchwały Nr XLI/265/2009 Rady Powiatu w Lubinie z dnia 24 września 2009 r. w sprawie określenia zasad udzielenia i rozliczenia dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków (ostatnia zmiana uchwałą Nr XXXIII/231/2017 Rady Powiatu w Lubinie z dnia 24 sierpnia 2017 r.);
- zapoznavanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych z możliwościami uzyskania dotacji i środków pozabudżetowych na określone zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami;
- organizacja spotkań mających na celu promowanie standardów w zakresie rewaloryzacji i remontowania obiektów zabytkowych oraz możliwości pozyskiwania funduszy na ten cel, a także sprawnego zarządzania nimi;
- prowadzenie kolejnych edycji otwartych konkursów na wsparcie realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony zabytków i opieki nad

zabytkami;

- przygotowanie przez Powiatowy Urząd Pracy oferty pracy sezonowej w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną;

W ramach realizacji Priorytetu II i III:

- ustanawianie społecznych opiekunów zabytków w ramach realizacji zadań własnych powiatu; prowadzenie listy społecznych opiekunów zabytków;
- zlecanie i dofinansowywanie prac studialnych i dokumentacyjnych dotyczących obiektów zabytkowych i dziedzictwa kulturowego regionu;
- okresowa aktualizacja *Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych*;
- współpraca z policją, służbami konserwatorskimi i służbami celnymi w sprawie kradzieży i nielegalnego wywozu obiektów zabytkowych za granicę;
- znakowanie obiektów zabytkowych oraz pomników przyrody;
- tworzenie nowych szlaków tematycznych i kulturowych i włączanie ich w sieć istniejących szlaków o zasięgu ponadregionalnym;
- organizowanie i wspieranie organizacji konkursów, wystaw, imprez, kiermaszy, rajdów i festynów kulturowych;
- wspieranie działalności Towarzystwa Miłośników Ziemi Lubińskiej i Muzeum Ziemi Lubińskiej;
- wspieranie tworzenia programów odnowy wsi z położeniem nacisku na rewaloryzację historycznych układów ruralistycznych i kształtowanie kierunków rozwoju zespołów wiejskich, pod kątem zachowania charakterystycznych cech regionalnych; działania na rzecz ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa wsi;
- wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych dziedzictwu kulturowemu i historii regionu.

Raport o stanie Powiatu Lubińskiego za 2020 rok

Raport został przyjęty Uchwałą Nr 98/2021 Zarządu Powiatu Lubińskiego z dnia 26 maja 2021 roku. W 2020 r. opracowywano i na bieżąco aktualizowano dokumentację z zakresu: zarządzania kryzysowego, obrony cywilnej, ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowej, ochrony przeciwpowodziowej oraz spraw obronnych oraz przyjęto sprawozdanie za lata 2018-2019 z realizacji *Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Lubińskiego na lata 2018-2021*.

3. Uwarunkowania wewnętrzne opieki nad zabytkami

3.1. Charakterystyka środowiska kulturowego gminy Rudna

Zabytki archeologiczne

Analiza funkcjonalno-chronologiczna stanowisk archeologicznych wskazuje, że obszar dzisiejszej gminy Rudna był penetrowany lub zasiedlany co najmniej od paleolitu schyłkowego (od ok. 15 tys. lat temu) – Nieszczyce 17/100/70-22 i mezolitu (8000 – ok. 4800 lat p.n.e.) – stanowiska w Chobieni i Radoszycach. W okresie neolitu (5000/4500 – 1800 lat p.n.e.) również wzbudzał zainteresowanie jako optymalny pod względem osadniczym. Najwięcej stanowisk z tego okresu archeolodzy odnotowali w Chobieni i Radoszycach. W Brodowicach, Chobieni i Radoszycach znaleziono po kilka stanowisk, których chronologię ustalono ogólnie na epokę kamienia. Podobnie datowane, ale pojedyncze znaleziska pochodzą z Brodowa, Ciechłowic, Gawronów, Gwizdanowa, Górzyna, Miłogoszczy, Naroczyc, Nieszczy, Olszan, Orska, Rudnej, Starej Rudnej, Studzionek i Toszowic. Kolejne epoki archeologiczne (epoka brązu, okres lateński, okres wpływów rzymskich, okres wędrówek ludów) również pozostawiły po sobie ślady w postaci stanowisk archeologicznych. Na tym tle wyróżniają się ilościowo obiekty z Koźlic, gdzie archeolodzy odnotowali istnienie, głównie w lasach położonych na zachód od miejscowości, 9 stanowisk kultury łużyckiej (1300 – 400 lat p.n.e.), w tym cmentarzysk ciałopalnych. W Wądrożu odkryto 5 stanowisk z okresu wpływów rzymskich, przy czym trzy z nich znajdują się w pobliżu siebie – może pozostałość zespołu osadniczego. W innych miejscowościach znaleziska z tego okresu lub okresu lateńskiego są mniej liczne. Intensyfikacja procesów osadniczych nastąpiła w średniowieczu, przy czym swoje apogeum osiągnęła w XIV-XV wieku. Archeolodzy odkryli kilkaset tzw. faktów osadniczych czyli pozostałości różnych form osadnictwa, które datowali na średniowiecze. Starsze obiekty (do X wieku) można przypisać Dziadoszanom, młodsze powstały w czasach kolonizacji tych terenów przez państwo wczesnopiastowskie i później.

Grodzisko w Chobieni, *Schwedenzanze*

Grodzisko chobieńskie jest położone około 2 km na północ od Chobieni, w dawnej kolonii Chobinek, na krawędzi wysoczyzny przylegającej do doliny Odry. Obszar ten wchodzi w skład makroregionu Wału Trzebnickiego, mezoregionu Wzgórz Dalkowskich (318.42 wg J. Kondrackiego). Między Chobienią a Rudną rozciągają się tzw. Pagórki Chobieńskie (wysokość do 207 m. n.p.m.), które w kierunku wschodnim przechodzą w dyluwialną wysoczyznę. Na tej wysoczyźnie (ok. 94 m. n.p.m.), do której od wschodu przylega dolina Odry, wzniesiono gród chobieński. Miejsce posiada naturalne walory obronne. Od wschodu warownie chroniło położenie na szczycie wysokiego i stromego zbocza (ok. 9 m wysokości) oraz dolina Odry okresowo zalewana przez rzekę lub co najmniej podmokła. Od południa dostęp do grodu utrudniał wąwóz, którym pierwotnie płynął strumień, widoczny na mapie z 2. poł. XVIII wieku. Potem w wąwozie powstała droga polna wiodąca z Chobinka na nadodrzańskie łąki. Łatwy dostęp możliwy był jedynie od zachodu i północy. Tego typu założenie obronne można zaliczyć, według badaczy, do obiektów o lokalizacji wyżynnej.

Grodzisko w Chobieni było znane już w XVIII wieku. Oznaczono je jako *Schwedenschanze* na mapie L. W. Reglera z lat 1764/70. W połowie lat 30. XX w. o grodzisku było głośno w związku ze sporem, który toczył ówczesny wrocławski urząd konserwatorski z właścicielem gruntu Leo Oserem o niszczenie zabytku. L. Oser, który czuł się pokrzywdzony zakazami wydawanymi przez urząd, wystosował w tej sprawie list do Adolfa Hitlera. Na szczęście urząd konserwatorski był na tyle skuteczny, a wyższe władze przychylnie zabytkom, że grodzisko udało się uratować od całkowitego zniszczenia.

Badania:

- koniec XIX wieku – H. Söhnle (pastor ze Starej Rudnej) miłośnik starożytności penetrował i opisywał grodziska w najbliższej okolicy. Odwiedził również grodzisko w Chobieni;
- 1891 – H. Seger jako pierwszy profesjonalny badacz dokonał opisu grodziska i pozyskał fragmenty

ceramiki, które sklasyfikował jako „późnosłowiańskie”;

- 1933 – nauczyciel Juhnke znalazł kolejne ułamki ceramiki słowiańskiej i wyroby krzemienne o nieznanej proveniencji;
- lata 20.–30. XX wieku – Max Hellmich prowadził oględziny stanowiska. Dokonał pomiarów i wykonał pierwszy szkic obiektu;
- 1957, 1964, 1966, 1973? – badania powierzchniowe KZA;
- 1966 – badania sondażowe, T. Kaletyn, S. Siedlak, J. Lodowski;

Założono niewielki wykop sondażowy na majdanie grodziska. Pozyskano ceramikę, którą datowano na X/XI – XII w. Z powyższym datowaniem nie zgadzał się M. Kaczkowski, który twierdził, że grodzisko pochodzi z IX wieku. Obiekt opisany został wówczas jako założenie o wymiarach 37 x 30 m, otoczone owalnym wałem zachowanym na długości 2/3 obwodu. Wysokość wału w najlepiej zachowanych miejscach od strony zewnętrznej dochodzić miała do 6 m, a od wewnętrznej do 3 m. Od południowego wschodu i północy zachowały się ślady fosy.

- 2010 – badania wykopaliskowe, D. Nowakowski, F. Biermann, A. Kieseler. W trakcie tych badań założono 3 wykopy o łącznej powierzchni 109 m kw. – pierwszy w obrębie wału z przedłużeniem na majdan, drugi i trzeci na majdanie przy wale północnym;

W trakcie prac wykopaliskowych udało się zbadać konstrukcję wału, elementy rozplanowania grodu oraz pozyskać materiał zabytkowy i dendrologiczny, dzięki któremu ustalono rzeczywistą chronologię obiektu.

Średnica majdanu wynosiła ponad 40 m, szerokość wałów u podstawy około 14 m. długość zachowanych wałów 119 m. Można przypuszczać, że brama zlokalizowana była w zachodniej części wału, np. w miejscu, które w okresie międzywojennym służyło jako wjazd na uprawiane na majdanie pole.

Na podstawie wyników badań dendrochronologicznych dębowego drewna pozyskanego z młodszego wału wyróżniono dwie fazy budowlane:

pierwsza – prawdopodobnie ok. 848-850 roku;

druga – krótko po 855 r., przypuszczalnie około roku 860.

W przekroju odsłoniętego w trakcie badań starszego wału ujawniono konstrukcję rusztową. Po kilku latach budowniczy zdecydowali się na działania wzmacniające wał na zewnątrz i od wewnątrz, co spowodowało m.in. zmniejszenie średnicy majdanu o około 1,5 m. Drugi wał został zniszczony w trakcie pożaru. Nie podjęto czynności naprawczych, ale prawdopodobnie teren był ciągle użytkowany, zapewne w inny sposób, może incydentalnie. Podobnie, jak w wypadku wielu innych wczesnośredniowiecznych założeń obronnych zabudowa grodowa koncentrowała się przy wałach, a środek majdanu pozostawał niezabudowany. Taka lokalizacja zabudowań pozwalała lepiej chronić domostwa przed atakiem z zewnątrz. Przy wale odkryto pozostałości urządzenia określanego przez badaczy jako cysterna służąca do przechowywania zapasów wody. Obok cysterny znaleziono jamę o wymiarach: 3,4 m szerokości oraz co najmniej 6,6 m długości i głębokości 0,65 m interpretowaną jako pozostałość budynku mieszkalnego. Nie wiadomo, czy był to budynek w konstrukcji zrębowej wzmacniany dodatkowymi słupami czy budynek słupowy właściwy. W trakcie badań wykopaliskowych odkryto 1698 ułamków ceramiki, głównie wczesnośredniowiecznej. Jeden fragment z odciskiem sznura (neolit), 64 ułamki ceramiki typowej dla kultury łużyckiej (III okres epoki brązu – okres halszatecki) świadczą o pradziejowym, przedgrodowym osadnictwie na tym obszarze. Wiele ułamków ceramiki wczesnośredniowiecznej nosiło ślady zdobienia, np. w postaci linii wykonanych grzebykiem czy żeberkowych listew plastycznych. Dominującą formą ceramiczną były garnki, ale oprócz nich znaleziono również pozostałości dwóch pucharów, prażnic, ułamka talerza. Oprócz ceramiki pozyskano ośelki i brus czyli kamień szlifierski, przęślik, dwa noże w tym jeden wolutowy, szydła kościane i żelazne, kościaną łyżwę, fragment topora-czekana, elementy biżuterii (szklane paciorki i fragment kolczyka).

W jamach gospodarczych i w obrębie wału odkryto liczne kości zwierzęce, głównie zwierząt hodowlanych takich jak bydło i świnie, ale także owiec-kóz, konia, kury. Tylko 7% materiału kostnego stanowiły kości zwierząt dziko żyjących (jelenie, sarny, dziki, bobry i zające, ptactwo: żuraw, kaczka krzyżówka, poza tym

łuski i ości karpia, szczupaka, sandacza i suma). Znalaziono również kości ludzkie (rzepka kolanowa i fragment czaszki), być może związane z ofiarą zakładzinową umieszczoną przez budowniczych pod lub w wale 1 fazy grodu.

Obiekt ten funkcjonował ok. 50 lat, a jego kres mógł mieć związek z walkami toczonymi między konkurującymi ze sobą lokalnymi przywódcami. W X w. na terytorium chobieńskim funkcjonowało już wyłącznie osadnictwo otwarte. Pod koniec tego stulecia w okolicy przeprawy przez Odrę powstała rozległa osada (Chobienia, stan. 32), której kontynuację stanowiła średniowieczna wieś parafialna, a następnie rozwijające się w nawiązaniu do niej miasteczko.

Grodzisko w Górzynie, *Alte Wall*.

Stanowisko archeologiczne jest zlokalizowane w obrębie mezoregionu Obniżenia Ścinawskiego, na południowy zachód od centrum wsi, wśród łąk, w pobliżu ciek, na terenie zadrzewionym.

Założenie obronne składa się z nasypu na planie koła średnicy około 32 m. Wysokość kopca ponad lustro wody wynosi ok. 1 m. Nasyp jest otoczony fosą szerokości 6-7 m zasilaną rowem od strony północnej. Fosa jest zasypała na odcinku północno-wschodnim. Od południa widoczne są relikty nasypu-grobli.

Stanowisko archeologiczne było znane już w XIX wieku. O jego istnieniu poinformował pastor Söhnel. Przed 1930 r. grodzisko inspekcjonował Max Hellmich. W latach 1963 i 1964 obiekt badał powierzchniowo Tadeusz Kaletyn. Planowano weryfikację sondażową w roku 1966.

W 1986 r. w ramach realizacji weryfikacyjno-poszukiwawczej akcji Archeologicznego Zdjęcia Polski dla obszaru 71-22 Andrzej Dwilewicz opracował kartę ewidencyjną stanowiska archeologicznego.

Grodzisko zostało zinwentaryzowane przez zespół badaczy z Politechniki Wrocławskiej na podstawie materiałów z laserowego skaningu lotniczego pozyskanych z zasobów Centralnego Ośrodka Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej. Z wynikami analiz opublikowanymi w 2019 r. można zapoznać się na stronie internetowej projektu badawczego: <http://www.odgroduozamku.pl/stanowisko/gorzyn-st-4-fortyfikacje-polowe/>.

Pierwsza wzmianka o właścicielach wsi Górzyn (*Gorin*) pochodzi z 1306 r. i dotyczy rycerza Jeshko de Gorin, który świadczył na dokumencie wystawionym w tym roku. W XIV i XV w. panowie z Górzyna wielokrotnie świadkowali lub wydane wówczas dokumenty ich dotyczyły. W 1354 r. książę nadał swojemu wasalowi Szymonowi z Górzyna i jego spadkobiercom wieś Naroczyce. W latach 1457-1475 Melchior z Górzyna piastował urząd starosty lubińskiego i chobieńskiego (1471). Przed rokiem 1465 jako dziedzice wsi wymieniani byli Konrad Falkenhain i jego syn Jan. Od 1465 do 1472 r. właścicielem był Stefan Thader, po jego śmierci, w latach 1473-1476 w dokumentach figurowała wdowa. Od 1477 do 1521 r. właścicielem dóbr był Stefan Thader z Górzyna.

Założenie obronne bez wątpienia wzniesli Gorenowie (von Gorinowie) na przełomie XIII i XIV w. lub w XIV wieku. Siedziba była na pewno użytkowana również w XV wieku. W klasyfikacji archeologicznej obiekty takie jak relikty założenia obronnego w Górzynie określa się jako *motte*.

Na początku XVII w. kolejni właściciele zbudowali dwór, na południowy wschód od poprzedniej siedziby, bliżej centrum wsi. W XIX w. rezydencja została powiększona i przebudowana w stylu neogotyckim.

Założenie obronne(?) z relikdami późniejszego pałacu w Kliszowie.

Stanowisko/a archeologiczne jest zlokalizowane w obrębie mezoregionu Wzgórz Dalkowskich, na północny wschód od skrzyżowania drogi wiejskiej z drogą do Radomiłowa, na terenie dawnego parku dworskiego.

Według opisu Tadeusza Kaletyna założenie na planie owalu ma wymiary 60×110 m, w jego wschodniej części znajdują się ruiny. Według mapy lidarowej (za: https://mapy.geoportal.gov.pl/imap/Imgp_2.html), nasyp ma kształt prostokątny z zaokrąglonymi narożnikami. Jego wymiary u podstawy wynoszą ok. 66×111 m, wysokość ok. 4 m. W części wschodniej widoczne są pozostałości prostokątnego obiektu (ruiny pałacu) o wymiarach ok.

21,5×29,5 m.

W 1962 r. stanowisko badał powierzchniowo Tadeusz Kaletyn. Brak informacji o znaleziskach. Nie wiadomo zatem, jakimi przesłankami kierował się w 1964 r. Wojewódzki Konserwator Zabytków, dokonując wpisu do rejestru zabytków grodziska z XIII wieku.

W 1986 r. w czasie realizacji weryfikacyjno-poszukiwawczych badań Archeologicznego Zdjęcia Polski Wiesław Piszczalowski opracował kartę ewidencyjną stanowiska archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków. W 1995 r. obiekt inspekcjonowała z ramienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Sylwia Wuszkán, która stwierdziła, że relikty uznawane za grodzisko wymagają weryfikacyjnych badań sondażowych, ponieważ zarówno ich charakter, jak i czas powstania podane w decyzji o wpisie do rejestru C budzą wątpliwości. Badania weryfikacyjne nie zostały przeprowadzone. Można przypuszczać, że założenie w Kliszowie jest reliktem nowożytnej siedziby o charakterze obronnym, w XIX w. wykorzystanym częściowo jako park, częściowo jako miejsce, w którym wniesiono pałac.

Wzmianki o Kliszowie pojawiały się od początku XIV wieku. Nie zachowały się dokumenty wskazujące ówczesnych właścicieli dóbr i wzmiankujące ich siedzibę. Dopiero od XVII w. wiadomo, do kogo należał majątek. Były to rodziny: von Tadden, von Uechtritz, von Kreckwitz, von Strbensky, Schönborn, Hugon Herault von Hautcharmoy oraz Ferdinand Wilhelm Weinkauff. W 1937 r. nastąpiła parcelacja majątku.

Wygląd pałacu z XIX wieku został uwieczniony przez Alexandra Dunckera. Na wschód od rezydencji znajdował się folwark, wokół niej założono park. Pałac został zniszczony po roku 1945.

Grodzisko w Kliszowie (Olszanach) *Burgwall*

Stanowisko archeologiczne jest zlokalizowane w obrębie mezoregionu Obniżenia Ścinawskiego, około 800 m na południowy zachód od wsi Olszany i ok. 1600 m na południowy wschód od Kliszowa, na terenie zadrzewionym, wśród podmokłych łąk.

Grodzisko na planie zbliżonym do koła jest wyniesione około 2 – 3,5 m ponad otaczający teren. Majdan jest otoczony wałem, obecnie w formie rozsypiska. Całkowita powierzchnia grodziska wynosi ok. 0,64 ha. Według Tadeusza Kaletyna na zewnątrz wału widoczna jest terasa szerokości od 10-12 m i wysokości ok. 30 cm.

Stanowisko było kilkakrotnie badane powierzchniowo, przed i po 1945 r., po raz ostatni w 1986 r. w trakcie badań weryfikacyjno-poszukiwawczych Archeologicznego Zdjęcia Polski. Zespół badaczy w składzie: Wojciech Chudy (Grabowski), Andrzej Dwilewicz i Zbigniew Lissak opracował kartę ewidencyjną stanowiska archeologicznego. W trakcie badań powierzchniowych pozyskiwano ułamki ceramiki ze śladami obtaczania i ornamentem falistym, bryłki polepy oraz kości zwierzęce.

Początkowo badacze określali czas funkcjonowania grodu w Kliszowie (Olszanach) na X/XI – XII wiek. Nie można jednak wykluczyć, że założenie obronne wzniesiono wcześniej, przed X wiekiem. Wówczas jego budowę można byłoby przypisać Dziadoszanom.

Grodzisko w Starej Rudnej.

Stanowisko archeologiczne jest zlokalizowane w obrębie mezoregionu Wzgórz Dalkowskich, około 740 m na południowy wschód od ruin kościoła ewangelickiego w Starej Rudnej, ok. 460 m na południowy wschód od ruin pałacu, na terenie dawnego parku dworskiego założonego w XVIII wieku.

Obiekt został wzniesiony na planie koła o średnicy ok. 45 m. Majdan otaczał wał i fosa. Po zachodniej stronie zachowały się relikty wału, po stronie południowo-wschodniej ślad fosy.

Na mapach lidarowych https://mapy.geoportal.gov.pl/imap/Imgp_2.html?gpmap=gp0 po stronie zachodniej jest widoczne zniszczenie – wkop w wał(?). Część grodziska po stronie wschodniej została zniwelowana, prawdopodobnie w wyniku prac rolnych.

Pierwsze wzmianki o reliktach wczesnośredniowiecznego grodu w Starej Rudnej pochodzą z końca XIX

wieku. Około 1930 r. Max Hellmich przeprowadził oględziny grodziska. W 1960 r. stanowisko archeologiczne badano sondażowo i powierzchniowo. Pozyskano wówczas ułamki naczyń ze śladami obtaczania, z których część była zdobiona ornamentem linii falistej.

W 1983 r. w czasie realizacji weryfikacyjno-poszukiwawczych badań Archeologicznego Zdjęcia Polski Ludwik A. Kamiński opracował kartę ewidencyjną stanowiska archeologicznego. Badacz sugerował, że gród mógł istnieć już w VIII wieku. Na podstawie analizy ceramiki znalezionej w trakcie badań sondażowych obecnie archeolodzy datują wzniesione przez Dziadoszan założenie obronne na fazy C-D wczesnego średniowiecza czyli IX-X wiek.

Grodzisko w Orsku, *Schwedenschanze*, Dworski Okop

Relikty grodu znajdują się w obrębie Pradoliny Głogowskiej, w odległości ok. 1 km od koryta Odry, na południowym brzegu kanału rzeki Czarnej, ok. 800 m na północny zachód od Orska, na zadrzewionym terenie, obecnie otoczonym polami.

Grodzisko wklęsłe ma w rzucie poziomym kształt wydłużonego owalu. Majdan o wymiarach 34 m długości i 22 m szerokości otacza rozsypisko wału o długości 70 m i szerokości 60 m oraz wysokości mierzonej od wnętrza grodziska wynoszącej ok. 1 m. Na całość założenia obronnego składa się również fosa. Zdjęcia lidarowe wskazują, że północna część umocnień (wał i fosa) otaczających majdan prawdopodobnie została zniszczona w trakcie budowy kanału rzeki Czarnej przed 1945 rokiem.

Grodzisko w Orsku wzbudzało zainteresowanie badaczy i miłośników starożytności już w 1. poł. XIX wieku. W latach: 1957, 1964 i 1966 przeprowadzono na grodzisku i w jego najbliższym otoczeniu badania powierzchniowe, inwentaryzacyjne i sondażowe. W 1957 r. plan grodziska opracował Stanisław Siedlak. Badania w 1964 r. przeprowadzili Tadeusz Kaletyn i Mieczysław Kaczowski. Odnaleziono wtedy ułamki naczyń glinianych ze śladami obtaczania, część była również ornamentowana dookólnymi rowkami i linią falistą. W 1966 r. podjęto badania sondażowe w zachodniej części założenia obronnego, u podnóża wału. W niewielkim wykopie o wymiarach ok. 2×2 m odsłonięto 2 warstwy kulturowe: zasypową i użytkową. Pozyskano około 400 fragmentów naczyń glinianych, datowanych od 2. poł. IX do 1. poł. X w., oraz 177 kości zwierzęcych.

W nowszej literaturze przedmiotu okres funkcjonowania grodu w Orsku jest wyznaczany na IX–X wiek. Podstawą takiego datowania jest pozyskany w trakcie badań inwentarz zabytkowy w postaci fragmentów naczyń glinianych.

Brodowice

W latach 1300-1305 w Brodowicach istniał folwark. Wieś lokowana była na prawie niemieckim, dobra natomiast funkcjonowały wg prawa polskiego. Właściciel dóbr, Henczel Brockot (*Henczlo Mrokoty*), płacił czynsz biskupowi wrocławskiemu. W 1446 r. w Brodowicach istniał folwark i sołectwo.

W czasach nowożytnych, do około połowy XVIII w., dobra podzielone były na dwie części. Jako właściciele jednej z części wymieniani są: Casar Pusch i Bernard Weyeheim (1493), Hans Busewoy (1507) Leonhard von Stösel (1511). Właścicielami drugiej części dóbr byli: 1512 – Heinrich Wunsch, Hansa Lupticz (1485), von Unruh (1550), Melchior von Unruhe (1589), Valentin Stösel (1688). W czasach późniejszych dobra zostały scalone.

W końcu XVIII w. właścicielem majątku był von Tschammer (1791), następnie von Dibitsch (1814, 1830), rotmistrz von Biele (1845), Augusta Kahle (1876). W końcu XIX w. nabył je Bruno von Mutzenbecher, którego własnością pozostawały do 1945 roku.

W XVIII w. w Brodowicach istniała już siedziba szlachecka. Zachowany do czasów obecnych pałac, zbudowany został zapewne w latach 50.-60. XIX w., przypuszczalnie na miejscu wcześniejszego dworu. Jest to budowla dwukondygnacyjna, wzniesiona na planie wydłużonego prostokąta, z trójosiowymi,

trójkondygnacyjnymi ryzalitami środkowymi w fasadzie i elewacji ogrodowej, zwieńczone trójkątnymi szczytami. Pałac obecnie pozostaje w stanie daleko posuniętej ruiny.

Przy pałacu zapewne w czasie jego budowy założony został naturalistyczny park. Na przełomie XIX i XX w., być może ok. 1905 roku, park został przekształcony. Na terenie parku powstały dwa stawy. Zabudowa folwarczna, pochodząca z przełomu XIX i XX w. rozmieszczona wokół czworobocznego dziedzińca, obecnie nie istnieje, teren folwarku pozostaje niezabudowany.

Układ przestrzenny:

Brodowice są niewielką wsią o układzie ulicówki. Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem usytuowany jest po południowej stronie głównej drogi wiejskiej. Zabudowa wiejska, którą tworzą niewielkie zagrody, rozmieszczona jest głównie po północnej stronie drogi.

Pałac położony jest w środkowej części zespołu. Po jego zachodniej i południowej stronie rozciąga się park, po stronie wschodniej – teren dawnego folwarku. Zabudowa folwarczna obecnie nie istnieje. Czytelne są granice zespołu, wyznaczone lokalnymi drogami. Park jest zaniedbany, zarośnięty samosiewem. Układy wodne zakłócone, teren parku zabagniony.

Brodów

Pierwsza źródłowa wzmianka dotycząca wsi Brodów pochodzi z roku 1325 i określa wysokość czynszu płaconego na rzecz kolegiaty głogowskiej.

W połowie XV w. dobra w Brodowie były własnością Jana Luttwiza. W roku 1457 jako właściciel tutejszego majątku figuruje także Henryk Redlitz. Około 1456 r. Melchior von Stosch z Mojeńcic odkupił od Jana Luttwiza (*Honize Lopitza*) część dóbr w Brodowie. W posiadaniu von Stoschów dobra pozostawały do 1571 r., kiedy to ich część sprzedana została rodzinie von Haugwitz. Własnością Haugwitzów majątek pozostawał do 1688 r. oraz jeszcze w roku 1770. Następnie przeszedł w posiadanie rodu von Kottwitz. W latach 1767-1787 należał do Maksymiliana von Kreckwiza. W roku 1787 na terenie wsi funkcjonowały 2 młyny wodne i tartak.

W czasie wojny trzydziestoletniej, w roku 1642, zniszczona wieś została opuszczona przez mieszkańców. Brodów zniszczony został także w czasie wojen napoleońskich.

W latach 1830-45 właścicielem Brodowa był baron von Langenmann. W 2. poł. XIX w. dobra przechodziły z rąk do rąk bardzo często. Od 1891 r. należały do barona Veit-Adolf von Seckendorff-Gudent, który znacznie powiększył majątek. Zapewne z jego inicjatywy powstała przy folwarku krochmalnia. W 1898 r. majątek przeszedł na własność Friericha Teichmanna, który utrzymał go do roku 1945.

Dwór w Brodowie istniał już w wieku XVII, zbudowany został prawdopodobnie przez Haugwitzów. Według zapisu pochodzącego z końca XVIII w. dwór był jednym z najstarszych w powiecie i liczył wówczas 200 lat.

Pałac, obecnie zachowany w stanie ruiny, wzniesiony został w obecnej formie w 2. poł. XIX w. z wykorzystaniem reliktów nowożytnej budowli, zachowanych w obrębie parteru. Wokół pałacu założono niewielki teren zielony. Pałac jest budowlą dwukondygnacyjną, wzniesioną na planie prostokąta. Przykryty był dachem z belwederem.

Układ przestrzenny:

Brodów jest niewielką wsią o układzie przestrzennym ulicówki, z rozproszoną zabudową, złożoną z niewielkich zagród o skromnej zabudowie.

Zespół pałacowo-folwarczny położony jest w północno-zachodnim krańcu siedliska, po południowej stronie drogi wiejskiej. Pałac, obecnie w ruinie, usytuowany w zachodniej części zespołu, otoczony zadrzewieniem, oddalony jest od zabudowy folwarcznej. Z zabudowy folwarcznej, pierwotnie rozplanowanej wokół pięciobocznego, nieregularnego dziedzińca, zachowały się tylko pojedyncze budynki – oficyny mieszkalne. Na wysokości zespołu, po północnej stronie drogi wiejskiej, usytuowana była krochmalnia, obecnie nieistniejąca.

Bytków

Wieś Bytków jest niewielką osadą historycznie związaną z wsią Gawronki i Gawrony. Pierwsze znane zapisy źródłowe dotyczące Bytkowa pochodzą z 1670 roku. Na terenie Bytkowa znajdował się folwark z domem zarządcy, podlegający właścicielom z Gawronek.

Układ przestrzenny:

Bytków ukształtowany został jako niewielka osada przyfolwarczna. Źródła historyczne podają, iż w roku 1830 na terenie miejscowości liczone 8 domów.

Folwark usytuowany jest w zachodnim krańcu miejscowości, po północnej stronie drogi wiejskiej. Zabudowa folwarczna, pochodząca z końca XIX w., o elewacjach licowanych cegłą, zgrupowana została wokół czworobocznego podwórze. Do czasów obecnych zachowany jest dom zarządcy, obecnie otynkowany, oraz trzy budynki gospodarcze.

Chelmu

Dzisiejsza wieś Chelmu obejmuje dwa osobne, oddalone od siebie siedliska. W części północnej, przy starorzeczu Odry, znajduje się historyczna wieś *Bartsch*. W znacznym oddaleniu od niej, w kierunku południowo-zachodnim położona jest niewielka kolonia z folwarkiem *Kulm*. Obie części w przeszłości stanowiły jedną własność i jedną jednostkę administracyjną. Od lat 80. XIX w. funkcjonowała dwuczłonowa nazwa miejscowości *Bartsch-Kulm*. Po 1945 r. dla obu części ustalono nazwę *Chelmu*.

Około 1325 r. obie miejscowości wymieniane są w spisach wsi płacących czynsz na rzecz kolegiaty głogowskiej. Przyjmuje się również, iż pierwszy źródłowy zapis dotyczący wsi *Bartsch* pochodzi z roku 1140. W 1388 r. właścicielem obu miejscowości był Henryk Pirtttwitz. W XV w. wieś stanowiła własność braci von Niebelschütz. W roku 1688 była w posiadaniu rodziny von Stossel. Jako kolejnych właścicieli źródła wymieniają barona von Seherr-Thoss, hrabiego von Dyherr, rodzinę von Kalkreuth, von Busse, von Gellhorn (1814), ministra barona von Schuckmann oraz baronową von Luttwitz (1845).

W XVIII w. dwór w miejscowości *Bartsch* otoczony był sadem, który następnie przekształcono w ogród ozdobny. Ogród nie istniał już w końcu wieku XIX.

W 1746 r. miała miejsce duża powódź, w czasie której zniszczony został młyn *Odermühle*. W 1765 r. na terenie wsi znajdowały się cztery zagrody kmiece, pozostałe gospodarstwa były głównie zagrodnicze. W końcu XVIII w., znad brzegu Odry pozyskiwano glinę garncarską. W końcu XVIII w. wieś posiadała szkołę ewangelicką. Funkcjonowały tutaj 2 wiatraki. W roku 1830 istniał tartak, w roku 1845 – browar i cegielnia polna.

Układ przestrzenny:

Północna część miejscowości, wieś *Bartsch*, położona przy starorzeczu Odry posiada nieregularny układ wielodrożny. Zespół folwarczny położony jest w środkowej części miejscowości, na terenie wyznaczonym lokalnymi drogami. Zachowana jest zabudowa folwarczna rozmieszczona wokół dziedzińca, założonego na planie wydłużonego prostokąta. Parterowy, nakryty mansardowym dachem dwór nie zachował się.

Zabudowa wiejska jest raczej słabą, złożoną z niewielkich zagrod.

Przy skrzyżowaniu dróg, w południowej części miejscowości znajdują się dwa pomniki – pomnik poległych w czasie I wojny światowej, oraz pomnik polskich pracowników, rozstrzelanych w Chelmie w 1945 roku.

Zabudowa przyfolwarczej osady *Kulm* jest rozproszona. Folwark położony jest po zachodniej stronie drogi w południowej części osady. Na podwórzu o kształcie nieregularnego czworoboku, zachowane są pojedyncze zabudowania.

Chobienia

Dzisiejszą miejscowość Chobienia tworzą dwie historyczne jednostki – wieś ze średniowiecznym kościołem parafialnym i majątkiem szlacheckim oraz założone w jej bezpośrednim sąsiedztwie średniowieczne miasto.

Chobienia po raz pierwszy w źródłach historycznych wymieniona została w roku 1238. Już w XIII w. w Chobieni zapewne istniał zamek. Według niepotwierdzonego źródłowo przekazu miał zostać wzniesiony w roku 1209. W 1259 r. wzmiankowany był kapłan *Clemens* z Chobieni. W 1261 r. istniało wójtostwo.

W XIII w. przy wsi Chobienia założone zostało miasto. Dokładna data lokacji nie jest znana (po 1253 r.). Miasto początkowo otoczone było obwarowaniami ziemnymi lub drewniano-ziemnymi. Do XIX w. zachowane były trzy bramy miejskie: Głogowska (*Glogauer Tor*), Odrzańska, zwana też Łazienną (*Oder; Baderei Tor*) i Wrocławska, zwana także Ścinawską (*Breslauer; Steinauer Tor*).

W roku 1303 książę Konrad Żagański podarował miasteczko (*Städtchen*) Ottonowi von Dohna. Od tego czasu Chobienia pozostawała miastem prywatnym. Do rodziny von Dohna należały także tutejsze dobra z zamkiem, położone poza obrębem miasta.

Kościół parafialny w Chobieni powstał przed rokiem 1300. Usytuowany był na terenie wsi przy kościelnym alodium, należącym do kolegiaty w Głogowie. Nazywany był *Domkirche* oraz *Thumbkirche*. Na początku XIV w. na terenie Chobieni istniało pięć dóbr, stanowiących własność biskupią, książęcą i szlachecką.

W roku 1418 miasto zostało zniszczone na skutek pożaru. W 1454 r. założony został szpital, położony w południowej części miasta. Szpital w tym miejscu funkcjonował do lat 30. XX wieku.

W 1446 r. po raz pierwszy wzmiankowany był kościół miejski. Mógł powstać jeszcze w końcu XIV lub na początku XV w.; w 1587 r. zastąpiony został obecną budowlą.

W 1504 r. miasto wraz z dobrami przeszło na własność rodziny von Kottwitz. W ich posiadaniu pozostawało do roku 1638. Był to szczególnie pomyślny okres w dziejach miasta. W 1. poł. XVI w. na terenie dóbr wzniesiono nową siedzibę, zapewne na miejscu wcześniejszej. Powstała – zachowana do czasów obecnych – czterokrzydłowa budowla z dziedzińcem, z cylindrycznymi wieżami na wschodnich narożach oraz wieżą na osi elewacji południowej, poprzedzoną mostem nad fosą. Z fundacji Georga von Kottwitz w roku 1587 wzniesiono także nowy budynek kościoła miejskiego.

W czasach reformacji, około roku 1540, kościoły w Chobieni przejęte zostały przez protestantów.

Około 1590 r. powiększono chobieński rynek o teren po jego południowej stronie, określany jako Nowy Rynek (*Neuer Ring*). W roku 1591 ufundowano szkołę łacińską. W 1616 r. pożar zniszczył dużą część miasta. W czasie pożaru spłonął ratusz oraz znacznie uszkodzony został kościół miejski. Miasto niszczone było także w czasie przemarszów wojsk w czasie wojny trzydziestoletniej.

W 1638 r. miasto Chobienia wraz z dobrami przeszły w posiadanie rodu von Seidlitz.

W 1654 r., w czasie działań kontreformacyjnych, oba kościoły zwrócone zostały katolikom.

Około 1680 r. w Chobieni założona została państwowa faktoria solna.

W roku 1691 Chobienia, na polecenie cesarza, została sprzedana. Nowym właścicielem został Christoph Wenzel von Nostitz. Dobra w Chobieni nie stanowiły jego siedziby. W posiadaniu rodziny von Nostitz pozostawały do 1740 roku. Następnie przeszły na własność rodziny von Gellhorn. W 1760 r. przebudowano pałac.

W 1722 r. miał miejsce kolejny pożar, w którym zniszczona została zachodnia część miasta, w tym kościół miejski, który wkrótce odbudowano z fundacji urzędników faktorii solnej.

W latach 1767-1769, na rynku obok ratusza zbudowany został kościół protestancki, wzniesiony w konstrukcji ryglowej, na planie ośmioboku.

W roku 1780, na polecenie wikariusza biskupiego, rozebrano, pozostający w bardzo złym stanie, gotycki kościół usytuowany na terenie dawnej wsi, pozostawiając jako jego świadectwo fragment ściany zachodniej.

W roku 1789 Chobienia była miastem akcyzowym. Na terenie miasta liczono 87 domów, funkcjonowały dwa browary oraz faktoria solna i przeprawa promowa. Miasto posiadało prawo do czterech jarmarków rocznych

z targami bydłecymi. Na terenie wsi Chobienia, pozostającej poza miastem, znajdowały się dobra szlacheckie z pałacem i dwoma folwarkami.

Do początku XX w. następowała częsta zmiana własności dóbr. W 1905 r. majątek zakupił hrabia von Saurma baron von und zu Jeltsch. Z jego inicjatywy przebudowany został pałac.

W 1911 r. w obręb miasta włączone zostały tereny wsi Chobienia, a w roku 1933 – tereny majątku szlacheckiego. W 1933 r. majątek stanowił własność *Deutsches Ostland G.m.b.H.* z siedzibą w Chobieni.

W czasie II wojny światowej zniszczona została część zabudowy. W dużym stopniu ucierpiał kościół miejski, który odbudowano w 1962 roku. W 1965 r. przeprowadzono rozbiórkę ruin ratusza i kościoła ewangelickiego, stojących w obrębie rynku.

Ratusz w Chobieni pierwotnie był budowlą drewnianą; niszczone był pożarami w 1418 i 1616 roku. Zachowany do lat 60. XX w. ratusz był budowlą wybudowaną w konstrukcji szkieletowej, tynkowaną, dwukondygnacyjną, nakrytą dachem dwuspadowym. Prawdopodobnie został wzniesiony w XVII w., przebudowany w końcu XVIII lub w XIX w. i odnawiany w latach 20. i 30. XX wieku.

Kościół ewangelicki wzniesiony został w latach 1767-69 w konstrukcji ryglowej; założony był na centralnym planie ośmioboku, III-kondygnacyjny, nakryty dachem łamanym, zwieńczonym do początku XX w. 8-boczną sygnaturką. W świątyni znajdowały się dwie kondygnacje empor oraz barokowy ambonowy ołtarz ujęty obramieniem architektonicznym z parami kolumn (kolumny po 1945 r. zostały przeniesione do kościoła katolickiego w Chobieni, a następnie do kościoła w Rudnej).

W 1945 r. Chobienia utraciła prawa miejskie.

W 2012 r., po wybudowaniu mostu Radoszyce-Ciechanów, zamknięta została przeprawa promowa w Chobieni.

Kościół pw. św. Magdaleny, od roku 1679 pod wezwaniem św. Idziego, usytuowany na terenie wsi Chobienia, na wysokim brzegu Odry, otoczony cmentarzem, zwyczajowo nazywany był *Dom* lub *Thumbkirche*. Była to jednonawowa budowla z prezbiterium i zakrystią. Korpus nawowy kościoła pochodził z XIII w., w XIV w. dostawione zostało prezbiterium. W latach 1589 i 1679 prowadzone były remonty świątyni. Jednak użytkowany sporadycznie popadł w ruinę. W roku 1780 podjęto decyzję o rozbiórce. Pozostawiono fragment ściany zachodniej, z umocowanym XVI-wiecznym epitafium Heinricha von Sack oraz krzyżem w zwieńczeniu (obecnie ołtarz polowy). Zachowany zarys murów kościoła współcześnie uwidocznił w terenie.

Kościół miejski, obecnie rzymskokatolicki kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła, w źródłach po raz pierwszy wzmiankowany był w 1446 roku. Obecna budowla wzniesiona z fundacji Georga von Kottwitz, konsekrowana została w 1587 roku. W 1607 r. do korpusu dostawiono aneks z kaplicą grobową. Zniszczony w czasie pożaru w 1616 r., odbudowany został w 1620 r. wraz z wieżą; ponownie zniszczony w czasie pożaru w 1722 r., odbudowany w latach 1722-1724. Znacznie uszkodzony został w czasie działań wojennych w 1945 r. i odbudowany w 1962 roku. Usytuowany jest w środkowej części miasta, na wschód od rynku, na stromym opadającym brzegu Odry, otoczony nieczynnym cmentarzem z murem. Jest budowlą jednonawową z wyodrębnionym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium, z zakrystią od północy i dwukondygnacyjnym aneksem kaplicy grobowej oraz wieżą od zachodu. Nawa przykryta jest stropem, prezbiterium – sklepieniem konchowym z lunetami.

Z dawnego wyposażenia kościoła zachowały się nowożytnie płyty nagrobne, renesansowa chrzcielnica z 1587 r., klasycystyczny prospekt organowy z instrumentem muzycznym, pochodzący z ok. poł. XIX w., dwa barokowe obrazy przedstawiające *Ukrzyżowanie* oraz *Koronację NMP* (poł. XVIII w.), obraz św. Józefa (poł. XIX w.), barokowe figury świętych (1. poł. XVIII i poł. XVIII w.), na jednym z trzech dzwonów widnieje data „1722”. Ołtarz główny wykonany współcześnie; pierwotny ołtarz z kolumnami przeniesionymi z nieistniejącego kościoła ewangelickiego znajduje się w kościele prawosławnym w Rudnej.

Pałac usytuowany jest w środkowej części miasta, na południowy zachód od rynku. Jest budowlą wielofazową, być może z relikami budowli średniowiecznej. Zapewne w latach 30.-40. XVI w. wzniesiono zamek otoczony fosą. W latach 1583-1584 został przebudowany dla Georga von Kottwitz. Kolejne przebudowy miały miejsce w latach 1759 (wówczas wystawiono w elewacji wschodniej okazały portal balkonowy z herbami Carla Sigismunda von Gellhorn i jego żony, poprzedzony schodami oraz taras i schody do ogrodu przy skrzydle

zachodnim) i 1905. W czasie tej ostatniej odkryte elementy wystroju, pochodzące z renesansowej siedziby, poddano restauracji i wyeksponowano: drewniany strop z datą „1583” oraz z szablonowymi ornamentami roślinnymi; dekorację freskową z przedstawieniem czterech herbów (von Kottwitz, Nostitz, von Spiller, von Berge); malowane przedstawienie zamku i miasta; z tego czasu pochodziły też inne detale, w tym portal kamienny z datą „1584” na drzwiach, prowadzący z dziedzińca do ówczesnego dużego *Herrenzimmer* (sala ta, z renesansową, XVI-wieczną dekoracją sklepień, pełniła w przeszłości funkcję kaplicy). Wówczas istniała jeszcze na dziedzińcu kamienna fontanna, z przedstawieniem delfina i siedzącego na nim chłopca. Od roku 1945 pałac pozostaje nieużytkowany.

Jest to budowla czteroskrzydłowa z dziedzińcem, z cylindrycznymi wieżami we wschodnich narożach oraz wieżą zegarową w elewacji południowej, poprzedzoną mostem nad fosą. W elewacji wschodniej, w roku 1759, na osi założono wejście ujęte piaszkowcowym portalem.

Pałac otoczony jest parkiem naturalistycznym, przekształconym w 2. poł. XIX w. z nowożytnych ogrodów.

Układ przestrzenny:

Chobienia położona jest na lewym, wysokim brzegu Odry.

Do czasów obecnych zachowany jest historyczny układ przestrzenny średniowiecznego miasta wraz z wykształconym od południa Przedmieściem Ścinawskim i wsią rozciągającą się po północnej stronie miasta. Czytelny jest również układ założonych przy Chobieni XX-wiecznych kolonii z częściowo zachowaną zabudową: na północy kolonia Chobinek i kolonia przy obecnej ul. Głogowskiej oraz kolonia rozplanowana na południe od miasta, przy drodze do Laskowej. Po 1945 r. w obręb Chobieni włączona została wieś Laskowa. Natomiast do sąsiednich Nieszczyce przyłączono, związany historycznie z Chobienią, folwark Chałupki. Obecnie poza granicami gminy, na prawym brzegu Odry, znajduje się teren dawnej karczmy, leśniczówki i stacji kolejowej.

Część zabudowy miasta zniszczona została w czasie II wojny światowej.

Do czasów obecnych przetrwał układ głównych ciągów komunikacyjnych oraz kwartałowych podziałów zabudowy. Daleko idącemu przekształceniu uległa natomiast południowo-zachodnia część miasta, z terenem folwarku przypałacowego.

Centrum układu przestrzennego stanowi plac rynkowy, silnie wydłużony na linii północ-południe z czytelnym zwężeniem części południowej, ukształtowanej około 1590 r. (Nowy Rynek). W obrębie rynku usytuowany był ratusz oraz kościół ewangelicki, których ruiny rozebrano w 1965 roku. Obecnie w rynku urządzono skwer. Na reliktach kościoła ustawiono balustradę, powtarzającą jego zarys. W 2001 r. powstał pomnik ofiar wojen.

Częściowo zachowana jest XIX-wieczna zabudowa przyrynkowa. Tworzą ją ustawione kalenicowo budynki jedno- i dwukondygnacyjne ze skromnym detałem architektonicznym.

Na wschód od rynku, na wysokim brzegu Odry, usytuowany jest kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła. Z wieżą od zachodu, stanowi wyraźną dominantę wysokościową. Po południowo-zachodniej stronie rynku znajduje się teren zespołu pałacowo-parkowego zachowany w historycznych granicach. Po zachodniej stronie zespołu rozciąga się znacznie przekształcony teren dawnego folwarku.

W południowej części miasta, znajduje się cmentarz ewangelicki, założony przed połową wieku XVIII, po 1945 r. zamieniony na teren parkowy.

Historyczna zabudowa wsi, położonej na północ od lokacyjnego miasta, zachowana jest tylko częściowo.

W jej północnej części, przy brzegu Odry, zachowane są relikty średniowiecznego kościoła pw. św. Marii Magdaleny (następnie pw. św. Idziego) położone na terenie cmentarza otoczonego kamienno-ceglanym murem z bramą, użytkowanego do lat 80. XX w.

Laskowa (obecnie w granicach wsi Chobienia)

Wieś Laskowa w źródłach po raz pierwszy wzmiankowana była w roku 1316. W tym czasie stanowiła własność Arnolda Zedlitz. Z książęcego nadania Arnold Zedlitz posiadał także w Laskowej 4 rybaków. Na przełomie XV i XVI w. pastwiska i tereny leśne przy Laskowej należały do dóbr w Chobieni.

W 1549 r. Laskowa związana była już z dobrami szlacheckimi w Naroczycach. W 1552 r. Sebastian von Kottwitz założył w Laskowej własną przeprawę na Odrze. W latach 1552 oraz 1555 w Laskowej znajdował się jaz. Na terenie miejscowości znajdował się także młyn. W roku 1561, zgodnie z rozporządzeniem cesarza na jazie została założona śluza, usprawniająca żeglugę. W 1688 r. wieś z sołectwem posiadała kuźnię, młyn i karczmę. Była to niewielka osada z zagrodniczymi gospodarstwami. W 1845 r. w miejscowości znajdowała się również gorzelnia i wiatrak.

Po 1945 roku Laskowa włączona została w obręb Chobieni.

Układ przestrzenny:

Laskowa położona jest tuż przy lewym brzegu Odry. Jest to niewielka osada o układzie przestrzennym ulicówki, złożonym z kilku niewielkich, czworobocznych zagród rozmieszczonych głównie po wschodniej stronie drogi.

Na północ od siedliska, w znacznym oddaleniu znajdują się zabudowania młyna (*Laskauer Mühle*).

Ciechłowice

Ciechłowice po raz pierwszy w źródłach wzmiankowane były w 1245 r. jako własność biskupa wrocławskiego. Do roku 1253 część wsi nadal była w posiadaniu biskupa wrocławskiego, część natomiast należała do księcia Konrada I. W tym czasie książę odstąpił na rzecz biskupa swoją część wraz z prawem połowu ryb oraz prawem budowy młyna, ale z zastrzeżeniem, aby młyn nie stanowił przeszkody dla statków. Własnością biskupią Ciechłowice pozostawały do czasów sekularyzacji dóbr kościelnych w roku 1811. Często stanowiły przedmiot zastawu. Z biegiem czasu włączone zostały do domeny dóbr biskupich w Przychowej, która po sekularyzacji przeszła na własność państwa.

Na początku XIV w. wieś liczyła 16 i pół łana. Przed 1372 r. przeniesiona została na prawo niemieckie

Już w wieku XVIII w Ciechłowicach czynna była przeprawa promowa przez Odrę. W latach 1830 i 1845 we wsi nadal istniało wolne sołectwo oraz folwark. Funkcjonowała prasa olejowa i wiatrak. Przeprawa promowa została zamknięta w roku 2012, po wybudowaniu nowego mostu.

Układ przestrzenny:

Ciechłowice położone są tuż przy brzegu Odry. Jest to wieś o mieszanym układzie przestrzennym, owalnicowo-ulicowym. Duże nawsie, o kształcie zbliżonym do prostokąta, założone zostało wzdłuż ciek wodnego Jasień. Folwark usytuowany jest we wschodniej części miejscowości, przy brzegu Odry, gdzie znajdował się prom. Zabudowa folwarczna rozmieszczona była wokół czworobocznego dziedzińca. Do czasów obecnych zachowany jest dom zarządcy, usytuowany przy zachodnim boku majdanu, zbudowany w 1836 r. oraz budynek gospodarczy.

W dużej części zachowana jest historyczna zabudowa miejscowości, którą tworzą głównie duże czworoboczne zagrody, z budynkami w przeważającej części o ceglanych elewacjach.

Na terenie miejscowości znajdują się dwie niewielkie kapliczki wnękowe, datowane na 2. poł. XIX wieku. Droga wiejska obsadzona została lipami i dębami.

Gawronki

Gawronki oraz pobliska wieś Gawrony historycznie stanowiły wspólną własność. Siedziba szlachecka znajdowała się w Gawronkach.

Za pierwszą historyczną wzmiankę dotyczącą wsi Gawronki oraz Gawrony przyjmuje się zapis z 1440 roku.

W tym czasie dobra w Gawronkach były w posiadaniu rodu von Luttwitz. W XVII w. stanowiły własność rodu von Niebelschütz. Przed 1612 r. ówczesny właściciel dóbr uzyskał od cesarza Rudolfa II pozwolenie na budowę kaplicy protestanckiej. Po śmierci von Niebelschütza dobra przeszły na własność rodziny von Canitz. W czasach nowożytnych jako właściciele dóbr wymienia się rody von Spiegel, von Schweinnichen, Gersdorf, von Rothenburg, von Roth.

W czasach późniejszych właściciele dóbr zmieniali się dość często. W 1787 r. dobra należały do rodziny von Wiese, w roku 1830 do rodziny von Schöneich. Około 1906 r. dobra nabył Max von Bethusy-Huc, z inicjatywy którego przeprowadzono przebudowę pałacu i przekształcono park. Około roku 1921 majątek był w posiadaniu Siegrfieda von Brauchitscha. Przed 1937 r. całość dóbr w Gawronkach, obejmujących w tym czasie Gawronki, Gawrony i folwark Bytków przejęta została przez Śląskie Towarzystwo Ziemskie. Na terenie dóbr funkcjonowała gorzelnia i browar. W Gawronkach istniała szkoła ewangelicka.

Do 1945 r. w Gawronkach istniał kościół protestancki, zbudowany zapewne na miejscu XVII-wiecznej kaplicy. Zniszczony w czasie wojny trzydziestoletniej(?) odbudowany został w 1784 roku. Usytuowany był w południowej w zachodnim krańcu wsi, po południowej stronie drogi wiejskiej, otoczony cmentarzem. Była to budowla wzniesiona na planie prostokąta, o dwukondygnacyjnych elewacjach, kryta dachem naczółkowym, z wieżą. Po 1945 r. kościół został rozebrany.

Siedziba szlachecka w Gawronkach prawdopodobnie istniała już w wieku XVI. Dwór ten został przebudowany w XVIII w. przez Schweinichenów. Ostatnia przebudowa miała miejsce w 1907 r., przeprowadzona z inicjatywy Maxa von Bethusy-Huc. Była to okazała budowla, wzniesiona na planie litery L, trójkondygnacyjna, przykryta mansardowym dachem z lukarnami. Elewacja frontowa, flankowana była dwiema cylindrycznymi wieżami, być może pozostałościami dworu alkierzowego. Pałac rozebrany został w 1951 roku. Około połowy XIX w. w Gawronkach, przy pałacu, założony został park krajobrazowo-naturalistyczny, przekształcony na pocz. XX wieku. Park rozciągał się na południe i wschód od rezydencji.

W południowo-wschodniej części parku, zachowana jest płyta nagrobna ówczesnego właściciela Siegrfieda von Brauchitscha, zmarłego w 1921 roku.

Układ przestrzenny:

Gawronki są wsią o układzie ulicówki. W zachodnim krańcu wsi, po południowej stronie głównej drogi wiejskiej znajdował się kościół otoczony cmentarzem. Na terenie cmentarza przykościelnego zachowane są pojedyncze fragmenty nagrobków. Zachowany jest także budynek pastorałki.

Dobra szlacheckie z nieistniejącym obecnie pałacem, usytuowane są w środkowej części miejscowości, po południowej stronie drogi wiejskiej. Pałac położony był na południe od podwórza folwarcznego, oddzielony od niego owalnym gazonem. Park rozciągał się na południe i wschód od pałacu.

Zabudowa folwarczna zachowana jest przy wschodnim i częściowo północnym boku podwórza z odnowionym w ostatnim czasie tzw. domem inspektora. Po północnej stronie drogi znajduje się drugie podwórze folwarczne, ze szczątkowo zachowaną zabudową.

Gawrony

Gawrony oraz pobliska wieś Gawronki historycznie stanowiły jedną własność, z siedzibą szlachecką w Gawronkach. Na terenie Gawronów założony został folwark.

Układ przestrzenny:

Gawrony są dużą wsią o układzie ulicówki. Zabudowę wsi stanowią głównie czworoboczne zagrody.

W środkowej części miejscowości, po południowej stronie drogi wiejskiej znajduje się teren folwarku z niezachowaną zabudową.

Górzyn

Za pierwszą wzmiankę w źródłach pisanych o Górzynie przyjmuje się dokument z roku 1306, w którym wzmiankowany był Jeszko z *Gorin*. Już w XIV w. istniały tutaj dobra rycerskie. Do końca XV w. stanowiły własność rodziny von Gorin. Następnie przeszły w posiadanie von Thaderów i pozostawały w ich rękach jeszcze w wieku XVII. W wieku XVIII i XIX właściciele dóbr zamieniali się dość często. Natomiast od końca XIX w. do roku 1935 majątek był w posiadaniu były rodziny von Wechmar. Ostatnim właścicielem dóbr przed wybuchem II wojny był Erich Prasse.

W wieku XIV Górzyn przeniesiony został na prawo niemieckie. Była to duża wieś obejmująca 28 łąnów. W XVIII w. liczyła 11 gospodarstw kmiecyh oraz 23 gospodarstwa zagrodnicze. W 1830 r. istniało jeszcze wolne sołectwo. W 1872 r. po północnej stronie wsi założono nowy cmentarz. Po 1925 r. przy drodze prowadzącej do Olszan założona została kolonia.

Kościół pw. św. Michała Archanioła w Górzynie, pozostający obecnie w stanie trwałej ruiny, pochodzi z wieku XV. W XVIII w. oraz na przełomie XIX i XX w. został przebudowany. W XVI w. przejęty został przez protestantów. Katolicy odzyskali świątynię w roku 1654, w trakcie działań kontrreformacyjnych. Po 1945 r. kościół pozostawał nieużytkowany. Do czasów obecnych zachowane są silnie uszkodzone mury obwodowe nawy i prezbiterium z licznymi ubytkami, oraz dwukondygnacyjna wieża. Otoczony owalnym cmentarzem, jest budową orientowaną, jednonawową z wieżą od zachodu. Cmentarz przykościelny otoczony jest reliktoowo zachowanym kamiennym murem.

Siedziba rycerska w Górzynie istniała zapewne już w XIV wieku. Na pocz. XVII w. zbudowany został dwór założony na planie regularnego czworoboku z wewnętrznym dziedzińcem. Około połowy XIX w. dwór został przebudowany w stylu neogotyckim. Powstała wówczas trójkondygnacyjna kubiczna budowla, przykryta dachem płaskim z dostawioną od południa dwukondygnacyjną loggią. Narożniki zaakcentowano smukłymi sterczynami. Wewnętrzny dziedziniec przykryto szklanym dachem. Na parterze pałacu zachowane są pomieszczenia nakryte sklepieniami krzyżowymi, stanowiące relikty nowożytnego dworu. Wystrój wnętrza pochodzący z początku XX w. utrzymany jest w stylu neobarokowym. Przy pałacu założono park. Zabudowa folwarczna pochodzi głównie z ostatniej ćw. XIX w.

Układ przestrzenny:

Górzyn jest miejscowością o złożonym układzie przestrzennym, owalnicowo-ulicowym. W środkowej części miejscowości, po południowej stronie drogi wiejskiej zachowało się owalne nawsie. W jego zachodniej części usytuowany jest ruina gotyckiego kościoła, otoczonego owalnym cmentarzem. Na południe od zespołu kościelnego rozciąga się rozległy zespół pałacowo-folwarczny z parkiem. Do czasów obecnych wokół czworobocznego podwórza folwarcznego zachowały się pojedyncze ceglane budynki mieszkalne i gospodarcze, wśród których wyróżnia się oficyna mieszkalna z wieżyczką (sygnaturką?) o ażurowym hełmie. Pałac usytuowany jest w południowo-zachodnim narożu podwórza. Po zachodniej i południowej stronie pałacu rozciąga się park. W jego północno-zachodniej części zachowany jest duży staw z cementową cembrowiną, przy stawie współcześnie założone boisko. Park obecnie jest zarośnięty, bez czytelnego układu.

Zabudowę wsi tworzą głównie czworoboczne zagrody, z przewagą ceglanych budynków. Główna ulica wiejska obsadzona jest lipami.

Po północnej stronie siedliska znajduje się nieczynny cmentarz. Zachowane są ceglane filary bramy oraz niewielki ceglany budynek (kaplica?).

Gwizdanów

Wieś posiada średniowieczną metrykę. Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z dokumentu z 1265 r., w którym kanonik wrocławski Otto, syn Jana, podarował wrocławskiemu biskupowi Tomaszowi I swój majątek w Gwizdanowie na wieczyste posiadanie. W połowie XV w. majątek w Gwizdanowie wraz z innymi biskupimi majątkami zastał sprzedany, w celu pozyskania pieniędzy na zwerbowanie zaciężnych przeciw Henrykowi von Stosch. W 1466 r. majątek został odkupiony. Własnością biskupią pozostawał do czasów sekularyzacji dóbr kościelnych w 1811 roku. Następnie przeszedł na własność państwa.

Kościół pw. św. Urszuli w Gwizdanowie istniał już w średniowieczu. W 1289 r. wzmiankowany był pleban

o imieniu Wenzeslaus. Obecny kościół zbudowany został w latach 1871-1872, z wykorzystaniem relikwów poprzedniej budowli. Na wiatrowskazie wieży widnieje data 1579, być może odnosząca się do wcześniejszej przebudowy kościoła. Jest to budowla orientowana, jednonawowa, z prostokątnym prezbiterium i niewysoką wieżą, z drewnianą nadbudówką, krytą czterospadowym hełmem. Cmentarz wokół kościoła otoczony jest kamiennym murem.

Znaczącą zmianą dla miejscowości było założenie w 1871 r. w Gwizdanowie stacji przy linii kolejowej Legnica-Gwizdanów. Linia ta poprowadzona została po zachodniej stronie historycznego siedliska wsi. Już w 1874 r., po doprowadzeniu linii z Wrocławia, stacja w Gwizdanowie stała się stacją węzłową. Zbudowany został ceglany budynek dworca, wzniesiony na planie prostokąta z ryzalitami, zwieńczonymi trójkątnymi szczytami.

Do 1901 r., do czasu budowy stacji w Rudnej, stacja to obsługiwała także mieszkańców Rudnej. Wraz z budową stacji znacznie wzrosła liczba mieszkańców Gwizdanowa i zaczęła powstawać nowa zabudowa.

Układ przestrzenny:

Pierwotnie układ przestrzenny wsi był układem zbliżonym do owalnicy. W północno-wschodniej części miejscowości usytuowany jest kościół pw. św. Urszuli, otoczony owalnym cmentarzem.

Wraz z budową stacji kolejowej, po zachodniej stronie wsi, na południe od historycznego siedliska, przy stacji kolejowej powstała nowa zabudowa o podmiejskim charakterze.

Juszowice

Miejscowość posiada średniowieczną metrykę. Pierwszy historyczny zapis dotyczący Juszowic pochodzi z około 1325 roku. W tym czasie z folwarku, będącego własnością komesa Peregryna płacono czynsz na rzecz kolegiaty głogowskiej.

Historyczne informacje dotyczące Juszowic są raczej skromne. W 1789 r. wieś była własnością rodziny von Sommerfeld. Znajdowała się tutaj siedziba szlachecka. W 1845 r. należała do rodziny Arnold. W latach 1876-1894 była w posiadaniu Heinricha Augusta Reinholda Hoffmanna, natomiast w latach 1894-1917 Georga von Loepera. W roku 1918 dobra zakupił Wilhelm Güttler z pobliskich Rynarcic, w którego posiadaniu pozostawały do czasów II wojny światowej.

Do wsi należały dwa młyny: położony na zachód od zabudowań *Thalmühle* oraz usytuowany w głębi lasu *Jauschwitzermühle*.

Układ przestrzenny:

Miejscowość posiada układ rozproszonej ulicówki. Zabudowa miejscowości jest raczej skromna, rozmieszczona po obu stronach drogi wiejskiej. Folwark znajdował się we wschodniej części miejscowości, po północnej stronie drogi wiejskiej. Obecnie rozplanowanie folwarku nie jest czytelne. Zachowane są ceglane słupki ogrodzenia.

Kęblów

W 1289 r. rycerz Pribko Cristoborowicz przeniósł wieś Kęblów na prawo niemieckie, ustalając wysokość czynszów z proboszczem Wacławem z Gwizdanowa. Za pierwszy historyczny zapis dotyczący Kęblowa przyjmuje się także dokument z 1267 r., wymieniający wieś *Comorovo* jako należącą do klasztoru z Trzebnicy.

W 1366 r. wzmiankowany był kościół parafialny w Kęblowie. W roku 1520 kościół przejęty został przez protestantów. W 1590 r. utworzona została tutejsza parafia ewangelicka. Wprawdzie w ramach działań kontrreformacyjnych kościół w 1654 r. zwrócony został katolikom, lecz jeszcze do lat 70. XVII w. był tu obecny pastor. W 1719 r. w Kęblowie wzniesiony został drewniany zbór, prawdopodobnie na miejscu wcześniejszego kościoła. W 1827 r. zbór spłonął. W krótkim czasie został odbudowany i poświęcony w 1829 roku. Nowy kościół był ceglana budowlą z masywną wieżą, nawiązującą formą do westwerku, zwieńczoną

wysoką sygnaturką. W 1945 r., w czasie działań wojennych, kościół został spalony i następnie rozebrany. Około 1850 r., w północnej części siedliska założony został cmentarz ewangelicki, powiększony w roku 1866. Po 1945 r. zmieniono wyznanie cmentarza na prawosławne.

Istniejące w Kębłowie dobra rycerskie w 1468 r. były w posiadaniu rycerza o nazwisku Henczel Tyncz. W czasach nowożytnych na terenie miejscowości istniały dwa folwarki, które stanowiły odrębne własności. Dobra połączono w roku 1709. Siedziba szlachecka istniała w Kębłowie już w XVI wieku. Około 1787 r. była to budowla drewniana, zamieniona później na murowaną. W końcu XVIII w. ówczesny właściciel dóbr Ernst von Prittwitz, założył w okolicznych lasach ścieżki spacerowe. W 1897 r. majątek należał Bruna Schöna von Mutzenbechera. Z jego inicjatywy w Kębłowie zbudowany został okazały neorenesansowy pałac. Usytuowany był przy południowo-wschodnim boku dziedzińca folwarcznego. Była to budowla wzniesiona na planie wydłużonego prostokąta, z narożnymi cylindrycznymi wieżami, krytymi stożkowymi hełmami, dwukondygnacyjna, przykryta dachem łamanym. Frontowy ryzalit, z trójkątnym szczytem, zwieńczony został wieżyczką. Obecnie pałac nie istnieje, na jego miejscu w latach 50. XX w. wzniesiono budynki mieszkalne. Przy pałacu w 4. ćw. XIX w. założony został park naturalistyczny, rozciągający się po wschodniej i południowej stronie pałacu. Przed pałacem znajdował się kolisty gazon.

Układ przestrzenny:

Siedlisko miejscowości pierwotnie posiadało układ ulicowo-owalnicowy, który z biegiem czasu ukształtował się jako wielodrożny. W środkowej części wsi, na niewielkim wzniesieniu znajdował się kościół otoczony cmentarzem, rozebrany po 1945 roku.

Na terenie wsi pierwotnie znajdowały się dwa folwarki. Folwark w północno-zachodniej części miejscowości przestał istnieć już przed 1925 rokiem. W południowej części miejscowości usytuowany jest zespół folwarczny z nieistniejącą obecnie siedzibą szlachecką. Z zabudowy folwarczej, rozmieszczonej pierwotnie wokół czworobocznego podwórza, zachowały się tylko pojedyncze obiekty, w tym ciąg ceglanych budynków gospodarczych przy północno-zachodniej pierzei dziedzińca. Nadal są czytelne w terenie historyczne granice założenia.

We wschodniej części wsi, po północnej stronie siedliska, znajduje się cmentarz ewangelicki, ob. prawosławny.

Kliszów

Wieś posiada średniowieczną metrykę. W 1325 r. Kliszów wymieniony został wśród wsi płacących czynsz na rzecz kolegiaty w Głogowie. W XVIII w. kliszowskie dobra były w posiadaniu rodów von Tadden, von Uechtriz i von Krekwitz.

W czasach nowożytnych w Kliszowie istniała zapewne siedziba szlachecka, przy której w XVIII w. założono ogród ozdobny, rozplanowany po jej zachodniej stronie. Od lat 80. XVIII w., do roku 1830, dobra należały do rodziny von Strbensky. W 1836 r. majątek zakupił August Rudolf Schönborn. W 2. ćw. XIX w. przebudowany został pałac. Około połowy XIX w. była to dwukondygnacyjna budowla z płaskim dachem. Przy pałacu założono romantyczny park.

Przed 1891 r. dobra przeszły w posiadanie Ferdinanda Wilhelma Weinkauffa, którego własnością pozostawały do lat 30. XX wieku. Park, jak i zapewne siedziba szlachecka przekształcone zostały na przełomie XIX i XX wieku. W 1937 r. majątek został rozparcelowany. Pałac nie istnieje.

Układ przestrzenny:

Siedlisko wsi o układzie ulicówki, ukształtowane zostało w obrębie cieku wodnego Przychowska Struga.

Zespół folwarczny usytuowany jest w zachodniej części wsi, po północnej stronie drogi wiejskiej. Zabudowa folwarczna rozmieszczona była wokół dużego czworobocznego podwórza folwarcznego. Pałac znajdował się w zachodniej części podwórza, od zachodu i północy otoczony parkiem. Z zabudowy folwarczej zachował się dwukondygnacyjny budynek oficyny. Zachowane są granice parku, czytelne w terenie.

Koźlice

Koźlice po raz pierwszy wzmiankowane były w źródłach w 1325 r., w spisie miejscowości płacących czynsz na rzecz kolegiaty w Gogowie. W 1349 r. wzmiankowani byli Henryk i Franciszek z Koźlic. W roku 1352 uzyskali oni od księcia Jana Ścinawskiego sądownictwo w okręgu górowskim. W ciągu XIV w. dobra w Koźlicach były w posiadaniu rodu Pakusch. Na terenie dóbr mogła istnieć siedziba, co potwierdza zapis z 1363 r., w którym Stefan Sands przekazał swojej żonie Małgorzacie, jako opawę wdową 1 łan folwarczny z Koźlic z domem mieszkalnym (*curia habitationis*). W średniowieczu w Koźlicach istniało też sołectwo dziedziczne.

W 2. poł. XVIII w. dobra w Koźlicach stanowiły własność von Grumbkova. W 1789 r. należały do Schmettowa. W tym czasie na terenie wsi istniały trzy folwarki, w tym jeden leśny. Folwark z siedzibą szlachecką położony był po zachodniej stronie drogi wiejskiej.

W Koźlicach funkcjonował browar, młyn wodny, wiatrak, kuźnia i cegielnia. Wieś posiadała szkołę ewangelicką, z nowym budynkiem wzniesionym w roku 1842.

W 1876 r. dobra należały Paula von Wiednera. W posiadaniu rodziny von Weidner pozostawały do czasów II wojny światowej.

W latach 70. XIX w. wzdłuż wschodniej granicy siedliska poprowadzono linię kolejową. W Koźlicach założono stację kolejową z niewielkim budynkiem dworca i budynkiem mieszkalnym dróżnika.

Układ przestrzenny:

Wieś posiada wielodrożny układ przestrzenny. Historycznie miejscowość posiadała układ owalnicowo-ulicowy z niewielkim nawsiem w części północnej. W centrum miejscowości, po wschodniej i zachodniej stronie drogi wiejskiej rozplanowane były dwa folwarki z czworobocznymi dziedzińcami. Folwark z siedzibą szlachecką znajdował się po zachodniej stronie drogi. W jego południowej części zapewne znajdował się dwór, wzniesiony w XVII w., gruntownie przebudowany w wieku XIX. Dwór oraz zabudowa folwarków nie istnieje.

Miłogoszcz

Wieś posiada średniowieczną metrykę. W latach 1300-1305 czynsz z Miłogoszczy pobierany był przez biskupa wrocławskiego. W 1325 r. wieś wymieniona została także w spisie miejscowości płacących czynsz na rzecz kolegiaty głogowskiej. Opłaty czynszowe nie obejmowały jednak tutejszych dóbr rycerskich, które stanowiły odrębną własność. W 1372 r. folwark w Miłogoszczy Henryk z Górzyna sprzedał Tammonowi z *Paschkowitz*. W końcu XV i na pocz. XVI w. dobra należały do rodziny von Schilling. W wieku XVI stanowiły własność rodów Busewoy oraz von Uechtritz. W XVII w. były w posiadaniu rodu von Hock. W ostatniej ćwierci wieku XVII i na początku XVIII w. dominium wchodziło w skład domeny biskupiej z Przychowej. Jako dobra lenne, w latach 1670-1678, były w posiadaniu Andreasa Schenkendorfa. W końcu XVIII w. należały do rodziny Hoyer. Po sekularyzacji dóbr kościelnych stały się własnością prywatną. W wieku XIX i XX następowała częsta zmiana własności majątku. Od roku 1814 kolejnymi właścicielami dóbr byli: radca Schulz, radczyni von Schonborn (1830), porucznik Heege (1845), von Rottenberg (lata 70. XIX w.). Od lat 80. XIX w. do lat 20. XX w. stanowiły własność rodziny Bohne. W roku 1937 należały Heinrich Paul Schmidta.

Siedziba szlachecka na terenie dóbr szlacheckich istniała już w czasach nowożytnych. Przypuszcza się, iż mogła zostać zbudowana w XVI w. dla rodu von Hock. Dwór był otoczony fosą. W końcu XVIII w. dwór był jeszcze budowlą drewnianą. Murowana siedziba powstała zapewne przed rokiem 1892. Była to skromna jednokondygnacyjna budowla kryta łamanym dachem naczółkowym.

Nieistniejący obecnie dwór usytuowany był w północnej części podwórza folwarcznego. Przy dworze w połowie XIX w. założony został ogród gospodarczy, w 3. ćw. XIX w. ukształtowany został naturalistyczny park. Przed fasadą dworu znajdował się owalny staw. Zachowana zabudowa folwarku, złożona z okazałych ceglanych i kamienno-ceglanych budynków pochodzi z przełomu XIX i XX wieku.

W 1830 r. w Miłogoszczy wzmiankowana była szkoła ewangelicka. Przy folwarku, po jego południowej stronie funkcjonowała cegielnia, prowadząca produkcję jeszcze w latach 30. XX wieku.

Układ przestrzenny:

Jest to wieś o układzie przestrzennym ulicówki z zabudową rozmieszczoną po obu stronach drogi wiejskiej. Rozległy zespół folwarczny usytuowany jest w południowo-zachodniej części miejscowości, na skraju siedliska. W środkowej części zespołu pierwotnie znajdował się dwór, w czasach nowożytnych otoczony fosą. Do czasów obecnych przetrwały pozostałości dworu oraz ślady fosy. Park rozciągający się w północno-wschodniej części zespołu, jest silnie zarośnięty samosiewami. Zachowany jest układ czworobocznego podwórza folwarcznego. Południową i południowo-zachodnią granicę założenia wyznacza ciąg kamienno-ceglanych budynków gospodarczych, obecnie nieużytkowych, z których część pozostaje w ruinie.

Zabudowa wsi jest raczej skromna, z przewagą ceglanej, rozmieszczona po obu stronach drogi wiejskiej. Przed 1945 r., na południe od zespołu folwarcznego rozplanowane były zabudowania cegielni, obecnie nieistniejące.

Mleczno

Około roku 1325 ze wsi Mleczno pobierana była dziesięcina na rzecz kolegiaty w Głogowie. W 1327 r. wzmiankowany był pleban Piotr (*Petrus*) z Mlecza, natomiast w roku 1399 pleban Mikołaj. Tutejsza parafia w czasach średniowiecza obsługiwana była przez klasztor św. Wincentego we Wrocławiu. W roku 1376 w Mlecznie istniał kościół. W czasach reformacji przejęty został przez protestantów. Brak jest informacji na temat czasu budowy kościoła. Przed 1945 r. była to budowla nakryta wysokim dachem, z drewnianą wieżą z galerią, przykrytą hełmem z prześwitami. W czasie działań wojennych kościół został zniszczony i po 1945 r. rozebrany. Po południowej stronie kościoła założony został cmentarz, istniejący do czasów obecnych. W 1988 r. na terenie cmentarza zbudowany został kościół parafialny pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, przebudowany z powstałej w 1975 r. kaplicy mszальной. Parafia w Mlecznie erygowana była w roku 1981.

W Mlecznie istniały dwa majątki. Majątek usytuowany w północnej części siedliska, stanowił dobra rycerskie. Natomiast położony w południowej części wsi, nieco mniejszy majątek *Oberhof* stanowił dobra dominialne.

W dokumentach pochodzących z XV w. jako właściciele Mlecza figurują Ernest Haugwitz, ławnik sądowy i pani Rechen (1466) oraz Bernard Diebitsch (1494). W 1500 r. wymieniony został Jan Luttwitz. W XV i na pocz. XVI w. wzmiankowany był sołtys z Mlecza.

W czasach nowożytnych dobra rycerskie stanowiły własność rodziny von Luck, von Czettritz oraz Stahn. W roku 1830 należały do rodziny von Bar. Przed 1845 r. przeszły w posiadanie porucznika Stahna. W ciągu XIX w. oraz do czasów II wojny światowej właściciele dóbr zmieniali się dość często. W 1876 r. dobra były własnością Friedrich Alexander Ellwitz. Na przełomie XIX i XX w. przeszły na własność Georga Eberharda, udziałowca cukrowni w Głogowie i mlecza w Rudnej. W jego rękach pozostawały do roku 1917. Następnie do 1926 r. były własnością Paula Stephana, a następnie do czasów II wojny światowej – Cläry Scheibler.

Majątek *Oberhof* w 1876 r. stanowił własność Wilhelma Thalera, natomiast w 1888 r. – Franza Douchy. Od 1909 r. do czasów II wojny światowej pozostawał w rękach Kurta Hanke. Na terenie folwarku zachowany jest okazały dwukondygnacyjny budynek dworu(?), kryty dachem naczółkowym z szerokim balkonowym portykiem.

Układ przestrzenny:

Mleczno jest wsią o układzie przestrzennym ulicówki z wykształconym nawsiem. W obrębie nawsia, w południowej części miejscowości usytuowany był kościół, rozebrany po 1945 roku. Po południowej stronie kościoła założony został cmentarz, zachowany do czasów obecnych. Na terenie cmentarza w 1988 r. wzniesiony został nowy kościół parafialny, przebudowany z kaplicy postawionej w 1975 roku. W miejscu rozebranego kościoła współcześnie zbudowano parking.

W północnej i południowej części wsi znajdowały się zespoły dworsko-folwarczne. Zabudowa folwarków jest znacznie zdegradowana. Na terenie folwarku *Oberhof*, w południowej części miejscowości zachowany jest budynek dworu(?).

Naroczyce

Na początku XIV w. Naroczycze stanowiły własność biskupa wrocławskiego. W latach 1300-1305 wieś liczyła 19 łąnów, z których pobierana była dziesięcina w postaci płodów rolnych. Mieszkańcy zobowiązani byli do dostarczenia jej do biskupiego majątku w Przychowej.

W roku 1354 książę Jan Ścinawski nadał Szymonowi z Górzyna (*von Gorin*) dobra w Naroczycach z prawem dziedziczenia. Już w XV w. dobra naroczyckie podzielone zostały na dwie części. W 1465 r. jako właściciele dóbr wymienia się Mikołaja Rechenberga oraz Jan Necherną. W tym czasie we wsi istniało sołectwo.

W XVI i XVII w. podzielone dobra w Naroczycach pozostawały w posiadaniu rodziny von Kreckwitz. W 1688 r. jedna część dóbr stanowiła własność króla polskiego Augusta II Mocnego, druga nadal pozostawała w rękach rodziny von Kreckwitz. August Mocny majątek w Naroczycach posiadał jeszcze w 1708 roku. W roku 1688 na terenie dóbr w Naroczycach wzniesiony został dla Augusta II Mocnego dwór, który stanowił rezydencję wypoczynkową króla, z której korzystał w czasie podróży między Dreznem a Warszawą. Dwór wzniesiony został na planie prostokąta z prostokątnymi ryzalitami przy dłuższych bokach. Jest to budowla dwukondygnacyjna, nakryta dachem naczółkowym. Ryzality zwieńczono trójkątnymi szczytami. W końcu XVIII w. dwór został przebudowany. Wraz z budową dworu urządzony został barokowy ogród, położony po północno-wschodniej stronie pałacu i oddzielony był od niego drogą wiejską. Ogród przekształcony został w 3. ćw. XIX w. w założenie parkowe ze stawem.

Przed połową XVIII w. dobra w Naroczycach prawdopodobnie zostały połączone. W 1753 r. były w posiadaniu posła von Gellhorn. Następnie przed 1780 r. przeszły na własność baronowej von Kottwitz. W rękach rodziny von Kottwitz pozostawały jeszcze w roku 1791. W latach 1815-1872 majątek stanowił własność Joahnnna Kunzendorfa. Był jednym z największych w okolicy. Około 1889 r. należał do rodziny von Tischen, następnie do 1903 r. do von Reisnera. W 1904 r. zakupił je Fritz Strach. W posiadaniu rodziny Strach pozostawały do czasów II wojny światowej.

Po 1921 r. na gruntach dworskich powstała kolonia przy drodze z Naroczyc do Górek. W czasach nowożytnych i w XIX w. do Naroczyc należała także wieś Laskowa.

Układ przestrzenny:

Naroczycze są miejscowością o układzie przestrzennym ulicówki. W środkowej części siedliska znajduje się rozległy zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem. Centrum założenia stanowi XVII-wieczny dwór. Po jego północno-wschodniej stronie założony został park. Obecnie park jest zagospodarowany i wykorzystywany jako miejsce rekreacyjne. Po południowo-zachodniej stronie pałacu rozplanowane zostało rozległe podwórze folwarczne. Wśród zabudowy folwarcznej wyróżnia się okazały, trójkondygnacyjny budynek spichlerza, kryty wysokim dachem naczółkowym. Czas powstania spichlerza określa się na wiek XVII(?), XVIII i początek wieku XIX. Spichlerz obecnie zachowany jest w złym stanie z ubytkami w pokryciu dachu i miejscowo uszkodzonymi murami.

Po północnej stronie siedliska w znacznym oddaleniu, na wyniesieniu, założony został cmentarz rodowy lub miejsce pochówku właścicieli majątku.

Górki (obecnie przysiółek wsi Naroczycze)

Przed 1945 rokiem Górki były oddzielną miejscowością. Obecnie stanowią część Naroczyc.

Po raz pierwszy w źródłach Górki wzmiankowane były w 1245 r. jako własność biskupstwa wrocławskiego. Przed 1305 r. wieś przeniesiona została na prawo niemieckie. Od początku XIV w. czynsze z Górek płacone były biskupowi oraz na rzecz kolegiaty w Głogowie. W tym czasie tutejsze alodium było przypuszczalnie własnością przedstawicieli rodziny von Dohna. Do czasów sekularyzacji dóbr kościelnych w 1811 r. Górki stanowiły własność biskupią, wchodzącą w skład domeny w Przychowej. Nadawane były jako własność lenna lub jako zastaw. W 1688 r. należały do Wolfa von Walta, następnie do rodziny von Thadden. Od lat 60. XVIII w. do roku 1830 znajdowały się w rękach rodziny von Langennickkel (Langnickel). W wieku XX, do czasów II wojny światowej, Górki były w posiadaniu właścicieli Nieszczyc.

W 1787 r. na terenie majątku istniał drewniany dwór. W tym czasie ówczesny właściciel dóbr, von

Langennickiel, przy dworze założył park z promenadami. Zbudowane zostały także dwa belwedery, usytuowane na wzgórzu. Do 1812 r. w dworze funkcjonowała kaplica katolicka, która po sekularyzacji dóbr kościelnych została zlikwidowana. W 1830 r. w Górkach istniały gorzelnie gminna i dominialna oraz browar dominialny.

W 2. poł. XIX w. w Górcie powstała nowa rezydencja, wzniesiona na stoku wzgórza na wschód od folwarku. Był to dwukondygnacyjny budynek o elewacjach urozmaiconych ozdobnymi szczytami, z czworoboczną wieżą zegarową. Przy pałacu w 4. ćw. XIX w., we wschodniej części zespołu urządzono park krajobrazowy. Po 1945 r. pałac został rozebrany.

Układ przestrzenny:

Górki są niewielką miejscowością o ulicowym układzie przestrzennym. Zespół folwarczny, pierwotnie z siedzibą szlachecką otoczony parkiem, usytuowany jest w środkowej części siedliska. Z zabudowy folwarcznej rozplanowanej wokół czworobocznego dziedzińca zachowały się pojedyncze budynki. Rozebrany po 1945 r. pałac znajdował się we wschodniej części zespołu, usytuowany był na niewielkim wyniesieniu. Do czasów obecnych czytelne są granice zespołu z zarysem dziedzińca folwarcznego. Zachowana jest zabudowa folwarczna południowej i zachodniej pierzei dziedzińca.

Park jest zarośnięty z nieczytelnym układem ścieżek.

Na południowy wschód od miejscowości, przy drodze prowadzącej do Naroczyc zachowane są pojedyncze budynki kolonii z odeskowanymi szczytami, wzniesione zapewne w 1. ćw. XX w.

Naroczycze – Kolonia (obecnie przysiółek wsi Naroczycze)

Kolonia powstała w okresie międzywojennym; składała się z zagród usytuowanych po obu stronach drogi prowadzącej z Naroczyc do Górzyna. Zagrody zakładano na planie litry „L” z budynkami mieszkalnymi usytuowanymi szczytowo.

Nieszczyce

Nieszczyce są miejscowością o średniowiecznej metryce. Prawdopodobnie na początku XIV w. wieś przeniesiona została na prawo niemieckie. W latach 1300-1305 biskup wrocławski pobierał z Nieszczyce dziesięcinę z dwóch łąnów. Około 1325 r. oraz w latach 1428-1432 czynsz płacony był na rzecz kolegiaty głogowskiej. W 1409 r. wzmiankowany był sołtys. W tym czasie dobra w Nieszczytach stanowiły własność rodu Niebelschütz. Do 1473 r. należały do Jana i Mikołaja Tasse zw. Zeren. W posiadaniu rodziny Tasse i Zeren (*Seren*) pozostawały jeszcze w wieku XVI. W 1607 r. stanowiły własność Sebastiana von Kottwitz z Chobieni. W latach następnych związane były z chobieńskim majątkiem i kolejno stanowiły majątek rodów von Seydlitz, von Dyherr, von Luck. W 1830 r. właścicielem majątku w Nieszczytach był kupiec Puckelt, w 1845 r. natomiast urzędnik kameralny Schwarz. W latach 90. XIX w. były w posiadaniu Edouarda J. Webera, konsula w Hamburgu i następnie jego spadkobierców. Z biegiem czasu na siedzibę właścicieli dóbr obrany został majątek w Górkach (obecnie Naroczycze-Górki). W majątku w Nieszczytach zatrudniony był administrator. Do 1937 r. majątki w Nieszczytach i Górkach stanowiły jedną własność.

W latach 1905-1912 z majątkiem w Nieszczytach połączone były dobra w Radoszycach.

Siedziba szlachecka na terenie majątku w Nieszczytach istniała już w wieku XVIII. Zachowany do czasów obecnych pałac powstał w 1. poł. XVIII w., a w XIX w. został przebudowany. Dwór jest budowlą wzniesioną na planie prostokąta, jednokondygnacyjną, wysoko podpiwniczoną. Nakryty jest wysokim łamanym dachem naczółkowym z lukarnami. Na osi dłuższych elewacji założono facjaty zwieńczone trójkątnymi szczytami. Elewacje rozczłonkowano szerokimi pilastrami. W 4. ćw. XIX w. przy pałacu założony został niewielki park naturalistyczny. W północnej części zespołu założono dwa duże stawy hodowlane.

W 1791 r. na terenie miejscowości istniały dwa wiatraki. W 1834 r. wzniesiono nowy budynek szkoły. W latach 30. oraz 70. XIX w. na terenie dominium funkcjonowała cegielnia.

Do Nieszczyca należał również folwark *Buschvorverk*, ob. obecna leśniczówka Krzewy.

Układ przestrzenny:

Wieś ukształtowana została jako ulicówka o dość rozproszonej zabudowie. Zespół dworsko-folwarczny znajduje się we wschodnim krańcu siedliska i złożony jest z dwóch podwórz folwarcznych założonych po obu stronach drogi wiejskiej. Dwór położony jest w środkowej części południowego podwórza. Fasadą zwrócony jest na wschód, w stronę dziedzińca folwarcznego. Przed dworem założony został okrągły gazon. Niewielki park zajmuje zachodnią część założenia. Zachowane są dwa stawy położone po północnej stronie podwórza, wzdłuż drogi wiejskiej.

Współcześnie na południe od siedliska, w pewnym oddaleniu powstało współczesne osiedle domów mieszkalnych.

Chałupki

Folwark polny Chałupki istniał już w połowie XVIII wieku. Wchodził w skład dóbr w Chobieni. Z Chobieni, od strony majątku, na teren folwarku poprowadzona została prosta droga, zachowana do czasów obecnych. Po południowej stronie folwarku pierwotnie znajdował się staw i młyny. W 3. ćw. XIX w. staw został osuszony i rozebrano zabudowania młyńskie.

Po roku 1945 folwark włączony został w obręb wsi Nieszczyce.

Układ przestrzenny:

Zabudowę folwarku tworzy prostokątne podwórze oraz usytuowane po jego zachodniej stronie dwie niewielkie zagrody. Przed 1945 r. zabudowania folwarczne rozmieszczone były przy wschodnim, północnym i południowym boku prostokątnego podwórza. Obecnie zachowane są dwa duże budynki gospodarcze (owczarnie?) w pierzei północnej i południowej, wzniesione w latach 60. XIX w., o elewacjach licowanych cegłą z zachowanym detalem architektonicznym.

Olszany

W 1245 r. Olszany stanowiły własność biskupa wrocławskiego. Na początku XIV w. wieś liczyła 20 łanów. W 1389 r. wzmiankowany był sołtys z Olszan. W 1453 r. wieś wchodziła w skład domeny biskupiej Przychowej. Własnością biskupią pozostawała do czasów sekularyzacji dóbr kościelnych, przeprowadzonej w 1811 roku. Od tego czasu domena stanowiła własność państwową. W latach 1830 i 1845 na terenie Olszan istniało wolne sołectwo. Już w końcu XVIII w. Olszany posiadały szkołę. Wzmiankowana też była plebania.

Z roku 1342 pochodzi pierwsza wzmianka dotycząca kościoła w Olszanach, kiedy to pleban z Olszan wystąpił do biskupa z prośbą o ponowną konsekrację, gdyż świątynia została zbezczeszczona przez zabójstwo. Gotycki kościół pw. św. Michała wzniesiony został ok. 1500 roku. W czasach reformacji pozostawał kościołem katolickim. Początkowo był kościołem parafialnym, następnie związany z parafią w Przychowej. W latach 1860-1880 został przebudowany i restaurowany. Do korpusu nawowego dostawione zostało nowe prezbiterium zamknięte pięciobocznie z zakrystią oraz wieża. Kościół jest budowlą orientowaną. Otoczony jest owalnym cmentarzem z kamiennym murem z bramą, zamkniętą półkolistym łukiem. Korpus nawowy o nietynkowanych elewacjach wzniesiony został w kamienia i cegły. Ściany nawy z ostrołuczными otworami okiennymi wzmocnione są przyporami. Wieża i prezbiterium wzniesione zostały z cegły. Nad wschodnim zakończeniem korpusu nawowego założono wysoki schodkowy szczyt. Wieża nakryta została wysokim, ostrosłupowym, ceramicznym hełmem. Obecnie kościół w Olszanach jest kościołem parafialnym. Przy kościele zachowany jest budynek szkoły.

Układ przestrzenny:

Układ przestrzenny wsi określany jest jako mieszany, owalnicowo-ulicowy z wydłużonym nawsiem. Zabudowa miejscowości, która tworzą głównie czworoboczne zagrody, jest raczej zwarta. Wysokościową dominantę stanowi kościół z wieżą, usytuowany poza nawsiem, w północnej części siedliska, po jego południowo-

zachodniej stronie, otoczony owalnym cmentarzem przykościelnym.

W północnej części miejscowości, po południowo-zachodniej stronie układu, znajduje się cmentarz założony po 1945 roku.

W południowej części wsi znajdują się zabudowania zakładu produkcyjnego, być może gorzelni, z zachowanym budynkiem administracyjno-mieszkalnym.

Orsk

Pierwszy historyczny zapis dotyczący Orska pochodzi z 1281 roku. W tym czasie wieś stanowiła własność braci Mikołaja i Paszko (*Nicolo i Pasco*) z Moczydlnicy Dworskiej. W 1346 r. wzmiankowany był pleban z Orska Andreas, a w roku 1376 tutejszy kościół parafialny. Kościół obecnie nie istnieje, rozebrany został po 1945 roku. Protestantcki kościół w Orsku zbudowany został w 1560 r. z inicjatywy ówczesnego właściciela dóbr szlacheckich Sigismunda von Woyers. Była to budowla drewniana, w roku 1613 zastąpiona murowaną. W 1849 r. odbudowany został po pożarze. Była to budowla o dwukondygnacyjnych elewacjach, z wieżą przykrytą wysokim hełmem. Obecnie w Orsku znajduje się współczesna kaplica mszalna.

W 1388 r. dobra szlacheckie w Orsku stanowiły własność Henryka Prittwitza. Na początku XV w. należały do Eleonore von Kanitz, następnie w latach 1473-1500 do Kaspra Nebelschütza. W czasach nowożytnych jako kolejni właściciele dóbr w źródłach wymieniani są: Sigmund von Woyers (ok. 1560), przedstawiciele rodu von Canitz und Dalwitz (do 1591 r.), Hieronimus Augustinus (1592, 1603), Wenzel Worrisen, Margaretha von Kanitz z domu Krekwitz (zm. 1621), hrabia von Malzan z Milicza, hrabia von Dyhern (ok. 1700) i jego spadkobiercy z rodzin von Dyhern und Rechenberg, von Kalkreuth. W latach 80. XVIII wieku należał do rodziny von Bülow oraz rodziny von Neumann. Około połowy XIX w. były własnością Benedykta von Blocka, następnie jego córki Wilhelminy, żony Aurela von Rittenberga. Od 2. poł. XIX w. wchodziły w skład majoratu w Modłej, stanowiącego własność hrabiów von Rittenberg. Do dóbr w Orsku należała także przeprawa przez Odrę. Przed 1937 dobra w Orsku zostały rozparcelowane.

Pałac w Orsku, pozostający obecnie w stanie ruiny, wzniesiony został w obecnych formach w latach 60. -80. XIX w., jako okazała neorenesansowa siedziba. Zbudowany został z wykorzystaniem relikwów renesansowego dworu, zbudowanego w 1603 r. przez Hieromina von Canitza. W latach 60.-80. XVII w. dwór został przebudowany. Z tego czasu w pałacu zachowane są zdobione belki stropowe. Przebudowywany był również około roku 1750. Pałac wzniesiony został na planie prostokąta z wydętym ryzalitem. Jest budowlą dwukondygnacyjną z mezaninem. Pośrodku płaskiego dachu wyniesiony był niewielki belweder.

Przy renesansowym dworze powstał ozdobny ogród, wzmiankowany już w 1689 roku. W 3. ćw. XIX w. przy pałacu założono rozległy park krajobrazowo-naturalistyczny, przekształcony zapewne na pocz. XX wieku. W obrębie parku – rezerwat *Skarpa Storczyków*.

Układ przestrzenny:

Orsk jest wsią o układzie przestrzennym wielodrożnicy. W środkowej części miejscowości usytuowany był kościół ewangelicki, rozebrany po 1945 roku. Do dziś zachowane są fundamenty kościoła. Po północnej stronie kościoła założony został cmentarz. Na cmentarzu, z częściowo zachowanym murem, współcześnie zbudowana została kaplica mszalna.

W zachodniej części siedliska znajduje się rozległy zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem. Pałac usytuowany jest w środkowej części zespołu, przy zachodniej pierzei dużego prostokątnego podwórza folwarcznego. W zachodniej i południowej części zespołu rozciąga się park. Do czasów obecnych zachowana jest zabudowa folwarku, którą stanowią okazałe ceglane budynki gospodarcze, w tym gorzelnia.

Na południe od siedliska miejscowości, w znacznym oddaleniu, w latach 70. XX w. powstała huta miedzi Cedynia. Wraz z budową huty zlikwidowano zabudowania, należącej do Orska, kolonii Brzeziny (do 1945 *Birese*).

Radomilów

Wieś w po raz pierwszy wymieniona została w źródłach w roku 1325, wśród miejscowości płacących czynsz na rzecz kolegiaty w Głogowie.

Na terenie Radomiłowa istniały dobra rycerskie, których właściciele znani są od wieku XVI. W roku 1570 należały do Hansa Bentschke. W latach 1574-1591 stanowiły własność rodu von Köckritz. Następnie od roku 1592 do 1634 były w posiadaniu rodziny Glaubitzów. Jako kolejni właściciele, w ciągu XVII i XVIII w. wymieniani są: Hans Wilhelm von Flackenhein (1633), rody von Haugwitz (1669-1709), von Unruh (1709), von Czettritz (1735), von Briese (1774), von Wostrowsky (1751), von Uechtritz (1759), von Nostitz (1761), von Kalkreuth i von Below (1768), Karl von Schlabendorf. W 1787 r. na terenie dóbr znajdowała murowana siedziba szlachecka określona jako „pański dom”. W 1830 r. dobra stanowiły własność von Knorra. W roku 1876 na krótki czas znalazły się w posiadaniu barona von Saurma-Jeltsch. Na początku XX w., przed 1909 r., nowym właścicielem dóbr został hrabia Aleksander von Ballestrem. Jego własnością pozostawały do około roku 1937.

Z inicjatywy hrabiego Alexandra von Ballestrema zbudowany został w 1907 r., zachowany do czasów obecnych, neobarokowy pałac. Pałac wzniesiony jest na planie prostokąta z płytkim ryzalitem w fasadzie i wydatnym ryzalitem bocznym w elewacji tylnej. Jest to budowla dwukondygnacyjna, nakryta dachem łamanym. Ryzality zwieńczone zostały odcinkowymi naczółkami, ozdobione piaskowcowymi kartuszami. W ryzalicie fasady, w kartuszu, umieszczono herb rodu von Ballestrem. Przy elewacji ogrodowej założono kryty podjazd.

Założenie parkowe przy pałacu ukształtowane zostało w dwóch fazach. Północna część obecnego parku powstała zapewne w 3. ćw. XIX w. jako założenie postromantyczne otaczające pierwotną siedzibę. Po wybudowaniu nowego pałacu zagospodarowano parkowo teren po jego południowej stronie. Przed fasadą założono gazon z dwiema fontannami, obecnie nieistniejącymi. Przed pałacem ustawiono współczesną fontannę. Pałac zachowany jest w dobrym stanie, użytkowany jako centrum konferencyjno-bankietowe.

Układ przestrzenny:

Radomiłów jest wsią o układzie ulicówki z luźną zabudową. Zespół pałacowo-parkowy znajduje się w południowej części miejscowości. Folwark z czworobocznym podwórzem usytuowany był po północnej stronie zespołu pałacowo-parkowego. Zabudowa folwarku obecnie nie istnieje. Obszar folwarku pozostaje niezabudowany.

Radoszyce

Pierwsza wzmianka dotycząca Radoszyc pochodzi z roku 1367, kiedy to ówczesny właściciel dóbr, Konrad Schildau, nadał swojej żonie Agacie jako wdowie oprawę folwark w Radoszycach wraz ze wszystkimi należnościami. Do rodziny Schildau dobra należały jeszcze w roku 1409. Przed 1430 r. przeszły w posiadanie rodu von Sack. W roku 1451 były własnością Woframa von Canitza. Przedstawiciele rodziny von Sack związani w dobrami w Radoszycach w źródłach historycznych wymieniani są do około połowy wieku XVI. W roku 1517 z ich inicjatywy założona została Radoszycach przeprawa promowa na Odrze. Nowa przeprawa rodziła konflikt interesów i jej zamknięcia domagał się biskup. Spór zakończył układ zawarty w roku 1524. W 1555 r. w Radoszycach znajdował się jaz na Odrze i młyn. Po 1561 r. zbudowana została przy jazie śluza.

W 1573 r. dobra należały do Balthasara von Stössel. Następnie, do początku XVIII w., z krótkimi przerwami stanowiły własność rodu von Canitz. Przed 1765 r. przeszły na własność pułkownika von Königsmarck. W roku 1791 były w posiadaniu majora von Vitztum. W latach 1830 i 1845 należały do rodziny von Seden. W ciągu wieku XIX właściciele dóbr zamieniali się dość często. Dłużej, w latach 1866-1912 utrzymały się w rękach konsula z Hamburga Eduarda Webera i jego rodziny. W tym czasie stanowiły wspólną własność z dobrami w Nieszczytach. Od 1912 r. dobra w Radoszycach były samodzielnym majątkiem. W latach 1926-1937 majątek należał do Wilhelma Kirchnera.

W Radoszycach funkcjonował młyn i wiatrak. Wieś posiadała szkołę. W roku 1830 wymieniana była prasa olejowa, w 1845 r. – browar, gorzelnia i młyn oraz cegielnia. W 1908 r. – mleczarnia i cegielnia.

Siedziba szlachecka w Radoszycach istniała już w wieku XVIII. Nowy pałac mógł zostać wzniesiony w 1. ćw.

XIX w. i przebudowany około połowy XIX w., przez ówczesnych właścicieli z rodziny von Senden. Obecnie pałac nie istnieje. Usytuowany był w północnej pierzei dziedzińca folwarcznego, poprzedzony kolistym gazonem z sadzawką. Była to dwukondygnacyjna budowla, o kubicznej bryle, kryta dachem płaskim. Elewację wieńczył szeroki gzyms z kolistymi otworami poddasza. Nad fasadą znajdowała się niewysoka wystawka ujęta ozdobnym obramieniem. Na północ i wschód od terenu folwarku rozciąga się park założony na nadbrzeżnych łąkach, założony w 4. ćw. XIX w. i przekształcony na początku XX wieku. Północną granicę parku stanowiła promenada założona wzdłuż koryta Odry. Na terenie parku zachował się wzgórek widokowy mieszczący lodownię. Park jest silnie zarośnięty z nieczytelnym układem ścieżek. Zachowana zabudowa folwarczna pochodzi z około połowy i 4. ćw. XIX wieku.

W 1832 r. w Radoszycach założony został nowy cmentarz. Usytuowany został w znacznym oddaleniu od siedliska w kierunku południowo-wschodnim, przy drodze Chobieni, na niewielkim wzgórzu. Do czasów obecnych zachowana jest ceglana brama oraz liczne pozostałości nagrobków. Zachowała się również lipowa aleja.

Do 2012 r. w Radoszycach istniała przeprawa promowa. Zlikwidowana została wraz otwarciem nowego mostu, zbudowanego po północnej stronie miejscowości.

Układ przestrzenny:

Siedlisko wsi rozplanowane zostało na skarpie wzdłuż brzegu Odry. Posiada układ ulicówki o rozproszonej zabudowie. Droga wiejska poprowadzona została zgodnie z przebiegiem skarpy.

W środkowej części miejscowości znajduje się teren rozległego zespołu pałacowo-folwarcznego. Podwórze folwarczne posiada kształt regularnego czworoboku. Pałac nie istnieje, znajdował się po północnej stronie folwarku. Zachowany jest ciąg zabudowy zachodniej pierzei dziedzińca ze spichlerzem o bryle zaakcentowanej szeroką wieżą o cechach neogotyckich oraz budynki mieszkalne w północnej i wschodniej części zespołu. Na wysokości podwórza folwarcznego po południowej stronie drogi wiejskiej zachował się także ciąg ceglanych budynków folwarcznych.

Rudna

Miasto Rudna założone zostało około roku 1300. Powstało obok istniejącego już zamku wzniesionego w 1270 r. przez księcia Konrada I Głogowskiego. Rudna jako miasto w źródłach historycznych po raz pierwszy wymieniona została w roku 1339.

Ukształtowany został ośrodek miejski z czworokątnym rynkiem. Do miasta prowadziły trzy bramy: od północy brama Głogowska, od południa brama Ścinawska, od wschodu brama Polkowska. Powstały również trzy przedmieścia o analogicznych nazwach. Początkowo miasto otoczone było ziemnymi obwarowaniami. W 1542 r. posiadało mury miejskie. Umocnienia nie przetrwały długo, bowiem już w 1604 r. Rudna opisywana była jako miasto pozbawione murów obronnych.

We wschodniej części miasta do czasów obecnych zachowany jest kościół parafialny pw. św. Katarzyny. Po raz pierwszy wzmiankowany w roku 1366.

Wiek XV nie był pomyślny dla mieszkańców Rudnej. W roku 1431 miasto zniszczone zostało w czasie najazdu husytów. W roku 1442 oraz w 1471 miały miejsce pożary. Natomiast w roku 1474 na miasto najechali Polacy.

Najlepszym czasem dla miasta był okres od około 1500 r. do czasów wojny trzydziestoletniej. W Rudnej mieszkała duża ilość rzemieślników, wśród których duże znaczenie miał cech szewców. W mieście odbywały się w tym czasie jarmarki skórne. Rudna posiadała także prawo to targu bydłęcego, który odbywał się poza murami miasta.

W mieście istniał szpital św. Ducha, który usytuowany został na przedmieściu ścinawskim. W Rudnej funkcjonowała szkoła łacińska, podniesiona do rangi gimnazjum (1522). Czas rozkwitu miasta zakończył się w czasach wojny trzydziestoletniej. W trakcie działań wojennych miasto często było plądrowane, przekazy historyczne mówią o 70 przypadkach. W latach 1631(1632)-1633 miasto nawiedziła zaraza. Wyjątkowo tragiczny był rok 1642, kiedy miasto zostało prawie doszczętnie spalone. Z pożaru ocalał tylko kościół

cmentarny oraz kilka domów na przedmieściach. Mieszkańcy miasta uciekli do Polski, jednak już w 1650 r. powrócili. Kolejnym trudnym dla miasta czasem była wojna siedmioletnia.

Po zakończeniu wojny miasto uzyskało pomoc finansową od króla Fryderyka II. Z pieniędzy królewskich odbudowany został ratusz oraz dofinansowano odbudowę domów przyrynkowych. W 1765 r. powstał nowy, murowany budynek szkoły.

W czasie wojen napoleońskich miasto ponownie znalazło się na trasie przemarszu wojsk. Duże zniszczenia nastąpiły w latach 1807-1808.

Wiek XIX był czasem rozwoju miasta. W 1878 r., wg danych statystycznych w Rudnej znajdował się kościół ewangelicki, ewangelicka kaplica cmentarna i kaplica katolicka. Miasto posiadało ratusz, szpital oraz aptekę. Funkcjonował również browar. Na terenie miasta liczono 194 domy i 22 na przedmieściach. W roku 1856 zbudowano nową szkołę ewangelicką. W 1885 r. szpital św. Ducha otrzymał nową siedzibę. W latach 70. XIX w. przy Rudnej powstała linia kolejowa. Rudna początkowo obsługiwana była przez węzłową stację w Gwizdanowie. Stacja w Rudnej z dworcem powstała w powstała w roku 1901. Po I wojnie światowej przy dworcu zbudowano osiedle mieszkaniowe. W 1909 r. w mieście założono wodociąg, a w 1911 r. założono kanalizację. W Rudnej działały zakłady produkcyjne, między innymi płatkarnia ziemniaków oraz duża mleczarnia.

W czasie II wojny światowej miasto zostało w bardzo dużym stopniu zniszczone. Zburzony został ratusz oraz duża część zabudowy przyrynkowej. W roku 1961 Rudna utraciła prawa miejskie.

Z biegiem lat miasto zostało odbudowane. W 2009 r. w rynku odbudowano ratusz, który otrzymał historyczną formę, znaną z przekazów ikonograficznych. Jest to dwukondygnacyjny budynek, przykryty czterospadowym dachem z sygnaturką.

Do czasów obecnych w Rudnej zachowane są dwa kościoły. Późnogotycki kościół pw. św. Katarzyny, obecnie prawosławny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego wzniesiony został w latach 1474-1500. Wieża zbudowana została w wieku XVI. Kościół odbudowano po pożarze w roku 1624. W 1793 r. podwyższono wieżę i przykryto ją baniastym hełmem z latarnią. Przebudowany został w latach 1859-1860. Kościół jest budowlą murowaną z cegły, jednonawową, z jednoprzęsłowym prezbiterium zamkniętym trójbocznie. Prezbiterium przykryte zostało sklepieniem krzyżowo-żebrowym. Nawa nakryta jest stropem. Ściany wnętrza ozdobiono współczesną polichromią. Od roku 1707 do czasów II wojny światowej pozostawał kościołem ewangelickim. W 1945 r. ponownie został kościołem katolickim. W 1956 r. przekazany został parafii prawosławnej. Wyposażenie kościoła przeniesiono do kościoła w Lubinie. Za ikonostasem zachowane są elementy barokowego ołtarza głównego i ambony (2. poł. XVII w.), epitafia (XVII-XIX w.), m.in. rodziny von Glaubitz, Ernsta von Taura, von Rossendorfa; część epitafiów pochodzi z kościoła ze Starej Rudnej.

Neogotycki katolicki kościół pw. św. Trójcy usytuowany jest w południowej części układu staromiejskiego. Zbudowany został w latach 1859-1860. Bryła kościoła złożona jest z korpusu nawowego z trójbocznie zamkniętym prezbiterium i wieży dostawionej od zachodu.

Do lat 70. XX w. na cmentarzu ewangelickim położonym w południowo-zachodniej części miasta zachowany był kościół cmentarny. Zbudowany został w 1639 roku. Była to budowla fachszytowa, wzniesiona na planie prostokąta z częścią prezbiterialną zamkniętą trójbocznie. Dach wieńczyła sygnaturka z 1926 roku. Strop kaplicy wsparty był na filarze w formie drzewa palmowego. Na początku lat 70. XX w. (po 1972 r.) kościół został rozebrany.

Układ przestrzenny:

Zachowany jest układ przestrzenny średniowiecznego miasta z czworobocznym rynkiem i kwartałowym podziałem zabudowy, z wykształconymi od południa, północy i zachodu terenami przedmieść. W centralnej części rynku ustawiono duży budynek ratusza. Obecny ratusz zbudowany został w 2009 roku. Zabudowa wschodniej pierzei rynku zachowana jest częściowo, w jej ciągu ustawiony został w okresie powojennym pawilon handlowy.

We wschodniej części miasta usytuowany jest orientowany gotycki kościół miejski, z wysoką wieżą od zachodu, stanowiący wyraźną wysokością dominantę układu urbanistycznego. Kościół otoczony był cmentarzem. W południowej części miasta powstał neogotycki kościół katolicki. Zabudowę miejską stanowią budynki głównie dwukondygnacyjne o skromnym detalu architektonicznym w postaci podziałów gzymsowych.

Od zachodu do ośrodka miejskiego przylegał teren zamku książęcego, zniszczonego w czasie wojny trzydziestoletniej. Obecnie teren ten zajmuje zespół folwarczny z zachowaną zabudową, przy ul. Dworskiej.

W zachodniej części miasta zachowany jest teren cmentarza ewangelickiego, na terenie którego do lat 70. XX w. istniał kościół cmentarny. Teren cmentarza zagospodarowano parkowo. Drugi cmentarz, też obecnie nieczynny, założony został w południowej części miasta, przy obecnej ulicy Ścinawskiej.

Już w XIX w. w obręb miasta włączone zostały tereny podmiejskich osad *Schmol* (Smolna) i *Burglehn* (Gródek) położonych na południe od miasta. Na terenie Gródka w latach 30. XX w. powstało osiedle mieszkaniowe. We wschodniej części miasta urządzone były tereny rekreacyjne ze strzelnicą oraz boisko sportowe.

Po zachodniej stronie miasta przebiega linia kolejowa, z założoną w roku 1901 stacją. Na terenach przy stacji z biegiem czasu powstała zabudowa mieszkalna.

Rynarcice

Pierwsza wzmianka dotycząca Rynarcic pochodzi z zapisu z 1311 r., w którym wymieniony został Przeclaw z *Reinersdorff*. W 1317 r. wzmiankowani byli Zwato i Przeclaw (*Zwoto* i *Preczlaus* z *Reynhersdorf*). W roku 1325 Rynarcice wymienione zostały wśród miejscowości płacących czynsz na rzecz kolegiaty głogowskiej. Z 1360 r. pochodzi pierwsza wzmianka o kościele w Rynarcicach. W tym czasie właściciel Rynarcic Bernard Schildow, za zgodą żony, sprzedał Reinhardowi Gusk część dóbr w Rynarcicach z domem mieszkalnym oraz $\frac{1}{4}$ prawa patronatu nad tutejszym kościołem.

Gotycki kościół pw. św. Marcina w Rynarcicach wzniesiony został w 2. poł. XV wieku. W roku 1524 przejęty został przez protestantów. W XVIII w. kościół przebudowano. Kościołem ewangelickim pozostawał do roku 1945. W 1971 r. został odbudowany. Obecnie pozostaje kościołem filialnym. Jest budowlą salową, wzniesioną na planie prostokąta, bezwieżową, krytą dachem czterospadowym. Przed 1945 r. na kalenicy ustawiona była sygnaturka. W południowej elewacji kościoła znajdują się dwie głębokie nisze arkadowe, zwieńczone półkolistymi łukami. W kościele zachowane są nowożytny płyty nagrobne (XVI-XVIII w.).

W wieku XVI i XVII dobra szlacheckie w Rynarciach stanowiły własność rodu von Stosch.

W 1719 r. dobra zakupione zostały przez Abrahama Friericha von Panwitz. Kolejnymi właścicielami dóbr byli von Reder i Heinrich Ferdinand von Nickisch (1789) z Miłoradzie. W XIX w. właściciele dóbr zmieniali się dość często. W 1886 r. dobra należały do Bruna Lobbecke z Brunszwiku, który w 1894 r. sprzedał je hrabiemu Friedrichowi von der Assenburg-Falkenheim. Jego inicjały „G.v.d.A” widnieją do dziś na jednym z budynków gospodarczych. W 1917 r. majątek zakupił fabrykant fortepianów z Berlina Edwin Bechstein. Rok później odkupione zostały przez Wilhelma Guttlera, i pozostawały jego własnością do wybuchu II wojny światowej. Następnie, w czasie wojny był w posiadaniu barona von Botlenberga.

W 2. poł. XVIII w. w Rynarcicach wzniesiono barokowy pałac. W końcu XIX w. pałac został rozbudowany. Dwukondygnacyjny korpus pałacu zbudowany na planie prostokąta przykryty jest dachem łamanym z ozdobnymi facjatami. Wejście w fasadzie zaakcentowane zostało portykiem balkonowym. Od zachodu rozbudowany został o szeroką, neobarokową rozczłonkowaną przybudówkę z tarasami i wieżyczką klatki schodowej. Na zachód od pałacu rozciąga się niewielki park, założony w 4. ćw. XIX w., przekształcony na pocz. wieku XX. Obecnie park pozostaje zaniedbany.

Po wschodniej stronie siedliska przebiega linia kolejowa. W Rynarcicach powstała stacja z zabudowaniami złożonymi z niewielkiego budynku stacyjnego o szkieletowej konstrukcji oraz budynku mieszkalnego pracowników kolei, zbudowanymi około 1900 roku.

Układ przestrzenny:

Wieś posiada układ przestrzenny ulicówki z rozproszoną zabudową rozmieszczoną po obu stronach drogi wiejskiej. Kościół usytuowany jest w środkowej części miejscowości, po północnej stronie drogi, w pewnym oddaleniu od zabudowy wiejskiej, na niewielkim wyniesieniu, otoczony cmentarzem przykościelnym z kamiennym murem.

We wschodnim i zachodnim krańcu siedliska ukształtowane zostały dwa folwarki. Zespół pałacowo-folwarczny usytuowany jest w zachodniej części miejscowości. Podwórze folwarczne z zachowaną zabudową, powstającą w czasie od początku XIX w. do lat 20. XX w. posiada kształt wydłużonego prostokąta, rozciągniętego na linii północ-południe. Pałac usytuowany jest po zachodniej stronie dziedzińca. Podwórze zostało wybrukowane.

Czytelny jest również układ folwarku usytuowanego we wschodniej części wsi. Do czasów obecnych zachowany jest dom zarządcy oraz budynki stodoły i obory.

Stara Rudna

Wieś założona została w 1261 r. na prawie niemieckim. Około 1325 r. ze wsi pobierany był czynsz na rzecz kolegiaty w Głogowie. W 1366 r. w dokumencie wydanym przez wrocławskiego biskupa Przecława z Pogorzeli wzmiankowany był tutejszy proboszcz. W tym czasie w Starej Rudnej istniał już kościół, w którym kazania głoszone były przez kanoników z kolegiaty głogowskiej. W 1523 r. kościół przejęty został przez protestantów. Kościołem ewangelickim pozostawał do czasów II wojny światowej. Kościół wzniesiony został w XV w., a w XVIII w. został przebudowany. Nieużytkowany po 1945 roku. Jest budowlą murowaną, jednonawową, z trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Wnętrze kościoła przykryte było sklepieniem kolebkowym na gurtach. Obecnie przy ruinach kościoła prowadzone są prace zabezpieczające.

W czasach średniowiecznych w Starej Rudnej istniały dobra rycerskie. W roku 1442 były w posiadaniu rodziny von Luttwitz. W tym czasie wieś została zniszczona przez pożar. Z pożaru ocalał kościół.

W XVI w. jako właściciele tutejszych dóbr wymienia się Jana Luttwitza (1459) i Jana Kottwitza (1521). Wzmiankowany był też Fryderyk Schlichting. W 1654 r. dobra były własnością Abrahama von Prittwitz, następnie Georga Abrahama von Langenau. W 1729 r. zakupione zostały przez Georga Heinricha von Sack. Po jego śmierci, w 1777 r. dobra przeszły w posiadanie rodziny von Schweinitz i pozostawały ich własnością do roku 1945.

Pałac w Starej Rudnej zbudowany został około 1679 r. dla ówczesnych właścicieli z rodziny von Nostitz. Od 1945 r. pałac pozostaje w ruinie, z zachowanymi murami obwodowymi. Jest to trójskrzydłowa, trójkondygnacyjna budowla wzniesiona na planie litery C. Do czasów obecnych zachowany jest okazały piaszkowcowy portal z kartuszem herbowym. W 2. ćw. XVIII w. przy siedzibie szlacheckiej z inicjatywy Georga Heinricha von Sack urządzony został ozdobny ogród „w stylu francuskim”. Ogród przekształcono w 4. ćw. XVIII w., z założeniem osi wodnej. W 1. ćw. XIX w. powiększony został o park romantyczny ze świątynią Sybilli na wzgórzu. Park w Starej Rudnej stanowił chętnie odwiedzaną atrakcję.

Układ przestrzenny:

Obecnie wieś posiada układ wielodrożny, wykształcony z ulicówki z nawsiem. W środkowej części wsi, na niewysokim wyniesieniu, znajduje się ruina kościoła, otoczona cmentarzem z częściowo zachowanym kamiennym ogrodzeniem. Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem usytuowany jest w południowo-wschodniej części miejscowości. Ruiny pałacu, odsuniętego pierwotnie od dziedzińca folwarcznego w kierunku południowo-wschodnim, otoczone są parkiem. Obecnie park jest zarośnięty, zachowane są relikty urządzeń parkowych. Zabudowa folwarczna, rozmieszczona pierwotnie wokół prostokątnego dziedzińca, nie zachowała się.

Studzionki

Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1255 r., kiedy to książę głogowski Konrad I podarował Studzionki kolegiacie w Głogowie. Wieś podarowana została z licznymi zwolnieniami i równocześnie

przeniesiona została na prawo niemieckie. Dochody ze Studzionek miały zostać przeznaczone na oświetlenie kolegiaty. W 1388 r. wzmiankowany był tutejszy proboszcz Jerzy Isenberg. W posiadaniu kapituły glogowskiej Studzionki pozostawały jeszcze w 1845 roku. Była to duża wieś, w 2. poł. XVIII w. liczyła 13 gospodarstw kmięcych.

Brak jest bliższych informacji dotyczących kościoła w Studzionkach. W 1876 r. istniała tutaj katolicka kaplica (*Andachtskapelle*), używana ewangelikom w czasie pogrzebów. Współcześnie kaplica przebudowana została na cerkiew. Posiada wezwanie świętych Kosmy i Damiana. Jest to budowla jednonawowa z trójbocznie zamkniętym prezbiterium; na kalenicy ustawiono cebulaste helmy.

Układ przestrzenny:

Układ przestrzenny miejscowości określany jest jako mieszany ulicowo-owalnicowy. Centrum układu stanowi wydłużone, wrzecionowate nawsie, w obrębie którego usytuowana jest cerkiew, przebudowana z kaplicy katolickiej.

Zabudowę wsi tworzą głównie duże czworoboczne zagrody.

Toszowice

Wieś posiada średniowieczną metrykę. W 1325 r. wymieniona została wśród miejscowości płacących czynsz na rzecz kolegiaty glogowskiej. Zapewne już w średniowieczu istniały w Toszowicach dobra rycerskie, w czasach późniejszych związane z folwarkiem *Oberhof*. W roku 1440 wzmiankowany jest Heinze Seidel, który posiadał w Toszowicach część dóbr dziedzicznych. W 1582 r. dobra stanowiły własność rodu von Nostitz. W czasach późniejszych kolejnymi właścicielami dóbr byli: von Berg, von Pannwitz, von Förster, von Wechmar, von Kersten (1830), wdowa po von Jognstonie (1845), von Kleist (1876), Theodor von Unruh (1886). Przed rokiem 1891 majątek zakupił Carl Oppen. W posiadaniu rodziny Oppen dobra pozostały do roku 1930, kiedy to zostały wykupione przez Śląskie Towarzystwo Ziemskie i następnie rozparcelowane. Na terenie folwarku znajdowała się siedziba szlachecka, wzmiankowana już w końcu wieku XVIII.

Na terenie Toszowic znajdowały się również dobra dominialne związane z folwarkiem *Niederhof*. W latach 1876-1904 stanowiły własność Ferdynanda Zuckermanna. Następnie zakupione zostały przez Reinholda Preitza, w posiadaniu którego pozostawały do czasów II wojny światowej. Obecnie ta wschodnia część wsi znajduje się poza obszarem gminy Rudna, przyłączona została do Tymowej w gminie Ścinawa.

Układ przestrzenny:

Toszowice w obecnych granicach są wsią o układzie długiej ulicówki o zabudowie złożonej z czworobocznych zagród. W zachodnim krańcu siedliska, po północnej stronie drogi, usytuowany był folwark *Oberhof*. Do czasów obecnych zabudowa folwarku *Oberhof* nie zachowała się.

Wądroże

Pierwszy historyczny zapis dotyczący Wądroża pochodzi z roku 1325. Wieś wymieniana została w rejestrze czynszów płaconych na rzecz kolegiaty glogowskiej. W spisach figurowała jeszcze w roku 1500. W tym czasie Wądroże stanowiło dobra dziedziczne Mikołaja Langenau. W posiadaniu rodziny Langenau pozostawała jeszcze w roku 1558. W XVII w. dobra należały do rodziny von Canitz. Następnie do 1789 r. stanowiły własność rodziny von Strbensky. Wówczas majątek przeszedł na własność rodu von Schweinitz. W czasach nowożytnych na terenie majątku w Wądrożu istniała siedziba szlachecka. W posiadaniu rodziny von Schweinitz dobra pozostawały do 1937 r., kiedy to zostały rozparcelowane. Do czasów obecnych czytelny jest układ folwarku z częściowo zachowaną zabudową.

W latach 1990-1996 w Wądrożu zbudowany został filialny kościół rzymskokatolicki pw. Miłosierdzia Bożego.

Układ przestrzenny:

Wieś posiada układ wielodrożny. W centrum siedliska znajduje się duży staw.

W południowej części miejscowości rozplanowany został duży zespół folwarczny z prostokątnym podwórzem. Układ folwarku jest czytelny, mimo przeprowadzonej parcelacji. Zabudowa folwarku jest częściowo zachowana. Tworzą ją ceglane i kamienno-ceglane budynki. Przy zachodnim boku podwórza zachowany jest jednokondygnacyjny budynek mieszkalny (dom zarządcy) z płytkim ryzalitem zwieńczonym niewysokim trójkątnym naczółkiem.

Kościół, pochodzący z lat 1990-1996, usytuowany jest na terenie dawnego podwórza folwarcznego, w jego środkowej części.

Wysokie

Wieś Wysokie wymieniona została w pochodzącym z lat 1300-1305 spisie miejscowości zobowiązanych do płacenia dziesięciny biskupowi wrocławskiemu. W roku 1345 książę Jan Ścinawski nadał braciom von Kottwitz wszystkie prawa do Wysokiego, z zachowaniem praw klasztoru lubiąskiego.

W dokumentach pochodzących z XV i XVI w. wzmiankowani są kolejni proboszczowie z Wysokiego. Jednak brak jest innych informacji o tutejszym kościele.

Na terenie miejscowości istniały dobra rycerskie, w latach 1471, 1497 i 1500 należące do rodu Rabenau. W roku 1563 część dóbr zakupiona została przez rodzinę von Promnitz und Letzendorf, pozostałą część kupiono w roku 1567. Już w 1579 r. majątek należał do Kiliana von Löbena, a w 1595 r. do Abrahama von Sehera. W posiadaniu rodziny Senerr dobra pozostawały do 1739 r., następnie przeszły na własność hrabiny von Dyherr i baronowej von Schonow. W latach 1748-1787 były w posiadaniu rodziny Förster, na początku XIX w. – barona von Unruh. W roku 1863 majątek kupił hrabia von Rittenberg. Do rodziny von Rittenberg, z krótką przerwą, należał do czasów II światowej.

Na terenie dóbr znajdował się renesansowy dwór, wzniesiony w XVI w., otoczony fosą. Zapewne około połowy wieku XIX dwór został przebudowany. Była to dwukondygnacyjna budowla kryta dachem naczółkowym z trójosiową facjatą. Obecnie dwór nie istnieje. Zachowana jest fosa wraz z układem wodnym. Przy dworze zapewne w 2. poł. XVIII w. założony został ogród ozdobny, przy którym około połowy XIX w. ukształtowany został park krajobrazowy. Na północ od dworu rozciąga się prostokątne podwórze folwarczne z częściowo zachowaną zabudową, pochodzącą z 1896 r. oraz z początku wieku XX.

Przy drodze biegnącej na południowy wschód od siedliska miejscowości w 1. ćw. XX w. powstała kolonia, z której zachowane są pojedyncze zagrody.

Układ przestrzenny:

Wysokie są wsią o układzie przestrzennym nieregularnej ulicówki. Zespół dworsko-folwarczny znajduje się w środkowej części miejscowości. Dwór otoczony fosą, usytuowany był w południowej części założenia. Do dziś zachowana jest fosa otaczająca niewielkie wyniesienie, na którym posadowiony był dwór. Na wschód od dworu założony został park. Obecnie fosa oraz park są utrzymane w dobrym stanie. Zachowany jest układ wodny z brzegami wzmocnionymi kamiennym omurowaniem.

Na wzgórzu poza siedliskiem znajdował się grobowiec lub cmentarz rodowy, obecnie niezachowany.

Rozłogi (obecnie część wsi Wysokie)

Jest to niewielka kolonia złożona z trzech zagród położonych na południowy wschód od Wysokich, założona na pocz. XX wieku.

Umocnienia tzw. Linii Środkowej Odry.

Osobną grupą obiektów są zlokalizowane wzdłuż Odry, w obecnym obszarze administracyjnym gminy Rudna (miejscowości Ciechłowice, Naroczyce, Chobienia, Radoszyce, Chełm i Orsk) umocnienia tzw. *Linii Środkowej Odry*.

Linia (Pozycja) Środkowej Odry (Oderstellung) – to zespół fortyfikacji zbudowanych wzdłuż lewego brzegu Odry, na odcinku od Wrocławia do Krosna Odrzańskiego, w latach 1928-39 i następnie modernizowanych w latach 1944-45. Projektowano wówczas wybudowanie ok. 780 schronów bojowych, ostatecznie wzniesiono ich około 650. Były to schrony bojowe obserwacyjne lub bierne wyposażone w liczne pancerze forteczne (płyty, półkopuły i kopuły pancerne), jednokondygnacyjne, często zagłębione, budowane w konstrukcji żelbetowej. Budowane były również schrony drewniano-ziemne i umocnione stanowiska artylerii. Na prawym brzegu Odry powstały także umocnione przyczółki mostowe. Umocnienia *Pozycji Środkowej Odry* wraz z *Międzyrzeckim Rejonem Umocnionym* oraz *Walem Pomorskim (Pommernstellung)* stanowiły główną linię obrony III Rzeszy, miały zatrzymać ofensywę styczniową Armii Czerwonej. Większość obiektów tworzących *Oderstellung* została wysadzona i zniszczona w 1945 r. przez Rosjan oraz w latach 50. ubiegłego stulecia przez wojska polskie. W całości zachowały się nieliczne obiekty (w obrębie wałów przeciwpowodziowych lub w portach odrzańskich). Obiekty wysadzone pozostają zniszczone, są zdewastowane, zachowane w postaci rozkruszonych płyt żelbetowych; czasem zachowane są fragmenty wnętrza. Niektóre schrony zasypano, niektóre zlikwidowano w całości. Przeważnie dostęp do tych obiektów ze względu na topografię terenu jest utrudniony. Budowle te pozostają przedmiotem zainteresowań miłośników fortyfikacji. Obiekty te nie zostały kompleksowo zinventaryzowane w okresie powojennym, wymagają więc odrębnego rozpoznania.

3.2. *Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025 a dokumenty programowe gminy*

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025 zgodny jest z dokumentami gminnymi o charakterze strategicznym:

- *Strategią Rozwoju Gminy Rudna na lata 2015-2022* przyjętą Uchwałą Nr XIV/124/2016 Rady Gminy Rudna z dnia 14 marca 2016 r.,
- *Wieloletnią Prognozą Finansową Gminy Rudna na lata 2021-2024*, ostatnia zmiana Uchwałą Nr XXXIX/260/2021 Rady Gminy Rudna z dnia 28 października 2021 r.,
- uchwałami budżetowymi,
- *Lokalnym Programem Rewitalizacji dla Gminy Rudna* przyjętym Uchwałą Nr XIX/180/2016 Rady Gminy Rudna z dnia 20 grudnia 2016 r.,
- *Programem Ochrony Środowiska dla Gminy Rudna na lata 2017-2020 z perspektywą na lata 2021-2024* przyjętym Uchwałą Nr XXIV/225/2017 Rady Gminy Rudna z dnia 6 września 2017 r.,

jak również dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy, jakimi są:

- *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rudna* przyjęte Uchwałą Nr XXIV/240/2013 Rady Gminy Rudna z dnia 23 grudnia 2013 r.; zmiany studium przyjęte Uchwałą Nr XV/132/2016 Rady Gminy Rudna z dnia 16 maja 2016 r., Uchwałą Nr XXVII/263/2018 Rady Gminy Rudna z dnia 22 lutego 2018 r., Uchwałą Nr XXVIII/280/2018 Rady Gminy Rudna z dnia 20 kwietnia 2018 r.,
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Strategia Rozwoju Gminy Rudna na lata 2015-2022

W tym głównym dokumencie strategicznym, służącym do realizacji zadań publicznych i ułatwiającym zarządzanie realizacją założonych celów, mocno uwypuklono znaczenie środowiska kulturowego i przyrodniczego dla rozwoju gminy Rudna.

Sformułowana została wizja rozwoju gminy: „Gmina Rudna to zachowana przyroda i dziedzictwo historyczne. Dzięki lokalnej polityce rozwoju przedsiębiorczości prowadzonej przez władze gminne, działalności inwestycyjnej KGHM „Polska Miedź” S.A. i innych inwestorów zewnętrznych, a także dzięki inicjatywom mieszkańców, Gmina Rudna stanie się obszarem o wysokim poziomie aktywności gospodarczej” oraz misja: „Gmina na zasadach partycypacji społecznej realizuje potrzeby we wspólnym zarządzaniu rozwojem”.

Cel nadrzędny rozwoju gminy to: „Gmina przyjazna mieszkańcom, rozwijająca się w oparciu o zachowane walory przyrodniczo-kulturowe regionu, przedsiębiorczość mieszkańców i aktywność KGHM „Polska Miedź” SA.

W dokonanej analizie SWOT wskazano czynniki sprzyjające rozwojowi, m.in. wykorzystanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych gminy w promocji gminy. Wśród mocnych stron – istniejące formy ochrony przyrody, krajobraz doliny Odry oraz Wzgórz Dalkowskich atrakcyjny z punktu widzenia turystyczno-rekreacyjnego, dobre utrzymanie terenów zielonych, w tym parków zabytkowych. Wśród słabych stron – systematyczne zanikanie walorów przyrodniczo-kulturowych gminy, w tym niska spójność architektoniczna nowej zabudowy, nie w pełni wykorzystane zasoby przyrodnicze i kulturowe do rozwoju oferty rekreacyjnej, turystycznej i edukacyjnej.

W sferze środowiskowej wyznaczono Cel główny 1: „Zrównoważone wykorzystanie zasobów przyrodniczych, środowiskowych i kulturowych na rzecz rozwoju gminy”. Dla osiągnięcia tego celu określono cele szczegółowe, m.in.

1.2. Zachowanie walorów krajobrazowych, przyrodniczych oraz kulturowych poprzez prowadzenie odpowiedniej polityki przestrzennej i działań edukacyjnych oraz ochronnych.

Uzasadnienie wyboru celu szczegółowego 1.2.: „Gmina Rudna kojarzona jest głównie z funkcjonowaniem zbiornika „Żelazny Most” oraz działalnością prowadzoną przez KGHM Polska Miedź SA. Nie oznacza to jednak, że na terenie Gminy nie znajdują się obszary cenne przyrodniczo, zabytki i tereny o dużych walorach krajobrazowych. Powinny one zostać zachowane, choćby z tego względu, że mają duży wpływ na tożsamość gminy i stanowią element dziedzictwa obszaru, jak np. parki gminne, które wymagają dalszej rewitalizacji. Aby było to możliwe, należy wykonać nową inwentaryzację przyrodniczą. Ważnym narzędziem realizacji tych działań jest odpowiedni plan zagospodarowania przestrzennego oraz realizacja działań edukacyjnych. Należy podkreślić również, że żadne z planowanych w ramach strategii zadań nie będzie bezpośrednio oddziaływać na znajdujące się na terenie gminy obszary chronione”.

Cel szczegółowy 1.2. zostanie osiągnięty poprzez następujące priorytety:

1.2.1. Uwzględnianie w tworzonych planach zagospodarowania przestrzennego kwestii związanych z zachowaniem dziedzictwa przyrodniczego i historycznego.

1.2.2. Popularyzacja dbałości o prywatne posesje i tereny wspólne.

1.2.3. Prowadzenie działań z zakresu edukacji ekologicznej i regionalnej, w tym na zbiorniku „Żelazny Most”.

1.2.4. Działania na rzecz zachowania, rewitalizacji, renowacji i odtworzenia obiektów zabytkowych.

1.2.5. Działania na rzecz zachowania i odtwarzania obszarów przyrodniczo cennych.

oraz

1.4. Rozwój oferty turystyczno-rekreacyjnej i edukacyjnej w oparciu o zasoby przyrodnicze i kulturowe gminy. Uzasadnienie wyboru celu szczegółowego 1.4.

„Istniejące na terenie gminy zasoby przyrodnicze i kulturowe stanowią dobrą bazę do rozwinięcia oferty turystyczno-rekreacyjnej i edukacyjnej. Szczególnie powinna ona być skierowana do mieszkańców najbliższych ośrodków miejskich – Lubina, Polkowic, Legnicy i Głogowa oraz opierać się na działaniach związanych z turystyką aktywną i weekendową. Aby oferta ta była naprawdę atrakcyjna, należy rozbudować sieć tras i ścieżek rowerowych (przystosowanych również do potrzeb nordic walkingu i rolkarzy) i połączyć ją z trasami na terenie sąsiednich gmin, rozbudować infrastrukturę turystyczną i rekreacyjną, szczególnie na terenach leśnych i parkowych. Należy pamiętać również o rozbudowie infrastruktury nad wodą, w tym Odrą. Inwestycji wymaga również infrastruktura edukacyjna (ścieżki przyrodnicze i kulturowe, tablice edukacyjne, etc.) prezentująca zasoby przyrodnicze i kulturowe. Ważne, aby zarówno oferta turystyczna jak i edukacyjna uwzględniały nowoczesne, interaktywne formy komunikacji i prezentacji – serwisy internetowe, aplikacje mobilne, gry planszowe i elektroniczne etc. Warto ofertę tą prezentować i promować również w sposób ciekawy, angażujący uczestników w działania, zapewniając im pozytywne emocje i doświadczenie, należy więc tworzyć Ekomuzea czy Wioski Tematyczne”.

Cel szczegółowy nr 1.4. zostanie osiągnięty poprzez następujące priorytety:

1.4.1. Rozbudowa infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, w tym w ramach „Szlaku Odry”, w tym m.in.:

a) Budowa przystani kajakowej w Chobieni.

1.4.2. Rozbudowa sieci tras i ścieżek rowerowych.

1.4.3. Stworzenie i promocja atrakcyjnej oferty turystycznej.

Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy Rudna na lata 2021-2024

W dokumencie m.in. zapisane są przedsięwzięcia planowane do realizacji w latach obowiązyującego programu. W obecnej perspektywie zaplanowano wydatki na poprawę infrastruktury w gminie.

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Rudna

Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Rudna jest aktualnym dokumentem koordynującym procesy rewitalizacji gminy, stanowi podstawę ubiegania się o środki finansowe na realizację zadań, które zostały w nim wpisane.

Zadania z zakresu ochrony zabytków, opieki nad zabytkami i szerzej – zachowania dziedzictwa kulturowego – stanowią element tego dokumentu (szczegółowe omówienie realizacji oraz zadań w rozdziale 4.2.1.).

Program Ochrony Środowiska dla Gminy Rudna na lata 2017-2020 z perspektywą na lata 2021-2024

W dokumencie wskazano cenne obszary przyrodnicze jako potencjał turystyczny gminy. Są to: użytek ekologiczny „Naroczycki Łęg”, rezerwat przyrody „Skarpa Storczyków”, czy obszary Natura 2000, jak również parki podworskie, których wiele posiada dużą wartość dendrologiczną. Na terenie gminy Rudna znajduje się 18 pomników przyrody. Przez obszar gminy prowadzi ścieżka przyrodnicza – *Krajobrazy Nadodrzańskie – Orsk* oraz *Krajobrazy Nadodrzańskie – Chelm*.

Przyjęto nadrzędny cel: „Innowacyjne gospodarowanie zasobami przyrody z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju” oraz priorytety ekologiczne:

- I. Zadania systemowe.
- II. Poprawa jakości środowiska.
- III. Racjonalne korzystanie z zasobów naturalnych.
- IV. Kształtowanie postaw ekologicznych.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rudna

Studium jest podstawowym dokumentem, na podstawie którego prowadzona jest polityka i strategia działań w sferze zagospodarowania przestrzennego, jak również w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które mają bezpośredni lub pośredni wpływ na kształtowanie struktury przestrzennej oraz układu funkcjonalno-przestrzennego gminy. Celem polityki przestrzennej jest m.in. ochrona walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych gminy: krajobrazu kulturowego, zabytkowych obiektów kubaturowych, zabytkowych obiektów i obszarów archeologicznych, zespołów objętych ochroną konserwatorską (szczegółowe omówienie realizacji oraz zadań w rozdziałach 3.3.2. i 4.2.3.).

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Wyznaczone w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rudna* kierunki polityki przestrzennej wobec środowiska kulturowego realizują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Zgodnie z artykułem 22. *Ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami* projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu (szczegółowe omówienie w rozdziałach 3.3.2. i 4.2.3.).

Soleckie Strategie Rozwoju Wsi

Soleckie Strategie Rozwoju Wsi sporządzane są w celu przystąpienia do regionalnego programu *Odnowy Wsi Dolnośląskiej* koordynowanego przez Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego. Dokumenty te powstają przy czynnym udziale mieszkańców, świadomych wartości środowiska kulturowego swoich miejscowości.

Opracowanie tego typu zostało sporządzone dla wsi Chobienia: *Solecka Strategia Rozwoju Wsi Chobienia*, przyjęta Uchwałą Nr IV/23/11 Rady Gminy Rudna z dnia 22 marca 2011 roku. W strategii uwzględniono zasoby kulturowe Chobieni, zarówno krajobraz kulturowy, obiekty zabytkowe jak i dziedzictwo niematerialne,

wynikające z tradycji i historii ludności, która zasiedliła teren gminy po 1945 roku. Zasoby te uwzględniono w przeprowadzonej analizie SWOT. Potencjał dziedzictwa kulturowego uwzględniono w formułowaniu planu i programu odnowy wsi oraz w zaproponowanych projektach.

Raport o stanie Gminy Rudna

Zgodnie z *Ustawą z dnia 11 stycznia 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych* (Dz. U. 2018 poz. 130 ze zm.) corocznie (do dnia 31 maja) Wójt Gminy Rudna przedstawia Radzie Gminy raport o stanie gminy. Raport obejmuje podsumowanie działalności wójta w roku poprzednim, w szczególności realizację polityk, programów i strategii oraz uchwał rady gminy.

Jako ostatni sporządzony został *Raport o stanie gminy za 2020 rok*. W raportach omawiane są działania i przedsięwzięcia gminy, również te uwzględniające ochronę środowiska kulturowego. Omówiona została ponadto działalność gminnych instytucji kultury.

3.3. Ochrona zabytków gminy Rudna – stan prawny

Wśród zabytków gminy Rudna brak obiektów o randze światowej, wyróżnionych wpisem na listę światowego dziedzictwa UNESCO, jak i krajowej, wpisanych na Listę Skarbów Dziedzictwa. Brak również zabytków wpisanych na listę Pomników Historii. W obszarze gminy nie uchwalono parku kulturowego.

3.3.1. Rejestr zabytków

Rejestr zabytków dla gminy Rudna prowadzi Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków we Wrocławiu. On też jest zobowiązany do gromadzenia dokumentacji w tym zakresie.

Rejestr zabytków prowadzony jest w formie odrębnych ksiąg dla zabytków: „A” – dla zabytków nieruchomości, „B” – dla zabytków ruchomych, „C” – dla zabytków archeologicznych.

Wojewódzki Konserwator Zabytków dokonuje wpisu w księdze, jeżeli decyzja o wpisie zabytku do rejestru stała się ostateczna. Przy wpisie zabytki otrzymują numer rejestru – numer kolejnej pozycji w księdze rejestru, pod którą wpisany jest zabytek.

Zgodnie z art. 9. *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków informację o wpisie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej nieruchomości. Informację o wpisie do rejestru zabytku nieruchomego ogłasza się w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Zgodnie z art. 10. *Ustawy* do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Zabytek ruchomy stanowiący dobro kultury, o którym mowa w art. 12 ust. 1 pkt 1 *Ustawy z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury* (tekst jednolity Dz. U. z 2019 r. poz. 1591), podlega z urzędu wpisowi do rejestru. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego informuje wojewódzkiego konserwatora zabytków o zaistnieniu podstaw do wpisu zabytku do rejestru, przekazując dane zabytku i dokumenty niezbędne do dokonania wpisu.

Od dnia wszczęcia postępowania w sprawie wpisu zabytku do rejestru do dnia, w którym decyzja w tej sprawie stanie się ostateczna, przy zabytku, którego dotyczy postępowanie, zabrania się prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku. Zakaz ten dotyczy także robót budowlanych objętych pozwoleniem na budowę albo zgłoszeniem, a także działań określonych w innej decyzji pozwalającej na ich prowadzenie. Przepisów tych nie stosuje się do zabytku służącego obronności i bezpieczeństwu państwa.

Do rejestru zabytków nie wpisuje się zabytków wpisanych na Listę Skarbów Dziedzictwa, do inwentarza muzeum lub wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Tryb i sposób wydawania pozwoleń, w tym szczegółowe wymagania, jakim powinien odpowiadać wniosek i pozwolenie na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określa *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań*

przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2018 r., poz. 1609, tekst jednolity Dz. U. 2021, poz. 81).

W obszarze gminy Rudna:

- rejestr zabytków nieruchomych obejmuje układy urbanistyczne Chobieni i Rudnej oraz 36 zespołów i obiektów (w tym 2 obiekty nieistniejące),
- rejestr zabytków ruchomych obejmuje 135 obiektów (13 decyzji o wpisie do rejestru zabytków),
- rejestr zabytków archeologicznych obejmuje 12 stanowisk.

Rejestr zabytków nieruchomych

Do rejestru zabytków nieruchomych w obszarze gminy Rudna wpisanych zostało łącznie 36 obiektów i zespołów obiektów oraz 2 układy urbanistyczne.

W ramach realizacji zadań *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017* Narodowy Instytut Dziedzictwa opracował *Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych w Polsce. Zabytki wpisane do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C)*. Raport powstał w oparciu o całościowe dane dotyczące szeroko pojętego stanu zachowania zabytków nieruchomych, gromadzone w latach 2009–2017 podczas weryfikacji terenowej zabytków nieruchomych. Celem weryfikacji było określenie faktycznego stanu chronionych prawem obiektów nieruchomych, aktualizacja i uzupełnienie podstawowych danych o obiektach wpisanych do rejestru oraz uporządkowanie dokumentacji rejestru. Oprócz raportu krajowego powstały raporty o stanie zachowania zabytków w poszczególnych województwach, w tym *Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych w województwie dolnośląskim. Zabytki wpisane do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C)*.

Na potrzeby weryfikacji zabytków architektury i budownictwa określono 7 grup weryfikacyjnych, do których zaliczono również obiekty zabytkowe z terenu gminy Rudna:

- obiekty nieistniejące (2 obiekty w obszarze gminy Rudna),
- obiekty przeniesione do skansenów (brak w obszarze gminy Rudna),
- obiekty przeniesione/translokowane (brak w obszarze gminy Rudna),
- obiekty niezidentyfikowane (4 obiekty w obszarze gminy Rudna),
- obiekty o utraconych wartościach zabytkowych (brak w obszarze gminy Rudna),
- obiekty szczególnie zagrożone, które nie utraciły wartości zabytkowych (8 obiektów w obszarze gminy Rudna),
- obiekty proponowane do wpisu do rejestru zabytków (7 obiektów w obszarze gminy Rudna).

Wśród zabytków w obszarze gminy Rudna wskazano 2 obiekty nieistniejące:

- Gawronki, pałac. Nr rej. 269 z dnia 10.05.1951 r.

Pierwotny, alkierzowy dwór w Gawronkach był budowlą renesansową (XVI w.?), następnie przebudowany w XVIII wieku. Ostatnia przebudowa siedziby miała miejsce w 1907 roku. Pałac po 1951 r. został rozebrany. Obiekt kwalifikuje się do skreślenia z rejestru zabytków w części naziemnej ze względu na całkowitą utratę wartości zabytkowych.

- Rudna, kościół cmentarny. Nr rej. 1510 z dnia 27.01.1966 r.

Kościół wzniesiony został w 1639 r. na cmentarzu ewangelickim w południowo-zachodniej części miasta. Rozebrany został po 1972 roku. Miejsce po kościele upamiętnia tablica wmurowana w bramę dawnego cmentarza. Część wystroju kościoła znajduje się obecnie w kościele pw. św. Katarzyny, obecnie cerkwi prawosławnej pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rudnej oraz w Muzeum Regionalnym w Jaworze. Obiekt

kwalifikuje się do skreślenia z rejestru zabytków w części naziemnej ze względu na całkowitą utratę wartości zabytkowych.

Wśród zabytków w obszarze gminy Rudna wskazano 8 obiektów szczególnie zagrożonych, które nie utraciły swoich wartości zabytkowych:

- Brodowice, pałac. Nr rej. A2773/735/L z 30.07.1986 r.,
- Górzyn 21, pałac. Nr rej. A/2870/731/L z dnia 30.07.1986 r.,
- Miłogoszcz, folwark (zabudowa gospodarcza). Nr rej. A/3122/833/L z dnia 29.12.1989 r.,
- Naroczyce, spichlerz w zespole pałacowo-folwarczno-parkowym. Nr rej. A/981 z dnia 11.12.2006 r.,
- Orsk, pałac. Nr rej. A/3191/785/L z dnia 28.12.1987 r.,
- Rynarcice 36, pałac. Nr rej. A/3302/641/L z dnia 18.04.1983 r.,
- Stara Rudna, ruina kościoła. Nr rej. A/2454/1512 z dnia 27.01.1966 r.,
- Stara Rudna, ruina pałacu. Nr rej. A/3356/1511 z dnia 27.01.1966 r.

Z wyłączeniem ruin kościoła w Starej Rudnej (wykonano I etap prac zabezpieczających) oraz zabudowy folwarcznej w Miłogoszczy pozostałe obiekty zostały wskazane jako zagrożone również w aktualnym dokumencie wojewódzkim – *Programie Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024*. Należy zauważyć również, że pałac w Rynarcicach, nadal nie użytkowany, został zabezpieczony w ostatnich latach poprzez remont pokrycia dachowego.

W dokumencie wojewódzkim zadeklarowane zostało wsparcie finansowe działań związanych z ratowaniem i użytkowaniem zabytków. W związku z powyższym deklarowane jest powiadomienie właścicieli wyżej wymienionych obiektów zabytkowych uznanych za zagrożone o możliwościach starania się o wsparcie finansowe na opracowanie dokumentacji konserwatorskiej, technicznej, architektonicznej dla obiektów zabytkowych wymagających podjęcia działań ratowniczych oraz działań związanych z zabezpieczaniem zabytków.

Podczas weryfikacji rejestru zabytków nieruchomości prowadzonej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa wśród zabytków w obszarze gminy Rudna wskazano 4 obiekty, których jednoznaczna identyfikacja była niemożliwa.

- Rynarcice, zespół pałacowy, obiekty: oficyna I, oficyna II, chlew z cielętnikiem, obora.

Zgodnie z sentencją decyzji A/3302/641/L z dnia 18.04.1983 przedmiotem ochrony jest: pałac wraz z zespołem gospodarczym, w skład którego wchodzi: a) oficyna I, b) oficyna II, c) chlew + cielętnik, d) obora. W obrębie zespołu dworskiego w Rynarcicach znajdują się trzy oficyny mieszkalne, z czego dwie zostały objęte wpisem do rejestru zabytków, dwie obory, z czego jedna została objęta wpisem do rejestru zabytków, ponadto nie ustalono jednoznacznie, który z obiektów w obrębie zespołu można uznać za pełniący funkcję chlewu z cielętnikiem. Stąd uznano wymienione obiekty jako niemożliwe do zidentyfikowania.

Porządkowanie rejestru zabytków pozostaje poza kompetencjami władz samorządowych, wskazać należy jednak konieczność aktualizacji niektórych decyzji o wpisie do rejestru zabytków, zwłaszcza w zakresie jednoznacznego wskazania przedmiotu ochrony.

Wykaz decyzji wymagających uzupełnienia/poprawienia treści:

- Chobienia, obręb starego miasta, Nr rej. A/2637/1941 z dnia 17.05.1968 r. W związku z brakiem załącznika graficznego decyzja wymaga zmiany w zakresie wskazania granic wpisu obszarowego;
- Miłogoszcz, folwark (zabudowa gospodarcza), Nr rej. A/3122/833/L z dnia 29.12.1989 r. Decyzja wymaga doprecyzowania – oznaczenia granicy zespołu oraz obiektów podlegających ochronie na załączniku graficznym;
- Rudna, miasto, Nr rej. A/2681/380 z dnia 25.11.1956 r. Brak oryginału decyzji w archiwum WKZ i NID; zgodnie z odpisem z księgi rejestru – rubryka 4: opis zabytku – miasto, rubryka 5: miejsce

położenia zabytku – Rudna. Dokumenty pozostające w obrocie prawnym nie precyzują granic wpisu do rejestru zabytków. Wskazane odtworzenie decyzji wraz z wskazaniem granic ochrony;

- Rynarcice, pałac z zespołem gospodarczym, Nr rej. A/3302/641/L z dnia 18.04.1983 r. Decyzja wymaga doprecyzowania – oznaczenia obiektów podlegających ochronie na załączniku graficznym.

Decyzje o wpisie do rejestru zabytków pałacu w Orsku oraz kościoła parafialnego pw. Świętej Trójcy w Rudnej wymagają doprecyzowania – czy obiekt jest wpisany tylko w granicach murów obwodowych, czy wraz z otaczającą go działką, której numer podano w decyzji (użyte w dokumencie sformułowanie: „w granicach działki...”, można interpretować albo jako doprecyzowanie położenia budynku albo jako objęcie ochroną prawną całej działki).

W *Raporcie o stanie zachowania zabytków powiatu lubińskiego* opracowanym przez wrocławski Oddział Terenowy Narodowego Instytutu Dziedzictwa wskazanych zostało ponadto w obszarze gminy Rudna 7 obiektów proponowanych do wpisu do rejestru zabytków:

- Chobienia, cmentarz przy kościele parafialnym pw. św. Piotra i Pawła,
- Chobienia, ruiny kościoła pw. św. Idziego wraz z otoczeniem,
- Górzyn, otoczenie kościoła pw. św. Michała – cmentarz przykościelny wraz z murem cmentarnym,
- Górzyn, park przy pałacu,
- Olszany, cmentarz przy kościele parafialnym pw. św. Michała Archanioła wraz z murem cmentarnym i bramą,
- Rynarcice, cmentarz przy kościele filialnym pw. św. Marcina wraz z relikiami muru cmentarnego,
- Stara Rudna, cmentarz przykościelny wraz z murem cmentarnym.

TABELA 1.

Gmina Rudna. Wykaz zabytków nieruchomych. Rejestr zabytków województwa dolnośląskiego (A). Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu (<https://wosoz.ibip.wroc.pl/public/?id=92695>, dostęp: 27.07.2021 r.).

Zabytki nieruchome (poza archeologicznymi) ze wskazaniem własności.

WŁASNOŚĆ	LICZBA ZABYTKÓW
Skarb Państwa	2
Własność gminy Rudna	5 oraz teren po nieistniejącym kościele cmentarnym w Rudnej
Własność mieszana, gmina Rudna	9 (w tym układy urbanistyczne Chobieni i Rudnej)
Własność prywatna i innych podmiotów, własność mieszana	13 oraz teren po nieistniejącym pałacu w Gawronkach
Własność związków wyznaniowych	7

TABELA 2.

Gmina Rudna. Wykaz zabytków nieruchomych. Rejestr zabytków województwa dolnośląskiego (A).

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu (<https://wosoz.ibip.wroc.pl/public/?id=92695>, dostęp: 27.07.2021 r.).

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR/OBIEKT/ ZESPÓŁ	DATOWANIE	ULICA	NR	NUMER REJESTRU ZABYTEKÓW/ UWAGI O ZAKRESIE OCHRONY KONSERWA- TORSKIEJ	DATA DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW	WŁASNOŚĆ/ NR DZIAŁKI
1.	Brodowice	Pałac	Lata 50.-60. XIX w.		Bez nru	A/2773/735/L	30.07.1986	Inne podmioty (spółki handlowe) Dz. 150/22
2.	Brodowice	Park w zespole pałacowo-parkowym	3. ćw. XIX w.		Bez nru	A/2772/629/L Granice wpisu do rejestr zabytków parku oznaczone w opracowaniu ewidencyjnym.	11.05.1982	Inne podmioty (spółki handlowe) Dz. 150/22, 150/21
3.	Chobienia	Obręb starego miasta	Wzmiankowana 1238, lokacja po 1253			A/2637/1941 Do rejestru zabytków wpisano „obrzęb starego miasta” - decyzja nie określa granic wpisu.	17.05.1968	Własność mieszana, Gmina Rudna
4.	Chobienia	Rzymskokatolicki kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła	k. XIV lub pocz. XV w., 1587, 1607, 1620, lata 1722-24	ul. Zaulek Kościelny	9	A/1458/1760	11.07.1966 r.	Parafia rzymskokatolicka pw. św. Piotra i Pawła w Chobieni dz. 226
5.	Chobienia	Pałac	XV w.(?), pocz. XVI w. lub lata 30.-40. XVI w., lata 1583-84, ok. 1610, lata 20. XVII w., ok. 1760,	ul. Parkowa	3	A/2828/694	16.05.1960 r.	Inne podmioty (spółki handlowe) dz. 204/2

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR/OBIEKT/ ZESPÓŁ	DATOWANIE	ULICA	NR	NUMER REJESTRU ZABYTEKÓW/ UWAGI O ZAKRESIE OCHRONY KONSERWA- TORSKIEJ	DATA DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW	WŁASNOŚĆ/ NR DZIAŁKI
			remont ok. 1905, 1933, prace zabezpieczające w latach 1982- 1994					
6.	Chobienia	Park w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	lata 30. XVII w. (?), 3. ćw. XVIII w., 2. poł. XIX w.	ul. Parkowa	3	A/2827/620/L Granice wpisu do rejestrów zabytków parku oznaczone w opracowaniu ewidencyjnym.	11.03.1982 r.	Inne podmioty (spółki handlowe) Dz. 204/1, 204/2
7.	Gawronki	Pałac Obiekt nie istnieje – nie założono karty GEZ	XVI w.(?), XVIII w., 1907 r., rozebrany po 1951		Bez nru	269	10.05.1951	Teren po pałacu – inne podmioty Dz. 506/2
8.	Gawronki	Park podworski	Ok. poł. XIX w., pocz. XX w.		Bez nru	A/2877/624/L Granice wpisu do rejestrów zabytków parku oznaczone w opracowaniu ewidencyjnym.	11.05.1982	Własność mieszana: inne podmioty i osoby fizyczne Dz. 506/2, 506/1
9.	Górzyn	Kościół pw. św. Michała (ruina)	XV w., XVIII w., XIX/XX w.		Bez nru	A/1626/1765	11.07.1966	Gmina Rudna Dz. 155
10.	Górzyn	Pałac	Pocz. XVII w., ok. poł. XIX w., k. XIX w., pocz. XX w.		21k	A/2870/731/L	30.07.1986	Osoby fizyczne Dz. 296/3
11.	Gwizdanów	Rzymskokatolicki kościół parafialny pw. św. Urszuli	Wzmiankowany w 1289 r.; lata 1871-1872		Bez nru	285/A/1-2/04 Obiekt położony na działce nr 217.	27.04.2004	Parafia rzymskokatolicka pw. św. Urszuli w Gwizdanowie

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR/OBIEKT/ ZESPÓŁ	DATOWANIE	ULICA	NR	NUMER REJESTRU ZABYTEKÓW/ UWAGI O ZAKRESIE OCHRONY KONSERWA- TORSKIEJ	DATA DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW	WŁASNOŚĆ/ NR DZIAŁKI
						Granica wpisu do rejestru zabytków oznaczona na załączniku graficznym.		Dz. 217
12.	Gwizdanów	Cmentarz przy rzymskokatolickim kościele parafialnym pw. św. Urszuli	XIII w.		Bez nru	285/A/1-2/04 Obiekt położony na działce nr 217. Granica wpisu do rejestru zabytków cmentarza oznaczona na załączniku graficznym.	27.04.2004	Parafia rzymskokatolicka pw. św. Urszuli w Gwizdanowie Dz. 217
13.	Kęblów	Park w dawnym zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	k. XVIII w., 4. ćw. XIX w.		Przy nrze 9d-j	A/2974/625/L Granice wpisu do rejestru zabytków parku oznaczone w opracowaniu ewidencyjnym.	11.05.1982	Własność mieszana: Skarb Państwa (dz.152/3, 152/4, 152/9, 152/16, 152/17, 152/18), osoby fizyczne (dz. 152/6) i Gmina Rudna (152/10, 152/11, 152/2,152/19, 152/20, 152/21)
14.	Kliszów	Park w dawnym zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	XVIII w., 2. ćw. XIX w., XIX/XX w.		Przy nrze 19, 20	A/2975/621/L Granice wpisu do rejestru zabytków parku oznaczone w opracowaniu ewidencyjnym.	11.03.1982	Własność mieszana: Gmina Rudna (34/4, 36/2) , Skarb Państwa (dz. 270) i osoby fizyczne (dz. 34/1, 34/3, 35, 36/2, 36/3, 36/4, 36/5, 37)
15.	Miłogoszcz	Folwark (zabudowa gospodarcza)	XIX w., XIX/XX w.		2, 3 a, b, c	A/3122/833/L Folwark wpisany do rejestru zabytków	29.12.1989	Osoby fizyczne Dz. 157/5, 157/7

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR/OBIEKT/ ZESPÓŁ	DATOWANIE	ULICA	NR	NUMER REJESTRU ZABYTEKÓW/ UWAGI O ZAKRESIE OCHRONY KONSERWA- TORSKIEJ	DATA DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW	WŁASNOŚĆ/ NR DZIAŁKI
						w granicach dz. nr 157. Decyzja wymaga doprecyzowania – oznaczenia granicy zespołu oraz obiektów podlegających ochronie na załączniku graficznym		
16.	Miłogoszcz	Park w dawnym zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	ok. poł. XIX w., 3. ćw. XIX w.		Przy nrze 2, 3a, b, c	A/3123/632/L Granice wpisu do rejestru zabytków parku oznaczone w opracowaniu ewidencyjnym.	11.05.1982	Własność mieszana: osoby fizyczne (157/4, 157/5, 157/6, 157/7), Skarb Państwa (dz. 160) i Gmina Rudna (157/1, 171)
17.	Naroczyce	Pałac	1688, k. XVIII w.		27	A/3187/640/L	07.03.1983	Gmina Rudna – w użytkowaniu wieczystym Dz. 22/2
18.	Naroczyce	Spichlerz w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	XVII w.(?), XVIII w., pocz. XX w.		37	A/981 Obiekt położony na dz. nr 125/1, wpisany do rejestru zabytków w granicach murów obwodowych, zgodnie z załącznikiem graficznym do decyzji	11.12.2006	Gmina Rudna Dz. 125/1
19.	Naroczyce	Park w zespole pałacowo-parkowym	Ok. 1688, k. XVIII w., 3. ćw.		Przy nrze	A/3188/622/L Granice wpisu do	11.03.1982	Własność mieszana: Gmina Rudna (325/3,

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR/OBIEKT/ ZESPÓŁ	DATOWANIE	ULICA	NR	NUMER REJESTRU ZABYTEKÓW/ UWAGI O ZAKRESIE OCHRONY KONSERWA- TORSKIEJ	DATA DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW	WŁASNOŚĆ/ NR DZIAŁKI
		z folwarkiem	XIX w.		27	rejestru zabytków parku oznaczone w opracowaniu ewidencyjnym.		248, 125/1, 125/2, 326/2, 326/3, 380, 22/1, 22/2, 22/5, 239, 240), Skarb Państwa (26/2) i osoby fizyczne (dz. 26/1, 27, 25, 24, 23, 22/4
20.	Nieszczyce	Pałac	Pocz. XVIII w.(?), ok. 1800, k. XIX w.		26b	A/3189/734/L	30.07.1986	Gmina Rudna Dz. 93/20
21.	Nieszczyce	Park w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	Lata 70. XIX w.		Przy 26b	A/3190/623/L Granice wpisu do rejestru zabytków parku oznaczone w opracowaniu ewidencyjnym.	11.05.1982	Własność mieszana: Gmina Rudna (92, 93/20, 93/5, 109), Skarb Państwa (110/2, 94/58, 94/45, 94/42, 93/19, 93/21) i osoby fizyczne (94/43, 94/44, 94/46)
22.	Olszany	Rzymskokatolicki kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła	Wzmiankowany 1342; ok. 1500, ok. 1860-1880		Bez nru	A/2258/1771	11.07.1966	Parafia rzymskokatolicka pw. św. Michała Archanioła w Olszanach Dz. 210
23.	Orsk	Pałac	1603, lata 60.-80. XVII w., ok. 1750, lata 60.-80. XIX w.		11	A/3191/785/L Zgodnie z decyzją: obiekt wpisany do rejestru zabytków w granicach działki nr 396	28.12.1987	Inne podmioty (spółki handlowe) Dz. 369/13
24.	Orsk	Park w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	XVII w.(?), 3 ćw. XIX w.		Przy 11	A/3192/630/L Granice wpisu do rejestru zabytków parku oznaczone	11.05.1982	Własność mieszana: Skarb Państwa (dz. 470/25), inne podmioty - spółki handlowe (dz. 396/6,

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR/OBIEKT/ ZESPÓŁ	DATOWANIE	ULICA	NR	NUMER REJESTRU ZABYTEKÓW/ UWAGI O ZAKRESIE OCHRONY KONSERWA- TORSKIEJ	DATA DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW	WŁASNOŚĆ/ NR DZIAŁKI
						w opracowaniu ewidencyjnym.		396/7, 396/13), osoby fizyczne (396/4), gmina Rudna (dz. 396/3)
25.	Radomiłów	Pałac	1907		23	A/3300/733/L	26.06.1986	Osoby fizyczne Dz. 107/3
26.	Radomiłów	Park w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	3. ćw. XIX w., pocz. XX w.		Przy 23	A/3301/626/L Granice wpisu do rejestrów zabytków parku oznaczone w opracowaniu ewidencyjnym.	25.05.1982	Własność mieszana: osoby fizyczne (dz. 107/1, 107/2, 107/3, 113), Gmina Rudna (dz. 163/1) i Skarb Państwa (dz. 163/2)
27.	Radoszyce	Park w dawnym zespole pałacowo- parkowym z folwarkiem	4. ćw. XIX w., pocz. XX w.		Przy 26, 27	A/3299/627/L Granice wpisu do rejestrów zabytków parku oznaczone w opracowaniu ewidencyjnym.	11.05.1982	Własność mieszana: Skarb Państwa (Dz. 385/9, 385/7, 385/6) i osoby fizyczne (dz. 385/8, 385/5)
28.	Rudna	Miasto	Ok. 1300 r.			A/2681/380 brak oryginału decyzji w archiwum WKZ i NID; zgodnie z odpisem z księgi rejestrów - rubryka 4: opis zabytku - miasto, rubryka 5: miejsce położenia zabytku - Rudna. Dokumenty pozostające w obrocie prawnym	25.11.1956	Własność mieszana, Gmina Rudna

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR/OBIEKT/ ZESPÓŁ	DATOWANIE	ULICA	NR	NUMER REJESTRU ZABYTEKÓW/ UWAGI O ZAKRESIE OCHRONY KONSERWA- TORSKIEJ	DATA DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW	WŁASNOŚĆ/ NR DZIAŁKI
						nie precyzują granic wpisu do rejestru zabytków.		
29.	Rudna	Kościół pw. św. Katarzyny, obecnie prawosławna cerkiew parafialna pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	Wzmiankowany 1366; wzniesiony 1474-1500, XVI w., 1624, 1859-1860, odnowiony 1988-2000	Plac Kościelny	2	A/2387/1115	04.07.1964	Parafia prawosławna pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rudnej Dz. 429
30.	Rudna	Rzymskokatolicki kościół parafialny pw. Świętej Trójcy	Lata 1859-1860	ul. Cicha	3	A/2388/974/L Zgodnie z decyzją: obiekt wpisany do rejestru zabytków w granicach działki nr 392	17.07.1992	Parafia rzymskokatolicka pw. Świętej Trójcy w Rudnej Dz. 392
31.	Rudna	Kościół cmentarny Obiekt nie istnieje – nie założono karty GEZ	1639, 1926, rozebrany po 1972	ul. Polkowicka	Bez nru	1510	27.01.1966	Teren po kościele – Gmina Rudna Dz. 325
32.	Rynarcice	Rzymskokatolicki kościół filialny pw. św. Marcina	2. poł. XV w., XVIII w., odbudowany 1971		22a	A/2391/544/L	14.04.1981	Parafia rzymskokatolicka pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Mlecznie Dz. 11
33.	Rynarcice	Pałac z zespołem gospodarczym: - pałac - oficyna I	Pałac: 2. poł. XVIII w., k. XIX w. Zabudowa		36, 33-35	A/3302/641/L Decyzja wymaga doprecyzowania – oznaczenia obiektów	18.04.1983	Własność mieszana: Skarb Państwa (203/27), osoby fizyczne (203/24, 203/15, 203/17) i Gmina Rudna

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR/OBIEKT/ ZESPÓŁ	DATOWANIE	ULICA	NR	NUMER REJESTRU ZABYTEKÓW/ UWAGI O ZAKRESIE OCHRONY KONSERWA- TORSKIEJ	DATA DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW	WŁASNOŚĆ/ NR DZIAŁKI
		- oficyna II - chlew i cielętnik - obora	gospodarcza: pocz. XIX w. – lata 20. XX w.			podlegających ochronie na załączniku graficznym. W obrębie zespołu pałacowego znajdują się trzy oficyny mieszkalne, z czego dwie zostały objęte wpisem do rejestru zabytków, oraz dwie obory, z których jedna została objęta wpisem. Nie można jednoznacznie również stwierdzić, który z obiektów w obrębie zespołu pełnił funkcję chlewu z cielętnikiem		(współwłasność - 203/24, 203/15)
34.	Rynarcice	Park w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	4. ćw. XIX w., pocz. XX w.		Przy 36	A/3303/628/L Granice wpisu do rejestru zabytków parku oznaczone w opracowaniu ewidencyjnym.	11.05.1982	Własność mieszana: Skarb Państwa (203/4-12, 203/13, 203/16, 203/25- 27, osoby fizyczne (203/24, 203/15, 203/17) i Gmina Rudna (współwłasność - 203/13 203/24, 203/15)
35.	Stara Rudna	Kościół (ruina)	Wzmiankowany 1366; XV w., przebudowany w XVIII w.		Bez nru	A/2454/1512	27.01.1966	Gmina Rudna Dz. 105

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR/OBIEKT/ ZESPÓŁ	DATOWANIE	ULICA	NR	NUMER REJESTRU ZABYTEKÓW/ UWAGI O ZAKRESIE OCHRONY KONSERWA- TORSKIEJ	DATA DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW	WŁASNOŚĆ/ NR DZIAŁKI
36.	Stara Rudna	Pałac (ruina)	Ok. 1679		Bez nru	A/3356/1511	27.01.1966	Skarb Państwa Dz. 208
37.	Stara Rudna	Park w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem	2. ćw. XVIII w., 4. ćw. XVIII w., 1. ćw. XIX w.		Bez nru	A/3357/460/L Granice wpisu do rejestrów zabytków parku oznaczone w opracowaniu ewidencyjnym.	17.07.1976	Skarb Państwa Dz. 208
38.	Wysokie	Park w dawnym zespole dworsko- parkowym z folwarkiem	2. poł. XVIII w. (?), ok. poł. XIX w.		Przy 16- 18, 23-24	A/3423/619/L Granice wpisu do rejestrów zabytków parku oznaczone w opracowaniu ewidencyjnym.	11.03.1982	Własność mieszana: Gmina Rudna (213/1, 213/2, 214, 429, 430) i osoby fizyczne (215/1-3, 216, 217, 218, 214)

Rejestr zabytków ruchomych

Dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej wpisane do rejestru zabytków ruchomych na obszarze gminy Rudna są w większości przedmiotami stanowiącymi wystrój i wyposażenie świątyń (własność parafii). Mniej liczne są elementy wystroju i wyposażenia obiektów świeckich – w obszarze gminy są to elementy wystroju elewacji pałacu w Chobieni (własność: inne podmioty – spółki handlowe), elementy wyposażenia wnętrza pałacu w Naroczycach (własność gminy Rudna, w użytkowaniu wieczystym) oraz pompa strażacka znajdująca się w budynku OSP w Rudnej (własność gminy Rudna).

Do rejestru zabytków ruchomych województwa dolnośląskiego zostały wpisane elementy wystroju i wyposażenia zabytkowych kościołów: kościoła parafialnego pw. św. Piotra i Pawła w Chobieni (3 decyzje), kościoła parafialnego pw. św. Urszuli w Gwizdanowie (1 decyzja), kościoła parafialnego pw. św. Michała Archaniola w Olszanach (1 decyzja), kościoła parafialnego pw. Świętej Trójcy w Rudnej (2 decyzje), cerkwi parafialnej pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rudnej (2 decyzje), kościoła filialnego pw. św. Marcina w Rynarcicach (1 decyzja), łącznie 135 obiektów (13 decyzji o wpisie do rejestru zabytków).

Ze względu na zagrożenie kradzieżą czy uszkodzeniem, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu nie publikuje wykazu zabytków ruchomych. Zasadą też jest nie ujawnianie miejsc przechowywania kolekcji prywatnych.

TABELA 3

Gmina Rudna. Wykaz zabytków ruchomych. Rejestr zabytków województwa dolnośląskiego (B).

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu. Stan na 31.07.2021 r.

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT ZABYTKOWY	NUMER I DATA DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZA- BYTKÓW
1.	Chobienia	Elementy wyposażenia rzymskokatolickiego kościoła parafialnego pw. św. Piotra i Pawła	B/2138/1-22 z dnia 09.02.2011
2.	Chobienia	Elementy wystroju kościoła rzymskokatolickiego parafialnego pw. św. Piotra i Pawła	B/2171/1-3 z dnia 21.09.2011
3.	Chobienia	Elementy wyposażenia rzymskokatolickiego kościoła parafialnego pw. św. Piotra i Pawła	B/2723 z dnia 29.06.2020
4.	Chobienia	Elementy wystroju elewacji zamku	B/2605/1-6 z dnia 05.12.2017
5.	Gwizdanów	Elementy wyposażenia rzymskokatolickiego kościoła parafialnego pw. św. Urszuli	425/B/03/1-22 z dnia 22.09.2003
6.	Naroczyce	Elementy wystroju wnętrza pałacu (własność gminy Rudna – w użytkowaniu wieczystym)	B/2425/1-8 z dnia 12.11.2014
7.	Olszany	Elementy wyposażenia rzymskokatolickiego kościoła parafialnego pw. św. Michała Archaniola	97/B/02/1-23 z dnia 11.01.2002
8.	Rudna	Prospekt organowy z instrumentem muzycznym w rzymskokatolickim kościele parafialnym pw. Świętej Trójcy	766/B/04 z dnia 13.07.2004
9.	Rudna	Elementy wyposażenia rzymskokatolickiego kościoła parafialnego pw. Świętej Trójcy	669/121 z dnia 23.09.1992
10.	Rudna	Elementy wyposażenia kościoła pw. św. Katarzyny, obecnie prawosławnej cerkwi parafialnej pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	1059/148 z dnia 06.02.1996
11.	Rudna	Mechanizm zegarowy w kościele pw. św. Katarzyny, obecnie prawosławnej cerkwi parafialnej pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	B/1779 z dnia 08.06.2007
12.	Rudna	Pompa strażacka znajdująca się w budynku OSP (własność gminy Rudna)	B/2465 z dnia 02.09.2015
13.	Rynarcice	Element wyposażenia rzymskokatolickiego kościoła filialnego pw. św. Marcina	22/B/00 z dnia 06.11.2000

Rejestr zabytków archeologicznych

Do rejestru zabytków archeologicznych (C) w granicach administracyjnych gminy Rudna wpisano w latach 60. XX w. 12 stanowisk związanych z kulturą łużycką i średniowieczem. Sześć z nich to obiekty o własnej formie krajobrazowej, w tym wypadku reliktów założeń obronnych o różnym wstępnym datowaniu. Pozostałe są stanowiskami płaskimi, w tym wypadku cmentarzyskami kultury łużyckiej. Wpisy grodzisk nie budzą wątpliwości, chociaż, jak wskazuje przykład grodziska w Chobieni, datowanie może ulec zmianie w wyniku przeprowadzenia badań wykopaliskowych. Wpisów cmentarzysk dokonano na podstawie dokumentacji konserwatorskiej sprzed 1945 r. i w wypadku stanowiska Toszowice 1/52 na podstawie badań powierzchniowych z 1963 roku. Późniejsze próby weryfikacji tych obiektów nie przyniosły zadowalającego efektu, czyli potwierdzenia istnienia cmentarzysk. Na stanowisku Radoszyce 4/26 odkryto odłupkę z epoki kamienia, na stanowisku Naroczyce 5/15 ceramikę późnośredniowieczną i 1 ułamek naczynia kultury łużyckiej, na stanowisku Miłogoszcz 3/19 ceramikę z okresu wpływów rzymskich. Nie wiadomo, czy stanowisko Brodowice 3/75 jeszcze istnieje, ponieważ w miejscu wskazanym w decyzji o wpisie do rejestru funkcjonuje kopalnia piasku.

W latach 80. XX w. przenumerowano decyzje. Po 2009 r. w ramach programu weryfikacji rejestru zabytków realizowanego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, decyzje o wpisie do rejestru zabytków zostały poddane tzw. ocenie formalnej połączonej z lustracją terenową stanowisk. Stwierdzono, że decyzje wymagają aktualizacji przede wszystkim w zakresie danych własnościowych, ale również niekiedy funkcji, chronologii i zakresu ochrony. Instytucją odpowiedzialną za przeprowadzenie odpowiednich procedur aktualizacyjnych jest Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków. Postępowanie może być wszczęte z urzędu lub na wniosek właściciela obiektu. Tylko jedno stanowisko, Kliszów 5/20 leży na działce należącej do gminy Rudna.

TABELA 4

Gmina Rudna. Wykaz zabytków archeologicznych. Rejestr zabytków województwa dolnośląskiego (C). Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu. Stan na 30.07.2021 r.

L.P.	OBIEKT ZABYTKOWY WG ZAPISÓW DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTKÓW NUMER STANOWISKA WG AZP (ARCHEOLOGICZNE ZDJĘCIE POLSKI)	CZAS POWSTANIA WG ZAPISÓW DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTKÓW	NUMER I DATA PIERWOTNEJ DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTKÓW/ PRZENUMEROWANIE	DZIAŁKA/ IDENTYFIKATOR EWIDENCYJNY/ OBRĘB EWIDENCYJNY/ WŁASNOŚĆ	UWAGI
BRODOWICE					
1.	Cmentarzysko ciałopalne 3/75/70-22	Kultura łużycka	386/Arch z 8.08.1968 Przenumerowanie w 1985 r. na: 63/85_386/Arch/68	Dz. 141/1 Ident.ewid.: 021103_2.0001.141/1 Ob.ewid.: Brodowice Osoby fizyczne	Stanowisko wpisane do rejestru zabytków na podstawie ogólnych informacji pozyskanych z dokumentacji konserwatorskiej sprzed 1945 r. Nie określono wówczas zasięgu obiektu, jednak szacowano jego powierzchnię na ok. 1 ha. Późniejsze próby weryfikacji archeologicznej nie powiodły się. Obecnie w tym miejscu znajduje się czynna kopalnia piasku. Można przypuszczać, że stanowisko zostało zniszczone.
CHOBENIA					
2.	Grodzisko 3/78/70-23	Średniowiecze, XIII wiek	23/Arch z 16.06.1964 Przenumerowanie w 1985 r. na: 11/85_23/Arch/64	Dz. 13/2 Ident.ewid.: 021103_2.0004.13/2 Ob.ewid.: Chobienia Skarb Państwa	Po badaniach wykopaliskowych przeprowadzonych w 2010 przez D. Nowakowskiego, F. Biermanna i A. Kieselera nie powstała karta aktualizacyjna AZP, a grodzisko jest starsze niż przypuszczano – IX-X wiek.

L.P.	OBIEKT ZABYTEKOWY WG ZAPISÓW DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW NUMER STANOWISKA WG AZP (ARCHEOLOGICZNE ZDJĘCIE POLSKI)	CZAS POWSTANIA WG ZAPISÓW DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW	NUMER I DATA PIERWOTNEJ DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW/ PRZENUMEROWANIE	DZIAŁKA/ IDENTYFIKATOR EWIDENCYJNY/ OBREB EWIDENCYJNY/ WŁASNOŚĆ	UWAGI
GÓRZYN					
3.	Grodzisko 4/49/71-22	Wczesne średniowiecze, XII wiek	20/Arch z 16.06.1964 Przenumerowanie w 1985 r. na: 9/85_20/Arch/64	Dz. 55 Ident.ewid.: 021103_2.0007.55 Ob.ewid.: Górzyn Osoby fizyczne	W GEZ zła lokalizacja: stanowisko znajduje się na południowy zachód od lokalizacji wskazanej w GEZ. Według Dominika Nowakowskiego relikty założenia obronnego w Górzynie to tzw. <i>motte</i> z XIII/XIV(?) - XV w.
KLISZÓW-OLSZANY					
4.	Grodzisko 2/20/72-22	Wczesne średniowiecze, XII wiek	13/Ar z 13.01.1958 oraz 10/Arch z 15.04.1964 Przenumerowanie w 1985 r. na: 7/85_13/Arch/64	Dz. 120 Ident.ewid.: 021103_2.0011.120 Ob.ewid.: Kliszów Dz. 252 Ident.ewid.: 021103_2.0017.252 Ob.ewid.: Olszany Skarb Państwa	Stanowisko jest zlokalizowane na wschód od lokalizacji wskazanej w GEZ.

L.P.	OBIEKT ZABYTEKOWY WG ZAPISÓW DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW NUMER STANOWISKA WG AZP (ARCHEOLOGICZNE ZDJĘCIE POLSKI)	CZAS POWSTANIA WG ZAPISÓW DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW	NUMER I DATA PIERWOTNEJ DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW/ PRZENUMEROWANIE	DZIAŁKA/ IDENTYFIKATOR EWIDENCYJNY/ OBREB EWIDENCYJNY/ WŁASNOŚĆ	UWAGI
KLISZÓW					
5.	Grodzisko 5/20/71-22	Średniowiecze, XIII wiek	79/Arch z 06.11.1964 Przenumerowanie w 1985 r. na: 21/85 79/Arch/64	Dz. 34/4 Ident.ewid.: 021103_2.0011.34/4 Ob.ewid.: Kliszów Gmina Rudna	Od lat istnieją wątpliwości co do funkcji i chronologii obiektu, np. notatka z 1995 Sylwii Wuszkán, która inspekcjonowała obiekt z ramienia WKZ. Prawdopodobnie jest to pozostałość nowożytniej siedziby obronnej. Konieczne weryfikacyjne badania archeologiczne. Na podstawie zdjęć lidarowych i danych z decyzji o wpisie do rejestru możliwe jest określenie zasięgu obiektu.
MIŁOGOSZCZ					
6.	Cmentarzysko ciałopalne 3/19/71-22	Kultura łużycka	363/Arch z 11.05.1968 Przenumerowanie w 1985 r. na: 52/85_363/Arch/68	Dz. 166 Ident.ewid.: 021103_2.0013.166 Ob.ewid.: Miłogoszcz Osoby fizyczne	Stanowisko wpisane do rejestru zabytków na podstawie ogólnych informacji pozyskanych z dokumentacji konserwatorskiej sprzed 1945 r. Nie określono wówczas zasięgu obiektu, ale oszacowano jego powierzchnię na 0,5 ha. Późniejsze próby weryfikacji archeologicznej przyniosły znaleziska w postaci ceramiki kultury przeworskiej z II-III wieku n.e. Nie potwierdzono istnienia cmentarzyska. W trakcie badań AZP oszacowano powierzchnię stanowiska również na 0,5 ha.

L.P.	OBIEKT ZABYTEKOWY WG ZAPISÓW DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW NUMER STANOWISKA WG AZP (ARCHEOLOGICZNE ZDJĘCIE POLSKI)	CZAS POWSTANIA WG ZAPISÓW DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW	NUMER I DATA PIERWOTNEJ DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW/ PRZENUMEROWANIE	DZIAŁKA/ IDENTYFIKATOR EWIDENCYJNY/ OBREB EWIDENCYJNY/ WŁASNOŚĆ	UWAGI
NAROCZYCE					
7.	Cmentarzysko ciałopalne 5/17/71-23	Kultura łużycka	362/Arch z 11.05.1968 Przenumerowanie w 1985 r. na: 51/85_362/Arch/68	Dz. 681 Ident.ewid.: 021103_2.0015.681 Ob.ewid.: Naroczyce Skarb Państwa	Stanowisko wpisane do rejestru zabytków na podstawie ogólnych informacji pozyskanych z dokumentacji konserwatorskiej sprzed 1945 r. Nie określono wówczas zasięgu obiektu, ale oszacowano jego powierzchnię na 0,7 ha. Późniejsze próby weryfikacji archeologicznej przyniosły znaleziska w postaci późnośredniowiecznej ceramiki i ułamka naczyń kultury łużyckiej. W trakcie badań AZP oszacowano powierzchnię stanowiska na 0,5 ha.
ORSK					
8.	Grodzisko 1/47/69-22	Wczesne średniowiecze	77/Arch z 06.11.1964 oraz KZA-1-V-130/68 z 01.12.1968 Przenumerowanie w 1985 r. na : 208/85_KZA-1-V 130/68	Dz. 394/4 Ident.ewid.: 021103_2.0018.394/4 Ob.ewid.: Orsk Spółki handlowe	Wpis do rejestru zabytków obejmuje pozostałości grodu zlokalizowane na południowym brzegu kanału rzeki Czarnej. Zdjęcia lidarowe wskazują, że północna część umocnień mogła zostać zniszczona w trakcie budowy kanału, przed 1945 r.

L.P.	OBIEKT ZABYTEKOWY WG ZAPISÓW DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW NUMER STANOWISKA WG AZP (ARCHEOLOGICZNE ZDJĘCIE POLSKI)	CZAS POWSTANIA WG ZAPISÓW DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW	NUMER I DATA PIERWOTNEJ DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW/ PRZENUMEROWANIE	DZIAŁKA/ IDENTYFIKATOR EWIDENCYJNY/ OBREB EWIDENCYJNY/ WŁASNOŚĆ	UWAGI
RADOSZYCE					
9.	Cmentarzysko ciałopalne 4/26/70-23	Kultura łużycka	367/Arch z 11.05.1968 Przenumerowanie w 1985 r. na: 54/85_367/Arch/68	Dz. 443 Ident.ewid.: 021103_2.0020.443 Ob.ewid.: Radoszyce Skarb Państwa	Stanowisko wpisane do rejestru zabytków na podstawie ogólnych informacji pozyskanych z dokumentacji konserwatorskiej sprzed 1945 r. Nie określono wówczas zasięgu obiektu, ale oszacowano jego powierzchnię na 0,5 ha. Późniejsze próby weryfikacji archeologicznej przyniosły znalezisko w postaci odlupka z epoki kamienia. Nie potwierdzono istnienia cmentarzyska. W trakcie badań AZP oszacowano powierzchnię stanowiska na 1 ar.
STARA RUDNA					
10.	Grodzisko 7/28/71-21	Wczesne średniowiecze, XI-XII wiek	8/Arch z 25.03.1964 Przenumerowanie w 1985 r. na: 4/85_8/Arch/64	Dz. 208 Ident.ewid.: 021103_2.0023.208 Ob.ewid.: Stara Rudna Skarb Państwa	Według Ludwika A. Kamińskiego gród w Starej Rudnej mógł zostać wzniesiony już w VIII wieku przez Dziadoszan. Inni badacze sugerują datowanie na IX-X wiek. Obiekt wymaga weryfikacji wykopaliskowej.

L.P.	OBIEKT ZABYTEKOWY WG ZAPISÓW DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW NUMER STANOWISKA WG AZP (ARCHEOLOGICZNE ZDJĘCIE POLSKI)	CZAS POWSTANIA WG ZAPISÓW DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW	NUMER I DATA PIERWOTNEJ DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU ZABYTEKÓW/ PRZENUMEROWANIE	DZIAŁKA/ IDENTYFIKATOR EWIDENCYJNY/ OBRĘB EWIDENCYJNY/ WŁASNOŚĆ	UWAGI
TOSZOWICE					
11.	Cmentarzysko ciałopalne 1/52/72-21	Kultura łużycka	342/Arch z 02.08.1968 Przenumerowanie w 1985 r. na: 50/85_342/Arch/68	Dz. 363 Ident.ewid.: 021103_2.0025.363 Ob.ewid.: Toszowice Skarb Państwa	Stanowisko wpisane do rejestru zabytków na podstawie ogólnych informacji pozyskanych z dokumentacji konserwatorskiej sprzed 1945 r. Nie określono wówczas zasięgu obiektu i nie oszacowano jego powierzchni. Późniejsze próby weryfikacji archeologicznej (1963.) przyniosły znaleziska w postaci dużych fragmentów naczyń kultury łużyckiej na powierzchni o średnicy około 30 m. W trakcie badań AZP nie znaleziono zabytków.
12.	Cmentarzysko ciałopalne 2/53/72-21	Kultura łużycka	341/Arch z 15.12.1968 Przenumerowanie w 1985 r. na: 49/85_341/Arch/68	Dz. 367 Ident.ewid.: 021103_2.0025.367 Ob.ewid.: Toszowice Skarb Państwa	Stanowisko wpisane do rejestru zabytków na podstawie ogólnych informacji pozyskanych z dokumentacji konserwatorskiej sprzed 1945 r. Nie określono wówczas zasięgu obiektu, ale oszacowano jego powierzchnię na 0,5 ha. Późniejsze próby weryfikacji archeologicznej nie przyniosły znalezisk. W trakcie badań AZP nie oszacowano powierzchni stanowiska. W GEZ błędna data wpisu do rejestru zabytków.

3.3.2. System ochrony krajobrazu kulturowego gminy w dokumentach prawa miejscowego

Dokument, jakim jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, wyznacza główne cele, zasady i zadania polityki przestrzennej gminy, jak również instrumenty jej realizacji wobec środowiska kulturowego.

Ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych uwzględnia się w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zgodnie z art. 19. *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. W studium oraz w planach miejscowych uwzględnia się ponadto ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami.

Dla obszaru gminy Rudna obowiązuje *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rudna* przyjęte Uchwałą Nr XXIV/240/2013 Rady Gminy Rudna z dnia 23 grudnia 2013 r.; zmiany studium przyjęte zostały Uchwałą Nr XV/132/2016 Rady Gminy Rudna z dnia 16 maja 2016 r., Uchwałą Nr XXVII/263/2018 Rady Gminy Rudna z dnia 22 lutego 2018 r. oraz Uchwałą Nr XXVIII/280/2018 Rady Gminy Rudna z dnia 20 kwietnia 2018 roku.

Projekty i zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu. Zgodnie z *Ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy określa się obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego określa się obowiązkowo zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej.

Ustalenia ochrony środowiska kulturowego zdefiniowane w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rudna* i wprowadzone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, zgodnie z art. 7. *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* są obok rejestru zabytków jedną z ustawowych form ochrony zabytków.

W *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rudna* wskazano wysokie walory przyrodnicze, w tym objęte ochroną: obszar Natura 2000 „Łęgi Olszańskie”: PLB 020008 (ostoja ptasia), projektowany obszar Natura 2000 „Łęgi Olszańskie”: PLH 020018 (ochrona siedlisk), rezerwat „Skały Storczyków”, użytek ekologiczny „Naroczycki Łęg” oraz 18 pomników przyrody.

W studium zamieszczono charakterystykę rozwoju przestrzennego gminy Rudna, omówiono obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków i wskazane do ujęcia w ewidencji zabytków oraz stanowiska archeologiczne. Podkreślono zły stan zachowania licznych obiektów zabytkowych.

Wyznaczono następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

- strefy „U” ochrony konserwatorskiej układów przestrzennych, które powinny obejmować historyczne układy przestrzenne wsi o zachowanym średniowiecznym lub nowożytnym układzie przestrzennym, wraz z zabudowaniami rozmieszczonymi w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych. Celem ochrony w tych strefach jest zachowanie i rewaloryzacja historycznego układu przestrzennego, w szczególności jego kompozycji przestrzennej oraz historycznej architektury. Strefy wyznaczono w następujących miejscowościach:

- 1) Chobienia;
- 2) Górzyn;
- 3) Miłogoszcz;

- 4) Mleczno;
 - 5) Naroczyce;
 - 6) Olszany;
 - 7) Orsk;
 - 8) Radomiłów;
 - 9) Rudna;
 - 10) Stara Rudna;
 - 11) Wysokie.
- strefy „K” ochrony konserwatorskiej krajobrazu kulturowego wyznaczono dla przedpoli układów przestrzennych wsi chronionych strefą „U”, zwłaszcza wsi widocznych z ciągów komunikacyjnych.
- strefy „E” ochrony ekspozycji zabytkowych obiektów wyznaczono dla obszarów stanowiących zabezpieczenie właściwego wyeksponowania zespołów lub obiektów zabytkowych o walorach krajobrazowych. Strefy wyznaczono w następujących miejscowościach:
- 1) Chobienia – dla ochrony ekspozycji sylwety ośrodka historycznego miasta Chobienia (strefa pokrywa się ze strefą „K” ochrony krajobrazu kulturowego wyznaczoną dla miejscowości Chobienia);
 - 2) Olszany – dla ochrony ekspozycji zabytkowego kościoła;
 - 3) Radomiłów – dla ochrony ekspozycji zabytkowego pałacu;
 - 4) Rudna – dla ochrony ekspozycji sylwety ośrodka historycznego miasta Rudna (strefa pokrywa się ze strefą „K” ochrony krajobrazu kulturowego wyznaczoną dla miejscowości Rudna);
 - 5) Rynarcice – dla ochrony ekspozycji zabytkowego kościoła.
- strefy „W” archeologicznej ochrony konserwatorskiej wyznaczono dla stanowisk wyeksponowanych w terenie – o zachowanej formie krajobrazowej. Wyznaczono dla następujących stanowisk:
- 1) Chobienia, stanowisko nr 3/78/70-23, grodzisko;
 - 2) Górzyn, stanowisko nr 4/49/71-22, grodzisko stożkowate;
 - 3) Juszowice, stanowisko nr 6/13/72-21, grodzisko. Właściwy numer 5/13;
 - 4) Kliszów, stanowisko nr 2/20/72-22, grodzisko;
 - 5) Kliszów, stanowisko nr 5/20/71-22, grodzisko;
 - 6) Orsk, stanowisko nr 6/3/70-22, cmentarzysko kurhanowe;
 - 7) Orsk, stanowisko nr 1/47/69-2, grodzisko;
 - 8) Radoszyce, stanowisko nr 21/37/70-23, grodzisko;
 - 9) Rynarcice, stanowisko nr 5/5/72-21, grodzisko;
 - 10) Stara Rudna, stanowisko nr 6/27/71-21, grodzisko;
 - 11) Stara Rudna, stanowisko nr 7/28/71-21, grodzisko;
 - 12) Stara Rudna, stanowisko nr 8/29/71-21, grodzisko;
 - 13) Toszowice, stanowisko nr 7/56/72-21, grodzisko;
 - 14) Wysokie, stanowisko nr 13/13/71-22, grodzisko stożkowate.
- strefami „OW” obserwacji archeologicznej objęto wsie o średniowiecznej metryce potwierdzonej w źródłach historycznych:
- 1) Brodowice;
 - 2) Chełm;
 - 3) Chobienia;
 - 4) Ciechłowice,
 - 5) Górzyn,
 - 6) Gwizdanów,
 - 7) Kęblów,
 - 8) Koźlice,
 - 9) Miłogoszcz,

- 10) Mleczno,
- 11) Naroczyce,
- 12) Nieszczyce,
- 13) Olszany,
- 14) Orsk,
- 15) Radoszyce,
- 16) Rudna,
- 17) Rynarcice,
- 18) Stara Rudna,
- 19) Studzionki,
- 20) Wysokie.

W studium wskazano ponadto podlegające ochronie miejsca pamięci narodowej w miejscowościach Chełm, Chobienia, Gwizdanów i Rudna.

Przyjęto następujące kierunki rozwoju przestrzennego istotne z punktu widzenia ochrony środowiska kulturowego i zabytkowych walorów gminy Rudna:

- zakłada się przyrost terenów osadniczych o charakterze mieszkaniowym polegający na dopełnianiu i intensyfikacji zagospodarowania istniejących układów, a następnie rozszerzaniu w bezpośrednim sąsiedztwie granic istniejących terenów osadniczych. Przyjęto jako niedopuszczalne rozpraszanie nowej zabudowy poza skupione układy osadnicze;
- dla rozwoju funkcji turystycznej gminy wyznacza się tereny o charakterze usługowo-rekreacyjno-wypoczynkowym, tereny dla lokalizacji przystani na Odrze oraz system szlaków turystycznych;
- zakłada się objęcie ochroną nowych obszarów o dużych walorach przyrodniczych i kulturowych;
- zaleca się rozwiązania w maksymalnym stopniu podkreślające walory środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz krajobrazu, z zachowaniem dużej dbałości o ich stan;
- zaleca się, by nowa jednorodzinna zabudowa mieszkaniowa (lub wielorodzinna o zbliżonym charakterze), mieszkaniowo-gospodarcza i mniejsza zabudowa gospodarcza swoją architekturą nawiązywała do tradycji regionalnych; zaleca się by wysokość takiej zabudowy nie przekraczała 2 kondygnacji nadziemnych z ewentualnie użytkowym poddaszem; zaleca się symetryczne pokrycia dachowe, o nachyleniu połaci około 45° na obszarach z istniejącą historyczną zabudową oraz w ich sąsiedztwie.

Wyznaczono następujące zasady ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego:

- obiekty i ich zespoły wpisane do rejestru zabytków podlegają rygorom prawnym wynikającym z treści odpowiednich aktów prawnych. Przede wszystkim są one objęte ochroną konserwatorską, wynikającą z przepisów *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*;
- w odniesieniu do budynków wpisanych do rejestru zabytków zaleca się zachowanie ich historycznej formy architektonicznej oraz substancji budowlanej, utrzymanie lub rewaloryzację formy otoczenia obiektu zabytkowego zgodnie z historycznym zagospodarowaniem;
- w odniesieniu do założeń przestrzennych wpisanych do rejestru zabytków zaleca się: zachowanie i konserwację zachowanych elementów historycznych układów przestrzennych oraz poszczególnych elementów tych układów, w szczególności historycznych ogrodzeń, bram, dróg, ścieżek, a także zieleni; przywrócenie historycznych założeń przestrzennych w przypadku braku ich zachowania; zachowanie historycznie ukształtowanych przestrzeni otwartych pomiędzy budynkami, takich jak dziedzińce oraz place;
- w zasięgu zespołów dworsko-parkowych oraz parkowych wpisanych do rejestru zabytków zaleca się: prowadzenie konserwacji istniejącej zieleni i przywracanie zabytkowych założeń zieleni

z zachowaniem pierwotnej kompozycji tych założeń; przeprowadzanie cięć pielęgnacyjnych w drzewostanie, usuwając nadmiernie rozrośnięty podrost i podszyt; dążenie do aktywizacji użytkowania zespołów dworsko-parkowych; adaptację i modernizację obiektów budowlanych z zachowaniem ich pierwotnej bryły; zachowanie całego założenia o charakterze parkowym w rękach jednego właściciela; konserwację alei i szpalerów drzew poprzez odtwarzanie i uzupełnianie ubytków tymi samymi gatunków drzew; stosowanie gatunków drzew trwałych i długowiecznych;

- w zasięgu obszarów wpisanych do rejestru zabytków wysokość nowo wznoszonych lub modernizowanych budynków nie powinna przekraczać 9 m; dopuszcza się wznoszenie obiektów budowlanych o wysokości przekraczającej 9 m, jeżeli stanowi to odbudowę lub rekonstrukcję, w historycznej formie, zniszczonego obiektu zabytkowego, jeśli są to obiekty sakralne lub określone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dominanty układu zabudowy.

Miejscowości gminy Rudna posiadają częściowe pokrycie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

Treść uchwał oraz warstwa planistyczna dostępne są na oficjalnej stronie Urzędu Gminy Rudna (http://rudna.pl/starybip/contenta39b.html?cms_id=618|m=33) oraz http://bip.rudna.pl/cms/15740/miejscowy_plan_zagospodarowania_przestrzennego.

Aktualnie obowiązują następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (źródło: Urząd Gminy Rudna):

- Obręb Rynarcice; Obręb Koźlice – IV/22/2019 i XXVIII/282/2018; Obręb Juszowice – IV/22/2019

Uchwała nr IV/22/2019 Rady Gminy Rudna z dnia 26 lutego 2019 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obrębu Juszowice oraz fragmentów obrębów Koźlice i Rynarcice, położonych częściowo w granicach terenu górniczego w Gminie Rudna;

Uchwała nr XXVIII/282/2018 Rady Gminy Rudna z dnia 20 kwietnia 2018 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla rejonu szybu L-VI obejmującego fragmenty obrębów Koźlice i Rynarcice w gminie Rudna.

- Obręb Mleczno; Obręb Toszowice – XXII/140/04

Uchwała Nr XXII/140/04 Rady Gminy Rudna z dnia 30 czerwca 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębów Mleczno i Toszowice oraz terenów górniczych w obrębie Mleczno.

- Obręb Chobienia – XVI/165/2012

Uchwała Nr XVI/165/2012 Rady Gminy Rudna z dnia 28 grudnia 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obrębu Chobienia, na terenie Gminy Rudna.

- Obręb Naroczyce – XXVII/209/2000

Uchwała Nr XXVII/209/2000 Rady Gminy Rudna z dnia 28 grudnia 2000 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Rudna w obrębie Naroczyce

- Obręb Wysokie – XXVII/180/04

Uchwała Nr XXVII/180/04 Rady Gminy Rudna z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wybranych terenów z obrębów: Rudna, Wysokie, Chobienia w Gminie Rudna.

- Obręb Rudna – XXXIV/252/98; XXXIV/253/98; XXXIV/250/2014; VIII/57/2019

Uchwała Nr XXXIV/252/98 Rady Gminy Rudna z dnia 20 marca 1998 r. - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego historycznego zespołu staromiejskiego ośrodka gminnego Rudna;

Uchwała Nr XXXIV/253/98 Rady Gminy Rudna z dnia 20 marca 1998 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów rozwojowych Rudnej;

Uchwała Nr XXXIV/250/2014 Rady Gminy Rudna z dnia 20 marca 2014 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla rozbudowy obiektu unieszkodliwiania odpadów wydobywczych „Żelazny Most” w granicach administracyjnych gminy Rudna;

Uchwała nr VIII/57/2019 Rady Gminy Rudna z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie zmiany i sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części obrębu Rudna w Gminie Rudna;

Dla terenów nie objętych obowiązkiem sporządzenia planów miejscowych wydawane są decyzje o warunkach zabudowy oraz decyzje lokalizacji celu publicznego. W roku 2020 wydano łącznie: 59 decyzji o warunkach zabudowy i 14 decyzji ustalających cel publiczny.

3.3.3. Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Rudna

Podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy – zgodnie z art. 21. *Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* – jest ewidencja zabytków.

Obowiązek prowadzenia wojewódzkiej ewidencji zabytków (nieruchomych, archeologicznych i ruchomych) spoczywa na Wojewódzkim Konserwatorze Zabytków. Ewidencja ta ma być prowadzona w formie kart ewidencyjnych zabytków.

Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

Zgodnie z art. 21. pkt 4. i 5. *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy prowadzi wójt, burmistrz lub prezydent miasta.

Gminna ewidencja zabytków nie stanowi ustawowej formy ochrony zabytków. Jest zbiorem dokumentacji założonej dla obiektów cennych z uwagi na wartości zabytkowe.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa, jakie zabytki winny być ujęte w gminnej ewidencji zabytków:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Obiekty, zespoły i założenia urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*.

Zgodnie z art. 19. pkt 1. *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, parków kulturowych oraz innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków uwzględnia się w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków – decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzje o warunkach

zabudowy wydawane są po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, zgodnie z pkt 2. ust. 4. art. 53. oraz artykułem 60. *Ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*; pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków zgodnie z ust. 3. art. 39. *Ustawy – Prawo budowlane*.

Zakres merytoryczny wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków określa *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz. U. z 2011 r., nr 113, poz. 661) zmienione *Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz. U. z 2019 r., poz. 1886) – tekst jednolity, Dz. U. z 2021, poz. 56.

Zgodnie z punktem 2. paragrafu 2. rozporządzenia z dnia 10 września 2019 r. dotychczas wykonane karty ewidencyjne zabytku stają się kartami ewidencyjnymi zabytku w rozumieniu obowiązujących przepisów.

Przez ustawodawcę zostały określone wzory kart ewidencji krajowej i wojewódzkiej oraz kart adresowych gminnej ewidencji zabytków. Określono ponadto dane, jakie powinny być ujęte w kartach zarówno ewidencyjnych, jak i adresowych. Według nowego wzoru karta adresowa gminnej ewidencji zabytków obejmuje rubryki:

- nazwa zabytku,
- czas powstania,
- miejscowość,
- adres,
- przynależność administracyjna,
- formy ochrony,
- fotografia z opisem wskazującym orientację w stosunku do sąsiednich terenów lub stron świata albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym,
- historia, opis i wartości,
- stan zachowania i postulaty dotyczące konserwacji,
- wykonanie karty,
- zatwierdzenie karty.

Paragraf 18. rozporządzenia z dnia 10 września 2019 r. wprowadza nowe, szczegółowe procedury dotyczące prowadzenia gminnej ewidencji zabytków:

Paragraf 18 otrzymał brzmienie:

„§ 18. 1. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) włącza kartę adresową zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków do gminnej ewidencji zabytków po zweryfikowaniu, że dane zawarte w karcie adresowej są wyczerpujące i zgodne z danymi zawartymi odpowiednio w decyzji o wpisie zabytku do rejestru lub w karcie ewidencyjnej zabytku.

2. W przypadku zabytku nieruchomego innego niż zabytki określone w ust. 1 wójt (burmistrz, prezydent miasta) włącza kartę adresową tego zabytku do gminnej ewidencji zabytków po osiągnięciu porozumienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków co do zasadności ujęcia tego zabytku w gminnej ewidencji zabytków oraz najpilniejszych postulatów konserwatorskich.

po § 18 dodano § 18a–18c w brzmieniu:

§ 18a. 1. W przypadku stwierdzenia konieczności zastąpienia niezgodnych ze stanem faktycznym lub prawnym danych zawartych w karcie adresowej zabytku włączonej do gminnej ewidencji zabytków odpowiednimi

danymi zgodnymi ze stanem faktycznym lub prawnym, ujawnienia nowych danych lub usunięcia błędnych danych wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza nową kartę adresową zabytku zawierającą dane zgodne ze stanem faktycznym i prawnym.

2. Pierwotną kartę adresową zabytku pozostawia się w gminnej ewidencji zabytków, łącząc ją trwale z nową kartą adresową zabytku.

§ 18b. 1. O zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty wójt (burmistrz, prezydent miasta) zawiadamia niezwłocznie właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości, która przestała być zabytkiem.

2. Zawiadomienia o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku będącego historycznym układem urbanistycznym lub ruralistycznym, historycznym zespołem budowlanym, terenem, na którym znajduje się znaczna ilość zabytków archeologicznych, lub nieruchomością o nieuregulowanym stanie prawnym do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej takiego zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej takiego zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty dokonuje się w drodze obwieszczenia umieszczonego na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej.

3. Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

5. Do zawiadomienia o włączeniu karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków lub o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku dołącza się odpowiednio potwierdzoną kopię karty adresowej zabytku albo nowej karty adresowej zabytku.

§ 18c. Dokumenty dotyczące zabytku uzasadniające treść w karcie adresowej zabytku rubryki „czas powstania” oraz rubryki „historia, opis i wartość” gromadzi się w sposób zapewniający ich kompletność i ochronę przed nieuprawnionym dostępem.”

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Rudna została opracowana w 2015 r. i przyjęta Zarządzeniem Nr 692/2015 Wójta Gminy Rudna z dnia 08 września 2015 roku. Wykaz obiektów ujętych w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* stanowi załącznik do zarządzenia.

W 2015 r. sporządzono łącznie 1182 kart adresowych *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*.

Wykaz kart *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*, stanowiący załącznik do zarządzenia został podzielony na 4 grupy:

- obiekty – 507 kart adresowych,
- obszary – 36 kart adresowych,
- strefy, układy przestrzenne – 35 kart adresowych,
- stanowiska archeologiczne – 604 karty adresowe.

Karty *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* wykonane zostały według obowiązującego wówczas wzoru wskazanego w ówczesnie obowiązującej *Instrukcji opracowywania kart adresowych Gminnej Ewidencji*

Zabytków Nieruchomych opracowanej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie w 2011 roku. Karty adresowe w formie wydruku przekazane zostały do legnickiej delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków we Wrocławiu (protokół przekazania dokumentacji z dnia 03.09.2015 r.).

Na kartach adresowych umieszczono po jednej fotografii obiektu oraz dodatkowo lub wyłącznie w wypadku stanowisk i obszarów archeologicznych – wycinek mapy z lokalizacją obiektu lub granicami ochrony konserwatorskiej układów ruralistycznych, urbanistycznych w przypadku zespołów i założeń przestrzennych.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Rudna prowadzona jest również w wersji elektronicznej i udostępniana pod adresem: <https://gez.gisgminny.pl/rudna>.

W latach 2015-2021 zarządzeniami wójta gminy Rudna włączono do *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* na wniosek właścicieli i w porozumieniu z Dolnośląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków 9 budynków mieszkalnych oraz 1 budynek pełniący funkcję gospodarczą, a także relikty kościoła ewangelickiego w Orsku – podstawą włączenia do ewidencji gminnej było opracowanie karty ewidencji wojewódzkiej. Gmina została ponadto powiadomiona o włączeniu do ewidencji wojewódzkiej terenu dawnego folwarku w Brodowicach.

TABELA 5.

Gmina Rudna. Zestawienie obiektów włączonych do *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* po aktualizacji w 2015 r., czyli po założeniu ewidencji Zarządzeniem Nr 692/2015 Wójta Gminy Rudna z dnia 8 września 2015 roku.

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	PODSTAWA WŁĄCZENIA OBIEKTU DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW GMINY RUDNA
1.	Rudna	Budynek mieszkalny	pl. Zwycięstwa 9a	Zarządzenie Nr 785/2015 Wójta Gminy Rudna z dnia 9 października 2015 r.
2.	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Ścinawska 15	Zarządzenie Nr 412/2016 Wójta Gminy Rudna z dnia 17 czerwca 2016 r.
3.	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Parkowa 7	Zarządzenie Nr 412/2016 Wójta Gminy Rudna z dnia 17 czerwca 2016 r.
4.	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Wesoła 2	Zarządzenie Nr 639/2016 Wójta Gminy Rudna z dnia 9 września 2016 r.
5.	Rudna	Budynek mieszkalny	pl. Zwycięstwa 9b	Zarządzenie Nr 818/2016 Wójta Gminy Rudna z dnia 23 listopada 2016 r.
6.	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Partyzantów 1	Zarządzenie Nr 177/2017 Wójta Gminy Rudna z dnia 6 marca 2017 r.
7.	Rudna	Budynek mieszkalny	pl. Kościelny 4	Zarządzenie Nr 748/2017 Wójta Gminy Rudna z dnia 19 września 2017 r.
8.	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Ścinawska 7	Zarządzenie Nr 705/2018 Wójta Gminy Rudna z dnia 21 września 2018 r.
9.	Gwizdanów	Budynek mieszkalny	3	Zarządzenie Nr 210/2019 Wójta Gminy Rudna z dnia 29 marca 2019 r.
10.	Chobienia	Budynek gospodarczy	ul. Nadodrzańska 14	Zarządzenie Nr 210/2019 Wójta Gminy Rudna z dnia 29 marca 2019 r.
11.	Orsk	Relikty kościoła	dz. 132,131,133	Zarządzenie Nr 170/2021 Wójta Gminy Rudna

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	PODSTAWA WŁĄCZENIA OBIEKTU DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW GMINY RUDNA
		ewangelickiego		z dnia 30 czerwca 2021 r.

Na potrzeby *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*, w porozumieniu z Dolnośląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, podjęto próbę doprecyzowania zasięgu wpisów do rejestru zabytków obrębu starego miasta Chobieni i miasta Rudna. Wskazane na kartach adresowych granice są wyznaczone umownie i nie wynikają z decyzji o wpisie do rejestru zabytków. W okresie obowiązywania niniejszego programu gmina Rudna planuje wystąpić do Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w celu podjęcia próby wyjaśnienia/doprecyzowania decyzji oraz częściowego skreślenia ww. obszarów z rejestru zabytków. Po uzyskaniu rozstrzygnięcia karty *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* będą musiały zostać skorygowane.

Wątpliwości budzi ponadto jednoznaczne wskazanie w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* budynków w zespole pałacowym w Rynarcicach wpisanych do rejestru zabytków. Zgodnie z decyzją wpisano do rejestru obiekty: oficyna I, oficyna II, chlew z cielętnikiem, obora, bez jednoznacznego ich wskazania. W obrębie zespołu dworskiego w Rynarcicach znajdują się trzy oficyny mieszkalne i dwie obory, trudno również ustalić jednoznacznie, który z obiektów w obrębie zespołu można uznać za pełniący funkcję chlewu z cielętnikiem. Również decyzja o wpisie do rejestru zabytków folwarku (zabudowy gospodarczej w Miłogoszcy nie jest precyzyjna – nie wskazano granicy zespołu oraz obiektów podlegających ochronie. W przypadku wyjaśnienia obu decyzji karty adresowe będą wymagały korekty.

W trakcie opracowywania niniejszego programu opieki nad zabytkami dostrzeżono w części archeologicznej *Gminnej Ewidencji Zabytków* kilka istotnych błędów, które wymagają korekty. Pominięte zostały 2 stanowiska w Ciechłowicach, dla których karty ewidencyjne stanowisk archeologicznych opracowano w 1997 roku. Pomyłkowo przypisano decyzję 79/Arch z 06.11.1964 stanowisku Kliszów 5/32 odkrytemu w 1984 roku na południe od miejscowości, zamiast stanowisku Kliszów 5/20 znanemu od lat 60. XX w. i zlokalizowanemu w centrum wsi. W wypadku stanowisk rejestrowych w Górzynie i Kliszowie-Olszanach lokalizacje w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* są niewłaściwe. Stanowiska są dobrze widoczne na zdjęciach lidarowych, które można wykorzystać do celów lokalizacyjnych. Nie uwzględniono również wyników badań wykopaliskowych przeprowadzonych w 2010 r. na grodzisku w Chobieni, które zmieniły wstępne datowanie obiektu. Błędnie określono chronologię stanowiska Górzyn 1/49, stanowisku Juszowice 5/13 przypisano numer 6 w miejscowości.

Korekty wymagają również karty założone dla stref obserwacji archeologicznej. Do gminnej ewidencji zabytków mogą zostać włączone karty stanowisk archeologicznych oraz karty obszarów o domniemanej zawartości relikwów archeologicznych. W tym wypadku chodzi o karty wsi, których średniowieczna metryka została dokumentarnie potwierdzona, w granicach ich nowożytnych siedlisk. Strefy ochrony konserwatorskiej są formą ochrony, o ile zostały zawarte w uchwalonym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, a nie przedmiotem ochrony, co sugerują karty adresowe. Z kolei wyznaczenie stref ochrony konserwatorskiej na terenach nieobjętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (w wypadku gminy Rudna są to: Brodowice, Chełm, Kęblów, Koźlice, Miłogosz, Radoszyce) można uznać za zabieg wspomagający kształtowanie polityki przestrzennej obszarów zabytkowych. Zastrzeżenie wzbudza również treść rubryki 2.: czas powstania, która zawiera dane dotyczące stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie stref, a powinna odnosić się do czasu powstania przedmiotu ochrony, czyli średniowiecznej wsi. W rubryce 4. adres można zamieścić numery obszarów AZP (Archeologicznego Zdjęcia Polski), w obrębie których znajduje się chronione siedlisko wsi, w rubryce 8, tak jak w wypadku stanowisk archeologicznych należy umieścić nazwę i godło mapy.

Przy kolejnej weryfikacji/aktualizacji *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* należy również sprawdzić, czy stanowiska archeologiczne o znanej lokalizacji znajdujące się w miejscowościach, w których następowała

korekta granic, nie zmieniły swojej przynależności administracyjnej. Przykładem są ustalenia poczynione w trakcie opracowywania w 2017 r. studium ochrony środowiska kulturowego dla Chobieni. Autorzy studium wskazali, że stanowiska 6/18, 7/19, 8/20, 11/23, 15/27 określone w dokumentacji konserwatorskiej z lat 80. XX w. jako przynależne do Naroczyc, w wyniku zmiany granic administracyjnych obecnie znajdują się na terenie Chobieni. W nowych kartach należy umieścić adnotację o pierwotnej przynależności administracyjnej stanowisk.

W latach 2015-2021 nie wpłynęły od Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków informacje o włączeniu lub zaktualizowaniu kart wojewódzkiej ewidencji zabytków w zakresie zabytków archeologicznych.

W okresie obowiązywania niniejszego programu planuje się aktualizację *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* w zakresie sporządzenia kart adresowych dla wyżej wspomnianych obiektów architektonicznych oraz poprawienie części archeologicznej. Oprócz kart w wersji papierowej planowane jest uzupełnienie wersji elektronicznej.

3.4. Działalność instytucji kultury i stowarzyszeń związanych z ochroną zabytków gminy

3.4.1. Gminne instytucje kultury

Podstawowym zadaniem gminnych instytucji kultury jest zaspokajanie potrzeb i aspiracji kulturalnych mieszkańców poprzez tworzenie i upowszechnianie różnych dziedzin kultury i sztuki. Instytucje te realizują zadania w dziedzinie wychowania, edukacji, upowszechniania kultury, sztuki, wiedzy i nauki, czynnego wypoczynku, rekreacji i turystyki, pobudzające społeczność gminy do aktywnego uczestnictwa w kulturze i współtworzenie ich wartości. Zakresem działalności instytucji jest również gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie materiałów bibliotecznych.

W gminie Rudna działa gminna instytucja kultury Centrum Kultury Gminy Rudna, która powstała z dniem 01.01.2021 r. w wyniku połączenia dwóch wcześniej działających instytucji: Centrum Kultury w Rudnej oraz Chobieńskiego Ośrodka Kultury w Chobieni.

W miejscowościach gminy odbywają się cykliczne imprezy, w czasie których promowane są walory środowiska kulturowego gminy, m.in.:

- Święto Sołectw – Dożynki Gminy Rudna,
- Międzynarodowy Festiwal Zespołów Folklorystycznych Święto pod Kyczerą w Rudnej,
- Gala Kresowa w Rudnej,
- Złot Motocykli,
- Noc świętojańska w Radoszycach,
- Letnie warsztaty artystyczne.

W 2021 r. odbyły się także Dni Gminy Rudna.

W 2020 r. dzięki dotacji z Narodowego Centrum Kultury Chobieński Ośrodek Kultury zrealizował innowacyjny projekt „Zostań w domu zwiedzając Gminę Rudna” – w formie cyfrowej udostępniając najcenniejsze zabytki oraz atrakcje przyrodnicze gminy.

3.4.2. Partnerstwa

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Kraina Łęgów Odrzańskich"

Gmina Rudna przystąpiła do **Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Kraina Łęgów Odrzańskich”** Uchwałą nr XVIII/131/08 Rady Gminy Rudna z dnia 28 maja 2008 r. (zmiana: Uchwałą nr XV/107/2020 Rady Gminy Rudna z dnia 30 stycznia 2020 r.), tworząc wraz z czternastoma samorządami położonymi przy Odrze partnerstwo związane z poprawą jakości życia oraz zróżnicowania działalności gospodarczej na obszarach wiejskich. Celem Grupy jest wspólne działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju doliny rzeki Odry.

W ramach perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020 podjęto działania w sprawie utworzenia *Lokalnej Strategii Rozwoju* w ramach zadań wspierających rozwój obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020). Dwa cele główne strategii to: „zachowanie dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego obszaru w oparciu o przedsiębiorczość mieszkańców i rozwój turystyki w regionie” oraz „budowa zintegrowanego, wykształconego i aktywnego społeczeństwa obywatelskiego oraz wzrost poczucia tożsamości mieszkańców z regionem Krainy Łęgów Odrzańskich”.

Gmina Rudna trzykrotnie składała wnioski na projekty: „Wykorzystanie świetlic i obiektów rekreacyjno-swiecicowych na rzecz aktywizacji mieszkańców gminy Rudna w Krainie Łęgów Odrzańskich” (2020 r.),

„Przebudowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Chobienia” (2019 r.) oraz „Zagospodarowanie terenu wokół zbiornika wodnego w miejscowości Naroczyce w Krainie Łęgów Odrzańskich” (2019 r.).

3.4.3. Organizacje pozarządowe

W gminie aktywnie działają również lokalne stowarzyszenia, które włączają się w życie społeczne gminy, organizowanie imprez kulturalnych, promują rozwój turystyki, historii, kultury i tradycji gminy.

Od 2006 r. działalność swoją prowadzi **Towarzystwo Przyjaciół Rudnej**. Członkowie Towarzystwa zajmują się organizacją imprez kulturalnych, artystycznych i sportowych, a także promocją miejscowości i gminy. Towarzystwo Przyjaciół Rudnej zorganizowało 10 projektów, na które pozyskane zostały środki z funduszy gminnych, fundacji polsko-amerykańskiej oraz od prywatnych fundatorów.

Wśród dotychczas zrealizowanych działań na rzecz edukacji regionalnej należy wymienić wystawy tematyczne: *Rudna znana i nieznana*, *Zabytki gminy Rudna w wierszu i grafice*, *Powrót do korzeni*, *Ocalmy od zapomnienia*, *Rudniczanie*, *Sielskie pejzaże – studium przemijania*, publikacje (m.in. *Smaki i tradycje. Przewodnik kulinarny po gminie Rudna*, Rudna 2018; współpraca przy wydawnictwach: *Monografia gminy Rudna*, 2010, *Zapomnieć nam nie czas*, 2011, *Baśniowy przewodnik po gminie Rudna*, 2012). Informacje o działalności Towarzystwo Przyjaciół Rudnej dostępne są na stronie internetowej <https://towarzystwoprzyjaciolrudnej.wordpress.com/>.

Na terenie gminy działają ponadto: **Stowarzyszenie „Chobienia od Nowa”** oraz **Stowarzyszenie Edukacyjne „Mostek”** z Rudnej.

Obecnie na terenie gminy również zarejestrowane są inne stowarzyszenia (źródło: ewidencja stowarzyszeń zwykłych prowadzona przez starostę lubińskiego, <https://powiat-lubin.bip.gov.pl/wykaz-organizacji/wykaz-stowarzyszen-zwyklych-prowadzona-przez-staroste-lubinskiego.html>): Stowarzyszenie UKS „Sparta” Chobienia, OBAMMA FIGHT TEAM, Stowarzyszenie Goju Ryu Shuseikan Chobienia, UKS Karate Goju-Ryu Rudna, UKS „Shark” Rudna, Gminny Klub Żeglarski „Marina” Chobienia, Stowarzyszenie Sportowe „ODRA” Chobienia, Gminny Klub Sportowy „Sparta” Rudna, Stowarzyszenie Sportowe „Błysk” Studzionki, Klub Sportowy „Skarpa” Orsk, Stowarzyszenie Grzybowa Góra.

Teren gminy Rudna objęty jest działalnością **Oddziału Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego „Zagłębie Miedziowe w Lubinie”**, który jest regionalną jednostką organizacyjną, związaną z Legnicko-Głogowskim Okręgiem Miedziowym. Celem statutowym PTTK jest rozwijanie oświaty, kultury, kultury fizycznej, rekreacji oraz ochrony środowiska przez turystykę i krajoznawstwo. Informacje o działalności oddziału udostępniane są na stronie internetowej <http://www.pttk.lubin.pl/>.

Działaniami na rzecz rozwoju lokalnych wspólnot i społeczności, popularyzowaniem wiedzy historycznej, działaniami służące rozwojowi i popularyzowaniu wiedzy dotyczącej ziemi lubińskiej oraz historii, sztuki i ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, wspieraniem lokalnej turystyki zajmuje się **Towarzystwo Miłośników Ziemi Lubińskiej** (<https://www.facebook.com/TMZL.Lubin/>) oraz prowadzone przez to towarzystwo **Muzeum Ziemi Lubińskiej im. Jana Wyżykowskiego w Lubinie**.

3.5. Szlaki

Szlaki są jedną z form popularyzowania i udostępniania dziedzictwa kulturowego jak i zasobów przyrodniczych, wytyczane w celu ułatwienia turystom dotarcia do najciekawszych miejsc i obiektów. Gmina Rudna posiada atrakcyjny pod względem turystycznym zróżnicowany obszar z Wzgórzami Dalkowskimi oraz Obniżeniem Ścinawskim.

Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego gminy Rudna jest możliwa również poprzez coraz szersze wykorzystanie rzeki Odry, wytyczanie nowych szlaków kajakowych, rowerowych, pieszych i ścieżek przyrodniczych (szlakodry.pl). Gmina Rudna inwestuje w infrastrukturę związaną z taką formą czynnego wypoczynku, m.in. poprzez budowę w 2020 r. przystani kajakowej w dawnym porcie w Chobieni, budowę ścieżek rowerowych. W bieżącym roku planowane jest oznakowanie tablicami informacyjnymi najważniejszych gminnych zabytków.

Szlaki i trasy rowerowe

Lewobrzeżny niebieski rowerowy Szlak Odry (zachodni brzeg Odry) (krajowy). Odcinek Szlaku Odry o długości 141 km prowadzi z Wrocławia-Leśnicy do Głogowa wzdłuż zachodniego brzegu Odry. Przebieg szlaku: Wrocław-Leśnica – Brzezina – Brzezinka Średzka – Gosławice – Prężyce – Lenartowice – Księginice – Gąsiorów – Głoska – Zakrzów – Rzeczyca – Malczyce – Kwiatkowice – Prochowice – Jurec – Grzybów – Dziewin – Krzyżowa – Ścinawa – Przychowa – Buszkowice – Ciechłowice – Chobienia – Radoszyce – Chełm – Leszkowice – Wietszyce – Miesleszyn – Borków – Wojszyn – Zabornia – Głogów.

Trasa Blue Velo – Odrzańska Droga Rowerowa – jest to częściowo istniejący szlak rowerowy biegnący wzdłuż Odry. 20 kwietnia 2018 roku podczas Rowerowego Forum Metropolitalnego przedstawiciele województw: śląskiego, opolskiego, dolnośląskiego, lubuskiego oraz zachodniopomorskiego podpisali list intencyjny potwierdzający wolę współpracy na rzecz realizacji, promocji i utrzymania *Blue Velo – Odrzańskiej Trasy Rowerowej*. 9 maja 2018 roku Zarząd Województwa Dolnośląskiego uchwalił koncepcję sieci głównych tras rowerowych województwa dolnośląskiego. Jedną z tras tej koncepcji jest *Blue Velo – Odrzańska Droga Rowerowa*, biegnąca po obu stronach Odry.

Szlak Dziadoszan (krajowy): Chobienia – Nieszczyce – Kęblów – Gwizdanów – Ochla (gm. Zielona Góra). Łączna długość szlaku wynosi 129 km. Szlak oznaczony jest kolorem czerwonym.

Mała pętla po Wzgórzach Dalkowskich (L-19; regionalny). Łączna długość szlaku wynosi 34 km.: Rudna – Brodów – Wysokie – Miłogoszcz – Górzyn – Chobienia – Nieszczyce – Kęblów – Gwizdanów – Rudna. Szlak oznaczony jest kolorem żółtym.

Trasa rowerowa z Lubina do Górzyna (L-36): Lubin – Miłogoszcz – Składowice – Toszowice – Stara Rudna – Wądroże – Radomilów – Miłogoszcz – Górzyn – Olszany – Kliszów – Wądroże – Tymowa i dalej trasa prowadzi do Lubina.

Trasa rowerowa z Lubina do Rudnej i Żelaznego Mostu (L-06, szlak zielony): Lubin – Rynarcice – Żelazny Most – Rudna – Stara Rudna – Toszowice – Składowice i dalej do Lubina.

Trasa rowerowa z Lubina do Szklar Górnych, Żelaznego Mostu i Mleczna: Lubin – Szklary Górne – Owczary – Żelazny Most – Rynarcice – Koźlice – Gola – Lubin.

Lokalne szlaki piesze

Szlak leśny (zielony). Prowadzi lasami z Bolesławca do Chobieni przez Toszowice, Starą Rudną, Rozłogi, Miłogoszcz, Górki.

Szlak Polskiej Miedzi (niebieski). Prowadzi ze Złotoryi przez Legnicę, Lubin, Rynarcice Koźlice i dalej przez Polkowice do Głogowa.

Ścieżki przyrodnicze

Krajobrazy Nadodrzańskie – Orsk: poprowadzona łąkami oraz lasami na skraju gmin Rudna (obręb Orsk) i Pęcław (Dębinki).

Krajobrazy Nadodrzańskie – Chełm: trasa ścieżki przebiega wzdłuż starorzecza Odry w obrębie Chełmu.

Dźwiękowy Szlak Odry w Krainie Łęgów Odrzańskich: jest to sieć miejsc przyrodniczo cennych, w których odbywają się w określonych terminach spektakle przyrodnicze wyznaczające rytm życia cennej przyrodniczo rzeki Odry.

Opracowana została ulotka promująca ścieżki rowerowe:

Trasa 28 km : Rudna – Brodów – Wysokie – Kęblów – Studzionki – Orsk: Skarpa Storczyków – Gawrony – Gwizdanów – Rudna

Trasa 24 km : Rudna – Stara Rudna – Juszowice – Koźlice – Rynarcice – Rudna

Trasa (ok. 26 km) : Rudna – Gwizdanów -Kęblów – Brodowice – Chełm – Brodowice – Studzionki – Gawrony – Gwizdanów – Rudna

Trasa 43 km: Rudna – Gwizdanów – Kęblów – Nieszczyce – Radoszyce – Chobieński Łęg – Chobienia – Naro-czyce – Górzyn – Miłogoszcz – Radomiłów – Brodów – Rudna.

Trasa 43 km: Rudna – Gwizdanów – Kęblów – Nieszczyce – Radoszyce – Chobieński Łęg – Chobienia – Naro-czyce – Górzyn – Miłogoszcz – Radomiłów – Brodów – Rudna z elementami gry terenowej.

3.6. Ocena stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego oraz główne problemy związane z opieką nad zabytkami gminy Rudna

Podstawę do sformułowania priorytetów, kierunków działań i zadań *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025* stanowi ocena zasobu zabytkowego gminy i stanu jego ochrony prawnej, wskazanie potencjału dziedzictwa kulturowego oraz wskazanie kluczowych problemów związanych z ochroną zabytków i obszarów problemowych z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego.

W obowiązujących dokumentach programowych i planistycznych gminy podkreślane jest wyjątkowe znaczenie dziedzictwa kulturowego poparte jego właściwym rozpoznaniem. Docenione zostało znaczenie zasobów zabytkowych w polityce gminy, dla celów społecznych, gospodarczych i turystycznych. Takie uznanie zasobów stało się możliwe dzięki zauważalnemu procesowi wzmocnienia tożsamości regionalnej oraz wrażliwości wobec problemu ochrony zabytków i dużemu zaangażowaniu społecznemu mieszkańców w opiekę nad zabytkami.

Podjęte przez władze gminy działania strategiczne, w sferze związanej z ochroną środowiska kulturowego, generalnie zmierzają do poprawy stanu zachowania obiektów zabytkowych gminnych, leżących na terenie gminy oraz odnowy przestrzeni publicznych.

W procesie tym są wykorzystywane dostępne źródła i wynikające z kompetencji samorządu gminnego instrumenty wsparcia ochrony zabytków, jak również nabyte doświadczenie w pozyskiwaniu wsparcia finansowego z różnych źródeł na ochronę zabytków. Zakres działań jest limitowany posiadanymi i pozyskanymi środkami finansowymi.

Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Gmina Rudna posiada bogaty pod względem wartości kulturowych i przyrodniczych krajobraz, z dużym nasyceniem obiektami zabytkowymi.

Na obszarze gminy Rudna znajduje się ponad 600 stanowisk archeologicznych, reprezentujących wszystkie epoki archeologiczne poczynając od paleolitu schyłkowego. Jest to zatem obszar bardzo cenny z naukowego punktu widzenia. Większość stanowisk to obiekty płaskie, czyli nie posiadające własnej formy krajobrazowej, a przez to mniej interesujące np. dla turystów odwiedzających gminę Rudna.

Na podstawie kwerendy archiwalnej archeologom udało się ustalić, że na terenie gminy powinno istnieć 18 stanowisk o własnej formie krajobrazowej, które wydają się być ciekawsze dla zwiedzających. Siedemnaście stanowisk miałyby stanowić pozostałości założenia obronnych z różnych okresów, głównie ze średniowiecza (w tym jedno o nieznanym położeniu), a jedno – relikty cmentarza kurhanowego o nieokreślonej chronologii. Istnienia części naziemnych większości tych obiektów nie potwierdzono w trakcie badań powierzchniowych Archeologicznego Zdjęcia Polski w latach 80. XX wieku. Archeolodzy sugerują, że mogły ulec zniszczeniu w trakcie realizowania różnych inwestycji przed 1945 r. lub nastąpiły błędy w interpretacji form naturalnych czy teren był trudno dostępny (zalesienie) do badań powierzchniowych. W związku z tym w dokumentacji konserwatorskiej opisane są jako obiekty archiwalne ze znanym położeniem, niekiedy z adnotacją o konieczności badań sondażowych. Obecnie archeologia wykorzystuje nieinwazyjne metody badawcze, dzięki którym możliwe jest np. ustalenie czy i w jakim stanie zachowały się części podziemne stanowisk.

Stanowiska: Górzyn 18/63 i Wysokie 13/13 odkryte w trakcie badań powierzchniowych i nadzoru archeologicznego nad pracami ziemnymi wymagają dodatkowych badań weryfikacyjnych, w tym również zaawansowanej kwerendy archiwalnej i w literaturze przedmiotu.

Sześć stanowisk o najlepiej zachowanych częściach naziemnych wpisano do rejestru zabytków. Jeden obiekt – grodzisko w Chobieni został przebadany wykopaliskowo i co do jego datowania nie ma wątpliwości. Pozostałe grodziska datowano wstępnie, co może ulec zmianie po przeprowadzeniu badań wykopaliskowych, po których archeolodzy przywrócą grodziskom dawną formę.

Szczególnie cenne dla gminy są dwa ośrodki historyczne – Chobieni i Rudnej, które w przeszłości posiadały prawa miejskie, ale je utraciły w okresie powojennym. Zarówno Chobienia, jak i Rudna posiadają zachowane średniowieczne układy staromiejskie z placami rynkowymi oraz regularnie zakładaną siatką ulic.

Do dzisiaj dominujące w krajobrazie tych dawnych miast są wieże zachowanych gotyckich świątyń: rzymskokatolickiego kościoła parafialnego pw. św. Piotra i Pawła w Chobieni, kościoła pw. św. Katarzyny, obecnie prawosławnej cerkwi parafialnej pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rudnej oraz rzymskokatolickiego kościoła parafialnego pw. Świętej Trójcy w Rudnej wzniesionego w stylu neogotyckim. Wyjątkową wartość historyczną prezentują relikty romańskiego kościoła pw. św. Magdaleny, następnie pod wezwaniem św. Idziego w Chobieni.

O ponadregionalnej wartości renesansowego, XVI-wiecznego pałacu w Chobieni otoczonego parkiem stanowi wysoki poziom architektoniczny i artystyczny budowli i jej wystroju.

Nie zachowały się do dzisiaj usytuowane pośrodku placów rynkowych w Chobieni i w Rudnej ratusze. Ratusz w Rudnej został odbudowany. Na rynku w Chobieni natomiast upamiętniono poprzez zarys fontanny kształt rozebranego również w okresie powojennym ewangelickiego zboru. Cennym zabytkiem architektury drewnianej był również XVII-wieczny kościół cmentarny w Rudnej. Właściwe jest upamiętnienie obiektów i podkreślenie ich znaczenia w historii i krajobrazie tych historycznych miast.

Duża liczba cennych obiektów zabytkowych gminy nie zachowała się do czasów obecnych. Została zniszczona w trakcie działań wojennych oraz w okresie powojennym wskutek różnych okoliczności: zaniedbań, niewłaściwego użytkowania, błędnych decyzji czy braku środków na konserwację.

W miejscowościach gminy Rudna znajdują się liczne, wysokiej klasy artystycznej budowle sakralne wraz z cennym, wysokiej klasy artystycznej wyposażeniem – kościoły w Gwizdanowie, Olszanach i w Rynarcicach. W stanie ruiny zachowane są jeszcze kościoły w Górzynie i Starej Rudnej. Otoczone cmentarzami stanowią bardzo cenne elementy krajobrazu miejscowości. Nie zachowały się do dzisiaj zabytkowe świątynie w Kębłowie, Mlecznie i Orsku.

Wśród zabytków związanych z dawnymi siedzibami szlacheckimi do najcenniejszych należą zespoły pałacowo-parkowe z folwarkami w Górzynie, Naroczycach, Nieszczycach, Orsku, Radomiłowie, Rynarcicach i Starej Rudnej. Cennym przykładem zabudowy folwarcznej jest spichlerz w Naroczycach. Zniszczenia wojenne, jak i zmiany własnościowe po 1945 r. wpłynęły na duży poziom zniszczeń wśród tej grupy obiektów zabytkowych. Nie zachowały się do dzisiaj dawniej okazałe siedziby związane w przeszłości z majątkami szlacheckimi – w Gawronkach, Kębłowie, Kliszowie, Radoszycach i Wysokich. Również zabudowa gospodarcza dawnych dóbr przetrwała jedynie częściowo. O dawnej świetności dawnych założeń świadczą natomiast liczne zachowane w miejscowościach gminy podworskie parki.

Najcenniejsze zabytki architektury i budownictwa gminy zostały objęte ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków oraz ujęte są w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*.

Zabytki archeologiczne

Większość stanowisk archeologicznych z obszaru gminy Rudna należy do tzw. typu płaskiego, czyli nie wyróżniają się swoją formą w terenie. Kilkanaście obiektów uznano za pozostałości założeń obronnych. Kilka z nich jest jeszcze widocznych w terenie czyli posiada własną formę krajobrazową. Zagrożeniem dla stanowisk są przede wszystkim inwestycje, których realizacja wymaga wykonania prac ziemnych, działalność kopalni, ale także szczególnie intensywne prace rolne i leśne (wyorywanie zabytków i obiektów) czy procesy naturalne o gwałtownym przebiegu (np. powodzie) lub działalność rabunkowa tzw. poszukiwaczy skarbów.

W wypadku stanowisk archeologicznych, szczególnie rozpoznanych wyłącznie powierzchniowo, trudno określić rzeczywistą wartość kulturową i naukową. Dopiero badania wykopaliskowe, które jednocześnie niszczą stanowiska, pozwalają podjąć próbę wartościowania. Wpis do rejestru zabytków wprawdzie uznaje wybrane stanowiska za szczególnie cenne, ale jak wskazuje praktyka badawcza, nie jest dość miarodajny.

Przeprowadzona przez Narodowy Instytut Dziedzictwa weryfikacja zapisów decyzji o wpisie do rejestru zabytków wykazała, że decyzje dotyczące stanowisk z terenu gminy Rudna są nieaktualne. Zmian wymagają m.in. dane własnościowe czy zakres ochrony, a w niektórych wypadkach również funkcja i chronologia. Rejestr zabytków prowadzi Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków, który z urzędu lub na wniosek właścicieli powinien zaktualizować zapisy decyzji.

Ochrona krajobrazu. Historyczne układy przestrzenne miejscowości

Budowa LGOM-u wpłynęła bezpośrednio na zaburzenie historycznie ukształtowanego krajobrazu kulturowego gminy Rudna. Ze względu na budowę zbiornika opadów poflotacyjnych „Żelazny Most” prowadzoną od połowy lat 70 XX wieku zostały zlikwidowane wsie: Kalinówka i Pielgrzymów. W tym samym czasie, ze względu na budowę huty „Cedynia” w Orsku, zlikwidowano miejscowość Brzeziny. Obecnie umocnienia „Żelaznego Mostu” dominują w krajobrazie południowo-zachodniej, nizinnej części gminy.

Obecne wsie, a w przeszłości ośrodki miejskie: Chobienia, Rudna posiadają dobrze zachowane układy urbanistyczne o proveniencji średniowiecznej. Zachowane są również układy ukształtowanych w epoce nowożytnej przedmieść, a w Chobieni – również XX-wiecznych kolonii.

Wsie w gminie Rudna w większości mają metryki średniowieczne; Bytków oraz folwark Chałupki w Nieszczytach – posiadają metrykę nowożytną. W latach 20. i 30. XX w. założone zostały kolonie: w Naroczytach, Rozłogi w Wysokich oraz w obrębie Chobieni – Chobinek, kolonia założona przy drodze do Laskowej oraz kolonia przy obecnej ul. Głogowskiej.

W większości wsie posiadają układy ulicowe: Brodowice, Brodów, Gawronki, Gawrony, Juszowice, Kliszów, Mleczo, Naroczyce, Górki (Naroczyce), Nieszczyce, Radomiłów, Radoszyce, Toszowice, Wysokie i Laskowa (obecnie Chobienia). Wsie o układzie owalnicowo-ulicowym to: Ciechłowice, Górzyn, Gwizdanów, Miłogoszcz, Olszany i Studzionki. Chełm, Kęblów, Koźlice, Orsk Stara Rudna i Wądroże posiadają układy wielodrożne. Dawną osadą przyfolwarczną jest Bytków.

Ośrodki historyczne dawnych miast Chobieni i Rudnej objęte są ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków. Decyzje o wpisie do rejestru zabytków wymagają doprecyzowania.

Chronione są również historyczne przedmieścia tych miejscowości. Karty gminnej ewidencji zabytków sporządzono dla następujących obszarów: Chobienia – historyczny układ ruralistyczny wsi, Rudna – historyczny układ ruralistyczny.

Ośrodki historyczne Chobieni i Rudnej wraz z przedmieściami znajdują się w granicach wyznaczonych w *Lokalnym Programie Rewitalizacji dla Gminy Rudna* obszarów rewitalizacji (wyznaczony do rewitalizacji obszar obejmuje dwa sołectwa – dwie największe miejscowości gminy: Rudną oraz Chobienię, z wyłączeniem ul. Ścinawskiej).

Przestrzeń publiczną – w tym place rynkowe tych miejscowości są przedmiotem prac porządkowych i rewaloryzacyjnych. Nadal dużym problemem jest częściowo zdekapitalizowana zabudowa historycznego centrum Chobieni i Rudnej. Sukcesywnie prowadzone są remonty obiektów gminnych oraz udzielane są dotacje z budżetu gminy do remontów prywatnych obiektów zabytkowych. Dofinansowywane są również prace konserwatorskie przy obiektach sakralnych.

Miejscowości w gminie Rudna posiadają w zasadzie dobrze zachowane historyczne układy przestrzenne.

Nie funkcjonują już dawne przeprawy promowe. W 2020 r. w dawnym porcie w Chobieni została urządzona przystań kajakowa.

Obszar gminy posiada częściowe pokrycie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Obecny system ochrony konserwatorskiej wprowadzony w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy zapewnia ochronę zarówno układom przestrzennym, jak i reguluje zasady wprowadzania no-

wej zabudowy.

Dla zabytkowych układów ruralistycznych wsi: Górzyn, Miłogoszcz, Naroczyce, Olszany, Orsk, Radomiłów, Rynarcice, Stara Rudna i Wysokie założono karty gminnej ewidencji zabytków.

Dodatkowe kompetencje dla samorządów w zakresie ochrony krajobrazu oraz podniesienia jakości przestrzeni publicznych zostały ustawowo zatwierdzone *Ustawą z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu*. Zgodnie z ustawą samorządy gminne mogą podjąć uchwałę w sprawie lokalizacji reklam, obiektów małej architektury i ogrodzeń. Rady gmin określać mogą w drodze uchwały zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń. Przykładowo, na wyznaczonych obszarach wprowadzać można zakazy lokalizacji tablic i urządzeń reklamowych. Dla wybranych obszarów gmina dodatkowo ma możliwość wprowadzenia opłat reklamowych od posiadania tablic i urządzeń reklamowych.

Zabytki sakralne

Wśród obiektów zabytkowych w miejscowościach gminy grupę najcenniejszych stanowią zabytki sakralne. Są to świątynie Rudnej (kościół pw. św. Katarzyny, obecnie prawosławna cerkiew parafialna pw. Podwyższenia Krzyża Świętego, rzymskokatolicki kościół parafialny pw. Świętej Trójcy) i Chobieni (rzymskokatolicki kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła), Gwizdanowa (rzymskokatolicki kościół parafialny pw. św. Urszuli), Olszan (rzymskokatolicki kościół parafialny pw. św. Michała Archaniola) i Rynarcic (rzymskokatolicki kościół filialny pw. św. Marcina).

W stanie ruiny zachował się kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny, następnie św. Idziego (obecnie zachowane relikty budowli) w Chobieni, kościół pw. św. Michała w Górzynie oraz kościół w Starej Rudnej.

Nie zachowały się następujące zabytki sakralne: kościół ewangelicki w Chobieni (wzniesiony w latach 1767-1769, na placu rynkowym, rozebrany po 1765 r.), kościoły w Gawronkach (wybudowany w 1784 r., rozebrany po 1945 r.), Kębłowie (wybudowany w 1829 r., rozebrany po 1945 r.), Mlecznie (rozebrany po 1945 r.), Orsku (wybudowany w 1849 r., rozebrany w końcu lat 50. XX w.) i kościół cmentarny w Rudnej (wzniesiony w 1639 r., rozebrany został po 1972 r.).

Istotnym elementem krajobrazu kulturowego wsi są okalające świątynie cmentarze, cmentarze wiejskie i miejsca pocmentarne – sytuowane często poza siedliskami wsi, a także kapliczki.

Najcenniejsze zabytki sakralne z obszaru gminy chronione są wpisem do rejestru zabytków oraz ujęte w gminnej ewidencji zabytków.

Wpis do rejestru zabytków cmentarza w Gwizdanowie nie wskazuje jednoznacznie, czy wpisem objęte jest również okalające zabytkowy cmentarz ogrodzenie.

W ramach weryfikacji rejestru zabytków prowadzonej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa opracowano ankiety weryfikacyjne dla obiektów, które ze względu na wartości artystyczne, architektoniczne, historyczne oraz krajobrazowe kwalifikują się do ochrony prawnej poprzez wpis do rejestru zabytków. Wśród tych obiektów znajdują się zabytki sakralne z terenu gminy Rudna:

- Chobienia, cmentarz przy kościele parafialnym pw. św. Piotra i Pawła,
- Chobienia, relikty kościoła pw. św. Idziego wraz z otoczeniem,
- Górzyn, otoczenie kościoła pw. św. Michała – cmentarz przykościelny wraz z murem cmentarnym (własność gminy Rudna),
- Olszany, cmentarz przy kościele parafialnym pw. św. Michała Archaniola wraz z murem cmentarnym i bramą,
- Rynarcice, cmentarz przy kościele filialnym pw. św. Marcina wraz z relikiami muru cmentarnego,
- Stara Rudna, cmentarz przykościelny wraz z murem cmentarnym (własność gminy Rudna).

Wśród zabytków sakralnych ruiny dwóch świątyń stanowią własność gminy:

- Stara Rudna, ruina kościoła. Świątynia zachowana jest w stanie postępującej ruiny. Kościół oraz teren cmentarza przykościelnego jest ogrodzony. Przy obiekcie aktualnie trwają prace zabezpieczające. Kościół jest własnością gminy Rudna (szczegółowe informacje w rozdziale 4.2.2.).
- Górzyn, ruiny kościoła pw. św. Michała – trwała ruina. Stan techniczny kościoła nie jest zadowalający (widoczne są spękania, ubytki w murach, zabezpieczenia korony murów wydają się niewystarczające. Prace rewaloryzacyjne wymagają również relikty muru, który otacza teren dawnego cmentarza. Teren przy kościele jest porządkowany. Kościół wraz z dawnym cmentarzem jest własnością gminy Rudna. Gmina podejmie starania mające na celu zabezpieczenie ruin kościoła.

Własnością kościelną pozostają relikty kościoła parafialnego pw. św. Marii Magdaleny, następnie św. Idziego w Chobieni. Zachowane są odsłonięte i niestabilne fragmenty murów obwodowych; na zachowanym fragmencie ściany zachodniej urządzony został współczesny ołtarz polowy. Zalecane jest wzmocnienie i ustabilizowanie pozostałości kamiennie-ceglanych murów oraz uporządkowanie elementów ołtarza polowego.

Wśród obiektów sakralnych ujętych w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* znajdują się wymagające prac rewaloryzacyjnych tereny dawnych cmentarzy oraz ogrodzenia i mury cmentarne:

- Gawronki, teren dawnego cmentarza ewangelickiego (własność gminy Rudna),
- Górzyn, cmentarz wiejski z bramą, nieczynny (własność kościelna),
- Górzyn, teren dawnego cmentarza przy ruinach kościoła pw. św. Michała wraz z relikdami muru – wspomniany powyżej (własność gminy Rudna),
- Naroczyce, cmentarz rodowy, położony poza wsią, w lesie (własność Skarbu Państwa),
- Radoszyce, teren dawnego cmentarza z bramą i prowadzącą na cmentarz aleją (własność gminy Rudna),
- Stara Rudna, cmentarz przykościelny wraz z relikdami muru (własność gminy Rudna).

Pozostałe cmentarze i tereny pocmentarne ujęte w gminnej ewidencji zabytków są zadbane:

Chobienia – teren dawnego cmentarza ewangelickiego, ul. Nadrzeczna (własność gminy Rudna), Chobienia – cmentarz przy kościele św. Idziego, cmentarz przykościelny w Gwizdanowie, cmentarz przykościelny w Mlecznie, cmentarz przykościelny w Olszanach, Rudna – cmentarz komunalny, ul. Ścinawska (własność gminy Rudna), Rudna – teren dawnego cmentarza symultanicznego, obecnie urządzony parkowo, ul. Polkowska (własność gminy Rudna), Rynarcice – teren dawnego cmentarza wiejskiego (własność gminy Rudna). W miejscu, gdzie znajdował się kościół ewangelicki w Orsku urządzono parking, natomiast najstarsza część cmentarza wymaga uporządkowania.

Zasób zabytków dopełniają klasyfikowane jako zabytki ruchome dzieła sztuki i rzemiosła artystycznego. W grupie tej znajdują się zabytki stanowiące wyposażenie kościołów na terenie gminy. Są to obiekty zabezpieczone. Zasób zabytków ruchomych wydaje się być dobrze rozpoznany. Zabytki te podlegają ochronie konserwatorskiej, ich ewidencję prowadzi Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków. Najcenniejsze zabytki ruchome zostały wpisane do rejestru zabytków.

Szczególne miejsce w krajobrazie gminy zajmują przydrożne kapliczki. W należytym stanie pozostają dwie kapliczki w Ciechłowicach, dwie w Olszanach oraz kapliczka i krzyż przydrożny w Studzionkach. Kapliczki w Mlecznie i w Rynarcicach (własność prywatna) wymagają podjęcia prac renowacyjnych.

Budowlami dopełniającymi zespoły sakralne są plebanie. W gminnej ewidencji zabytków ujęto następujące obiekty: plebania w Chobieni, ul. Krzywa 8, plebania w Gwizdanowie, nr 33, plebania w Rudnej, ul. Cicha 12 oraz pastorówka w Rudnej, pl. Kościelny 3.

Przy zabytkach sakralnych systematycznie prowadzone są prace remontowe i konserwatorskie, również dofinansowywane w ramach dotacji z budżetu gminy Rudna (szczegółowe omówienie zagadnienia w rozdziale 4.3).

Założenia rezydencjonalne

Istotną grupą zabytków gminy Rudna stanowią **dawne siedziby i pałace** oraz związane z nimi folwarki, zabudowa gospodarcza oraz parki.

Nie zachowały się dawne siedziby szlacheckie w Chełmie, Gawronkach, Kębłowie, Kliszowie, Koźlicach, Miłogoszczy, Naroczycach-Górkach, Radoszycach, Wądrożu i Wysokich.

Najcenniejsze zabytki związane z założeniami rezydencjonalnymi z obszaru gminy chronione są wpisem do rejestru zabytków oraz ujęte zostały w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*.

Jak już wcześniej wspomniano, w ramach weryfikacji rejestru zabytków prowadzonej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, wśród zabytków gminy Rudna wskazano 1 obiekt nieistniejący: pałac w Gawronkach. Dla obiektu nie zakładano karty *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*.

Wśród zabytków gminy Rudna wskazano obiekty szczególnie zagrożone, które nie utraciły swoich wartości zabytkowych. Przy tych obiektach niezbędne jest podjęcie możliwie szybko prac zabezpieczających i remontowych:

- Brodowice, pałac. Obiekt pozostaje od lat 80. XX w. nie użytkowany i niezabezpieczony. Obecny stan zachowania budynku można określić jako bardzo zły, bliski katastrofie budowlanej (własność: inne podmioty – spółki handlowe).
- Górzyn 21, pałac. Obiekt pozostaje nie użytkowany (otwory okienne parteru zamurowane). Teren przy pałacu jest ogrodzony i zabezpieczony. Obiekt jest własnością osób fizycznych.
- Orsk, pałac. Stan obiektu można określić jako awaryjny, bliski katastrofie budowlanej (własność: inne podmioty – spółki handlowe). W latach 80. XX w. zawaleniu uległa niemal w całości ściana południowa skrzydła północnego. Przed 2004 r. miał miejsce pożar budowli. W 2020 r. zawaliła się część ściany południowej, a we wrześniu 2020 r. – belweder ponad korpusem pałacu. Elementy wystroju zasługują na wpis do rejestru zabytków ruchomych.
- Rynarcice 36, pałac. Nie jest użytkowany parter pałacu (otwory okienne zamurowane pustakami), zawilgocone ściany, zły stan tynków, duże ubytki wystroju architektonicznego. Dach obiektu po niedawnym remoncie. Obiekt jest własnością Skarbu Państwa.
- Stara Rudna, ruina pałacu. Pałac zachowany jest w stanie postępującej ruiny: zachowane są ściany magistralne do wysokości drugiej kondygnacji, brak jest więźby dachowej i pokrycia dachowego, brak stolarki okiennej. Teren wokół pałacu ogrodzony, całkowicie porośnięty samosiewem. Obiekt jest własnością Skarbu Państwa.

W stanie ruiny zachowany jest ponadto dwór w Brodowie (obiekt nie wpisany do rejestru zabytków, ujęty w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*, własność Skarbu Państwa)).

Zabezpieczone są pałace w Chobieni (własność prywatna), Naroczycach (użytkowanie wieczyste) i Nieszczytach (własność gminy Rudna – w trakcie prac adaptacyjnych).

Właściwie użytkowany jest pałac w Radomiłowie – adaptowany na hotel z zapleczem restauracyjnym.

Użytkowane są także dawne domy zarządcy w Bytkowie, Ciechłowicach i Wądrożu.

Wpisem do rejestru **zabytków ruchomych** chronione są elementy wystroju elewacji pałacu w Chobieni oraz elementy wyposażenia wnętrza pałacu w Naroczycach (własność gminy Rudna – użytkowanie wieczyste).

Na wpis do rejestru zabytków ruchomych – po wcześniejszym opracowaniu kart ewidencyjnych zabytków ruchomych – zasługuje ponadto wystrój pałacu w Orsku: oryginalna, nowożytna dekoracja rzeźbiarska i sztukatorska pałacu oraz polichromowane belki stropowe.

Ponad głównym wejściem do pałacu umieszczona została wysokiej klasy artystycznej inskrypcyjna tablica piaskowcowa z ujętym wolutami owalnym kartuszem: „*DER BAW DIESES // HAVSES IST VON MIR // IERON. AVGVSTINO VON // KANITZ AO 1603. // ANGEFANGEN*”, informująca o wzniesieniu renesansowego dworu.

W pomieszczeniu południowo-wschodnim parteru w korpusie pałacu zachowane są pojedyncze belki stropowe ze szcążkowo zachowaną dekoracją malarską (ciągły ornament roślinny z motywem mięsistych wici akantu – zieleń na błękitnym tle), której formy pozwalają na datowanie na lata 60.-80. XVII wieku. W pomieszczeniu znajdującym się na osi wejścia głównego w zachodnim traktcie parteru korpusu pałacu zachowały się, w bardzo złym stanie i szcążkowo, sztukatorskie dekoracje ościeży oraz nadproży otworów drzwiowych i okiennych, stylistycznie utrzymane w formach dojrzałego baroku z około 1750 roku. Dekoracja ta powstała w oparciu o podręcznik emblematyczny *Symbola et emblemata* autorstwa Daniela de La Feuille wydany w 1705 r. w Amsterdamie. Są to płyciny wypełnione symetryczną dekoracją ornamentalną złożoną z ornamentu wstęgowo-cęgowego, suchych liści akantu i rozet. W niektórych ościeżach zachowały się fragmenty tond z częściowo czytelnymi łacińskimi inskrypcjami (emblematy). W obecnym stanie zachowania trudne do odczytania, a niektóre niedostępne. Dostępne emblematy są możliwe do zidentyfikowania.

Towarzysząca pałacom i dworom **zabudowa folwarczna** (oficyny mieszkalne i budynki gospodarcze) często zachowana jest w stanie niezadawalającym. Wynika to często bezpośrednio z faktu, że obiekty te przestały pełnić swe pierwotne, związane z gospodarką rolną funkcje.

W dostatecznie zachowanym historycznie kształcie zachowały się folwarki w Bytkowie, Miłogoszczy, Naroczycach, Nieszczytach, Orsku i Wądrożu. Częściowo zachowała się zabudowa folwarczna w Brodowie, Chelmie, Ciechłowicach, Gawronkach, Górzynie, Juszowicach, Kęblowie, Kliszowie, Mlecznie, Naroczycach-Górkach, Chałupkach (w obrębie Nieszczyt), Radomiłowie, Radoszycach i Wysokich. Nie zachowała się zabudowa folwarczna w Brodowicach, Gawronach, Koźlicach, Starej Rudnej i Toszowice (w obrębie historycznego siedliska leżącego obecnie w granicach administracyjnych gminy Rudna).

Wśród obiektów wpisanych do rejestru zabytków do szczególnie zagrożonych, które nie utraciły swych wartości zabytkowych należy wskazać spichlerz w Naroczycach (własność gminy Rudna) oraz zabudowę folwarczną w Miłogoszczy. Wskazane jest pilne podjęcie prac zabezpieczających:

- Naroczyce, spichlerz w zespole pałacowo-folwarczno-parkowym. Spichlerz pozostaje w złym stanie technicznym, zagrożony jest dalszą degradacją. Pokrycie dachowe w stanie bardzo złym, brak tynków. Obiekt jest własnością gminy Rudna.
- Miłogoszcz, folwark (zabudowa gospodarcza). Dwór nie istnieje. Zachowana jest historyczna kompozycja przestrzenna zespołu. Obecnie użytkowane są oficyny mieszkalne. Budynki folwarku zachowane są w stanie postępującej ruiny. Brak jest odpowiednich zabezpieczeń pozostałości budynków, które grożą zawaleniem z powodu osłabienia konstrukcji. Folwark zagrożony jest dalszą degradacją. Obiekt jest własnością osób fizycznych.

Podczas weryfikacji rejestru zabytków nieruchomości prowadzonej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa wśród zabytków w obszarze gminy Rudna wskazano 4 obiekty, których jednoznaczna identyfikacja była nie- możliwa.

- Rynarcice, zespół pałacowy, obiekty: oficyna I, oficyna II, chlew z cielętnikiem, obora. W obrębie zespołu dworskiego w Rynarcicach znajdują się trzy oficyny mieszkalne, z czego dwie zostały objęte wpisem do rejestru zabytków, dwie obory, z czego jedna została objęta wpisem do rejestru zabytków, nie jest możliwe równocześnie jednoznaczne wskazanie chlewu z cielętnikiem.

Również decyzja o wpisie do rejestru zabytków folwarku w Miłogoszczy (zabudowa gospodarcza) wymaga doprecyzowania – wskazania granicy zespołu oraz obiektów podlegających ochronie.

Zabytkowe **parki**, które zakładane były przy dawnych siedzibach szlacheckich w obszarze gminy Rudna zachowane są w różnym stanie. Czasem, obok zachowanej często w niepełnym historycznym kształcie

zabudowy folwarcznej – stanowią cenny relikht dawnych okazałych zespołów rezydencjonalnych.

Gmina Rudna prowadzi systematyczne prace rewaloryzacyjne i pielęgnacyjne przy założeniach, których jest właścicielem: w Kliszowie, Naroczycach, Nieszczytach i Wysokich. Parki te utrzymywane są w należytym stanie.

Również pozostające własnością prywatną park w Radomiłowie czy w Chobieni zachowane są w dobrym stanie. W Chobieni prace rewaloryzacyjnych wymagają bramy i ogrodzenie parku.

Pozostałe parki wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy nie są utrzymywane w należytym stanie. Są to założenia w Brodowicach, Gawronkach, Kębłowie, Miłogoszczy, Orsku, Radoszycach, Rynarcicach i Starej Rudnej. Wymagają uczynienia pierwotnej kompozycji, układu wodnego oraz prac pielęgnacyjnych.

Jako zasługujący na wpis do rejestru zabytków został wskazany częściowo uporządkowany park w Górzynie, będący własnością prywatną (dla parku założona została karta *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*).

Budownictwo użyteczności publicznej

Nie zachowały się historyczne **ratusze** w Chobieni i Rudnej. Ratusz w Rudnej został odbudowany.

W zabudowie wiejskiej wyróżniają się dawne **budynki szkolne**, obecnie użytkowane na cele mieszkalne. Są to dawne budynki szkolne w Chobieni: budynek szkoły ewangelickiej, ul. Krzywa 5, szkoły katolickiej, ul. Krzywa 7; dawna szkoła katolicka w Gwizdanowie, nr 30, budynki szkolne w Górzynie (nr 37 i 44), w Kliszowie (nr 29), Koźlicach (nr 15).

Okazalsze budynki pełniące w przeszłości funkcje publiczne zachowały się w Chobieni: dom Ludowy, obecnie szkoła, ul. Szkolna 2, remiza, ul. Nadrzeczna, budynek administracyjny, ul. Nadodrzańska 18.

Wśród zabudowy wiejskiej wyróżniają się ponadto dawne domy ludowe, zajazdy i gospody: Chobienia, ul. Partyzantów 2, Gawrony 1, Gwizdanów 1, Górzyn 19, Kliszów 26, Naroczyce 48, Toszowice 43.

Powyżej wymienione obiekty z obszaru gminy użytkowane są właściwie. Ujęte zostały w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*.

Zabytki techniki, kolej i przemysł; fortyfikacje

Potencjał dla rozwoju turystyki w regionie posiada linia kolejowa Legnica–Rudna Gwizdanów – wybudowana w latach 1869-1877. W *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* ujęto położone przy tej linii zabudowania kolejowe w Gwizdanowie, Koźlicach, Rudnej i Rynarcicach. Nieużytkowany pozostaje budynek stacji kolejowej w Rynarcicach.

W niewielkim stopniu zachowały się obiekty związane z dawnym przemysłem wiejskim: młyny czy gorzelnie. Okazała dawna zagroda młyńska zachowała się w Rudnej, przy ul. Cichej 14.

Krajobraz kulturowy gminy dopełniają budynki trafostacji. W *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* zostały ujęte trafostacje w Chełmie, Chobieni, Gwizdanowie, Górzynie, Koźlicach, Miłogoszczy, Studzionkach, Toszowicach, Wysokich i Wądrożu. Obiekty te są właściwie użytkowane.

Umocnienia tzw. *Linii Środkowej Odry*, czyli zespół fortyfikacji zbudowanych wzdłuż lewego brzegu Odry, w latach 1928-39 i następnie modernizowanych w latach 1944-45, wysadzonych i zniszczonych w 1945 r. oraz w latach 50. ubiegłego stulecia nie zostały wskazane przez Wojewódzkiego Konserwatora zabytków do objęcia gminną ewidencją zabytków. W całości zachowały się jedynie nieliczne obiekty (w obrębie wałów przeciwpowodziowych lub w portach odrzańskich). Pozostałe pozostają całkowicie zniszczone, zasypane, zniszczone, zachowane w postaci rozkruszonych płyt żelbetowych. Obiekty te wymagają odrębnego rozpoznania.

Zabudowa mieszkalna i zagrodowa

W dużym stopniu zachowana jest historyczna zabudowa miejska Chobieni i Rudnej przy placach rynkowych i głównych ulicach w zabudowie zwartej, ze skromnym, historyzującym detalem architektonicznym. Dzięki dotacjom udzielanym z budżetu gminy Rudna jest sukcesywnie odnawiana.

Zabudowa wiejska pochodzi przeważnie z 4 ćw. XIX w. i pocz. XX wieku. W zabudowie wiejskiej wyróżniają się ponadto mieszkalne domy o charakterze miejskim w Gwizdanowie, związane z funkcjonującą tu stacją kolejową. W krajobrazie wsi wyróżnia się ponadto zabudowa wspomnianych powyżej dawnych kolonii. Są to regularnie zakładane zagrody, często na planie litery „L”.

Najbardziej powszechnym typem zagrożeń dla obiektów tego typu jest zatarcie cech zabytkowych będące skutkiem modernizacji bez poszanowania znaczenia i wartości zabytków (skucie detalu architektonicznego i tynków podczas ocieplenia elewacji, nadbudowy, wymiana stolarki okiennej przy zmianie wykroju otworów okiennych, itp.). Zabudowa wiejska w związku z zanikaniem działalności rolniczej zmienia swój charakter, a budynki gospodarcze nie pełnią swych pierwotnych funkcji. Dla istotnych w krajobrazie gminy zagród, budynków mieszkalnych oraz gospodarczych założono karty adresowe *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*.

Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne regionu jest ściśle związane z sytuacją polityczną, jaka zaistniała po zakończeniu II wojny światowej. Niemal całkowita wymiana ludności spowodowała nagłe przerwanie ciągłości rozwoju kulturowego. Tradycje i zwyczaje przeniesione przez nowych mieszkańców, którzy reprezentowali różne narodowości, grupy etniczne oraz wyznania, zdecydowały o obecnej, swoistej różnorodności kulturowej regionu.

W 1945 r. na tereny gminy Rudna zaczęli przybywać ekspatrianci z tzw. kresów wschodnich, m.in. z okolic Lwowa, a także osadnicy z centralnej Polski i Wielkopolski. W 1947 r. w ramach akcji pacyfikacyjnej „Wisła” na te tereny przymusowo przesiedlono ludność pochodzenia ukraińskiego (zdecydowaną część stanowili Łemkowie) wyznania grekokatolickiego i prawosławnego. Przesiedleńcy byli rozpraszani, nie mieli również możliwości uczestnictwa w mszach grekokatolickich (aż do 1957 r.); wyznawcy prawosławia nie mieli tych ograniczeń. Zgodnie z danymi spisu powszechnego przeprowadzonego w 2002 r. wynika, że w gminie Rudna 516 osób na 6997 (ogół zamieszkujących gminę) deklaroowało przynależność do łemkowskiej grupy etnicznej. Cennym źródłem informacji o ludności, która przybyła na teren gminy po 1945 r. jest *Ilustrowana monografia gminy* opracowana pod redakcją S. Tokarczuka w 2010 roku.

Edukacją regionalną zajmuje się Towarzystwo Przyjaciół Rudnej, którego działalność została omówiona w rozdziale 3.4.3. Z punktu widzenia ochrony dziedzictwa niematerialnego związanego z przybyłą w okresie powojennym ludnością niezwykle cenną inicjatywą jest prowadzenie projektu archiwizacyjnego *Łemkowie nad Odrą*. Tematyka przesiedleń dokumentowana jest również przez Stowarzyszenie Łemków (<https://www.stowarzyszenielemkow.pl/web/pl/>).

Na terenie gminy działają dwa zespoły folklorystyczne. Zespół „Sasanka” założony został w 1994 r., a w jego repertuarze znajdują się utwory ludowe z różnych regionów Polski. Założony w 2002 r. zespół „Roztoka” – to jedyny łemkowski zespół folklorystyczny w powiecie lubińskim; wykonawcy prezentują przede wszystkim łemkowskie utwory ludowe, ale również słowackie, ukraińskie i polskie.

Społeczność lokalna czyni ponadto próby adaptowania do własnych potrzeb miejsc ważnych dla poprzednich mieszkańców. Za takie działanie można uznać zagospodarowanie tzw. „kurhanu” (przy drodze z Chobieni do Chałupek). Uznawany jest za miejsce pochówku ofiar zarazy z okresu wojny trzydziestoletniej – natomiast od 2011 r. do kurhanu jest odprowadzana Droga Krzyżowa w uroczystość Męki Pańskiej.

Ważnymi elementami dziedzictwa niematerialnego są ponadto podania, legendy i dawne nazwy, a także tradycje kulinarne.

Dokumentacja, edukacja, promocja

Zasób zabytkowy gminy Rudna jest dobrze rozpoznany.

Na potrzeby opracowań planistycznych, przygotowane zostały w latach 1993-1994 przez Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego we Wrocławiu (obecnie Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu) na zlecenie Urzędu Gminy Rudna *Wytyczne konserwatorskie do planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rudna, woj. legnickie*.

Studium to jest pierwszym opracowaniem dla całej gminy, w którym kompleksowo i kompetentnie zebrano zagadnienia związane z ochroną zabytków. Obecnie wymaga aktualizacji. Zawarte w nich informacje dotyczące historii miejscowości i zabytków wykorzystywane są jako podstawa kolejnych dokumentów studialnych i projektowych. Integralną częścią wytycznych są załączniki mapowe.

W 2017 r. opracowane zostało studium *Chobienia, pow. lubiński, woj. dolnośląskie. Studium ochrony wartości kulturowych*, autorstwa pracowni projektowej: Projektowanie Architektoniczne – Kowalczyk Gabriela Zając-Kowalczyk. Studium powstało na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa w ramach realizacji *Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017*. Opracowaniem objęta została posiadająca w przeszłości prawa miejskie miejscowość Chobienia w swych obecnych granicach administracyjnych. Opracowano rys historyczny miejscowości w formie kalendarium, uwzględniającym najistotniejsze wydarzenia z dziejów Chobieni, przede wszystkim dotyczące jej zabytków oraz rozwoju przestrzennego. Następnie omówiono rozwój układu przestrzennego miejscowości oraz stan zachowania historycznej kompozycji przestrzenno-architektonicznej, jak również dokonano analizy przestrzenno-krajobrazowej dawnego miasta i jego struktury urbanistycznej. Podjęto również próbę omówienia wartości niematerialnych związanych z miejscowością. Opracowano katalog obszarów i obiektów zabytkowych wraz z indywidualnymi zaleceniami dla prowadzących remonty lub przebudowy. Studium zawiera również bogaty materiał ikonograficzny, kartograficzny i fotografie do wszystkich obiektów zabytkowych. Egzemplarz studium przekazany został również do archiwum Urzędu Gminy Rudna.

Zarządzeniem nr 692/2015 Wójta Gminy Rudna z dnia 08 września 2015 r. przyjęta została *Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Rudna* w formie zbioru kart adresowych dla wszystkich obiektów zabytkowych gminy – stanowisk archeologicznych, chronionych układów przestrzennych, zabytków architektury, budownictwa oraz założeń zielonych. Zarówno zbiór kart, jak i wersja elektroniczna udostępniana na stronie internetowej <https://gez.gisgminny.pl/rudna> wymaga uzupełnienia o karty dla obiektów, które zostały do ewidencji włączone po 2015 r. oraz o karty dla obiektów, które zostały włączone do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Podczas weryfikacji zabytków wpisanych do rejestru zabytków prowadzonej w latach 2009-2017 przez Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu, wszystkie obiekty wpisane do rejestru zabytków z obszaru gminy (zabytki archeologiczne oraz zabytki architektury) zostały udokumentowane w terenie. Opracowany został raport o stanie zabytków dla powiatu lubińskiego, a następnie, w 2017 r. *Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomości w województwie dolnośląskim*.

W archiwum legnickiej delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków we Wrocławiu zgromadzona jest dokumentacja dla części najcenniejszych zabytków gminy opracowana w formie opracowań studialnych, kart ewidencyjnych zabytków nieruchomości i ruchomych, cmentarzy i zabytków techniki oraz ewidencji parkowych.

Informacje o zabytkach gminy udostępniane są na stronie internetowej gminy, w zakładce: <http://rudna.pl/atrakcje-turystyczne/>, natomiast informacje o historii gminy i poszczególnych miejscowościach można pozyskać z zakładki: <http://rudna.pl/o-gminie/historia/> i <http://rudna.pl/category/solectwa/>. Bieżące informacje o prowadzonych inwestycjach i o udzielonych dotacjach na remonty obiektów zabytkowych zamieszczane są na łamach comiesięcznego biuletynu informacyjnego Urzędu Gminy Rudna *Nowiny Gminne*.

Informacje o wybranych zabytkach z terenu gminy Rudna wpisanych do rejestru zabytków – wraz z fotografiami – publikowane są na portalu internetowym Narodowego Instytutu Dziedzictwa: zabytek.pl. Hasła do kolejnych obiektów gminy będą sukcesywnie uzupełniane.

Najcenniejsze zabytki z terenu gminy Rudna zostały ujęte w katalogu *Zabytki sztuki w Polsce. Śląsk*, wydanym pod redakcją S. Brzezickiego, Ch. Nielsen, G. Grajewskiego, D. Popp w 2006 roku.

Z inicjatywy gminy Rudna – pod patronatem Centrum Kultury w Rudnej w 2010 r. wydano *Ilustrowaną monografię gminy*, pod redakcją S. Tokarczuka (drugie wydanie 2012 r.).

Dużą rolę w udostępnianiu wiedzy o zabytkach i miejscach związanych z historią regionu pełnią portale internetowe <https://polska-org.pl/> oraz <http://www.glogow.pl/okolice/>, na których dostępne są informacje o zabytkach i ich lokalizacji, a także stale aktualizowana dokumentacja fotograficzna.

Analiza szans i zagrożeń dla zasobu zabytków gminy Rudna

W *Programie Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024* dokonano analizy SWOT, celnie wskazującej aktualne uwarunkowania i tendencje w zakresie dziedzictwa kulturowego w obszarze województwa dolnośląskiego, z których większość można odnieść również do gminy Rudna:

MOCNE STRONY:

- bogate zasoby dziedzictwa kulturowego,
- uwarunkowana historycznie różnorodność kulturowa regionu,
- gęsta sieć miast o zachowanym układzie urbanistycznym i dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi,
- dobre praktyki – liczne, dobre przykłady odbudowy i adaptacji obiektów zabytkowych,
- wyjątkowo duża rola samorządów jako inicjatorów remontów i zagospodarowania zabytków na cele kulturalne i turystyczne,
- nabyte doświadczenie w pozyskiwaniu wsparcia finansowego z różnych źródeł na ochronę zabytków,
- położenie przygraniczne regionu,
- dobra dostępność komunikacyjna do obiektów zabytkowych,
- wysoka atrakcyjność turystyczna regionu.

SŁABE STRONY:

- duża ilość zabytków niezagospodarowanych będących w złym stanie zachowania i na skraju możliwości zachowania,
- negatywne przekształcenia historycznych układów przestrzennych miejscowości,
- postępująca degradacja i spadek wartości zabytkowej części obiektów,
- niezadowalający stan zachowania zabytków ruchomych,
- modernizacja zabytkowych obiektów bez poszanowania znaczenia i wartości zabytków,
- niedostateczny stan zabezpieczeń antywłamaniowych i przeciwpożarowych obiektów zabytkowych,
- niedostosowanie zabytków dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

SZANSE:

- podniesienie wiedzy i świadomości administracji i mieszkańców województwa na temat znaczenia dziedzictwa jako czynnika wspierającego rozwój gospodarczy,
- wzrost aktywności i lepsza koordynacja działań między jednostkami samorządu terytorialnego w działaniach dotyczących ochrony zabytków,
- rozwój produktów turystycznych w oparciu o wykorzystanie zabytków regionu,
- aktywna i zintegrowana promocja zabytków regionu,
- lepsze udostępnienie zabytków regionu,
- aktywna współpraca międzyregionalna i międzynarodowa w zakresie opieki nad zabytkami, w tym zwłaszcza wymiana doświadczeń, dobrych praktyk,
- poprawa koordynacji działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego,
- rozwój działalności instytucji, organizacji i stowarzyszeń działających na rzecz ochrony zabytków,
- tworzenie inicjatyw społecznych w celu zachowania i promocji dziedzictwa kulturowego regionu,
- rozwój edukacji w zakresie regionalnego dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków.

ZAGROŻENIA:

- niska świadomość samorządów i społeczeństwa na temat wartości zabytków, w tym zwłaszcza zabytkowej zabudowy mieszkalnej i mieszkalno-gospodarczej na terenach wiejskich oraz zabudowy przemysłowej,
- utrzymująca się presja inwestorów na prowadzenie działań kolidujących z zachowaniem wartości obiektów zabytkowych i ich otoczenia,
- dekapitalizacja i techniczne nieprzystosowanie obiektów zabytkowych pełniących funkcje użyteczności publicznej, skutkujące zaniechaniem ich użytkowania,
- odbiegające od współczesnych standardów parametry fizyczne i funkcjonalne obiektów zabytkowych powodujących wyższe koszty ich użytkowania,
- brak wystarczających środków finansowych na realizację koniecznych działań w zakresie ochrony zabytków,
- niewystarczające wsparcie organizacyjne i finansowe dla coraz liczniejszych podmiotów przejmujących i zagospodarowujących obiekty zabytkowe,
- niedostateczna integracja działań w zakresie ochrony zabytków i ochrony przyrody,
- niewystarczające działania programowe dotyczące zagospodarowania nieużytkowanych zabytków przemysłowych oraz ratowania drewnianej architektury regionalnej,
- skomplikowane procedury związane z nadawaniem zabytkom nowych funkcji,
- brak specjalistycznego doradztwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami dla inwestorów,
- wadliwe otoczenie legislacyjne skutkujące regulacjami utrudniającymi lub uniemożliwiającymi prawidłowe zachowanie obiektów zabytkowych.

Największe zagrożenia dla środowiska – zarówno kulturowego, jak i przyrodniczego w gminie Rudna wynikają z funkcjonowania obiektu unieszkodliwiania odpadów wydobywczych „Żelazny Most” oraz z prowadzonej działalności górniczej. Są to głównie zagrożenia zalaniem wodami osadami gromadzonymi w zbiorniku odpadów poflotacyjnych „Żelazny Most”, jakość powietrza oraz jakość wód podziemnych i powierzchniowych.

Południowo-zachodnia część gminy znajduje się w zasięgu terenów górniczych „Rudna I”, „Małomice I” i „Lubin I”. Skutkiem działalności górniczej są głównie deformacje powierzchni terenu, wstrząsy górnicze oraz obniżenia terenu spowodowane odwodnieniem górotworu.

Na obszarze gminy Rudna występuje ponadto znaczne zagrożenie powodziowe ze strony Odry.

Ogromnym problemem przy zagospodarowywaniu i remontach obiektów zabytkowych są ponadto ich cechy strukturalne, a mianowicie: niskie parametry przenikalności cieplnej ścian oraz stolarki, brak izolacji przeciwwilgociowych; parametry funkcjonalne, utrudniające adaptację i użytkowanie przez osoby z niepełnosprawnościami, stan infrastruktury technicznej. Prace przy zabytkach wiążą się z wyższymi kosztami inwestycji, skomplikowanym procesem ich przygotowania oraz uzyskiwania zezwoleń administracyjnych.

Główne problemy związane z opieką nad zabytkami gminy Rudna

- poprawa stanu zachowania gminnych obiektów zabytkowych oraz obiektów zabytkowych leżących na terenie gminy,
- kontynuacja działań związanych z rewaloryzacją zabudowy oraz przestrzeni publicznych w obszarach historycznych ośrodków urbanistycznych Chobieni i Rudnej,
- ochrona zachowanych siedlisk historycznych wsi przed niekontrolowanym procesem inwestycyjnym,
- rewaloryzacja zdegradowanych dawnych zespołów pałacowych i folwarcznych, utrata ich oryginalnych funkcji użytkowych,
- kontynuacja prac zabezpieczających przy ruinach kościoła w Starej Rudnej,
- konieczność podjęcia prac remontowych i adaptacyjnych przy spichlerzu w Naroczycach,

- konieczność zabezpieczenia ruin kościoła w Górzynie,
- konieczność wyjaśnienia stanu prawnego – decyzji o wpisie do rejestru zabytków układów urbanistycznych Chobieni i Rudnej,
- ochrona zabytkowych miejsc pocmentarnych,
- ochrona stanowisk archeologicznych,
- zły lub katastrofalny stan zachowania niektórych obiektów wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność prywatną i Skarbu Państwa,
- potrzeba rozwoju infrastruktury związanej z turystyką, m.in. wyznaczenia tras rowerowych, tras zwiedzania miejscowości gminy, oznakowania najważniejszych zabytków gminy,
- skuteczna promocja zasobów kulturowych gminy.

4. Założenia programowe

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025 realizuje cele, które wskazuje *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

4.1. Priorytety polityki gminnej związanej z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami oraz kierunki działań i zadania *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025*

Nadrzędnym celem polityki gminy Rudna w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest ochrona, aktywne zarządzanie materialnym dziedzictwem kulturowym oraz dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków w celu wykorzystania potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Priorytet I. Ochrona zabytków i przestrzeni kulturowej gminy Rudna.

Kierunki działań:

I.1. Planowa, konsekwentna oraz kompetentna realizacja zadań samorządowych w zakresie ochrony zabytków, powiązanie zadań służących ochronie wartości kulturowych ze strategią rozwoju gospodarczego oraz polityką przestrzenną gminy.

Zadania:

- 1) Realizacja zadań z zakresu opieki nad zabytkami wynikających z dokumentu strategicznego gminy: *Strategii Rozwoju Gminy Rudna na lata 2015-2022* – dokument przyjęty Uchwałą Nr XIV/124/2016 Rady Gminy Rudna z dnia 14 marca 2016 roku.
- 2) Podejmowanie prac remontowych i konserwatorskich przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków oraz przy obiektach ujętych w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*, których gmina Rudna jest właścicielem lub współwłaścicielem (omówienie harmonogramu oraz finansowania zadań w rozdziale 4.2.2.).
- 3) Zabezpieczenie w budżetach rocznych gminy środków na udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* położonych na terenie gminy (omówienie finansowania zadań w rozdziale 4.3.).

- 4) Podejmowanie starań o dofinansowanie prac przy zabytkach gminy z funduszy zewnętrznych – z budżetu państwa oraz programów UE i innych.-
- 5) Realizacja polityki przestrzennej wyznaczonej w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rudna*.
- 6) Sporządzanie i aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Wprowadzanie aktualnych i skutecznych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, w tym ochrony obiektów i obszarów ujętych w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*.
- 7) Wprowadzanie aktualnych i skutecznych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego w pozostałych dokumentach strategicznych gminy.
- 8) Prowadzenie *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* – udostępnianie kart adresowych na oficjalnej stronie internetowej gminy <https://gez.gisgminny.pl/rudna>; aktualizacja danych, m.in. uzupełnianie i uaktualnianie informacji dotyczących form ochrony, zakładanie nowych kart adresowych dla obiektów wprowadzonych do wojewódzkiej ewidencji zabytków, zgodnie z ustawowymi procedurami (szczegółowe omówienie w rozdziale 3.3.3 oraz 4.2.3).
- 9) Udostępnianie informacji o zabytkach gminy w systemach elektronicznych.
- 10) Wystąpienie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie skreślenia z rejestru zabytków nieistniejącego obiektu – kościoła cmentarnego w Rudnej, numer rejestru zabytków 1510 z dnia 27.01.1966 r. (szczegółowe informacje w rozdziale 4.2.).
- 11) Wystąpienie do Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w sprawie zmiany decyzji o wpisie do rejestru zabytków obrębu starego miasta Chobieni w zakresie wskazania granic ochrony konserwatorskiej, numer rejestru zabytków A/2637/1941 z dnia 17.05.1968 r. (szczegółowe informacje w rozdziale 4.2.).
- 12) Wystąpienie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie częściowego skreślenia z rejestru zabytków miasta Rudna, numer rejestru zabytków A/2681/380 z dnia 25.11.1956 r. (szczegółowe informacje w rozdziale 4.2.).
- 13) Wystąpienie do Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w sprawie aktualizacji decyzji o wpisie do rejestru zabytków stanowiska archeologicznego Kliszów 5/20 położonego na działce geodezyjnej należącej do gminy Rudna. (szczegółowe informacje w rozdziale 4.2.)
- 14) Interwencje przy rażących naruszeniach prawa budowlanego (zwłaszcza w zakresie samowoli budowlanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską oraz przy obiektach zabytkowych i ujętych w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*).
- 15) Przeciwdziałanie niszczeniu stanowisk archeologicznych.
- 16) Monitoring *Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych*.
- 17) Realizacja *Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest na terenie gminy Rudna* – dokument przyjęty Uchwałą Nr IX/93/2011 Rady Gminy Rudna z dnia 28 grudnia 2011 roku.
- 18) Dla obiektów zabytkowej zieleni – realizacja *Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Rudna na lata 2017-2020 z perspektywą na lata 2021-2024* – dokument przyjęty Uchwałą Nr XXIV/225/2017 Rady Gminy Rudna z dnia 6 września 2017 roku.
- 19) Generowanie miejsc pracy przy inwestycjach prowadzonych na obszarach zabytkowych, w tym w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenie zabytkowych założeń zielonych, będących własnością gminną oraz przy założeniach zielonych w obszarach ochrony konserwatorskiej, w tym udział w programach związanych z tworzeniem miejsc pracy prowadzonych przez Powiatowy Urząd Pracy w Lubinie.

I.2. Opieka nad zabytkami gminy, dążenie do materialnej poprawy ich stanu zachowania. Aktywne zarządzanie materialnym dziedzictwem kulturowym w celu wykorzystania jego potencjału w rozwoju gminy.

Zadania:

- 1) Podejmowanie działań prowadzących do zahamowania procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania poprzez udzielanie dotacji z budżetu gminy Rudna na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* (omówienie zasad udzielania dotacji w rozdziale 4.3.).
- 2) Podejmowanie działań mających na celu ochronę zabytków ruchomych oraz zabytkowych obiektów tzw. małej architektury.
- 3) Podejmowanie działań mających na celu ochronę, zachowanie i rewaloryzację stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej (m.in. grodziska, pozostałości siedzib i urządzeń obronnych).
- 4) Prowadzenie inwestycji związanych z rewaloryzacją przestrzeni publicznych miejscowości o wysokim standardzie zagospodarowania i wysokich wymaganiach względem estetyki.
- 5) Prowadzenie bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach zabytkowych założeń zielonych, będących własnością gminną oraz przy założeniach zielonych w obszarach ochrony konserwatorskiej.
- 6) Podejmowanie działań zmierzających do poprawy infrastruktury w obszarze historycznych założeń przestrzennych. Zadania takie jak remonty infrastruktury technicznej (np. budowa sieci sanitarnej), oświetlenia ulicznego czy poprawa infrastruktury drogowej (w tym m.in. chodniki, nowe nawierzchnie, ścieżki rowerowe) – prowadzone zgodnie z zasadami konserwatorskimi – związane są bezpośrednio z rewaloryzacją tych obszarów.
- 7) Powiadomienie właścicieli wymienionych w rozdziale 2.4.1. i 3.3.1. obiektów zabytkowych uznanych za zagrożone o możliwościach starania się o wsparcie finansowe na opracowanie dokumentacji konserwatorskiej, technicznej, architektonicznej dla obiektów zabytkowych wymagających podjęcia działań ratowniczych oraz działań związanych z zabezpieczaniem zabytków z budżetu samorządu województwa zgodnie z deklaracjami zapisanymi w aktualnym *Programie Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024*.

I.3. Uznanie dziedzictwa kulturowego gminy Rudna jako istotnego potencjału w procesie rewitalizacji gminy – ochrona i świadome kształtowanie dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazu historycznego w granicach obszaru rewitalizacji.

Zadania:

- 1) Uznanie znaczenia wyjątkowych walorów krajobrazu kulturowego i zabytków oraz środowiska przyrodniczego gminy jako potencjału w procesie rewitalizacji.
- 2) Zabezpieczenie w budżetach rocznych środków na zadania związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w ramach *Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Rudna* – dokument przyjęty Uchwałą Nr XIX/180/2016 Rady Gminy Rudna z dnia 20 grudnia 2016 roku.
- 3) Realizacja zintegrowanych zadań przyjętych w *Lokalnym Programie Rewitalizacji dla Gminy Rudna* mających na celu powstrzymanie degradacji obiektów i obszarów o wartościach zabytkowych, kulturowych i przyrodniczych w obszarze rewitalizacji, poprawę stanu ich zachowania oraz zadań prowadzonych przy wykorzystaniu potencjału dziedzictwa kulturowego gminy Rudna (omówienie zadań w rozdziale 4.2.1.).
- 4) Uczestnictwo przedstawicieli Urzędu Gminy w Rudnej w szkoleniach organizowanych przez Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego oraz Narodowy Instytut Dziedzictwa dotyczących za-

gadnień związanych z ochroną i wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego w procesach rewitalizacyjnych.

Priorytet II. Edukacja i promocja dziedzictwa kulturowego gminy Rudna.

Kierunki działań:

II.1. Uznanie znaczenia dziedzictwa kulturowego w rozwoju gminy oraz jego promocja.

Zadania:

- 1) Kreowanie modelu odpowiedzialności za zasoby dziedzictwa kulturowego wśród mieszkańców, użytkowników oraz wśród pracowników samorządowych.
- 2) Wspieranie projektów i realizacji mających na celu promowanie walorów środowiska przyrodniczego oraz środowiska kulturowego jako potencjału dla rozwoju turystyki prowadzonej w zgodzie z zasadami zrównoważonego rozwoju.
- 3) Udostępnianie na oficjalnej stronie internetowej Urzędu Gminy publikacji będących prezentacją zasobów oraz działań gminy związanych z ochroną zasobów zabytkowych.
- 4) Współpraca z instytucjami zajmującymi się ochroną dziedzictwa kulturowego (m.in. Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu) oraz stowarzyszeniami (m.in. PTTK, Towarzystwo Miłośników Ziemi Lubińskiej).
- 5) Promowanie historii oraz zabytków gminy podczas imprez i wydarzeń kulturalnych – organizowanych m.in. przez Centrum Kultury Gminy Rudna oraz organizacje pozarządowe.
- 6) Wspieranie turystyki kulturowej na terenie gminy poprzez rozwój infrastruktury związanej z turystyką, m.in. wyznaczenie tras zwiedzania miejscowości gminy i historycznych miast Chobieni i Rudnej, opracowanie tablic informacyjnych dla najważniejszych gminnych zabytków architektury oraz zabytków archeologicznych.
- 7) Promowanie tradycyjnych form i cech lokalnej architektury (w zakresie bryły, detalu architektonicznego, materiału, kolorystyki, rozwiązań konstrukcyjnych).
- 8) Promocja zabytków gminy Rudna w różnego rodzaju mediach.

II.2. Zwiększenie atrakcyjności miejscowości gminy Rudna w celach społecznych i turystycznych w ramach procesu rewitalizacji.

Zadania:

- 1) Wspieranie turystyki kulturowej – jako działania związanego z rewitalizacją – na terenie gminy poprzez m.in. rozbudowę infrastruktury turystycznej, rozwój szlaków turystycznych i sieci tras rowerowych, organizację gier topograficznych.
- 2) Popularyzacja i promocja działań związanych z ochroną i wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego w procesie rewitalizacji.
- 3) Publikacja na oficjalnej stronie internetowej gminy informacji dotyczących działań związanych z ochroną i wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego w ramach realizacji programów rewitalizacji.

II.3. Budowanie klimatu społecznej akceptacji dla idei ochrony zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości i tradycji.**Zadania:**

- 1) Inicjowanie i wspieranie projektów związanych z szeroko rozumianym upowszechnieniem wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy, w tym organizacja i wspieranie organizacji konkursów wiedzy o zabytkach oraz wycieczek szkolnych, których celem jest poznawanie zabytków gminy.
- 2) Publikacja oraz wspieranie wydawnictw obejmujących zagadnienia związane z historią gminy oraz ochroną dóbr kultury.
- 3) Współpraca oraz wspieranie działalności organizacji społecznych, pozarządowych i środowisk zajmujących się ochroną i opieką nad zabytkami.
- 4) Udział gminy oraz zachęcanie właścicieli zabytków z terenu gminy do udziału w corocznych edycjach Europejskich Dni Dziedzictwa, ogólnoeuropejskim wydarzeniu promującym dziedzictwo kulturowe (informacje o organizacji imprezy na stronie internetowej www.edd.com.pl).
- 5) Promocja szlaków kulturowych i turystycznych oraz tras rowerowych.

II.4. Promocja właściwego zarządzania dziedzictwem kulturowym gminy.**Zadania:**

- 1) Promocja tzw. dobrych praktyk w zakresie zarządzania obiektami zabytkowymi gminy.
- 2) Publikacja na oficjalnej stronie internetowej gminy informacji dotyczących *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*.
- 3) Publikacja na oficjalnej stronie internetowej gminy informacji dotyczących udzielania dotacji z budżetu gminy Rudna na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*.
- 4) Publikacja na oficjalnej stronie internetowej gminy informacji dotyczących prac konserwatorskich finansowanych oraz współfinansowanych z budżetu gminy oraz prezentacja obiektów, przy których przeprowadzono prace konserwatorskie finansowane oraz współfinansowane z budżetu gminy.
- 5) Współpraca z mediami w celu upowszechniania działań związanych z opieką nad zabytkami.

4.2. Inwestycje i projekty związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami realizowane przez gminę Rudna oraz planowane do realizacji na lata 2022-2025

Zabytki będące własnością gminną

W okresie obowiązywania *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025* zakłada się dbałość o zabytki, których właścicielem jest gmina Rudna.

Gmina Rudna jest właścicielem i współwłaścicielem następujących obiektów objętych ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków nieruchomych:

obszary układów urbanistycznych (część terenów i obiektów należy do gminy Rudna):

- ośrodek historyczny miasta Chobienia,
- ośrodek historyczny miasta Rudna;

budowle sakralne (własność gminy Rudna):

- Górzyn, kościół pw. św. Michała (ruina),
- Stara Rudna, kościół (ruina),
- Rudna, teren po kościele cmentarnym (obiekt wpisany do rejestru zabytków, nie istnieje);

Obiekty związane z dawnymi zespołami rezydencjonalnymi:

- Kliszów, park w dawnym zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem (własność mieszana); na terenie parku zlokalizowane jest wpisane do rejestru zabytków archeologicznych grodzisko (dz. 34/4 – własność gminy Rudna)
- Naroczyce, pałac (użytkowanie wieczyste),
- Naroczyce, spichlerz w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem,
- Naroczyce, park w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem (własność mieszana),
- Nieszczyce, pałac,
- Nieszczyce, park w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem (własność mieszana),
- Wysokie, park w dawnym zespole dworsko-parkowym z folwarkiem (własność mieszana).

Gmina posiada również niewielkie tereny (np. działki drogowe) w obszarze następujących zabytkowych zespołów:

- Kęblów, park w dawnym zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem,
- Miłogoszcz, park w dawnym zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem,
- Orsk, park,
- Radomiłów, park,
- Rynarcice, zespół gospodarczy przy pałacu (działki, na których usytuowane są oficyny nr 33 i 35, częściowo należące do gminy),
- Rynarcice, park w zespole pałacowo-parkowym z folwarkiem (działki częściowo należące do gminy).

Gmina Rudna jest również właścicielem następujących obiektów objętych ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków ruchomych:

- elementy wystroju wnętrza pałacu w Naroczycach,
- pompa strażacka znajdująca się w budynku OSP.

W corocznie uchwalanych budżetach zakłada się realizację zadań związanych z ochroną zabytków. Środki finansowe przeznaczone są zarówno na zamierzenia inwestycyjne, prace projektowe i studialne, edukację i promocję walorów kulturowych gminy, jak również na dotacje na remonty obiektów zabytkowych.

Szczegółowe omówienie trwających i planowanych inwestycji przy obiektach i na terenach zabytkowych oraz projektów przy obiektach gminnych w ramach prowadzonej rewitalizacji na obszarze gminy Rudna omówiono w dalszej części niniejszego programu. Zadania te wprowadzane są do *Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Rudna na lata 2021-2024*.

Stan prawny

W okresie obowiązywania niniejszego programu planowane jest wystąpienie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie skreślenia z rejestru zabytków nieistniejącego obiektu – kościoła cmentarnego w Rudnej, numer rejestru zabytków 1510 z dnia 27.01.1966 r. (teren gminy Rudna).

Z uwagi na fakt, że nieprecyzyjne wpisy układów urbanistycznych do rejestru zabytków skutkują różnymi wskazaniami co do zasięgu obszaru zabytkowego układu i jego ochrony, planowane jest:

- wystąpienie do Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w sprawie zmiany decyzji o wpisie do rejestru zabytków obrębu starego miasta Chobieni w zakresie wskazania granic ochrony konserwatorskiej, numer rejestru zabytków A/2637/1941 z dnia 17.05.1968 r.

Pomocne może być opracowanie studialne *Chobienia, pow. lubiński, woj. dolnośląskie. Studium ochrony wartości kulturowych*, autorstwa pracowni projektowej: Projektowanie Architektoniczne – Kowalczyk Gabriela Zając-Kowalczyk, które przygotowano w 2017 r. na zlecenie Narodowego Instytutu Dziedzictwa w ramach realizacji *Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017*.

W opracowaniu tym dokonano próby doprecyzowania zakresu wpisu do rejestru zabytków obrębu starego miasta Chobieni:

Jako materiał wyjściowy w podjęciu próby doprecyzowania zakresu wpisu – jako najbliższe czasowo dacie wpisu do rejestru zabytków – może służyć opracowanie: J. Pudełko, *Studium konserwatorskie dla Chobieni*, Wrocław 1960 [mps w archiwum legnickiej delegatury WUOZ we Wrocławiu]. Na planszy studium została wyznaczona granica strefy ochronnej układu zabytkowego miasta. Strefą ochrony objęto obszar zabudowy miejskiej z nieprzekształconym jeszcze wówczas terenem folwarku w zespole pałacowym wraz z najbliższym otoczeniem (zachodnia granica strefy wyznaczona została po wschodniej stronie ul. Ścinawskiej), teren na południe od ul. Nadrzecznej (fragment Przedmieścia Ścinawskiego) oraz na północ od ul. Wolności; wschodnią granicę wyznaczono zgodnie z linią Odry. Jest to obszar nieco większy niż obszar średniowiecznego miasta w granicach bram, obejmuje również pas terenu, gdzie można było – zdaniem autora wspomnianego opracowania – doszukiwać się śladów obwarowań.

W opracowaniu sporządzonym na cele planowania przestrzennego *Wytyczne konserwatorskie do planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rudna, woj. legnickie*, Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego we Wrocławiu, Wrocław 1993-94, mps w archiwum NID OT Wrocław, wyznaczono strefę „A” ochrony konserwatorskiej, która wynikała nie tylko z interpretacji decyzji o wpisie do rejestru zabytków, lecz z analizy i oceny stopnia zachowanego układu przestrzennego miasta. Strefa obejmująca układ staromiejski wraz z terenem zespołu pałacowego objęła również teren zabudowy przy ul. Górnej, natomiast od południa granica strefy poprowadzona została południową granicą parku (z wyłączeniem terenu folwarku) i ul. Nadrzecznej. Wschodnia granica jest w zasadzie jednoznaczna – wynika z topografii terenu i wyznacza ją jednoznacznie linia Odry. Granica zachodnia – to ul. Ścinawska. Od strony północnej zdecydowano się na wyznaczenie dokładnej granicy układu, obejmując posesje przy ul. Górnej 12 i Górnej 5.

Zgodnie z wyżej omówionymi wytycznymi w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego historycznego układu staromiejskiego sporządzonym dla Chobieni w 1998 r. dla ochrony miasta wprowadzono strefę ochrony konserwatorskiej.

W obowiązującym dla starego miasta Chobieni *Miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego części obrębu Chobienia na terenie gminy Rudna* z 2012 r. powtórzono zasięg stref ochrony konserwatorskiej wyznaczonych we wcześniejszych opracowaniach.

Po raz pierwszy – w oficjalnych dokumentach – podjęto się próby doprecyzowania zasięgu wpisu do rejestru zabytków obrębu starego miasta Chobieni w 2015 r., zakładając kartę *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* (ewidencja założona zarządzeniem Nr 692/2015 Wójta Gminy Rudna z dnia 8 września 2015) dla obiektu – wpisany do rejestru zabytków obręb starego miasta (średniowieczny układ urbanistyczny); kartę założyła E. Dymarska. Mapa obszaru w dokładniejszych granicach jest dostępna w wersji cyfrowej (gez.gisgminny.pl/rudna) na podkładzie mapy ewidencji gruntów, co sugeruje jednoznaczne rozstrzygnięcie kwestii granic wpisu do rejestru zabytków układu urbanistycznego. *Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Rudna* została odebrana bez uwag protokołem przez legnicką delegaturę WUOZ we Wrocławiu.

Definiując granicę obszaru oparto się na wcześniejszych dokumentach planistycznych, przy czym zawężono obszar wpisu, północną granicę obszaru prowadząc od zachodu północną stroną ulicą Wolności, następnie przecinając zwartą zabudowę pierzei ul. Wolności i dalej poza granicami jej zabudowy.

Na mapie *Zagadnienia konserwatorskie. Wytyczne do ochrony zachowanych elementów historycznego zagospodarowania, w tym do ustalenia zakresu ochrony zabytków w dokumentach planistycznych* będącej integralną częścią omawianego studium (*Chobienia, pow. lubiński, woj. dolnośląskie. Studium ochrony wartości kulturowych*) przedstawiono propozycję doprecyzowania wpisu do rejestru zabytków układu staromiejskiego Chobieni, obejmującego: układ przestrzenny miasta z Rynkiem oraz kwartałami zwartej zabudowy, zespół kościoła parafialnego pw. św. Piotra i Pawła wraz z cmentarzem (kościół wpisany do rejestru zabytków), teren zespołu pałacowo-parkowego wraz z najbliższym otoczeniem (pałac i park wpisane do rejestru zabytków).

W studium tym przyjęto, że wyjaśnienie treści decyzji o wpisie do rejestru zabytków z 1968 r. powinno nastąpić w oparciu o opracowanie J. Pudelko z 1960 r., bowiem jest to jedyne znane obecnie źródło, które mogło stanowić podstawę wpisu do rejestru zabytków układu staromiejskiego Chobieni. Plansze zamieszczone w tym opracowaniu ilustrują ówczesne intencje ochrony konserwatorskiej zabytkowego układu w oparciu o ówczesnie zdefiniowany stan zachowania układu i zabudowy.

— wystąpienie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie częściowego skreślenia z rejestru zabytków miasta Rudna, numer rejestru zabytków A/2681/380 z dnia 25.11.1956 r.

Podstawą wniosku może stanowić sporządzona w 2015 r. karta adresowa *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* (ewidencja założona zarządzeniem Nr 692/2015 Wójta Gminy Rudna z dnia 8 września 2015) dla obiektu – miasto Rudna; kartę założyła E. Dymarska. Mapa obszaru w dokładniejszych granicach jest dostępna w wersji cyfrowej (gez.gisgminny.pl/rudna) na podkładzie mapy ewidencji gruntów. *Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Rudna* została odebrana bez uwag protokołem przez legnicką delegaturę WUOZ we Wrocławiu. Wydaje się jednak, że granica zaproponowana w karcie adresowej powinna zostać zweryfikowana pod kątem poprawności jej wyznaczenia.

Zaproponowana w karcie adresowej granica zawężenia wpisu do rejestru zabytków przebiega w następujący sposób – od wschodu: granica przebiega na tyłach posesji położonych przy ul. Głogowskiej i Parkowej, dalej przecina ul. Parkową i Plac Kościelny, dalej granicami posesji przy ul. Głuchej i Ścinawskiej; od południa przecina ul. Ścinawską; od strony zachodniej biegnie zachodnimi granicami posesji przy ul. Ścinawskiej, przecina ul. Dworską, obejmuje teren folwarku do ul. Polkowickiej, ul. Piaskową, św. Katarzyny i od północy strefę zamyka ciek wodny przecinający ul. Głogowską.

W związku z rozbieżnościami między zapisami decyzji o wpisie do rejestru zabytków a późniejszą dokumentacją konserwatorską planuje się ponadto wystąpienie do Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w sprawie aktualizacji decyzji o wpisie do rejestru zabytków stanowiska archeologicznego Kliszów 5/20 położonego na działce geodezyjnej należącej do gminy Rudna w zakresie zasięgu obiektu, funkcji i chronologii.

4.2.1. Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Rudna

W okresie obowiązywania *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025*, zgodnie z *Lokalnym Programem Rewitalizacji dla Gminy Rudna*, w wyznaczonym obszarze rewitalizacji realizowane są zadania związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami.

Zgodnie z definicją sprecyzowaną w *Ustawie z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji* – rewitalizacja wybranych obszarów realizowana przez władze samorządowe w celu stworzenia warunków ich rozwoju jest kompleksowym i wieloletnim procesem przemian. Służy wyprowadzeniu ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych. Jest procesem kompleksowym i zintegrowanym, obejmującym sferę gospodarczą, społeczną, środowiskową oraz infrastrukturalno-przestrzenną. Procesy rewitalizacyjne sterowane są przez jednostki samorządu terytorialnego przy akceptacji i współpracy lokalnej społeczności.

Podstawowym celem obowiązującego programu rewitalizacji jest odpowiednie zarządzanie procesem wyprowadzania obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysowego. W celu realizacji tego założenia wykonano diagnozę społeczno-gospodarczą gminy, w oparciu o którą wyznaczono granice obszaru rewitalizowanego i na jej podstawie przyjęto główne przedsięwzięcia oraz projekty, które odpowiadają zdiagnozowanym problemom. Projektowane działania, zarówno infrastrukturalne, jak i społeczne, są niezbędne do osiągnięcia celów *Programu*.

Wyznaczony do rewitalizacji obszar obejmuje dwa sołectwa – dwie największe miejscowości gminy: Rudną oraz Chobienię (z wyłączeniem ul. Ścinawskiej).

Obszar ten charakteryzuje się zdegradowaniem funkcji społecznych, gospodarczych, infrastruktury mieszkaniowej, przestrzeni publicznej, a także zmniejszonym potencjałem w sferze działalności i aktywności społeczności lokalnej.

Określono wizję gminy: „Rudna jako Gmina innowacyjna, dbająca o stan środowiska naturalnego, wizerunek infrastrukturalny, zasoby dziedzictwa kulturowego i zrównoważone wykorzystanie zasobów przyrodniczych. Rudna Gminą przyjazną mieszkańcom i przedsiębiorcom, dbającą o wysoki standard życia i wszechstronny rozwój społeczności gminnej” oraz misję „Misją procesu rewitalizacji zdegradowanych obszarów Gminy Rudna jest poprawa jakości życia mieszkańców poprzez ich aktywizację, tworzenie szans, zrównoważone wykorzystanie zasobów przyrodniczych oraz działania z zakresu rozwoju infrastrukturalnego”.

W ramach obszaru strategicznego „Infrastruktura i przestrzeń” określono cel strategiczny: „Misją procesu rewitalizacji zdegradowanych obszarów Gminy Rudna jest poprawa jakości życia mieszkańców poprzez ich aktywizację, tworzenie szans, zrównoważone wykorzystanie zasobów przyrodniczych oraz działania z zakresu rozwoju infrastrukturalnego”, a następnie jako jeden z celów operacyjnych: „Uwypuklenie walorów estetycznych i popularyzowanie obiektów wchodzących w skład dziedzictwa kulturowego Gminy Rudna”.

Opracowano listę planowanych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych: projektów kluczowych oraz komplementarnych.

W prowadzonym procesie rewitalizacji środowisko kulturowe gminy zostało uwzględnione jako znaczący potencjał rozwoju gminy. Wybór przedsięwzięć do realizacji opiera się w dużej mierze na możliwościach wykorzystania potencjału dziedzictwa kulturowego gminy.

TABELA 6

Gmina Rudna. Lista projektów ujętych w *Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Rudna* dotyczących obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*.

NUMER ZADANIA ZGODNIE Z LPR	NAZWA PROJEKTU I OPIS PLANOWANYCH DZIAŁAŃ <i>OPIS ZADANIA ZGODNIE Z LPR</i>	MOŻLIWE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA ZGODNIE Z LPR	UWAGI (zadania zrealizowane lub realizowane omówione w dalszej części rozdziału)
PROJEKTY KLUCZOWE ZAWARTE NA LIŚCIE A			
2.	Wymiana pokrycia dachowego wraz z elewacją przy ulicy Rynek 1, Chobienia	Gmina Rudna, Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Rudnej, Wspólnota Mieszkaniowa, środki pozyskane z Unii Europejskiej (RPO WD, działanie 6.3)	Obiekt w GEZ, znajdujący się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków
3.	Wymiana pokrycia dachowego wraz z elewacją przy ulicy Partyzantów 1, Chobienia	Gmina Rudna, Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Rudnej, Wspólnota Mieszkaniowa, środki pozyskane z Unii Europejskiej (RPO WD, działanie 6.3)	Obiekt w GEZ, znajdujący się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków
6.	Wymiana pokrycia dachowego wraz z elewacją przy ulicy Cichej 2, Rudna	Gmina Rudna, Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Rudnej, Wspólnota Mieszkaniowa, środki pozyskane z Unii Europejskiej (RPO WD, działanie 6.3)	Obiekt w GEZ, znajdujący się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków
7.	Wymiana pokrycia dachowego wraz z elewacją przy ulicy Św. Katarzyny 13, Rudna	Gmina Rudna, Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Rudnej, Wspólnota Mieszkaniowa, środki pozyskane z Unii Europejskiej (RPO WD, działanie 6.3)	Obiekt w GEZ, znajdujący się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków
8.	Wymiana pokrycia dachowego wraz z elewacją przy ulicy Głogowskiej 6, Rudna	Gmina Rudna, Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Rudnej, Wspólnota Mieszkaniowa, środki pozyskane z Unii Europejskiej (RPO WD, działanie 6.3)	Obiekt w GEZ, znajdujący się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków
9.	Wymiana pokrycia dachowego wraz z elewacją przy Placu Zwycięstwa 10, Rudna	Gmina Rudna, Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Rudnej, Wspólnota Mieszkaniowa, środki pozyskane z Unii Europejskiej (RPO WD, działanie 6.3)	Obiekt w GEZ, znajdujący się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków
10.	Wymiana pokrycia dachowego wraz z elewacją przy Placu Zwycięstwa 12, Rudna	Gmina Rudna, Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Rudnej, Wspólnota Mieszkaniowa, środki pozyskane z Unii Europejskiej (RPO WD, działanie 6.3)	Obiekt w GEZ, znajdujący się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków
11.	Wymiana pokrycia dachowego wraz z elewacją przy Placu Zwycięstwa 12 A, Rudna	Gmina Rudna, Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Rudnej, Wspólnota Mieszkaniowa, środki pozyskane z Unii Europejskiej (RPO WD, działanie 6.3)	Obiekt znajdujący się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków
16.	Budowa przystani kajakowej (<i>budowa przystani kajakowej wraz z zagospodarowaniem; pole biwakowe o powierzch-</i>	Gmina Rudna, środki pozyskane z Unii Europejskiej (RPO WD, działanie 6.3)	Zagospodarowanie nabrzeża Odry

NUMER ZADANIA ZGODNIE Z LPR	NAZWA PROJEKTU I OPIS PLANOWANYCH DZIAŁAŃ OPIS ZADANIA ZGODNIE Z LPR	MOŻLIWE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA ZGODNIE Z LPR	UWAGI (zadania zrealizowane lub realizowane omówione w dalszej części rozdziału)
	<i>ni 350m2 z miejscem na ognisko; sanitariaty z natryskami; oświetlenie terenu i monitoring; parking; pomost do cumowania sprzętów wodnych; Nabrzeże Odry; działka nr 307/2 obręb Chobienia)</i>		
PROJEKTY KOMPLEMENTARNE ZAWARTE NA LIŚCIE B			
1.	Reklama Gminy na terenie regionu <i>(projekt społeczny. Celem projektu jest promocja Gminy jako atrakcyjnej turystycznej z wieloma atutami, w tym wypromowanie imprez gminnych i przystani w Chobieni)</i>	Gmina Rudna, środki pozyskane z Unii Europejskiej	Działania tzw. „miękkie”
4.	Promocja Gminy na terenie regionu <i>(projekt społeczny. Celem projektu jest promocja Gminy jako atrakcyjnej turystycznej z wieloma atutami, w tym z: dobrym położeniem względem Wrocławia, Leszna, Zielonej Góry i Legnicy, budowaną trasą S3 oraz dobrym połączeniem kolejowym z Wrocławiem i Głogowem)</i>	Gmina Rudna, środki pozyskane z Unii Europejskiej	Działania tzw. „miękkie”
7.	Adaptacja budynku na dom pomocy społecznej, Nieszczyce, 26b <i>(budynek wpisany do rejestru zabytków pod numerem A/3189/734/L decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wymaga kapitalnego remontu. Choć przedsięwzięcie zlokalizowane jest poza obszarem rewitalizacji, wpłynie na poprawienie jakości życia osób zamieszkujących teren wyznaczony do rewitalizacji. Celem projektu jest adaptacja budynku na dom pomocy społecznej. Zakres realizowanych zadań to przystosowanie budynku na potrzeby domu pomocy społecznej; kapitalny remont i przebudowa; pokoje dla podopiecznych; jadalnia; sala kominkowa; recepcja; gabinety)</i>	Gmina Rudna, środki pozyskane z Unii Europejskiej	Obiekt wpisany do rejestru zabytków
15.	Wykonanie alejek na cmentarzu komunalnym w Rudnej, ul. Ścinawska	Gmina Rudna, Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Rudnej, środki pozyskane z Unii Europejskiej	Obiekt w GEZ

4.2.2. Projekty i zadania inwestycyjne planowane na lata 2022-2025

W okresie obowiązywania *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025* zakłada się prowadzenie projektów i zadań inwestycyjnych przy obiektach zabytkowych oraz na obszarach ochrony konserwatorskiej. Realizacja zadań będzie zależna od pozyskanych środków zewnętrznych oraz posiadanych środków.

Obecnie gmina Rudna prowadzi prace konserwatorskie i remontowe przy następujących gminnych obiektach zabytkowych:

- ruina kościoła w Starej Rudnej (obiekt wpisany do rejestru zabytków). Prace są prowadzone zgodnie z uzgodnioną z DWKZ dokumentacją: *Stara Rudna. Remont zabytkowego kościoła*, mgr inż. arch. B. Łopacz, 2019. Ruiny kościoła otacza teren dawnego cmentarza. Kościół zachowany w stanie ruiny: dach uległ zawaleniu, częściowo zachowały się sklepienia i fragmenty dachu. Prace podzielone zostały na dwa etapy. Etap I – usunięcie pęknięcia i szczyt konstrukcji przy północno-zachodniej przyporze korpusu kościoła. Etap II – likwidacja spękań konstrukcji murów, wzmocnienie konstrukcji korpusu głównego wraz z aneksami; przemurowanie korony murów wraz z odtworzeniem gzymsu wieńczącego oraz zabezpieczeniem przed przenikaniem wód opadowych; zabezpieczenie konstrukcji szczytów; wzmocnienie konstrukcji zachowanych sklepień, w tym krypt; uzupełnienie ubytków w murach; zabezpieczenie odspojonych tynków; odsłonięcie poziomu dawnych posadzek; wykonanie systemu odprowadzania wód opadowych z wnętrza kościoła; zabezpieczenie elementów kamieniarki i detali architektonicznych.

Wykonano I etap robót. W 2021 r. ogłoszono przetarg na wyłonienie wykonawcy na kontynuację prac zabezpieczających; gmina Rudna pozyskała na ten cel 299 876,60 zł z programu „Ochrona Zabytków” Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- pałac w Nieszczytach, nr 26b (obiekt wpisany do rejestru zabytków). Prace adaptacyjne prowadzone są w oparciu o zaakceptowaną przez DWKZ dokumentację: *Projekt budowlany. Adaptacja budynku pałacu w Nieszczytach na lokale mieszkalne*, mgr inż. arch. B. Kudela, 2017 oraz *Nieszczyce-pałac. Projekt budowlany remontu dachu i stropów*, mgr inż. J. Wojdon, 2020. Przed remontem pałac był już podzielony na lokale mieszkalne. Stan techniczny pałacu był niezadawalający – budynek zawilgocony, schody wejściowe pozałamywane, bez balustrad; ubytki tynków zewnętrznych oraz elementów dekoracyjnych; konstrukcja pałacu, więźba dachowa i pokrycie dachowe były w dobrym stanie. Projekt zakłada przebudowę pałacu na 9 lokali mieszkalnych oraz ogólny remont budynku z przystosowaniem do obowiązujących przepisów: rozbiórkę drewnianej klatki schodowej i budowę nowej, częściową rozbiórkę ścian i wykonanie nowych; wykonanie nowej izolacji przeciwwilgociowej; remont elewacji wraz z uzupełnieniem detali architektonicznych, odtworzenie pierwotnej kolorystyki elewacji oraz wnętrz; przebudowę schodów zewnętrznych; remont podjazdu.

Prace rozpoczęto w 2019 r., zakończenie prac w 2021 roku.

- oficyna mieszkalna w zespole pałacowym z folwarkiem w Brodowie, nr 15b (obiekt w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*). W 2020 r. rozpoczęto prace adaptacyjne na lokale mieszkalne – kontynuacja prac w 2021 roku.
- remiza straży pożarnej w Chobieni, obecnie OSP, ul. Nadrzeczna (obiekt w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*). W 2020 r. modernizowana była wieża budynku oraz wykonano instalację centralnego ogrzewania; w 2021 r. remont budynku był kontynuowany.
- budowa parkingu na terenie dawnego kościoła w Orsku (działka nr 132, relikty kościoła ujęte są w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*). Prace zakończono; planowane jest upamiętnienie miejsca po kościele tablicą.
- budynek mieszkalny, obecnie świetlica wiejska w Ciechłowicach, nr 10 (obiekt w *Gminnej Ewidencji*

Zabytków Gminy Rudna). Planowana jest w 2021 r. przebudowa obiektu, ogłoszenie przetargu na dokumentację projektową.

- budynek mieszkalny, obecnie siedziba Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Rudnej, ul. Ścinawska 19 (obiekt w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*). Na 2021 r. zaplanowany remont obiektu, opracowanie dokumentacji projektowej.

Zakłada się, że w okresie obowiązywania *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025* rozważone zostanie podjęcie działań zmierzających do zabezpieczenia obiektów:

- spichlerza w zespole pałacowo-folwarczno-parkowym w Naroczycach,
- ruin kościoła w Górzynie.

W okresie obowiązywania *Gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2016-2019* prowadzono prace związane z utrzymywaniem terenów zielonych wokół gminnych obiektów zabytkowych:

- park w Kliszowie (bieżące prace pielęgnacyjne),
- park w Naroczycach (bieżące prace pielęgnacyjne),
- park w miejscowości Wysokie (bieżące prace pielęgnacyjne, prace melioracyjne),
- teren wokół ruin kościoła w Starej Rudnej (bieżące prace pielęgnacyjne),
- Rynek w Chobieni (bieżące prace pielęgnacyjne),
- teren wokół kościoła w Górzynie (bieżące prace pielęgnacyjne),
- skwer przy ul. św. Katarzyny i ciek Kalinówka w Rudnej (bieżące prace pielęgnacyjne).

W latach 2016-2017 wydatkowano na te zadania łącznie kwotę 76 750,84 zł., natomiast w latach 2018-2019 kwotę 142 327,40 zł.

W okresie obowiązywania niniejszego programu zakłada się kontynuację zadań związanych z pielęgnacją zabytkowych założen zielonych.

Zakłada się także prowadzenie bieżących prac pielęgnacyjnych również przy pozostałych gminnych zabytkowych założeniach zielonych, które zostały ujęte w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*.

W 2021 r. prowadzone są ponadto prace związane z odrestaurowaniem pomnika pamięci ofiar hitlerowskiego totalitaryzmu w Chełmie – zadanie jest dofinansowane z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w wysokości 10 000,00 zł.

Z inicjatywy Fundacji „Korzenie i Skrzydła” sfinalizowana została ponadto budowa pomnika pamięci pierwszych mieszkańców gminy Rudna – na ten cel Fundacja KGHM Polska Miedź przekazała darowiznę w wysokości 30 000,00 zł. Obelisk został ustawiony w Gwizdanowie, upamiętniając przymusowo przesiedlonych mieszkańców Trembowli i okolicznych miejscowości z kresów wschodnich.

W ramach swoich kompetencji gmina wspierać będzie również działania związane z opieką nad zabytkami sprawowaną przez osoby prywatne. Niepokojący jest zły stan zachowania zabytków stanowiących własność Skarbu Państwa, a w szczególności ruin pałacu i parku w Starej Rudnej.

Zadania infrastrukturalne

Zadania takie jak remonty infrastruktury technicznej (m.in. budowa sieci sanitarnej), oświetlenia ulicznego czy poprawa infrastruktury drogowej (w tym chodniki, nowe nawierzchnie, ścieżki rowerowe) – prowadzone na zabytkowych obszarach miejscowości gminy Rudna zgodnie z zasadami konserwatorskimi – związane są bezpośrednio z ochroną i rewitalizacją historycznych przestrzeni miejskich Rudnej i Chobieni wpisanych do rejestru zabytków oraz obszarów ujętych w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*.

Korzyści środowiskowe, w tym również dla krajobrazu gminy i jego dziedzictwa kulturowego, zapewnia również realizacja *Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Rudna na lata 2017-2020 z perspektywą na lata 2021-2024* przyjętego Uchwałą Nr XXIV/225/2017 Rady Gminy Rudna z dnia 6 września 2017 r. oraz *Planu Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Rudna* przyjętego Uchwałą Nr XVIII/172/2016 Rady Gminy Rudna z dnia 4 listopada 2016 r., czy *Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest na terenie gminy Rudna* przyjętego Uchwałą Nr IX/93/2011 Rady Gminy Rudna z dnia 28 grudnia 2011 roku.

W okresie obowiązywania *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025* zakłada się kontynuację zadań inwestycyjnych na obszarach ochrony konserwatorskiej.

Planowane jest ponadto rozszerzenie sieci ścieżek rowerowych w gminie.

Zabytki archeologiczne

Zakłada się przeciwdziałanie niszczeniu stanowisk archeologicznych. Miejsca oznaczone jako stanowiska archeologiczne i obszary chronione archeologicznie, w obrębie których planowane są inwestycje związane z koniecznością przeprowadzenia prac ziemnych, powinny zostać przebadane archeologicznie w trybie wskazanym przez służby konserwatorskie.

Zakłada się ochronę stanowisk archeologicznych tzw. płaskich poprzez wskazanie potencjalnym inwestorom konieczności przeprowadzenia prac archeologicznych zgodnych z decyzją Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Zakłada się ochronę zachowanych stanowisk o własnej formie krajobrazowej poprzez zakazanie wszelkiej działalności inwestycyjnej, która mogłaby zmienić ich formę. Dopuszczalne są badania przeprowadzone przez uprawnionych archeologów np. w celu doprecyzowania datowania, funkcji i zakresu ochrony. Po badaniach archeolodzy przywrócą zabytkom pierwotną formę. W wypadku archiwalnych grodzisk i cmentarzyska kurhanowego, których części naziemne prawdopodobnie uległy zniszczeniu, również należy przeprowadzić badania archeologiczne w celu wyjaśnienia, czy i w jakim stopniu zachowały się części podziemne. Na etapie wstępnym można zastosować nieinwazyjne metody geofizyczne.

4.2.3. Gminna ewidencja zabytków oraz planowanie przestrzenne

W okresie obowiązywania niniejszego programu zostanie zaktualizowana *Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Rudna*, założona zarządzeniem Nr 692/2015 Wójta Gminy Rudna z dnia 8 września 2015 roku.

Założone zostaną karty adresowe dla obiektów, które w latach 2015-2021 zarządzeniami wójta gminy Rudna włączono do *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* na wniosek właścicieli i w porozumieniu z Dolnośląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków: dla 9 budynków mieszkalnych oraz 1 budynku pełniącego funkcję gospodarczą, a także dla dwóch obiektów, które zostały w omawianym okresie włączone do wojewódzkiej ewidencji zabytków: relikty kościoła ewangelickiego w Orsku oraz dla terenu dawnego folwarku w Brodowicach.

Przeprowadzona zostanie ponadto korekta archeologicznej części *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* w zakresie wskazanym w rozdziale 3.3.3.

Oprócz kart w wersji papierowej planowane jest uzupełnienie wersji elektronicznej.

W okresie obowiązywania *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025* zakłada się kontynuację dotychczasowej polityki przestrzennej zgodnie z kierunkami wyznaczonymi w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rudna*.

Zakłada się wprowadzanie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz przy zmianach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego zgodnych z aktualną wiedzą zapisów dotyczących ochrony środowiska kulturowego, w tym wskazanych w niniejszym *Gminnym programie opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025*.

4.2.4. Edukacja i promocja

W okresie obowiązywania *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025* zakłada się kontynuację prowadzonych dotychczas projektów związanych z edukacją i promocją walorów środowiska kulturowego gminy.

Zasób zabytkowy gminy Rudna jest dobrze rozpoznany. Dla potrzeb planistycznych wykorzystywane są opracowania studialne: *Wytyczne konserwatorskie do planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rudna, woj. legnickie* (1993-1994, ROSiOŚK) oraz *Chobienia, pow. Lubiński, woj. dolnośląskie. Studium ochrony wartości kulturowych* (2017, Projektowanie Architektoniczne – Kowalczyk Gabriela Zająć-Kowalczyk), a także aktualizowana na bieżąco *Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Rudna*.

Opracowania te mogą być wykorzystywane również w celach edukacyjnych i promocyjnych.

Zakłada się ponadto aktualizację informacji o zabytkach gminy udostępnianych na stronie internetowej gminy, w zakładce: <http://rudna.pl/atracje-turystyczne/>, oraz informacji o historii gminy i poszczególnych miejscowościach w zakładkach: <http://rudna.pl/o-gminie/historia/> i <http://rudna.pl/category/solectwa/>. Informacje zostaną również uzupełnione o linki do portalu internetowego Narodowego Instytutu Dziedzictwa: zabytek.pl, gdzie publikowane są hasła do zabytków wpisanych do rejestru zabytków.

W biuletynie informacyjnym Urzędu Gminy Rudna *Nowiny Gminne* nadal będą zamieszczane bieżące informacje o prowadzonych inwestycjach i o udzielonych dotacjach na remonty obiektów zabytkowych.

Promowany będzie projekt zrealizowany przez Chobieński Ośrodek Kultury *Zostań w domu zwiedzając Gminę Rudna* – który w formie cyfrowej udostępnia najcenniejsze zabytki oraz atrakcje przyrodnicze gminy.

Zakłada się ponadto promocję walorów kulturowych gminy przy okazji prowadzonych procesów rewitalizacyjnych.

Zabytki gminy Rudna promowane również będą podczas imprez organizowanych przez Centrum Kultury Gminy Rudna.

Obecnie realizowane jest zadanie pn. *Oznakowanie miejsc historycznych*. W ramach tego zadania gmina zleci wykonanie tablic informacyjnych z opisem historycznym przy następujących zabytkach:

- kościół (ob. ruina) w Starej Rudnej,
- spichlerz w zespole pałacowo-parkowym w Naroczycach,
- dwór w Nieszczytach,
- kościół pw. św. Michała (ob. ruina) w Górzynie,
- relikty kościoła ewangelickiego w Orsku.

W okresie obowiązywania niniejszego programu rozważone ponadto zostanie oznakowanie miejsc po nieistniejących, ważnych dla miejscowości gminy obiektach, m.in.: ratusz w Rudnej, ratusz i kościół ewangelicki w Chobieni, kościoły w Kęblowie i w Mleczynie. Zakłada się również rozważenie opracowania tablic informacyjnych dla najlepiej zachowanych (forma krajobrazowa) i dostępnych zabytków archeologicznych gminy oraz ich usytuowanie np. przy oznakowaniu ścieżek rowerowych i lokalnych szlaków.

Gmina wspierać będzie również w ramach swoich kompetencji działalność organizacji pozarządowych i stowarzyszeń, zajmujących się szeroko rozumianą edukacją, promocją i ochroną dziedzictwa kulturowego gminy, w tym dziedzictwa niematerialnego.

4.3. Dotacje z budżetu gminy Rudna na prace konserwatorskie przy zabytkach

Zgodnie z art. 81. ust. 1. *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* jednostki samorządu terytorialnego mają możliwość dotowania prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. Tryb udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określa w drodze uchwały organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego.

Zasady przyznawania dotacji na realizację zadań publicznych określają przepisy *Ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych* (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r. poz. 305 ze zm.).

Dotacje mogą być udzielone podmiotowi, który jest właścicielem zabytku lub posiada tytuł prawny do zabytku, na pokrycie kosztów wykonania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych (określonych w art. 77. *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*) i realizowanych z obowiązującymi przepisami prawa.

Zgodnie z Uchwałą Nr XIII/144/2012 Rady Gminy Rudna z dnia 14 września 2012 r. zmienioną Uchwałą Nr V/30/2015 Rady Gminy Rudna z dnia 13 lutego 2015 r. oraz Uchwałą Nr XXVII/277/2018 Rady Gminy Rudna z dnia 22 lutego 2018 r. oraz Uchwałą nr XX/142/2020 z dnia 11 sierpnia 2020 r. w sprawie określenia zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków, znajdujących się na obszarze gminy Rudna – w corocznie uchwalanych budżetach gminy rezerwowane są środki na dofinansowywanie tych prac.

Uchwały te określają zasady udzielania dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy wskazanych w tytule uchwały obiektach, tryb składania wniosków o udzielenie dotacji oraz ich oceny.

TABELA 7

Wykaz udzielonych dotacji na prace konserwatorskie przy zabytkach w latach 2020 i w 2021²:

L.P.	BENEFICJENT	NAZWA ZADANIA	KWOTA UDZIELONEJ DOTACJI
2020 r. (wykorzystane środki) – 277 677,32 zł			
1.	Parafia prawosławna pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rudnej	Prace przy elewacji kościoła prawosławnego pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Rudnej	30 000,00 zł
2.	Parafia rzymskokatolicka pw. św. Piotra i Pawła w Chobieni	Remont wnętrza kościoła parafialnego św. Piotra i Pawła w Chobieni – malowanie ścian kościoła	56 000,00 zł
3.	Własność prywatna	Remont dachu budynku mieszkalnego nr 25 w Naroczycach	17 394,30 zł
4.	Własność prywatna	Remont dachu budynku mieszkalnego w Rudnej, ul. Kolejowa 4	19 000,00 zł
5.	Własność prywatna	Remont dachu budynku mieszkalnego w Chobieni, ul. Nadodrzańska 17	13 000,00 zł
6.	Własność prywatna	Remont dachu budynku mieszkalnego w Rudnej, ul. Krańcowa 5	10 000,00 zł
7.	Własność prywatna	Remont dachu budynku mieszkalnego nr 29 w Kliszowie	19 654,46 zł
8.	Własność prywatna	Remont dachu budynku mieszkalnego nr 15 w Rynaricach	18 694,56 zł
9.	Własność prywatna	Remont elewacji budynku mieszkalnego nr 3 w Rynaricach	13 000,00 zł

² Wykaz udzielonych dotacji wg stanu na dzień 05.11.2021.

10	Parafia rzymskokatolicka pw. św. Michała Archaniola w Olszanach	Fumigacja wnętrza kościoła pw. św. Michała Archaniola w Olszanach wraz z impregnacją więźby dachowej	80 934,00 zł
2021 r.			
1.	Wspólnota Mieszkaniowa, ul. Św. Katarzyny 9 w Rudnej	Dofinansowanie remontu dachu i elewacji budynku mieszkalnego w miejscowości Rudna, ul. Św. Katarzyny 9	90 000,00 zł
2.	Wspólnota Mieszkaniowa, Pl. Zwycięstwa 10-10A w Rudnej	Dofinansowanie remontu dachu i elewacji budynku mieszkalnego w miejscowości Rudna, Pl. Zwycięstwa 10	71 000,00 zł
3.	Parafia rzymskokatolicka pw. Świętej Trójcy w Rudnej	Dofinansowanie remontu ścian wewnętrznych kościoła parafialnego pw. Świętej Trójcy w Rudnej – etap I rozbiorła płyt z azbestu	33 000,00 zł

W okresie obowiązywania niniejszego programu gmina planuje zabezpieczenie w budżecie gminy środków na ten cel.

4.4. Możliwości pozyskania środków finansowych na projekty z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego

Dofinansowanie zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego z budżetu państwa

Kwestie dofinansowania prac przy obiektach zabytkowych reguluje *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 lipca 2017 r. w sprawie sposobu ustalania wysokości i rozliczania dotacji celowej na wyposażenie w zabezpieczenia techniczne pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa* (Dz. U. z 2017 r., poz. 1384) oraz *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne* (Dz. U. z 2014 r., poz. 110).

Wsparcie finansowe z budżetu państwa pochodzi ze środków:

- Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach *Programów Operacyjnych*,
- Wojewody Dolnośląskiego, będących w dyspozycji Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- budżetu samorządu województwa dolnośląskiego i jednostek samorządu terytorialnego,
- Funduszu Kościelnego (dla prac przy obiektach sakralnych, nie obejmujących konserwacji ruchomego wyposażenia kościołów) – instytucją zarządzającą jest Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji,
- Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (dla założeń zieleni zabytkowej).

Środki z budżetu samorządu Województwa Dolnośląskiego

Z budżetu samorządu Województwa Dolnośląskiego wspierane są zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami zgodnie z obowiązującą *Ustawą o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*, która zobowiązuje organy administracji publicznej do współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3. ust. 3. *Ustawy*.

Zasady przyznawania dotacji na realizację zadań publicznych określają przepisy *Ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych* (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r. poz. 305 ze zm.).

W celu racjonalnego wykorzystania środków budżetu województwa na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe, wprowadzono zasady określające procedurę organizowania otwartych konkursów ofert poprzedzających przyznanie dotacji oraz zasady rozliczania. (Uchwała Nr 1637/II/2004 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 17 sierpnia 2004 r. ze zmianami w sprawie Instrukcji postępowania w sprawie wdrażania *Karty Współpracy Samorządu Województwa Dolnośląskiego z podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na Dolnym Śląsku*).

Zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków znajdujących się na obszarze województwa dolnośląskiego określone są uchwałą nr XXVI/576/20 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 10 grudnia 2020 roku.

Dofinansowanie zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego z Funduszy Unii Europejskiej

Pozyskiwanie środków finansowych na zadania inwestycyjne jest również możliwe ze źródeł zewnętrznych. Możliwość współfinansowania działań obejmujących zarówno podnoszenie poziomu wiedzy w zakresie kultury i historii, jak również zachowanie oraz ochronę dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim, istnieje ze środków finansowych Unii Europejskiej.

Pozyskiwanie środków możliwe jest z funduszy strukturalnych, dystrybuowanych poprzez: Regionalne Programy Operacyjne, Program Operacyjny *Infrastruktura i Środowisko*, Program Operacyjny *Inteligentny Rozwój*, Program Operacyjny *Wiedza Edukacja Rozwój*, poprzez programy regionalne, programy wspólnotowe

adresowane do sektora kultury oraz poprzez inicjatywy wspólnotowe. Realizowane dotychczas programy w ramach środków pochodzących z Unii Europejskiej uległy zakończeniu wraz z końcem 2020 roku. Obecnie należy oczekiwać na informacje dotyczące ich kontynuacji lub powstania kolejnych programów w ramach nowej perspektywy budżetowej UE na lata 2021-2027.

Dofinansowanie zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego ze źródeł zagranicznych pozaunijnych

Dofinansowanie zadań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego możliwe jest w ramach *Norweskiego Mechanizmu Finansowego* i *Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego*. Fundusze norweskie i EOG są formą bezzwrotnej pomocy zagranicznej przyznanej przez Islandię, Liechtenstein oraz Norwegię Polsce i innym państwom członkowskim Unii Europejskiej.

Dofinansowanie zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego ze środków pozarządowych

Dofinansowanie zadań z zakresu ochrony dóbr kultury obejmuje również działalność fundacji, m.in. Fundacji KGHM Polska Miedź, organizacji pożytku publicznego powołanej przez KGHM Polska Miedź S.A. w 2003 r. oraz Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej.

Informacje o źródłach finansowania działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz jego zagospodarowaniem udostępniane są na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa <https://samorząd.nid.pl/baza-wiedzy/finanse/>.

4.5. Ulgi podatkowe

Formą pomocy finansowej dla właścicieli obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków jest system ulg podatkowych:

- Na podstawie art. 4., ust. 1., pkt 9., lit. c i d *Ustawy z dnia 28 lipca 1983 r. o podatku od spadków i darowizn* (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r., poz. 1043) zwolnione od podatku jest nabycie spadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, jeżeli nabywca jest zaliczany do I lub II grupy spadkowej oraz gdy zabezpiecza je i konserwuje zgodnie z obowiązującymi przepisami. Zwolnienie od podatku przysługuje też w przypadku nabycia spadku zabytków ruchomych i kolekcji wpisanych do rejestru zabytków.
- Na podstawie art. 7., ust. 1., pkt 6. *Ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych* (tekst jednolity Dz. U. z 2019 r., poz. 1170 ze zm.) zwalnia się od podatku od nieruchomości: budynki i grunty wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

5. Instrumenty realizacji *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025*

Instrumenty prawne

Instrumenty prawne wynikają z przepisów ustawowych: uchwalanie prawa miejscowego – miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (zasady ochrony konserwatorskiej obszarów i obiektów zabytkowych sformułowane zostały również w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rudna*, które jest podstawą przy formułowaniu zasad ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego); wnioskowanie o wpis/skreślenie/zmianę decyzji o wpisie do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Instrumenty koordynacji

Realizacja niniejszego programu wymaga współpracy z instytucjami ochrony zabytków, organizacjami pozarządowymi, organizacjami wyznaniowymi i społecznościami parafialnymi; odbywać się będzie poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych dokumentach o charakterze strategicznym.

Instrumenty finansowe

Realizacja finansowania niniejszego programu odbywać się będzie bezpośrednio i dotyczyć będzie zabytków będących własnością gminy oraz pośrednio – poprzez udzielanie dotacji na prace konserwatorskie przy zabytkach. Gmina korzystać będzie z dostępnych programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich, środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego oraz innych.

Instrumenty społeczne

Przewidywane jest prowadzenie działań z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami przy współpracy i współdziałaniu z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (parafie, osoby fizyczne, inne podmioty). Zakłada się ponadto działania edukacyjne, promocyjne i informacyjne. Podejmowane będą również działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy.

Instrumenty kontrolne

Instrumenty kontrolne stosowane będą jako monitoring zasobów (weryfikacja i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków), monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania środowiska kulturowego.

6. Monitoring *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025*

Zgodnie z zapisami ustawowymi Wójt Gminy ma obowiązek sporządzania co dwa lata sprawozdań z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to ma być przedstawiane Radzie Miasta i Gminy.

Dla potrzeb dokonania oceny stopnia realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami niezbędne jest prowadzenie monitoringu działań podejmowanych dla realizacji poszczególnych celów określonych w niniejszym *Programie*:

- sprawozdanie z wykonania zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025*,
- w ramach wskazanych priorytetów i kierunków ocena efektywności działań na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz związanych z opieką nad zabytkami wykraczających poza czteroletni okres obowiązywania niniejszego *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025*.

Realizacja zadań inwestycyjnych uzależniona będzie w szczególności od przyjmowanych przez Radę Gminy Rudna uchwał budżetowych.

Monitoring *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025* będzie prowadzony przy zastosowaniu przykładowych wskaźników:

- ilość i wysokość udzielonych dotacji na prace konserwatorskie oraz liczba beneficjentów,
- wysokość środków zewnętrznych pozyskanych przez gminę na działania związane z ochroną środowiska kulturowego gminy,
- wysokość środków z budżetu gminy przeznaczonych na działania związane z ochroną środowiska kulturowego gminy,
- aktualizacja *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna*: liczba sporządzonych i zaktualizowanych kart adresowych,
- uchwalone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla terenów, na których wprowadzono elementy ochrony środowiska kulturowego.

Monitoring *Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Rudna na lata 2022-2025* będzie prowadzony przez Referat Oświaty, Zdrowia, Kultury, Sportu i Turystyki Urzędu Gminy Rudna.

MATERIAŁY WYKORZYSTANE W OPRACOWANIU

Archiwalia:

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu:

Rejestr zabytków. woj. dolnośląskie.

Dokumentacja konserwatorska dotycząca zabytków ruchomych i nieruchomych na terenie gminy Rudna (karty ewidencyjne zabytków nieruchomych i ruchomych, karty ewidencyjne cmentarzy, ewidencje parkowe, karty adresowe), archiwum legnickiej delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków we Wrocławiu.

Dokumentacja obszarów AZP:

69-22 – A. Starzyński, 1985

70-21 – A. Starzyński, J. Nowakowski, M. Wróbel, 1986

70-22 – M. Wróbel, B. Kirschke, 1985

70-23 – A. Starzyński, 1984, S. Wuszek, 1995

71-20 – W. Fabisiak, 1984

71-21 – T. Fercowicz, 1983, S. Wuszek, 1993, 1995

71-22 – A. Dwilewicz, Z. Lissak, W. Piszczalowski, 1986, S. Wuszek, 1997

71-23 – A. Dwilewicz, Z. Lissak, W. Piszczalowski, 1986, S. Wuszek, 1997

72-21 – T. Fercowicz, L.A. Kamiński, 1983

72-22 – A. Dwilewicz, W. Chudy, Z. Lissak, W. Piszczalowski, J. i K. Romanow, 1984

72-23 – A. Dwilewicz, 1986, S. Wuszek, 1997

Boguszewicz M. i inni, *Wytyczne konserwatorskie do planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rudna woj. legnickie*, Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu (obecnie Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu), Wrocław 1993-1994 [archiwum OT NID we Wrocławiu].

Gmina Rudna. *Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Rudna*, 2015.

Gmina Rudna. *Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015*, Rudna 2011.

Gmina Rudna. *Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2019*, Rudna 2016.

Gmina Rudna. *Sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w latach 2016-2017*.

Gmina Rudna. *Sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w latach 2018-2019*.

Gmina Rudna. *Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Rudna*, Rudna 2017.

Gmina Rudna. *Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego*.

Gmina Rudna. *Program Ochrony Środowiska dla Gminy Rudna na lata 2017-2020 z perspektywą na lata 2021-2024*, Rudna 2017.

Gmina Rudna. *Raport o stanie gminy za 2018 rok*, Rudna 2019.

Gmina Rudna. *Raport o stanie gminy za 2019 rok*, Rudna 2020.

Gmina Rudna. *Raport o stanie gminy za 2020 rok*, Rudna 2021.

Gmina Rudna. *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rudna*, Rudna

2016.

Gmina Rudna. *Strategia Rozwoju Gminy Rudna na lata 2015-2022*, Rudna 2016.

Gmina Rudna. *Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy Rudna na lata 2021-2024*, Rudna 2021.

Instytut Rozwoju Terytorialnego, *Diagnoza poziomu rozwoju sfery społecznej i gospodarczej gmin województwa dolnośląskiego*, Wrocław 2017.

Instytut Rozwoju Terytorialnego, *Dolnośląska Polityka Rowerowa*, Wrocław 2017.

Instytut Rozwoju Terytorialnego, *Koncepcja sieci głównych tras rowerowych województwa dolnośląskiego*, Wrocław 2018.

Instytut Rozwoju Terytorialnego, *Zasoby środowiska i systemy ich ochrony, turystyka*, Wrocław 2017.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, Warszawa 2011.

Krajowa Polityka Miejska 2023, Warszawa 2015.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, Warszawa 2020.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017, Warszawa 2014.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022, Warszawa 2019.

Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, *Strategia rozwoju gminy. Poradnik praktyczny*, Warszawa 2021.

Ministerstwo Rozwoju, *Rola dziedzictwa kulturowego w rewitalizacji*, Warszawa 2018.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 oraz **Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020**, Warszawa 2004.

Narodowy Instytut Dziedzictwa, *Dziedzictwo obok Mnie - poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach*, Warszawa 2016.

Narodowy Instytut Dziedzictwa, *Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik metodyczny*, *Kurier Konserwatorski*, Nr 3, 2009, s. 14-36.

Narodowy Instytut Dziedzictwa, *Instrukcja opracowywania karty adresowej zabytku nieruchomego (GEZ)*, Warszawa 2011 [wersja archiwalna].

Narodowy Instytut Dziedzictwa, *Problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Poradnik dla planistów i samorządów lokalnych*, Warszawa 2011.

Narodowy Instytut Dziedzictwa, *Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych w Polsce. Zabytki wpisane do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C)*, Warszawa 2017.

Narodowy Instytut Dziedzictwa, *Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych w województwie dolnośląskim. Zabytki wpisane do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C)*, Warszawa 2017.

Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu, baza danych zabytków archeologicznych ArPol.

Plan Wykonawczy Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030, Wrocław 2019.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego, Wrocław 2020.

Program Ochrony Środowiska Województwa Dolnośląskiego na lata 2014-2017 z perspektywą do 2021 r.

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Lubińskiego na lata 2018-2021, Lubin 2018.

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego na lata 2021-2024, Wrocław 2021.

Projektowanie Architektoniczne – Kowalczyk, Gabriela Zając-Kowalczyk, *Chobienia, pow. lubiński, woj.*

dolnośląskie. Studium ochrony wartości kulturowych, Legnica 2017 r. [archiwum OT NID we Wrocławiu].

Raport o stanie Powiatu Lubińskiego za 2020 rok, Lubin 2021.

Strategia Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Warszawa 2010.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), Warszawa 2017.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030, Warszawa 2020.

Strategia rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa na lata 2007-2013 (z elementami prognozy do roku 2020), Warszawa 2005.

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030 r., Wrocław 2018.

Założenia aktualizacji Krajowej Polityki Miejskiej 2023 (projekt), Warszawa 2020.

Literatura:

Adamska D., Lachota A., Nowakowski D., Paroń A., Siehankiewicz M., Sikorski R., *Słownik wsi śląskich w średniowieczu, tom 1: Powiat lubiński*, Wrocław 2014.

Adamy H., *Die schlesischen Ortsnamen, ihre Entstehung und Bedeutung*, Breslau 1887.

Anders F. G. E., *Historischer Atlas der Evangelischen Kirchen in Schlesien*, Glogau 1856.

Anders F. G. E., *Statistik der Evangelischen Kirche in Schlesien*, Glogau 1848.

Andrzejewski T., Motyl K., *Pozycja środkowej Odry 1928-1945. Odcinek Nowa Sól*, Nowa Sól 2001.
Dostępny w internecie <file:///C:/Users/User/Desktop/Pozycja_Srodkowej_Odry_1928-1945_odcinek_Nowa_Sol.pdf>.

Altschlesische Blätter, 1929, Jg. 4, Nr 1, s. 12.

Altschlesische Blätter, 1942, Jg. 17, Nr 1, s. 86.

Altschlesische Blätter, 1942, Jg. 17, Nr 2/3, s. 192.

Backhaus H.K., Günther L., *Köben an der Oder. Unsere Heimatstadt im Bild*, Wiesbaden 1984.

Biermann F., Kieseler A., Nowakowski D., *Grodzisko plemienne w Chobieni gm. Rudna w świetle badań archeologicznych 2010 r.*, [w:] Chrzan K., Czapla K., Moździoch S., (red.), *Funkcje grodów w państwach wczesnośredniowiecznej Europy Środkowej. Społeczeństwo – gospodarka – ideologia*, Wrocław-Głogów 2014, s. 269-333.

Bimler K., *Die schlesischen massiven Wehrbauten*, Breslau 1943, Bd. 4.

Chorowska M., *Rezydencje średniowieczne na Śląsku. Zamki, pałace, wieże mieszkalne*, Wrocław 2002.

Ciesielski H., Wrabec H., *Katalog zabytkowych ogrodów i parków województwa legnickiego*, pod red. K. Eysymontta, Legnica 1997.

Czapla K., *Dziadoszanie. Plemię zamieszkujące ziemię głogowską w X wieku*, Głogów 2014

Duncker A., *Ländlichen Wohnsitze, Schlösser und Residenzen der Ritterschaftlichen Grundbesitzer in der Preussischen Monarchie*, Berlin 1866-67, Bd. 9, Klieschau nr 495

Eysymontt K., *Architektura renesansowych dworów na Dolnym Śląsku*, Wrocław 2010.

Grundmann G., *Burgen, Schlösser und Gutshäuser in Schlesien*, t. 2, Würzburg 1987.

Grundmann G., *Der evangelische Kirchenbau in Schlesien*, Frankfurt am Main 1970.

- Guerquin B.**, *Zamki śląskie*, Warszawa 1957.
- Guerguin B.**, *Zamki w Polsce*, Warszawa 1984.
- Hellmich M.**, *Schlesische Wehranlagen, Altschlesien*, 1930, Bd. 3, Nr. 1, s. 37-47.
- Juhnke R.**, *Wohlau. Geschichte des Fürstentums und des Kreises*, Würzburg 1965.
- Kaletyn T.**, *Grodzisko wczesnośredniowieczne w Chobieni, pow. Wołów*, Wiadomości Archeologiczne, 1965, t. 31, z. 2-3, s. 280.
- Kaletyn T.**, *Grodzisko średniowieczne w Górzynie*, Wiadomości Archeologiczne, 1965, t. 31, z. 2-3, s. 284.
- Kaletyn T.**, *Grodzisko wczesnośredniowieczne w Olszanach, pow. Wołów*, Wiadomości Archeologiczne, 1964, t. 30, z. 1-2, s. 180.
- Kaletyn T.**, *Z pradžiejów powiatu lubińskiego*, Szkice legnickie, 1966, t. 3.
- Kaletynowie M. i T., J. Lodowski**, *Grodziska wczesnośredniowieczne województwa wrocławskiego*, Wrocław 1968.
- Knie J. G.**, *Alphabetisch-statistisch-topographische Übersicht der Dörfer, Flecken und Städte in der Kgl. Preuss. Provinz Schlesien*, Breslau 1930.
- Knie J. G.**, *Alphabetisch-statistisch-topographische Übersicht der Dörfer, Flecken und Städte in der Kgl. Preuss. Provinz Schlesien*, Breslau 1945.
- Kondracki J.**, *Geografia regionalna Polski*, Warszawa 2001.
- Kondracki J.**, *Geografia Polski. Mezonegiony fizyczno-geograficzne*, Warszawa 1994.
- Lutsch H.**, *Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Schlesien*, Bd. 3, Breslau 1886-1903.
- Neuling H.**, *Schlesiens ältere Kirchen und kirchliche Stiftungen nach ihren frühesten urkundlichen Erwähnungen*, Breslau 1884, s. 91.
- Neuling H.**, *Schlesiens Kirchorte und ihre kirchlichen Stiftungen bis zum Ausgange des Mittelalters. Names des Vereins für Geschichte und Altherthum Schlesien*, Breslau 1902.
- Nowakowski D.**, *Siedziby książęce i rycerskie księstwa głogowskiego w średniowieczu*, Wrocław 2008
- Nowakowski D.**, *Śląskie obiekty typu motte. Studium historyczno-archeologiczne*, Wrocław 2017
- Pilch J.**, *Leksykon zabytków architektury Dolnego Śląska*, Warszawa 2005.
- Prace konserwatorskie na terenie województwa wrocławskiego w latach 1945-1968**, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1970.
- Prace konserwatorskie na terenie województwa wrocławskiego w latach 1969-1973**, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1976.
- Prace konserwatorskie na terenie województwa jeleniogórskiego, legnickiego, wałbrzyskiego i wrocławskiego w latach 1974-1978**, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1985.
- Prace konserwatorskie na terenie województwa dolnośląskiego w latach 1979-1999**, red. G. Grajewski, E. Kica, Wrocław 2005.
- Real-Handbuch des Bistums Breslau**, Hrsg. Franz Xavier Geppelt. Breslau 1929.
- Różycka-Rozpędowska E.**, *Późnorennesansowe dwory śląskie. Z badań nad architekturą świecką Śląska XVI-XVII w. [w:] Sztuka około roku 1600. Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki zorganizowanej przy współpracy Wydziału Kultury Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie* Lublin 1972, Warszawa 1974, s. 247-292.
- Rusewicz H.**, *Historia i zabytki powiatu lubińskiego*, Wrocław 2004.
- Saurma W. von**, *Köben unter den Herrn von Kottwitz 1447-1638*, Köben 1923.

Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift. Zeitschrift des Vereins für das Museum schlesischer Altertümer, 1894, Bd. 6, h. 1, s. 53

Silesia sacra: historisch-statistisches Handbuch über das evangelische Schlesien, Görlitz 1927.

Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska, red. St. Rospond, H. Borek, S. Sochacka, t.1-17, Warszawa-Wrocław 1970-2016.

Tokarczuk S., (red.), *Ilustrowana monografia gminy*, Rudna 2010, 2012.

Weber R., *Schlesische Schlösser*, Dresden-Breslau 1909, Bd. 3, s. 20-22.

Weczerka H. (red.), *Handbuch der historischen Stätten*. Schlesien, Stuttgart 1997.

Zabytki sztuki w Polsce. Śląsk, red. S. Brzezicki, Ch. Nielsen, G. Grajewski, D. Popp, Wrocław 2006.

Zimmermann F., *Beyträge zur Beschreibung von Schlesien*, Bd. 10, Brieg 1791.

Atlas grodzisk wczesnośredniowiecznych z obszaru Polski [dostęp 30.07.2021] Dostępny w Internecie: <http://atlasgrodzisk.pl/?view=details&location=181>

Hasło na portalu e-zabytek autorstwa Radosława Solskiego z 2015 r. [dostęp 30.07.2021] Dostępny w Internecie: <https://zabytek.pl/pl/obiekty/g-293254>

bip.rudna.pl/

dolny-slask.org.pl

fortyfikacje.legnica.pl

fotopolska.eu

geoportal.gov.pl

gez.gisgminny.pl/rudna

glogow.pl

krajobrazmojegomiasta.pl

lgdodra.pl/

lubinski.e-mapa.net/lgdodra.pl

lubinski.webewid.pl/cms/

lubinokolice.nazwa.pl/

mapa.inspire-hub.pl/#/gmina_rudna

mapy.zabytek.gov.pl/nid

nid.pl.

niematerialne.nid.pl/

rudna.pl

rudna.e-mapa.net/

bip.rudna.pl

samorząd.nid.pl

szlakodry.pl

towarzystwoprzyjaciolrudnej.wordpress.com

ANEKS

GMINA RUDNA. WYKAZ KART ADRESOWYCH GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW GMINY RUDNA. Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Rudna; wykazy obiektów stanowią załącznik do Zarządzenia nr 692/2015 Wójta Gminy Rudna z dnia 8 września 2015 roku.

W tabeli ujęto ponadto obiekty włączone do ewidencji po 2015 r. (w przypisach podano numery zarządzeń) oraz planowane do włączenia w oparciu o sporządzoną kartę wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Stan prawny (wpis do rejestru zabytków wg stanu na 31.07.2021 r.)

STREFY

L.p.	Miejscowość	Obszar	Lokalizacja	Rodzaj	Wpis do rejestru
1	Brodowice	Strefa obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce		Strefy obserwacji archeologicznej	
2	Chełm	Strefa obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce		Strefy obserwacji archeologicznej	
3	Chobienia	Historyczny układ ruralistyczny wsi	dwuczłonowy obszar obejmujący zasiedlony teren miejscowości, na pn. i pd. od historycznego centrum; z cmentarzem od pn. i terenem szkolny od pd.	Strefy ochrony konserwatorskiej	
4	Chobienia	Strefa obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce		Strefy obserwacji archeologicznej	
5	Chobienia	Obręb starego miasta (średniowieczny układ urbanistyczny)	centrum miasta, zabudowa przyrynkowa wraz z terenem zamku	Obszary wpisane do rejestru zabytków	A/2637/1941 z dn. 17.05.1968 r.
6	Ciechłowice	Strefa obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce		Strefy obserwacji archeologicznej	
7	Górzyn	Historyczny układ ruralistyczny wsi		Strefy ochrony konserwatorskiej	
8	Górzyn	Strefa obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce		Strefy obserwacji archeologicznej	
9	Gwizdanów	Strefa obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce		Strefy obserwacji archeologicznej	
10	Kęblów	Strefa obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce		Strefy obserwacji archeologicznej	
11	Koźlice	Strefa obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce		Strefy obserwacji archeologicznej	
12	Miłogoszcz	Historyczny układ ruralistyczny wsi		Strefy ochrony konserwatorskiej	
13	Miłogoszcz	Strefa obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce		Strefy obserwacji archeologicznej	
14	Mleczno	Strefa obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce		Strefy obserwacji archeologicznej	

L.p.	Miejscowość	Obszar	Lokalizacja	Rodzaj	Wpis do rejestru
15	Naroczyce	Historyczny układ ruralistyczny wsi		Strefy ochrony konserwatorskiej	
16	Naroczyce	Strefa obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce		Strefy obserwacji archeologicznej	
17	Nieszczyce	Strefa obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce		Strefy obserwacji archeologicznej	
18	Olszany	Historyczny układ ruralistyczny wsi		Strefy ochrony konserwatorskiej	
19	Olszany	Strefa obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce		Strefy obserwacji archeologicznej	
20	Orsk	Historyczny układ ruralistyczny wsi		Strefy ochrony konserwatorskiej	
21	Orsk	Strefa obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce		Strefy obserwacji archeologicznej	
22	Radomiłów	Historyczny układ ruralistyczny wsi		Strefy ochrony konserwatorskiej	
23	Radoszyce	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	w centralnej części wsi, na dz. 385/5, 385/7 dopisać	Strefy ochrony konserwatorskiej	
24	Radoszyce	Strefa obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce		Strefy obserwacji archeologicznej	
25	Rudna	Historyczny układ ruralistyczny	trójkątny obszar obejmujący zasiedlone tereny na pn., zach. i pd. od historycznego centrum	Strefy ochrony konserwatorskiej	
26	Rudna	Strefa obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce		Strefy obserwacji archeologicznej	
27	Rudna	Miasto Rudna	historyczne centrum	Obszary wpisane do rejestru zabytków	A/2681/380 z dn. 25.11.1956 r.
28	Rynarcice	Zespół kościelny	w centralnej części wsi, na pn. od głównej drogi, na dz. 9, 11	Strefy ochrony konserwatorskiej	
29	Rynarcice	Historyczny układ ruralistyczny wsi		Strefy ochrony konserwatorskiej	
30	Rynarcice	Strefa obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce		Strefy obserwacji archeologicznej	
31	Stara Rudna	Historyczny układ ruralistyczny wsi		Strefy ochrony konserwatorskiej	
32	Stara Rudna	Strefa obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce		Strefy obserwacji archeologicznej	
33	Studzionki	Strefa obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce		Strefy obserwacji archeologicznej	
34	Wysokie	Historyczny układ ruralistyczny wsi		Strefy ochrony konserwatorskiej	
35	Wysokie	Strefa obserwacji archeologicznej dla miejscowości o średniowiecznej metryce		Strefy obserwacji archeologicznej	

OBSZARY

L.p.	Miejscowość	Obszar	Lokalizacja	Rodzaj	Wpis do rejestru
1	Brodowice	Zespół dworski – park typu swobodnego (granice zgodne z załącznikiem do decyzji nr A/2772/629/L z dn. 11.05.1982)	W centrum wsi, po pd. stronie drogi przelotowej. (dz. 150/22)	Parki, ogrody	A/2772/629/L z dn. 11.05.1982
	Brodowice ³	Obszar założenia dworskiego z parkiem i terenem dawnego folwarku			
2	Chobienia	Zespół kościelny – cmentarz przykościelny, ob. cmentarz wiejski	ul. Górna	Cmentarze	
3	Chobienia	Cmentarz przykościelny, ob. teren wokół kościoła (cmentarz zlikwidowany)	ul. Krzywa	Cmentarze	
4	Chobienia	Cmentarz szpitalny, ob. cmentarz zlikwidowany, teren urządzony parkowo	ul. Nadrzeczna	Cmentarze	
5	Chobienia	Zespół pałacowo-parkowy – park typu krajobrazowego	ul. Parkowa	Parki, ogrody	A/2827/620/L z dn. 11.03.1982
6	Gawronki	Cmentarz przykościelny, ewangelicki, ob. teren zarośnięty (kościół nie istnieje)	na zachodnim krańcu wsi; dz. 18/3	Cmentarze	
7	Gawronki	Założenie pałacowo-parkowe z folwarkiem – park typu krajobrazowego (granice zgodne z załącznikiem do decyzji nr A/2877/624/L z dn. 11.05.1982)	po południowej stronie drogi, za folwarkiem	Parki, ogrody	A/2877/624/L z dn. 11.05.1982
8	Górzyn	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – park z ogrodami użytkowymi, ob. w części tereny rekreacyjne (boisko)	w południowej części wsi, na pd.-zach. od pałacu, na dz. 296/3 i 298/3	Parki, ogrody	
9	Górzyn	Cmentarz wiejski z bramą, ob. cmentarz zamknięty (teren pocmentarny)	w północno-wschodniej części wsi, przy podrzędnej drodze; dz. 107	Cmentarze	
10	Górzyn	Zespół kościelny – cmentarz przykościelny, ob. cmentarz zlikwidowany (teren zielony)	w centru wsi, po pd. stronie drogi przelotowej; na dz. 155	Cmentarze	
11	Gwizdanów	Zespół kościelny – cmentarz przykościelny (zamknięty)	w północno-wschodniej części wsi, na dz. 217	Cmentarze	285/A/1-2/04 z dn. 27.04.2004
12	Kęblów	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – park typu swobodnego z ogrodami użytkowymi, ob. w części tereny rekreacyjne (boisko) (granice zgodne z załącznikiem do decyzji nr A/2974/625/L z dn. 11.05.1982)	w południowo-wschodniej części wsi, na dz. 152/17	Parki, ogrody	A/2974/625/L z dn. 11.05.1982
13	Kliszów	Park (tzw. sentymentalny) (granice zgodne z załącznikiem do decyzji nr A/2975/621/L z dn. 11.03.1982)	we wschodniej części wsi, przy skrzyżowaniu z drogą do Radomilowa, na dz. 34/4	Parki, ogrody	A/2975/621/L z dn. 11.03.1982
14	Miłogoszcz	Park typu swobodnego (granice zgodne z załącznikiem do decyzji nr A/3123/632/L z dn. 11.05.1982)	w południowo-wschodniej części wsi, za folwarkiem, na dz. 157/5	Parki, ogrody	A/3123/632/L z dn. 11.05.1982
15	Młeczno	Cmentarz przykościelny, ob. zamknięty	w centrum wsi, po południowej stronie drogi, na dz. 46	Cmentarze	
16	Naroczyce	Zespół pałacowo-parkowy – park typu krajobrazowego (granice zgodne z załącznikiem do decyzji nr A/3188/622/L z dn. 11.03.1982)	w centrum wsi, na wsch. od pałacu	Parki, ogrody	A/3188/622/L z dn. 11.03.1982
17	Naroczyce	Cmentarz rodowy	za wsią, po zach. stronie drogi do Chobieni, w lesie	Cmentarze	
18	Nieszczyce	Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem I – park naturalistyczny (granice zgodne z załącznikiem do decyzji nr A/3190/623/L z dn. 11.05.1982)	w centralnej części wsi, na zach. od dworu, na dz. 93/21, 93/5	Parki, ogrody	A/3190/623/L z dn. 11.05.1982

³Karta Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków założona w 2019 roku.

L.p.	Miejscowość	Obszar	Lokalizacja	Rodzaj	Wpis do rejestru
19	Olszany	Zespół kościelny – cmentarz przykościelny	w pd.-zach. części wsi, wokół kościoła, na dz. 210	Cmentarze	
20	Orsk	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – park typu krajobrazowego z ogrodami gospodarczymi (w granicach parku - Rezerwat "Skarpa Storczyków") (granice zgodne z załącznikiem do decyzji nr A/3192/630/L z dn. 11.05.1982)	w pd.-zach. części wsi, na zach. od pałacu, na dz.470/25	Parki, ogrody	A/3192/630/L z dn. 11.05.1982
21	Orsk	Cmentarz symultaniczny z fragmentem muru, ob. teren pocmentarny	w centralnej części wsi, po pn. stronie drogi, na niewielkim wyniesieniu, na dz. 133	Cmentarze	
22	Radomiłów	Zespół pałacowo-parkowy – park typu krajobrazowego (granice zgodne z załącznikiem do decyzji nr A/3301/626/L z dn. 25.05.1982)	w pd. części wsi, wokół pałacu, na dz.107/1, 107/2, 107/3, 114/3	Parki, ogrody	A/3301/626/L z dn. 25.05.1982
23	Radoszyce	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – park typu krajobrazowego (granice zgodne z załącznikiem do decyzji nr A/3299/627/L z dn. 11-05-1982)	w centralnej części wsi, na dz. 385/9	Parki, ogrody	A/3299/627/L z dn. 11.05.1982
24	Radoszyce	Cmentarz wiejski, ob. miejsce pocmentarne	na pd.-wsch. od wsi, przy polnej drodze, na dz.104	Cmentarze	
25	Radoszyce	Aleja lipowa prowadząca na cmentarz wiejski	na pd.-wsch. od wsi, równoległa do polnej drogi na cmentarz, na dz.104	Parki, ogrody	
26	Rudna	Cmentarz symultaniczny, ob. teren urządzony parkowo	ul. Polkowicka	Cmentarze	
27	Rudna	Cmentarz katolicki, ob. cmentarz komunalny	ul. Ścinawska	Cmentarze	
28	Rynarcice	Zespół pałacowo-parkowy z zespołem gospodarczym – park typu swobodnego z relikami ogrodu ozdobnego (granice zgodne z załącznikiem do decyzji nr A/3303/628/L z dn. 11.05.1982 r.)	w zach. części wsi, w kierunku zach. od pałacu	Parki, ogrody	A/3303/628/L z dn. 11.05.1982 r.
29	Rynarcice	Zespół kościelny – cmentarz wiejski	w centralnej części wsi, na pn. od kościoła, na dz. 9	Cmentarze	
30	Rynarcice	Aleja lipowa	we wsch. części wsi, wzdłuż polnej drogi prostopadłej do drogi przelotowej prowadzącej ze wsi do stacji kolejowej	Parki, ogrody	
31	Rynarcice	Aleja kasztanowców	w zach. części wsi, wzdłuż drogi prostopadłej do drogi przelotowej, stanowiącej przedłużenie w kierunku pn. drogi na folwark	Parki, ogrody	
32	Rynarcice	Aleja lipowa	we wsch. części wsi, wzdłuż drogi ze wsi do stacji kolejowej	Parki, ogrody	
33	Rynarcice	Aleja lipowa, ob. w części pn. szpaler	w zach. części wsi, na pd. od folwarku	Parki, ogrody	
34	Stara Rudna	Zespół kościelny – cmentarz przykościelny, ob. cmentarz zlikwidowany, zarośnięty	w centrum wsi, na niewielkim wzniesieniu, na dz. 105	Cmentarze	
35	Stara Rudna	Zespół pałacowo-parkowy – ogród barokowy, następnie park krajobrazowy, ob. teren zarośnięty (granice zgodne z załącznikiem do decyzji nr A/3357/460/L z dn. 17.07.1976)	we wsch. części wsi, po pd. stronie drogi przelotowej, na dz. 68/176	Parki, ogrody	A/3357/460/L z dn. 17.07.1976
36	Wysokie	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – park typu swobodnego (granice zgodne z załącznikiem do decyzji nr A/3423/619/L z dn. 11.03.1982)	w centrum wsi, na dz. 213/1, 213/2, 214	Parki, ogrody	A/3423/619/L z dn. 11.03.1982

OBIEKTY

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
1	Brodowice	Zespół dworski – dwór, ob. ruina	W centrum wsi, po pd. stronie drogi przelotowej; otoczony parkiem.		l. 70-te XIX w.	Dwory A/2773/735/L z dn. 30.07.1986
2	Brodowice	Budynki inwentarskie przy zajeździe „Gasthof Merthner's”, ob. budynki gospodarcze		2	XIX/XX w.	Budynki gospodarcze
3	Brodowice	Zajazd „Gasthof Methner's”, ob. budynek mieszkalny		2	k. XIX w.	Budowle użyteczności publicznej
4	Brodów	Zespół pałacowy z folwarkiem – pałac, ob. ruina	na dz. 323/36		XVII w., 2 poł. XIX w.	Pałace
5	Brodów	Zagroda – budynek inwentarski	na przeciw nr 13; dz. 129		2 poł. XIX w.	Budynki gospodarcze
6	Brodów	Zagroda – budynek mieszkalno-gospodarczy	na przeciw nr 13; dz. 129		poł. XIX w.	Domy mieszkalne
7	Brodów	Zagroda – stodoła	na przeciw nr 13; dz. 129		poł. XIX w.	Budynki gospodarcze
8	Brodów	Zagroda – budynek mieszkalny		3	4 ćw. XIX w.	Domy mieszkalne
9	Brodów	Zagroda – stodoła z budynkiem gospodarczym		3	4 ćw. XIX w.	Budynki gospodarcze
10	Brodów	Zagroda – budynek inwentarski		4	ok. 1860 r.	Budynki gospodarcze
11	Brodów	Zagroda – budynek mieszkalny		4	ok. 1860 r.	Domy mieszkalne
12	Brodów	Zagroda – stodoła		4	ok. 1860 r.	Budynki gospodarcze
13	Brodów	Zagroda – budynek gospodarczy		7	k. XIX w.	Budynki gospodarcze
14	Brodów	Zagroda – budynek mieszkalny		7	4 ćw. XIX w.	Domy mieszkalne
15	Brodów	Zagroda – budynek mieszkalny		8	ok. 1860 r.	Domy mieszkalne
16	Brodów	Zagroda – obora		8	ok. 1860 r.	Budynki gospodarcze
17	Brodów	Zagroda – stodoła		8	poł. XIX w.	Budynki gospodarcze
18	Brodów	Zagroda – budynek mieszkalny		11	k. XIX w.	Domy mieszkalne
19	Brodów	Zagroda – stodoła		11	pocz. XX w.	Budynki gospodarcze
20	Brodów	Budynek mieszkalny		12	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
21	Brodów	Budynek mieszkalny		13	ok. 1860 r.	Domy mieszkalne
22	Brodów	Zespół pałacowy z folwarkiem – oficyna mieszkalna, ob. budynek mieszkalny		15a	2 poł. XIX w.	Zabudowa folwarczna
23	Brodów	Zespół pałacowy z folwarkiem – oficyna mieszkalno-gospodarcza, ob. zachowana część mieszkalna		15b	XIX/XX w.	Zabudowa folwarczna
24	Brodów	Zespół pałacowy z folwarkiem – oficyna mieszkalna, ob. budynek mieszkalny		15d	pocz. XX w.	Zabudowa folwarczna
25	Brodów	Budynek mieszkalny		16	1 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
26	Brodów	Budynek mieszkalny		22	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
27	Brodów	Zagroda – budynek mieszkalny		25	1 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
28	Brodów	Zagroda – stodoła		25	1 poł. XIX w.	Budynki gospodarcze
29	Brodów	Zagroda – budynek gospodarczy I		31	ok. 1890 r.	Budynki gospodarcze
30	Brodów	Zagroda – budynek gospodarczy II		31	ok. 1890 r.	Budynki gospodarcze
31	Brodów	Zagroda – budynek mieszkalny		31	ok. 1890 r.	Domy mieszkalne
32	Brodów	Zagroda – stodoła		31	ok. 1890 r.	Budynki gospodarcze
33	Bytków	Folwark – dom zarządcy, ob. budynek mieszkalny		5	k. XIX w.	Zabudowa folwarczna
34	Bytków	Folwark – obora, ob. budynek gospodarczy		5,6	k. XIX w.	Zabudowa folwarczna
35	Bytków	Folwark – stodoła, ob. budynek gospodarczy		5,6	k. XIX w.	Zabudowa folwarczna
36	Bytków	Folwark – budynek mieszkalno-gospodarczy		6	XIX/XX w.	Zabudowa folwarczna
37	Chełm	Trafostacja	Chełm Kolonia, dz. 187		l. 20-30-te XX w.	Budownictwo przemysłowe
38	Chełm	Trafostacja	dz. 125		l. 20-30-te XX w.	Budownictwo przemysłowe
39	Chełm	Budynek mieszkalny		7	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
40	Chełm	Zagroda – budynek inwentarski		11	pocz. XX w.	Budynki gospodarcze
41	Chełm	Zagroda – budynek mieszkalny		11	1903 r.	Domy mieszkalne
42	Chełm	Zagroda – stodoła		11	pocz. XX w.	Budynki gospodarcze
43	Chełm	Folwark – stodoła z budynkiem gospodarczym, ob. budynek gospodarczy w zagrodzie nr 18		18	k. XIX w., pocz. XX w.	Zabudowa folwarczna
44	Chełm	Folwark – budynek mieszkalno-gospodarczy, ob. budynek mieszkalny z częścią gospodarczą w zagrodzie nr 21		19-21	k. XIX w.	Zabudowa folwarczna
45	Chełm	Folwark – stodoła, ob. stodoła w zagrodzie nr 21		21	k. XIX w., pocz. XX w.	Zabudowa folwarczna
46	Chełm	Budynek mieszkalny z częścią gospodarczą		22	poł. XIX w.	Domy mieszkalne
47	Chełm	Budynek mieszkalny z częścią gospodarczą		23	poł. XIX w.	Domy mieszkalne
48	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Górna	3	k. XIX w.	Domy mieszkalne
49	Chobienia	Budynek gospodarczy na terenie dawnej cesarskiej faktorii solnej (?), ob. budynek gospodarczy	ul. Górna	5	k. XIX w.	Budynki gospodarcze
50	Chobienia	Budynek inwentarski na terenie dawnej cesarskiej faktorii solnej (?), ob. budynek gospodarczy	ul. Górna	5	k. XIX w.	Budynki gospodarcze
51	Chobienia	Budynek mieszkalny na terenie dawnej cesarskiej faktorii solnej (?), ob. budynek mieszkalny	ul. Górna	5	k. XIX w. - na miejscu (?) XVIII w. faktorii	Domy mieszkalne
52	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Górna	7	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
53	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Górna	9	ok. 1920 r.	Domy mieszkalne
54	Chobienia	Zespół kościelny – kościół rzym.-kat. parafialny pw. Marii Magdaleny, następnie pw. św. Idziego, ob. ruina	ul. Górna	dz. 93	wzm. przed 1300 r., 1378 r., 1616 r. (spłonął), 1679 r. (odbudowa), od 1710 r. - kościół cmentarny, 1780 r. - częściowo rozebrany	Obiekty sakralne

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
55	Chobienia	Zespół kościelny – mur cmentarny z bramą	ul. Górna	dz. 93	1 poł. XIX w.	Ogrodzenia, bramy i kordegardy
56	Chobienia	Trafostacja	ul. Głogowska	dz. 135	pocz. XX w.	Budownictwo przemysłowe
57	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Krzywa	1	k. XIX w.	Domy mieszkalne
58	Chobienia	Szkoła ewangelicka, ob. budynek mieszkalny	ul. Krzywa	5	k. XIX w.	Budowle użyteczności publicznej
59	Chobienia	Szkoła katolicka, ob. budynek nieużytkowany	ul. Krzywa	7	1901 r.	Budowle użyteczności publicznej
60	Chobienia	Plebania przy kościele parafialnym pw. św.św. Piotra i Pawła	ul. Krzywa	8	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
61	Chobienia	Kościół miejski, następnie do 1654 r. - kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. parafialny pw. św.św. Piotra i Pawła	ul. Krzywa	na dz. 226	wzm. 1446 r., k. XIV/pocz. XV w. (l. 1375-1425), l. 1584-1587, spłonął w l. 1616, i 1722, odbudowa 1620 r. i 1724 r., XIX w., po 1945 r.	Obiekty sakralne A/1458/1760 z dn. 11.07.1966
62	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Nadodrzańska	1	1 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
63	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Nadodrzańska	4-6	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
64	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Nadodrzańska	5	poł. XIX w.	Domy mieszkalne
65	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Nadodrzańska	7	poł. XIX w.	Domy mieszkalne
66	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Nadodrzańska	12	poł. XIX w., k. XX w.	Domy mieszkalne
67	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Nadodrzańska	13	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
	Chobienia ⁴	Budynek gospodarczy	ul. Nadodrzańska	14		
68	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Nadodrzańska	15	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
69	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Nadodrzańska	17	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
70	Chobienia	Budynek administracyjny, ob. siedziba Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, Nadzór Wodny Chobienia	ul. Nadodrzańska	18	ok. 1900 r.	Budowle użyteczności publicznej
71	Chobienia	Budynek gospodarczy	ul. Nadodrzańska	18	pocz. XX w.	Budynki gospodarcze
72	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Nadodrzańska	19-20	l. 20-te XX w.	Domy mieszkalne
73	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Nadodrzańska	21-22	l. 20-te XX w.	Domy mieszkalne
74	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Nadodrzańska	23-24	l. 20-te XX w.	Domy mieszkalne
75	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Nadodrzańska	25	l. 20-te XX w.	Domy mieszkalne
76	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Nadodrzańska	26-27	l. 20-te XX w.	Domy mieszkalne
77	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Nadodrzańska	28	l. 20-te XX w.	Domy mieszkalne
78	Chobienia	Zagroda – budynek mieszkalny	ul. Nadrzeczna	3	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
79	Chobienia	Zagroda – budynek inwentarski, ob. budynek gospodarczy	ul. Nadrzeczna	3a	pocz. XX w.	Budynki gospodarcze
80	Chobienia	Zagroda – stodoła, ob. budynek gospodarczy	ul. Nadrzeczna	3a	2 poł. XIX w.	Budynki gospodarcze
81	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Nadrzeczna	5	poł. XIX w.	Domy mieszkalne

⁴ Zarządzenie Nr 210/2019 Wójta Gminy Rudna z dnia 29 marca 2019 r.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
82	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Nadrzeczna	7	poł. XIX w.	Domy mieszkalne
83	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Nadrzeczna	11	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
84	Chobienia	Remiza Straży Pożarnej	ul. Nadrzeczna	dz. 261/2	l. 20-30-te XX w.	Budowle użyteczności publicznej
85	Chobienia	Zespół pałacowo-parkowy – fragment muru otaczający park	ul. Parkowa		k. XIX w.	Ogrodzenia, bramy i kordegardy
86	Chobienia	Zespół pałacowo-parkowy – pałac (zamek), ob. nieużytkowany	ul. Parkowa		wzm. XIV w. (zburzony), 1583 r., I poł. XVII w., XVIII w. (modernizacja), 1905r.	Pałace A/2828/694 z dn. 16.05 1960
	Chobienia ⁵	Budynek mieszkalny	ul. Partyzantów	1		
87	Chobienia	Zagroda – budynek gospodarczy, ob. "Gospoda de Cobena"	ul. Partyzantów	2	przed 1824 r., XX/XXI w.	Budynki gospodarcze
88	Chobienia	Zagroda – dom, ob. "Gospoda de Cobena"	ul. Partyzantów	2	przed 1824 r., XX/XXI w.	Domy mieszkalne
89	Chobienia	Zagroda – stodoła, ob. budynek gospodarczy "Gospoda de Cobena"	ul. Partyzantów	2	przed 1824 r., XX/XXI w.	Budynki gospodarcze
90	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Partyzantów	3	poł. XIX w., remont po 2000 r.	Domy mieszkalne
91	Chobienia	Budynek mieszkalny	Rynek	1	ok. poł. XIX/k. XIX w.	Domy mieszkalne
92	Chobienia	Budynek mieszkalny	Rynek	2	ok. poł. XIX w., k. XIX w.	Domy mieszkalne
93	Chobienia	Budynek mieszkalny z usługowym parterem (ob. zakład fryzjerski)	Rynek	5	ok. poł. XIX w., k. XIX w.	Domy mieszkalne
94	Chobienia	Budynek użyteczności publicznej, ob. Chobieński Ośrodek Kultury, Biblioteka Publiczna	Rynek	6	ok. poł. XIX w., k. XIX w.	Budowle użyteczności publicznej
95	Chobienia	Budynek mieszkalny z usługowym parterem (ob. agencja pocztowa, sklep)	Rynek	7	ok. poł. XIX w., k. XIX w.	Domy mieszkalne
96	Chobienia	Budynek mieszkalny	Rynek	8	ok. poł. XIX w., k. XIX w.	Domy mieszkalne
97	Chobienia	Budynek mieszkalny z usługowym parterem (ob. parter nieużytkowany)	Rynek	9	XVIII/XIX w.	Domy mieszkalne
98	Chobienia	Budynek mieszkalny z usługowym parterem (ob. parter nieużytkowany)	Rynek	9a	ok. poł. XIX w., k. XIX w.	Domy mieszkalne
99	Chobienia	Budynek mieszkalny	Rynek	11	ok. poł. XIX w., k. XIX w.	Domy mieszkalne
100	Chobienia	Budynek mieszkalny z usługowym parterem, ob. budynek nieużytkowany	Rynek	12	ok. poł. XIX w.	Domy mieszkalne
101	Chobienia	Dom Ludowy, następnie Szkoła Ludowa, ob. Zespół szkolno-przedszkolny	ul. Szkolna	2	l. 20-te XX w., l. 1936-1937, po 1945 r.	Budowle użyteczności publicznej
	Chobienia ⁶	Budynek mieszkalny	ul. Ścinawska	7		
102	Chobienia	Budynek gospodarczy	ul. Wolności	2	XIX/XX w.	Budynki gospodarcze
103	Chobienia	Budynek mieszkalny z częściowo użytkowym przyziemiem (ob. nieużytkowanym)	ul. Wolności	2	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
104	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Wolności	3	1 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
105	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Wolności	4	poł. XIX w., po 1900 r.	Domy mieszkalne
106	Chobienia	Budynek mieszkalny	ul. Wolności	5	1 poł. XIX w.	Domy mieszkalne

⁵ Zarządzenie Nr 177/2017 Wójta Gminy Rudna z dnia 6 marca 2017 r.⁶ Zarządzenie Nr 705/2018 Wójta Gminy Rudna z dnia 21 września 2018 r.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
107	Ciechłowice	Kapliczka	na przeciwko nr 6		2 poł. XIX w.	Obiekty sakralne
108	Ciechłowice	Trafostacja	przy nr 14, dz.68/2		l. 30-te XX w.	Budownictwo przemysłowe
109	Ciechłowice	Kapliczka	przy nr 17		2 poł. XIX w.	Obiekty sakralne
110	Ciechłowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		2	poł. XIX w.	Domy mieszkalne
111	Ciechłowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy.		5	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
112	Ciechłowice	Budynek gospodarczy ze stodołą		7	k. XIX w.	Budynki gospodarcze
113	Ciechłowice	Stodoła		9	pocz. XX w.	Budynki gospodarcze
114	Ciechłowice	Budynek mieszkalny, ob. Chobieński Ośrodek Kultury – Świetlica Wiejska		10	l. 80-te XIX w.	Domy mieszkalne
115	Ciechłowice	Zagroda - stodoła		11	poł. XIX w.	Budynki gospodarcze
116	Ciechłowice	Zagroda – budynek gospodarczy		11	poł. XIX w.	Budynki gospodarcze
117	Ciechłowice	Zagroda – budynek mieszkalno-gospodarczy		11	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
118	Ciechłowice	Budynek mieszkalny		12	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
119	Ciechłowice	Zagroda – budynek mieszkalny		13	ok. 1870 r.	Domy mieszkalne
120	Ciechłowice	Zagroda – obora		13	k. XIX w.	Budynki gospodarcze
121	Ciechłowice	Zagroda – stodoła		13	l. 70-te XIX w.	Budynki gospodarcze
122	Ciechłowice	Zagroda – stodoła z częścią gospodarczą, ob. budynek mieszkalno-gospodarczy		13	l. 70-te XIX w.	Budynki gospodarcze
123	Ciechłowice	Folwark – budynek zarządcy, ob. budynek mieszkalny		17	1836 r.	Zabudowa folwarczna
124	Gawronki	Założenie pałacowo-parkowe z folwarkiem – dom inspektora, ob. nieużytkowany		11	ok. 1905 r.	Zabudowa folwarczna
125	Gawronki	Założenie pałacowo-parkowe z folwarkiem – obory, ob. nieużytkowane		11	pocz. XX w.	Zabudowa folwarczna
126	Gawronki	Założenie pałacowo-parkowe z folwarkiem – czworak, ob. budynek mieszkalny wielorodzinny		13-14-15	XIX/XX w.	Zabudowa folwarczna
127	Gawrony	Gospoda "Scharto's Gasthof", ob. budynek mieszkalny		1	XIX/XX w.	Budowle użyteczności publicznej
128	Gawrony	Budynek mieszkalny		2	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
129	Gawrony	Budynek mieszkalny		16	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
130	Gawrony	Budynek mieszkalny		24	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
131	Gawrony	Budynek mieszkalny		28	k. XIX w.	Domy mieszkalne
132	Gwizdanów	Trafostacja	w centralnej części wsi, po pn. stronie lokalnej drogi, na dz. 131		l. 30-te XX w.	Budownictwo przemysłowe
133	Gwizdanów	Zespół dworca kolejowego – nastawnia kolejowa	w pd. części zespołu dworca kolejowego		XIX/XX w.	Budownictwo przemysłowe
134	Gwizdanów	Zespół dworca kolejowego – wiata peronowa	w pd. części zespołu dworca kolejowego		1856 r., XX w.	Budowle użyteczności publicznej
135	Gwizdanów	Zespół dworca kolejowego – wieża ciśnień, ob. nieużytkowana	w pn. części zespołu dworca		pocz. XX w.	Budownictwo przemysłowe

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
			kolejowego			
136	Gwizdanów	Zespół dworca kolejowego – budynek spedycji towarowej, ob. budynek magazynowy	w pn. części zespołu dworca kolejowego, naprzeciw wieży ciśnień		ok. 1860 r.	Budownictwo przemysłowe
137	Gwizdanów	Zespół dworca kolejowego – budynek mieszkalny pracowników kolei, ob. budynek mieszkalny	w pn. części zespołu dworca kolejowego, w okolicach lokomotywowni		l.80-te XIX w.	Domy mieszkalne
138	Gwizdanów	Zespół kościelny – kościół rzym.-kat., parafialny pw. św. Urszuli	w północno-wschodniej części wsi, na dz. 217		XIII w., 1756 r., l. 1871-1872	Obiekty sakralne 285/A/1-2/04 z dn. 27.04.2004
139	Gwizdanów	Zespół kościelny – mur cmentarny	wokół cmentarza położonego na dz. 217		XIX w.	Ogrodzenia, bramy i kordegardy
140	Gwizdanów	Gospoda „Gasthaus Skobla”, ob. budynek mieszkalny		1	ok. 1860 r.	Budowle użyteczności publicznej
	Gwizdanów ⁷	Budynek mieszkalny		3		
141	Gwizdanów	Budynek mieszkalny		11	po 1856 r.	Domy mieszkalne
142	Gwizdanów	Budynek mieszkalny		23	ok. 1910 r.	Domy mieszkalne
143	Gwizdanów	Budynek mieszkalny		25	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
144	Gwizdanów	Budynek mieszkalny		26	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
145	Gwizdanów	Zespół kościelny – szkoła katolicka, ob. budynek mieszkalny		30	l. 70-te XIX w.	Budowle użyteczności publicznej
146	Gwizdanów	Zespół kościelny - plebania		33	l. 70-te XIX w.	Domy mieszkalne
147	Gwizdanów	Budynek mieszkalny		36	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
148	Gwizdanów	Zagroda – budynek mieszkalny		37	k. XIX w.	Domy mieszkalne
149	Gwizdanów	Budynek mieszkalny		47	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
150	Gwizdanów	Zespół dworca kolejowego – budynek dworca, ob. nieużytkowany, w części mieszkalnej – mieszkania pracownicze		57	1856 r.	Budowle użyteczności publicznej
151	Górzyn	Zespół kościelny – mur cmentarny, ob. zachowany w niewielkich fragmentach	po wschodniej i częściowo południowej granicy dz. 155		XIX w.	Ogrodzenia, bramy i kordegardy
152	Górzyn	Zespół kościelny – kościół pw. św. Michała, ob. trwała ruina	w centrum wsi, po pd. stronie drogi przelotowej; na dz. 155		XV w., XIX w., od 1910 r. trwała ruina	Obiekty sakralne A/1626/1765 z dn. 11.07.1966
153	Górzyn	Wozownia na karawan, ob. nieużytkowana	w pn.-wsch. części wsi, przy podrzędnej drodze; przed cmentarzem wiejskim		ok. 1870 r.	Budynki gospodarcze
154	Górzyn	Trafostacja	w północnej części wsi, przy lokalnej drodze, na dz. 129		l. 20-te XX w.	Budownictwo przemysłowe
155	Górzyn	Budynek gospodarczy		5		Budynki gospodarcze
156	Górzyn	Budynek gospodarczy		7		Budynki gospodarcze
157	Górzyn	Budynek mieszkalny		8		Domy mieszkalne

⁷ Zarządzenie Nr 210/2019 Wójta Gminy Rudna z dnia 29 marca 2019 r.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
158	Górzyn	Zagroda – budynek gospodarczy I		11		Budynki gospodarcze
159	Górzyn	Zagroda – budynek gospodarczy II		11		Budynki gospodarcze
160	Górzyn	Zagroda – stodoła		11		Budynki gospodarcze
161	Górzyn	Zagroda – budynek gospodarczy		15		Budynki gospodarcze
162	Górzyn	Zagroda – budynek mieszkalny		15		Domy mieszkalne
163	Górzyn	Budynek mieszkalny		17		Domy mieszkalne
164	Górzyn	Budynek mieszkalny		18		Domy mieszkalne
165	Górzyn	Dom Ludowy z częścią mieszkalną, ob. przedszkole z częścią mieszkalną		19	XIX/XX w.	Budowle użyteczności publicznej
166	Górzyn	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – oficyna mieszkalna, ob. budynek mieszkalny wielorodzinny		21	l. 70-te XIX w.	Zabudowa folwarczna
167	Górzyn	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – oficyna mieszkalna, ob. budynek mieszkalny		21b	l. 70-te XIX w.	Zabudowa folwarczna
168	Górzyn	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – stodoła z częścią mieszkalną, ob. budynek mieszkalny z częścią gospodarczą		21c	l. 70-te XIX w.	Zabudowa folwarczna
169	Górzyn	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – stodoła z częścią mieszkalną, ob. budynek mieszkalno-gospodarczy		21d	l. 70-te XIX w.	Zabudowa folwarczna
170	Górzyn	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – budynek inwentarski, ob. budynek mieszkalny wielorodzinny		21e	l. 70-te XIX w.	Zabudowa folwarczna
171	Górzyn	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – pałac, ob. nieużytkowany (w częściowej ruinie)		21k	pocz. XVII w., poł. XIX w., l. 80-te XIX w.	Pałace A/2870/731/L z dn. 30.07.1986
172	Górzyn	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – oficyna mieszkalna, ob. budynek mieszkalny		21l	l. 70-te XIX w.	Zabudowa folwarczna
173	Górzyn	Zagroda – budynek mieszkalny		24	k. XIX w.	Domy mieszkalne
174	Górzyn	Budynek mieszkalno-gospodarczy		25	l. 70-te XIX w.	Domy mieszkalne
175	Górzyn	Zagroda – budynek mieszkalny		34	k. XIX w.	Domy mieszkalne
176	Górzyn	Kuźnia, ob. budynek gospodarczy		35	ok. 1915 r.	Budynki gospodarcze
177	Górzyn	Budynek mieszkalny		36	ok. 1910 r.	Domy mieszkalne
178	Górzyn	Szkoła ludowa, ob. budynek mieszkalny		37	l. 30-te XX w.	Budowle użyteczności publicznej
179	Górzyn	Zagroda – brama wjazdowa		40	2 poł. XIX w.	Ogrodzenia, bramy i kordegardy
180	Górzyn	Zagroda – budynek gospodarczy I		40	2 poł. XIX w.	Budynki gospodarcze
181	Górzyn	Zagroda – budynek gospodarczy II		40	2 poł. XIX w.	Budynki gospodarcze
182	Górzyn	Zagroda – budynek mieszkalny		40	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
183	Górzyn	Zagroda – stodoła		40	2 poł. XIX w.	Budynki gospodarcze
184	Górzyn	Budynek mieszkalno-gospodarczy.		43	1925 r.	Domy mieszkalne
185	Górzyn	Szkoła, ob. budynek mieszkalno-gospodarczy		44	XIX/XX w.	Budowle użyteczności publicznej
186	Kliszów	Zagroda – budynek gospodarczy		5	k. XIX W.	Budynki gospodarcze

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
187	Kliszów	Budynek mieszkalny		7	ok. 1880 r.	Domy mieszkalne
188	Kliszów	Zagroda – budynek gospodarczy		12	ok. 1880 r.	Budynki gospodarcze
189	Kliszów	Zagroda – budynek mieszkalny		12	ok. 1880 r.	Domy mieszkalne
190	Kliszów	Budynek mieszkalny		13	k. XIX w.	Domy mieszkalne
191	Kliszów	Folwark – oficyna mieszkalna, ob. budynek mieszkalny		19	2 poł. XIX w., pocz. XX w.	Zabudowa folwarczna
192	Kliszów	Gospoda, ob. budynek mieszkalny		26	poł. XIX w.	Budowle użyteczności publicznej
193	Kliszów	Szkoła ludowa, ob. budynek mieszkalny		29	ok. 1844 r.	Budowle użyteczności publicznej
194	Koźlice	Zespół stacji kolejowej – fragment ogrodu	między budynkiem stacji kolejowej a budynkiem dróżnika		ok. 1870 r.	Ogrodzenia, bramy i kordegardy
195	Koźlice	Trafostacja	na dz. nr 24/2		ok. 1925 r.	Budownictwo przemysłowe
196	Koźlice	Stodoła	naprzeciw nr 5, na dz. 73/2		XIX/Xx w.	Budynki gospodarcze
197	Koźlice	Zespół stacji kolejowej – dworzec, ob. budynek mieszkalny	po wschodniej stronie wsi, przed torami kolejowymi		1869 r.	Budowle użyteczności publicznej
198	Koźlice	Szkoła, ob. budynek mieszkalny		15	ok. 1900 r.	Budowle użyteczności publicznej
199	Koźlice	Zespół stacji kolejowej - budynek dróżnika, ob. budynek mieszkalny		24	ok. 1870 r.	Domy mieszkalne
200	Kęblów	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – budynek inwentarski, ob. gospodarczy (częściowo użytkowany)	w południowo-wschodniej części wsi, po zachodniej stronie majdanu, na dz.152/3		ok. 1924 r.	Zabudowa folwarczna
201	Kęblów	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – czworak, ob. budynek mieszkalny		9b-9c	ok. 1924 r.	Zabudowa folwarczna
202	Kęblów	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – oficyna mieszkalna, ob. nieużytkowana		9d	poł. XIX w.	Zabudowa folwarczna
203	Miłogoszcz	Trafostacja	w południowo-wschodniej części wsi, naprzeciw folwarku, na dz. 156/5		ok. 1920-1930 r.	Budownictwo przemysłowe
204	Miłogoszcz	Budynek mieszkalny		1	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
205	Miłogoszcz	Folwark – zabudowania folwarczne		3	XIX/XX w.	Zabudowa folwarczna A/3122/833/L z dn. 29.12.1989
206	Mleczo	Kapliczka przydrożna, ob. nieużytkowana	przy nr 22		ok. 1920 r.	Obiekty sakralne
207	Mleczo	Budynek gospodarczy		4	3 ćw. XIX w.	Budynki gospodarcze
208	Mleczo	Budynek mieszkalny		4	3 ćw. XIX w.	Domy mieszkalne
209	Mleczo	Budynek gospodarczy		7	ok. 1860 r.	Budynki gospodarcze
210	Mleczo	Zagroda – budynek inwentarski		10	4 ćw. XIX w.	Budynki gospodarcze
211	Mleczo	Zagroda – budynek mieszkalny		10	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
212	Mleczo	Zagroda – stodoła		10	XIX/XX w.	Budynki gospodarcze
213	Mleczo	Zagroda – budynek inwentarski, ob. budynek gospodarczy		28	ok. 1860 r.	Budynki gospodarcze

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
214	Mleczno	Zagroda – budynek mieszkalny		28		Domy mieszkalne
215	Mleczno	Zagroda – obora, ob. budynek gospodarczy		28	k. XIX w.	Budynki gospodarcze
216	Naroczyce	Spichlerz, ob. nieużytkowany, w stanie częściowej ruiny	w centrum wsi, na zach. od pałacu, na dz. 125/1		XVII w. (?), XVIII w., pocz. XIX w.	Budynki gospodarcze A/981 z dn. 11.12.2006 r.
217	Naroczyce	Zagroda (rodziny Gruhn) – budynek gospodarczy		6	XIX/XX w.	Budynki gospodarcze
218	Naroczyce	Zagroda (rodziny Gruhn) – budynek mieszkalny		6	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
219	Naroczyce	Budynek gospodarczy		8	k. XIX w.	Budynki gospodarcze
220	Naroczyce	Zagroda – budynek gospodarczy		11	XIX/XX w.	Budynki gospodarcze
221	Naroczyce	Zagroda – budynek mieszkalny, ob. „Michałówka” - Koło Łowieckie „Ostoja” Wrocław		11	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
222	Naroczyce	Budynek mieszkalny		16	ok. 1920 r.	Domy mieszkalne
223	Naroczyce	Budynek mieszkalny		20	k. XIX w.	Domy mieszkalne
224	Naroczyce	Zagroda – budynek inwentarski, ob. budynek gospodarczy		25	ok. 1890 r.	Budynki gospodarcze
225	Naroczyce	Zagroda – budynek mieszkalny		25	ok. 1890 r.	Domy mieszkalne
226	Naroczyce	Budynek gospodarczy		26	k. XIX w.	Budynki gospodarcze
227	Naroczyce	Zespół pałacowo-parkowy – pałac (rezydencja wypoczynkowa Augusta Wettina, zwanego Mocnym), ob. nieużytkowany		27	1688 r., przebudowa 1737 r., poł. XIX w., pocz. XX w.	Pałace A/3187/640/L z dn. 07.03.1983
228	Naroczyce	Budynek mieszkalno-gospodarczy		47	ok. 1890 r., po 1920 r.	Domy mieszkalne
229	Naroczyce	Gospoda Josefa Languera, ob. budynek mieszkalny		48		Budowle użyteczności publicznej
230	Naroczyce-Górki	Budynek mieszkalny		2	l. 1892-1925	Domy mieszkalne
231	Naroczyce-Górki	Budynek mieszkalny		3	l. 1892-1925	Domy mieszkalne
232	Naroczyce-Górki	Budynek mieszkalny		7	l. 1892-1925	Domy mieszkalne
233	Nieszczyce	Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem I – obora południowa, ob. nieużytkowana, w stanie ruiny	w pd. skrzydle majdanu		poł. XIX w.	Zabudowa folwarczna
234	Nieszczyce	Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem I – kuźnia, ob. budynku gospodarcze	w zach. skrzydle majdanu, przy wjeździe na folwark od zach.		poł. XIX w.	Zabudowa folwarczna
235	Nieszczyce	Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem I – obora wschodnia	we wsch. skrzydle majdanu		poł. XIX w.	Zabudowa folwarczna
236	Nieszczyce	Folwark II – dom pracowników najemnych, ob. budynek mieszkalny wielorodzinny		5	k. XIX w., 1923 r.	Zabudowa folwarczna
237	Nieszczyce	Budynek mieszkalny		22		Domy mieszkalne
238	Nieszczyce	Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem I – budynek gospodarczy (stajnia, wozownia, spichlerz), ob. budynek mieszkalno-gospodarczy		25a	k. XIX w.	Zabudowa folwarczna
239	Nieszczyce	Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem I – dwór, ob. budynek mieszkalny		26b	pocz. XVIII w., ok. 1800 r., k. XIX w.	Pałace A/3189/734/L z dn. 30.07.1986

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
240	Nieszczyce	Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem I – "Willa Nistitz" (oficyna?), ob. budynek mieszkalny		26c	k. XIX w., XX w.	Zabudowa folwarczna
241	Olszany	Kapliczka	na rozwidleniu drogi Miłogoszcz-Kliszów		l. 80-te XIX w.	Obiekty sakralne
242	Olszany	Kapliczka	przy nr 22		k. XIX w.	Obiekty sakralne
243	Olszany	Zespół kościelny – kościół parafialny, rzym.-kat. pw. św. Michała Archanioła	w pd.-zach. części wsi, na dz. 210		XV w., XVI/XVII w., l. 1860-1890 (restauracja i przebudowa).	Obiekty sakralne A/2258/1771 z dn. 11.07.1966
244	Olszany	Zespół kościelny – mur ementarny z bramą	w pd.-zach. części wsi, otaczający cmentarz przykościelny, na dz. 210		XVII w.(?), XIX w.	Ogrodzenia, bramy i kordegardy
245	Olszany	Budynek mieszkalny		1	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
246	Olszany	Sklep Firley'a z częścią mieszkalną, ob. budynek mieszkalny ze sklepem		3	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
247	Olszany	Zagroda – budynek mieszkalno-gospodarczy		6	k. XIX w.	Domy mieszkalne
248	Olszany	Zagroda – stodoła		6	k. XIX .	Budynki gospodarcze
249	Olszany	Zagroda – budynek gospodarczy		11	XIX/XX w.	Budynki gospodarcze
250	Olszany	Zagroda – budynek inwentarski		11	XIX/XX w.	Budynki gospodarcze
251	Olszany	Zagroda – budynek mieszkalny		11	4 ćw. XIX w.	Domy mieszkalne
252	Olszany	Zagroda – stodoła		11	k. XIX w.	Budynki gospodarcze
253	Olszany	Zagroda – budynek mieszkalny		21	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
254	Olszany	Zagroda – budynek inwentarski		25	pocz. XX w.	Budynki gospodarcze
255	Olszany	Zagroda – budynek mieszkalny		25	1908 r.	Domy mieszkalne
256	Olszany	Budynek administracyjno-mieszkalny (?), ob. budynek mieszkalny		26	ok. 1900 r.	Domy mieszkalne
257	Olszany	Zagroda – budynek gospodarczy		28	4 ćw. XIX w.	Budynki gospodarcze
258	Olszany	Zagroda – budynek gospodarczy		29	pocz. XX w.	Budynki gospodarcze
259	Olszany	Szkoła, ob. budynek mieszkalny		34	k. XVIII w. (?), pocz. XIX w., pocz. XX w.	Budowle użyteczności publicznej
260	Olszany	Zagroda – brama wjazdowa		37	XIX/XX w.	Ogrodzenia, bramy i kordegardy
261	Olszany	Zagroda – budynek mieszkalny		37	ok. 1880 r.	Domy mieszkalne
262	Olszany	Zagroda – stodoła		37	4 ćw. XIX w.	Budynki gospodarcze
263	Olszany	Zagroda – budynek gospodarczy		39	k. XIX w.	Budynki gospodarcze
264	Olszany	Zagroda – budynek mieszkalny		39	ok. 1880 r.	Domy mieszkalne
265	Olszany	Zagroda – budynek gospodarczy I		40	k. XIX w.	Budynki gospodarcze
266	Olszany	Zagroda – budynek gospodarczy II		40	k. XIX w.	Budynki gospodarcze
267	Olszany	Zagroda – budynek mieszkalny		40	4 ćw. XIX w.	Domy mieszkalne
268	Olszany	Zagroda – stodoła		40	XIX/XX w.	Budynki gospodarcze

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
269	Olszany	Zagroda – budynek gospodarczy		41	ok. 1885 r.	Budynki gospodarcze
270	Olszany	Zagroda – budynek mieszkalny		42-43	ok. 1910 r.	Domy mieszkalne
271	Olszany	Zagroda – budynek mieszkalny		44	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
272	Olszany	Zagroda – budynek mieszkalny		46	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
273	Olszany	Zagroda – budynek gospodarczy		48	XIX/XX w.	Budynki gospodarcze
274	Orsk	Budynek mieszkalny		4	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
275	Orsk	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – pałac, ob. nieużytkowany (w ruinie)		11	1603 r., 1 poł. XVIII w., ok. 1820 r., l. 60-70-te XIX w.	Pałace A/3191/785/L z dn. 28.12.1987
276	Orsk	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – oficyna mieszkalna, ob. budynek mieszkalny		11c	1866 r.	Zabudowa folwarczna
277	Orsk	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – budynek gospodarczy (kuźnia?), ob. budynek nieużytkowany		11d	ok. 1870 r.	Zabudowa folwarczna
278	Orsk	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – budynek gospodarczy ze spichlerzem, ob. budynek nieużytkowany		11d	ok. 1870 r.	Zabudowa folwarczna
279	Orsk	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – chlewnia, ob. budynek nieużytkowany		11d	ok. 1870 r.	Zabudowa folwarczna
280	Orsk	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – dom dyrektora, ob. siedziba Przedsiębiorstwa Produkcji, Handlu i Usług PLON sp. z o.o.		11d	1871 r.	Zabudowa folwarczna
281	Orsk	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – gorzelnia, ob. budynek nieużytkowany		11d	k. XIX w. (komin), l. 20-te XX w., po 1945 r.	Zabudowa folwarczna
282	Orsk	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – stajnia, obora, ob. budynek nieużytkowany		11d	1874 r.	Zabudowa folwarczna
283	Orsk	Szkoła ludowa, ob. budynek mieszkalny		42	1845 r.	Budowle użyteczności publicznej
284	Orsk	Zagroda – budynek gospodarczy		45	k. XIX w.	Budynki gospodarcze
285	Orsk	Zagroda – budynek mieszkalny		45	k. XIX w.	Domy mieszkalne

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
286	Orsk	Sklep Herzog'a z częścią mieszkalną, ob. budynek mieszkalny		50	l. 60-te XIX w., przebudowa k. XX w.	Domy mieszkalne
	Orsk ⁸	Relikty kościoła ewangelickiego wraz z otoczeniem w miejscowości Orsk			XV-XVI w. ok. 1613 r.	
287	Radomiłów	Budynek mieszkalny		4	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
288	Radomiłów	Budynek mieszkalny		5a-5b	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
289	Radomiłów	Budynek mieszkalny		5e-5f-5g	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
290	Radomiłów	Zespół pałacowo-parkowy – pałac Ballestremów, ob. hotel		23	1904 r., po 2000 r.	Pałace A/3300/733/L z dn. 26.06.1986
291	Radoszyce	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – lodownia, ob. ruina	w centralnej części wsi, w pd. części parku, na pn. od nr 27		l. 70-te XIX w.	Zabudowa folwarczna
292	Radoszyce	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – obora, ob. budynek nieużytkowany	w centralnej części wsi, w zachodnim skrzydle majdanu		poł. XIX w., l. 70-te XIX w.	Zabudowa folwarczna
293	Radoszyce	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – spichlerz, ob. budynek nieużytkowany	w centralnej części wsi, w zachodnim skrzydle majdanu		ok. 1824 r., przebudowa poł. XIX w.	Zabudowa folwarczna
294	Radoszyce	Budynek mieszkalny		5	l. 70-te XIX w.	Domy mieszkalne
295	Radoszyce	Budynek mieszkalny		19	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
296	Radoszyce	Sklep Friedricha Möbusa z częścią mieszkalną, ob. budynek mieszkalny		21	k. XIX w.	Domy mieszkalne
297	Radoszyce	Budynek mieszkalny		24	1927 r.	Domy mieszkalne
298	Radoszyce	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – oficyna mieszkalno-gospodarcza, ob. budynek mieszkalny, w części sklep		25-26a-26b	l. 70-te XIX w.	Zabudowa folwarczna
299	Radoszyce	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – rządówka, ob. budynek mieszkalny		26	poł. XIX w.	Zabudowa folwarczna
300	Radoszyce	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – oficyna mieszkalno-gospodarcza, ob. budynek nieużytkowany		27	ok. 1824 r., poł. XIX w., l. 70-te XIX w.	Zabudowa folwarczna
301	Radoszyce	Budynek mieszkalny		32	l. 80-te XIX w.	Domy mieszkalne

⁸ Zarządzenie Nr 170/2021 Wójta Gminy Rudna z dnia 30 czerwca 2021 r.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
302	Radoszyce	Budynek mieszkalny		35	poł. XIX w.	Domy mieszkalne
303	Radoszyce	Budynek mieszkalny		38	1926 r.	Domy mieszkalne
304	Radoszyce	Budynek mieszkalny		40	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
305	Radoszyce	Budynek mieszkalny		47	l. 80-te XIX w.	Domy mieszkalne
306	Radoszyce	Budynek mieszkalny		49	l. 20-te XX w.	Domy mieszkalne
307	Radoszyce	Budynek mieszkalny		51	1915 r.	Domy mieszkalne
308	Rudna	Kościół rzym.-kat. parafialny pw. Świętej Trójcy	ul. Cicha		l. 1475-1500, 1662 r. (odbudowa), l. 1859-1860 (całkowita przebudowa)	Obiekty sakralne A/2388/974/L z dn. 17.07.1992 r.
309	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Cicha	1	l. 60-te XIX w.	Domy mieszkalne
310	Rudna	Budynek mieszkalny z usługowym przyziemem (ob. nieużytkowanym)	ul. Cicha	2	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
311	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Cicha	4	l. 60-te XIX w.	Domy mieszkalne
312	Rudna	Budynek mieszkalny z częściowo użytkowym przyziemem	ul. Cicha	6	poł. XIX w.	Domy mieszkalne
313	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Cicha	8	l. 60-te XIX w.	Domy mieszkalne
314	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Cicha	10	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
315	Rudna	Plebania, ob. budynek mieszkalny	ul. Cicha	12	ok. 1830 r.	Domy mieszkalne
316	Rudna	Młyn II z częścią mieszkalną, ob. budynek mieszkalny	ul. Cicha	14	XIX/XX w.	Budownictwo przemysłowe
317	Rudna	Młyn z budynkiem gospodarczym	ul. Cicha	14	XIX/XX w.	Budownictwo przemysłowe
318	Rudna	Folwark – stodoła z lamusem, ob. budynek gospodarczy	ul. Dworska		poł. XIX w.	Zabudowa folwarczna
319	Rudna	Folwark – dom zarządcy, ob. budynek mieszkalny	ul. Dworska	2	poł. XIX w.	Zabudowa folwarczna
320	Rudna	Folwark – budynek gospodarczy, ob. budynek mieszkalny	ul. Dworska	4	2 poł. XIX w.	Zabudowa folwarczna
321	Rudna	Folwark – budynek gospodarczy, ob. budynek mieszkalny	ul. Dworska	6	2 poł. XIX w.	Zabudowa folwarczna
322	Rudna	Folwark – budynek mieszkalny	ul. Dworska	6-8	2 poł. XIX w., pocz. XX w.	Zabudowa folwarczna

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
323	Rudna	Folwark – budynek mieszkalny	ul. Dworska	10	XIX/XX w.	Zabudowa folwarczna
324	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Głogowska	1	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
325	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Głogowska	2	2 poł. XIX w., pocz. XX w.	Domy mieszkalne
326	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Głogowska	4	1. 60-te XIX w.	Domy mieszkalne
327	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Głogowska	6	1. 60-te XIX w.	Domy mieszkalne
328	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Głogowska	8	1. 60-te XIX w.	Domy mieszkalne
329	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Głogowska	10	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
330	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Głogowska	12	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
331	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Głogowska	14	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
332	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Głogowska	16	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
333	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Głogowska	18	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
334	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Głogowska	20	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
335	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Głogowska	24	1 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
336	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Głogowska	26	1. 70-te XIX w.	Domy mieszkalne
337	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Głogowska	28-28A	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
338	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Głucha	1	1. 20-30-te XX w.	Domy mieszkalne
339	Rudna	Budynek mieszkalny z częściowo użytkowym przyziemiem	ul. św. Katarzyny	1	1. 60-te XIX w.	Domy mieszkalne
340	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. św. Katarzyny	2	2 poł. XIX w., 1. 30-te XX w.	Domy mieszkalne
341	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. św. Katarzyny	5	2 poł. XIX w., pocz. XX w.	Domy mieszkalne
342	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. św. Katarzyny	7	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
343	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. św. Katarzyny	9	2 poł. XIX w., pocz. XX w.	Domy mieszkalne
344	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. św. Katarzyny	11	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
345	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. św. Katarzyny	13	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
346	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. św. Katarzyny	15	poł. XIX w.	Domy mieszkalne
347	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. św. Katarzyny	17	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
348	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. św. Katarzyny	19	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
349	Rudna	Dworzec kolejowy, ob. budynek stacji kolejowej i komisariat policji	ul. Kolejowa		1901 r., odbudowany l.2010-2011	Budowle użyteczności publicznej
350	Rudna	Budynek mieszkalno-gospodarczy, ob. budynek mieszkalny	ul. Kolejowa	1	ok. 1920 r.	Domy mieszkalne
351	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Kolejowa	3	ok. 1920 r.	Domy mieszkalne
352	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Kolejowa	4	ok. 1920 r.	Domy mieszkalne
353	Rudna	Willa, ob. budynek szkoły (Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych)	ul. Kolejowa	5	ok. 1920 r., poł. XX w.	Budowle użyteczności publicznej
354	Rudna	Dróżniczówka, ob. budynek mieszkalny	ul. Kolejowa	6	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
355	Rudna	Toalety p/dworcu kolejowym oraz budynek gospodarczy p/dróżniczówce, ob. budynek gospodarczy	ul. Kolejowa	6	pocz. XX w.	Budynki gospodarcze
356	Rudna	Pastorówka, ob. probostwo kościoła prawosławnego	pl. Kościelny	3	2 poł. XIX w. (przed 1878 r.)	Domy mieszkalne
	Rudna ⁹	Budynek mieszkalny	pl. Kościelny	4		
357	Rudna	Budynek mieszkalny	pl. Kościelny	5	k. XIX w.	Domy mieszkalne
358	Rudna	Budynek mieszkalny	pl. Kościelny	6	k. XIX w.	Domy mieszkalne
359	Rudna	Budynek gospodarczy	pl. Kościelny	7	poł. XIX w.	Budynki gospodarcze
360	Rudna	Budynek mieszkalny	pl. Kościelny	7	l. 60-te XIX w.	Domy mieszkalne
361	Rudna	Kościół rzym.-kat. parafialny pw. św. Katarzyny, ob. Polski Autokefaliczny Kościół prawosławny pw. Podwyższeni Krzyża Świętego	pl. Kościelny	dz. 429	wzm. 1366 r., wzn. l. 1474-1500, XV/lw., 1694 r., przebud. l. 1859-1860, odn. l. 1988-2000	Obiekty sakralne A/2387/1115 z dn. 04.07.1964
362	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Krańcowa	1-3	l. 30-te XX w.	Domy mieszkalne
363	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Krańcowa	2-4	l. 30-te XX w.	Domy mieszkalne

⁹ Zarządzenie Nr 748/2017 Wójta Gminy Rudna z dnia 19 września 2017 r.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
364	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Krańcowa	5-7	I. 30-te XX w.	Domy mieszkalne
365	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Krańcowa	6-8	I. 30-te XX w.	Domy mieszkalne
366	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Krańcowa	9-11	I. 30-te XX w.	Domy mieszkalne
367	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Krańcowa	10-12	I. 30-te XX w.	Domy mieszkalne
368	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Krańcowa	14-16	I. 30-te XX w.	Domy mieszkalne
369	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Krochmalna	1	II poł. XIX w.	Domy mieszkalne
370	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Krochmalna	3	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
371	Rudna	Budynek gospodarczy	ul. 1 Maja	1	poł. XIX w.	Budynki gospodarcze
372	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. 1 Maja	1	poł. XIX w.	Domy mieszkalne
373	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. 1 Maja	2	ok. 1890 r.	Domy mieszkalne
374	Rudna	Budynek administracyjno-mieszkalny p/tartaku (?), ob. budynek przedszkola	ul. 1 Maja	3	ok. 1870 r.	Budowle użyteczności publicznej
375	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Parkowa	5	I poł. XIX w.	Domy mieszkalne
	Rudna ¹⁰	Budynek mieszkalny	ul. Parkowa	7		
376	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Parkowa	9	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
377	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Piaskowa	1	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
378	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Piaskowa	6	k. XIX w.	Domy mieszkalne
379	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Piaskowa	8	k. XIX w.	Domy mieszkalne
380	Rudna	Mur ogrodzeniowy z bramą cmentarną	ul. Polkowicka	(dz. 325)	XIX w.	Ogrodzenia, bramy i kordegardy
381	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Polkowicka	2	I poł. XIX w.	Domy mieszkalne
382	Rudna	Budynek mieszkalny z częściowo użytkowym przyziemiem	ul. Polkowicka	3	poł. XIX w.	Domy mieszkalne
383	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Polkowicka	4	II poł. XIX w.	Domy mieszkalne
384	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Polkowicka	5	k. XIX w.	Domy mieszkalne

¹⁰ Zarządzenie Nr 412/2016 Wójta Gminy Rudna z dnia 17 czerwca 2016 r.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
385	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Polkowicka	6	II poł. XIX w.	Domy mieszkalne
386	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Polkowicka	7	I. 30-40-te XX w.	Domy mieszkalne
387	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Polkowicka	8	II poł. XIX w.	Domy mieszkalne
388	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Polkowicka	11	II poł. XIX w.	Domy mieszkalne
389	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Polkowicka	15	I. 30-te XX w.	Domy mieszkalne
390	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Polkowicka	16	k. XIX w.	Domy mieszkalne
391	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Polkowicka	17	I poł. XIX w., XX w.	Domy mieszkalne
392	Rudna	Budynek inwentarski, ob. budynek gospodarczy	ul. Polna	4	ok. 1880 r.	Budynki gospodarcze
393	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Polna	4	ok. 1870 r.	Domy mieszkalne
394	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Polna	10	I. 30-te XX w.	Domy mieszkalne
395	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Polna	12	I. 30-te XX w.	Domy mieszkalne
396	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Polna	14	I. 30-te XX w.	Domy mieszkalne
397	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Polna	16	I. 30-te XX w.	Domy mieszkalne
	Rudna ¹¹	Budynek mieszkalny	ul. Wesoła	2		
398	Rudna	Budynek mieszkalny z częścią gospodarczą	ul. Wesoła	5	k. XIX w.	Domy mieszkalne
399	Rudna	Zagroda - budynek gospodarczy I	ul. Wincentego Witosa	12	XIX/XX w.	Budynki gospodarcze
400	Rudna	Zagroda – budynek gospodarczy II	ul. Wincentego Witosa	12	XIX/XX w.	Budynki gospodarcze
401	Rudna	Budynek mieszkalny	pl. Zwycięstwa	1	pocz. XIX w., I. 60-te XIX w.	Domy mieszkalne
402	Rudna	Budynek mieszkalny z usługowym parterem	pl. Zwycięstwa	2	pocz. XIX w., I. 60-te XIX w.	Domy mieszkalne
403	Rudna	Budynek mieszkalny z usługowym parterem	pl. Zwycięstwa	3	pocz. XIX w., I. 60-te XIX w.	Domy mieszkalne
404	Rudna	Budynek mieszkalny, ob. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	pl. Zwycięstwa	5	pocz. XIX w., I. 60-te XIX w., po 1945 r.	Domy mieszkalne
405	Rudna	Budynek mieszkalny	pl. Zwycięstwa	7	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
406	Rudna	Budynek mieszkalny z usługowym parterem	pl. Zwycięstwa	8	pocz. XIX w., I. 60-te XIX w.	Domy mieszkalne

¹¹ Zarządzenie Nr 639/2016 Wójta Gminy Rudna z dnia 9 września 2016 r.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
407	Rudna	Budynek mieszkalny z usługowym parterem	pl. Zwycięstwa	9	pocz. XIX w., l. 60-te XIX w.	Domy mieszkalne
	Rudna ¹²	Budynek mieszkalny	pl. Zwycięstwa	9a		
	Rudna ¹³	Budynek mieszkalny	pl. Zwycięstwa	9b		
408	Rudna	Budynek mieszkalny z usługowym parterem	pl. Zwycięstwa	10	pocz. XIX w., l. 60-te XIX w.	Domy mieszkalne
409	Rudna	Budynek mieszkalny z usługowym parterem	pl. Zwycięstwa	12	pocz. XIX w., l. 60-te XIX w.	Domy mieszkalne
410	Rudna	Budynek mieszkalny	pl. Zwycięstwa	13	pocz. XIX w., l. 60-te XIX w.	Domy mieszkalne
411	Rudna	Budynek mieszkalny z usługowym parterem	pl. Zwycięstwa	14	poł. XIX w.	Domy mieszkalne
412	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Ścinawska	1	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
413	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Ścinawska	3	XIX/XX w., rozbudowa 2 poł. XX w.	Domy mieszkalne
414	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Ścinawska	4	k. XIX w.	Domy mieszkalne
415	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Ścinawska	5	poł. XIX w.	Domy mieszkalne
416	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Ścinawska	6	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
417	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Ścinawska	7	poł. XIX w.	Domy mieszkalne
418	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Ścinawska	8	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
419	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Ścinawska	9	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
420	Rudna	Kuźnia, ob. budynek mieszkalny	ul. Ścinawska	10	poł. XIX w.	Budynki gospodarcze
421	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Ścinawska	11	poł. XIX w.	Domy mieszkalne
422	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Ścinawska	12	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
423	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Ścinawska	14	poł. XIX w.	Domy mieszkalne
	Rudna ¹⁴	Budynek mieszkalny	ul. Ścinawska	15		
424	Rudna	Budynek administracyjno-mieszkalny (?), ob. budynek poczty Filia Urzędu Pocztowego Lubin 9	ul. Ścinawska	16	l. 20-te XX w.	Budowle użyteczności publicznej
425	Rudna	Budynek mieszkalny	ul. Ścinawska	17	k. XIX w.	Domy mieszkalne
426	Rudna	Budynek mieszkalny, ob. siedziba Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	ul. Ścinawska	19	ok. 1920 r.	Domy mieszkalne

¹² Zarządzenie Nr 785/2015 Wójta Gminy Rudna z dnia 9 października 2015 r.

¹³ Zarządzenie Nr 818/2016 Wójta Gminy Rudna z dnia 23 listopada 2016 r.

¹⁴ Zarządzenie Nr 412/2016 Wójta Gminy Rudna z dnia 17 czerwca 2016 r.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
427	Rynarcice	Budynek stacji kolejowej, ob. nieużytkowany	na wsch. od wsi, przy drodze przelotowej		ok. 1900 r.	Budowle użyteczności publicznej
428	Rynarcice	Zespół kościelny – kościół rzym.-kat. filialny pw. św. Marcina	w centralnej części wsi, na pn. od głównej drogi, na dz. 11		XIV w., XV-XVI w., XVIII w., odbudowany 1982 r.	Obiekty sakralne A/2391/544/L z dn. 14.04.1981 r.
429	Rynarcice	Kapliczka przydrożna, ob. nieużytkowana	w centralnej części wsi, naprzeciwko nr 15		XIX/XX w.	Obiekty sakralne
430	Rynarcice	Zespół pałacowo-parkowy z zespołem gospodarczym – pałac, ob. obiekt nieużytkowany	w zach. części wsi, w pd. części założenia		XVII w., ok. 1770 r., pocz. XIX w. (?), ok. 1870 r.	Domy mieszkalne A/3302/641/L z 18.04.1983 r.
431	Rynarcice	Zespół pałacowo-parkowy z zespołem gospodarczym – obora z cielętnikiem ob. nieużytkowany	w zach. części wsi, w pn. skrzydle majdanu		XIX/XX w.	Zabudowa folwarczna A/3302/641/L z 18.04.1983 r. ¹⁵
432	Rynarcice	Zespół pałacowo-parkowy z zespołem gospodarczym – obora II, ob. budynek gospodarczy	w zach. części wsi, we pd. skrzydle majdanu		k. XIX w.	Zabudowa folwarczna
433	Rynarcice	Zespół pałacowo-parkowy z zespołem gospodarczym – chlew, ob. nieużytkowany	w zach. części wsi, we wsch. skrzydle majdanu, cz. pd.		poł. XIX w.	Zabudowa folwarczna A/3302/641/L z 18.04.1983 r. ¹⁶
434	Rynarcice	Zespół pałacowo-parkowy z zespołem gospodarczym – stajnia, ob. budynek gospodarczy	w zach. części wsi, we wsch. skrzydle majdanu, cz. pn.		1905 r.	Zabudowa folwarczna
435	Rynarcice	Zespół pałacowo-parkowy z zespołem gospodarczym – powozownia (?), budynek gospodarczy (?), ob. nieużytkowany	w zach. części wsi, we wsch. skrzydle majdanu, cz. środkowa		poł. XIX w.	Zabudowa folwarczna
436	Rynarcice	Budynek mieszkalny pracowników kolei (dróżnika), ob. budynek mieszkalny		1	ok. 1900 r.	Domy mieszkalne
437	Rynarcice	Folwark II – budynek inwentarski, ob. zagroda – budynek inwentarski		3	2 poł. XIX w.	Budynki gospodarcze
438	Rynarcice	Folwark II – budynek mieszkalny (zarządcy?), ob. zagroda – budynek mieszkalny		3	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
439	Rynarcice	Folwark II – stodoła, ob. zagroda – stodoła		3	2 poł. XIX w.	Budynki gospodarcze
440	Rynarcice	Zagroda – mur ogrodzeniowy		3	XIX/XX w.	Ogrodzenia, bramy i kordegardy
441	Rynarcice	Budynek mieszkalny		7	poł. XIX w.	Domy mieszkalne
442	Rynarcice	Budynek gospodarczy		11	2 poł. XIX w.	Budynki gospodarcze
443	Rynarcice	Budynek mieszkalny		14	k. XIX w.	Domy mieszkalne
444	Rynarcice	Budynek mieszkalny		15	k. XIX w.	Domy mieszkalne
445	Rynarcice	Budynek mieszkalny		16	1914 r.	Domy mieszkalne
446	Rynarcice	Zagroda – budynek mieszkalny		18	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
447	Rynarcice	Zagroda – budynek gospodarczy		24	2 poł. XIX w.	Budynki gospodarcze

¹⁵ Decyzja o wpisie do rejestru zabytków nie precyzuje, które z obiektów zostały objęte ochroną prawną.

¹⁶ Decyzja o wpisie do rejestru zabytków nie precyzuje, które z obiektów zostały objęte ochroną prawną.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
448	Rynarcice	Zagroda – budynek mieszkalny		24	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
449	Rynarcice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		25	k. XIX w.	Domy mieszkalne
450	Rynarcice	Budynek mieszkalny		32	1 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
451	Rynarcice	Zespół pałacowo-parkowy z zespołem gospodarczym – oficyna mieszkalna I, ob. budynek mieszkalny		33	XIX w.	Zabudowa folwarczna A/3302/641/L z 18.04.1983 r. ¹⁷
452	Rynarcice	Zespół pałacowo-parkowy z zespołem gospodarczym – oficyna mieszkalna III, ob. budynek mieszkalny		34	pocz. XX w.	Zabudowa folwarczna
453	Rynarcice	Zespół pałacowo-parkowy z zespołem gospodarczym – oficyna mieszkalna II, ob. budynek mieszkalny		35	1 poł. XIX w.	Zabudowa folwarczna A/3302/641/L z 18.04.1983 r. ¹⁸
454	Stara Rudna	Zespół kościelny – kościół, ob. ruina	w centrum wsi, na niewielkim wzniesieniu, na dz.		XV w., XVIII w.	Obiekty sakralne A/2454/1512 z dn. 27.01.1966
455	Stara Rudna	Zespół kościelny – mur cmentarny (w ruinie)	w centrum wsi, na niewielkim wzniesieniu, po pd. i częściowo zach. granicy cmentarza, na dz. 105		k. XVIII w./pocz. XIX w.	Ogrodzenia, bramy i kordegardy
456	Stara Rudna	Zespół pałacowo-parkowy – pałac, ob. ruina	we wsch. części wsi, po pd. stronie drogi przelotowej, otoczony parkiem, na dz. 68/176		1679 r., XIX w.	Pałace A/3356/1511 z dn. 27.01.1966
457	Stara Rudna	Budynek mieszkalny		2	ok. 1900 r.	Domy mieszkalne
458	Stara Rudna	Budynek mieszkalny		7	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
459	Stara Rudna	Zagroda – budynek mieszkalny		9	k. XIX w., 2 poł. XX w.	Domy mieszkalne
460	Stara Rudna	Budynek mieszkalny		19	k. XIX w., XX/XXI w.	Domy mieszkalne
461	Studzionki	Kapliczka przydrożna	przy wjeździe do wsi od strony pn., na dz. 110/5		2 poł. XIX w.	Obiekty sakralne
462	Studzionki	Kapliczka przydrożna – krzyż	w zach. części wsi, przy cieku wodnym, przed nr 20		k. XIX w.	Obiekty sakralne
463	Studzionki	Trafostacja	w środkowej części wsi, w przy drodze pn., na dz. 92		1. 20-te XX w.	Budownictwo przemysłowe
464	Studzionki	Zagroda – budynek mieszkalny		9	k. XIX w.	Domy mieszkalne
465	Studzionki	Budynek mieszkalno-gospodarczy		15	k. XIX w.	Domy mieszkalne
466	Studzionki	Zagroda – budynek mieszkalno-gospodarczy		17	k. XIX w.	Domy mieszkalne
467	Studzionki	Zagroda – budynek mieszkalny		19	2 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
468	Toszewice	Trafostacja	w zach. części wsi, po pd. stronie drogi, na dz. 195/5		1. 20-te XX w.	Budownictwo przemysłowe
469	Toszewice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		1	ok. 1910 r.	Domy mieszkalne

¹⁷ Decyzja o wpisie do rejestru zabytków nie precyzuje, które z obiektów zostały objęte ochroną prawną.

¹⁸ Decyzja o wpisie do rejestru zabytków nie precyzuje, które z obiektów zostały objęte ochroną prawną.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
470	Toszewice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		2	ok. 1910 r.	Domy mieszkalne
471	Toszewice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		3	ok. 1910 r.	Domy mieszkalne
472	Toszewice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		4	ok. 1910 r.	Domy mieszkalne
473	Toszewice	Budynek mieszkalny		18	k. XIX w.	Domy mieszkalne
474	Toszewice	Budynek mieszkalny		21	ok. 1920 r.	Domy mieszkalne
475	Toszewice	Budynek gospodarczy		22	k. XIX w.	Budynki gospodarcze
476	Toszewice	Zagroda – budynek gospodarczy		28	2 poł. XIX w.	Budynki gospodarcze
477	Toszewice	Zagroda – budynek gospodarczy		29	k. XIX w.	Budynki gospodarcze
478	Toszewice	Budynek mieszkalny		30	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
479	Toszewice	Budynek mieszkalny		34	ok. 1920 r.	Domy mieszkalne
480	Toszewice	Zagroda – budynek mieszkalny		35	ok. 1910 r.	Domy mieszkalne
481	Toszewice	Zagroda – budynki gospodarcze		35	ok. 1910 r.	Budynki gospodarcze
482	Toszewice	Zagroda – stodoła		35	ok. 1910 r.	Budynki gospodarcze
483	Toszewice	Budynek mieszkalny		37	1 ćw. XX w.	Domy mieszkalne
484	Toszewice	Budynek gospodarczy		38	1 ćw. XX w.	Budynki gospodarcze
485	Toszewice	Budynek mieszkalny		38	1 ćw. XX w.	Domy mieszkalne
486	Toszewice	Budynek mieszkalny		40	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
487	Toszewice	Budynek gospodarczy przy gospodzie (wozownia?), ob. budynek gospodarczy		43	k. XIX w.	Budynki gospodarcze
488	Toszewice	Gospoda, ob. w części budynek mieszkalny		43	k. XIX w.	Budowle użyteczności publicznej
489	Toszewice	Budynek mieszkalny z częścią usługową (sklep)		46	XIX/XX w.	Domy mieszkalne
490	Toszewice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		58	ok. 1910 r.	Domy mieszkalne
491	Toszewice	Budynek mieszkalno-gospodarczy		59	ok. 1910 r.	Domy mieszkalne
492	Wysokie	Trafostacja	przy wjeździe do wsi, na dz. 440		1 ćw. XX w.	Budownictwo przemysłowe
493	Wysokie	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – oficyna mieszkalna, ob. budynek mieszkalny		13	ok. 1910 r.	Zabudowa folwarczna
494	Wysokie	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – stodoła przy oficynie mieszkalnej		13	1910 r.	Zabudowa folwarczna
495	Wysokie	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – oficyna mieszkalna, ob. budynek mieszkalny		14	1896 r.	Zabudowa folwarczna
496	Wysokie	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – stodoła przy oficynie mieszkalnej		14	1896 r.	Zabudowa folwarczna
497	Wysokie	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – budynek gospodarczy przy czworaku, ob. budynek gospodarczy		16-17-18	pocz. XX w.	Zabudowa folwarczna
498	Wysokie	Zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem – oficyna, ob. budynek mieszkalny		16-17-18	pocz. XX w.	Zabudowa folwarczna

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Datowanie	Rodzaj/Wpis do rejestru
499	Wysokie	Budynek mieszkalny		19	k. XIX w.	Domy mieszkalne
500	Wysokie	Budynek mieszkalny		28	k. XIX w.	Domy mieszkalne
501	Wysokie	Budynek mieszkalno-gospodarczy		31	1 poł. XIX w.	Domy mieszkalne
502	Wądroże	Trafostacja	w pn. części wsi, po pn. stronie drogi, na dz. 70/2		1 ćw. XX w.	Budownictwo przemysłowe
503	Wądroże	Budynek mieszkalno-gospodarczy		13	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
504	Wądroże	Budynek mieszkalno-gospodarczy		15	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
505	Wądroże	Budynek mieszkalno-gospodarczy		16	pocz. XX w.	Domy mieszkalne
506	Wądroże	Budynek mieszkalny		17	1900 r.	Domy mieszkalne
507	Wądroże	Budynek mieszkalny		18	ok. 1900 r.	Domy mieszkalne

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE¹⁹

Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* przyjętej zarządzeniem nr 692/2015 Wójta Gminy Rudna z dnia 08 września 2015 r. (za: <https://gez.gisgminny.pl/rudna>).

*1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 – niezbędny zakres korekty kart *Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rudna* i modyfikacje tabeli.

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenie- numerowaniu w 1985 r. *2
1	Brodowice	1/76/70-22	wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
2	Brodowice	2/64/70-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
3	Brodowice	3/75/70-22	chronologia nieokreślona / cmentarzysko	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	63/85_386/Arch/68 z dn. 08.08.1968 r.
4	Brodowice	4/62/70-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada?	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
5	Brodowice	5/63/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
6	Brodowice	6/65/70-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
7	Brodowice	7/66/70-22	chronologia nieokreślona / nieokreślona; późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / osada; epoka	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	

¹⁹15. *1 - zmieniono nagłówek rubryki tabeli z „Chronologia/datowanie” na „Chronologia/funkcja”, ponieważ takie wartości faktów osadniczych, które wystąpiły na stanowisku archeologicznym zostały w tej rubryce opisane.

*2 - zmieniono nagłówek rubryki tabeli z „Wpis do rejestru” na „Wpis do rejestru po przenie-
numerowaniu w 1985 r.”, ponieważ rubryka ta zawiera dane rejestrowe po przenie-
numerowaniu dokonanych przez WKZ w Legnicy w 1985 r, a nie pierwotne numery rejestru.

*3 Kliszów 5/20/71-22 – stanowisko zostało wpisane do rejestru zabytków jako grodzisko z XIII wieku decyzją nr 79/Arch w dniu 06.11.1964, przenie-
numerowaną przez WKZ w Legnicy w 1985 na: 21/85 79/Arch/64. W GEZ błędnie przypisano numer rejestru stanowisku nr 5/32/72-22.

*4 Kliszów 5/32/72-22 – stanowisko odkryte w trakcie badań powierzchniowych Archeologicznego Zdjęcia Polski w 1984 r. przez A. Dwilewicza, W. Piszczalowskiego i Z. Lissaka (znaleziono 5 ułamków ceramiki) jako stanowisko płaskie. Nie mogło zostać wpisane do rejestru zabytków w 1964 r. jako grodzisko. W GEZ przypisano temu stanowisku decyzję o wpisie do rejestru zabytków, która dotyczy stanowiska Kliszów 5/20/71-22.

*5 Toszowice 2/53/72-21 – decyzja o wpisie do rejestru zabytków tego obiektu została wydana 15.12.1968 r., a nie 2.08.1968 r.

*6 Ciechłowice – w GEZ brak kart stanowisk 8/45/72-23 i 9/46/72-23 opracowanych przez Sylwię Wuszkę w 1997 r. i włączonych w tym samym roku do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

*7 Chobienia st. 3/78 – nowe ustalenia naukowe po badaniach wykopaliskowych z 2010 roku.

*8 Naroczyce st. 6/18, 7/19, 8/20, 11/23, 15/27 – obecnie w obrębie Chobieni.

*9 Górzyn st. 1/49 – w karcie WEZ brak informacji o grodzisku stożkowatym. Stanowisko jest opisane jako ślad osadnictwa o nieokreślonej chronologii.

*10 Juszowice 5/13 – w GEZ nadano stanowisku błędny numer w miejscowości; „6”.

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
			kamienia / ślad osadnictwa		
8	Brodowice	8/67/70-22	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
9	Brodowice	9/68/70-22	okres nowożytny / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
10	Brodowice	10/69/70-22	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
11	Brodowice	11/70/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
12	Brodowice	12/71/70-22	chronologia nieokreślona / nieokreślona; wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
13	Brodowice	13/72/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
14	Brodowice	14/73/70-22	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
15	Brodowice	15/74/70-22	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
16	Brodowice	16/77/70-22	okres nowożytny / punkt osadniczy; pradzieje / ślad osadnictwa; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
17	Brodowice	17/78/70-22	późne średniowiecze / punkt osadniczy; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
18	Brodowice	18/79/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
19	Brodowice	19/80/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
20	Brodowice	20/81/70-22	późne średniowiecze / punkt osadniczy; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
21	Brodowice	21/82/70-22	okres nowożytny / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
22	Brodowice	22/83/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
23	Brodowice	23/123/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
24	Brodów	1/34/71-21	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; okres wpływów rzymskich późny / osada; pradzieje / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
25	Brodów	2/35/71-21	późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
26	Brodów	3/36/71-21	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
27	Brodów	4/37/71-21	późne średniowiecze 2 poł. XIII-XV / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze IX-X / osada; okres wpływów rzymskich późny / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
28	Brodów	5/38/71-21	wczesne średniowiecze X-XII / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
29	Brodów	6/39/71-21	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
30	Brodów	7/40/71-21	okres wpływów rzymskich późny / osada; epoka kamienia - epoka brązu I / ślad osadnictwa; pradzieje / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
31	Brodów	8/15/71-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
32	Brodów	9/16/71-22	późne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
33	Brodów	10/68/71-21	późne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
34	Bytków	1/244/70-21	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
35	Bytków	1/50/71-21	późne średniowiecze 2 poł. XIII-XIV / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
36	Bytków	2/49/71-21	chronologia nieokreślona / nieokreślona	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
37	Chełm	1/92/70-22	chronologia nieokreślona / cmentarzysko; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
38	Chełm	2/93/70-22	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
39	Chełm	3/98/70-22	wczesne średniowiecze / nieokreślona	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
40	Chełm	4/84/70-22	późne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
41	Chełm	5/85/70-22	późne średniowiecze / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
42	Chełm	6/86/70-22	okres nowożytny / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
43	Chełm	7/87/70-22	okres nowożytny / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
44	Chełm	8/88/70-22	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
45	Chełm	9/89/70-22	pradzieje / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
46	Chełm	10/90/70-22	chronologia nieokreślona / nieokreślona; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
47	Chełm	11/91/70-22	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
48	Chełm	12/94/70-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
49	Chełm	13/95/70-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
50	Chełm	14/96/70-22	późne średniowiecze / osada; wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
51	Chełm	15/97/70-22	późne średniowiecze / punkt osadniczy; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
52	Chobienia	1/99/70-23	epoka brązu / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
53	Chobienia *7	3/78/70-23	wczesne średniowiecze X-XII / grodzisko	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	11/85_23/Arch/64 z dn. 16.06.1964 r.
54	Chobienia	4/74/70-23	wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
55	Chobienia	5/102/70-23	chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
56	Chobienia	6/75/70-23	pradzieje / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / cmentarzysko; mezolit - neolit / ślad osadnictwa; mezolit - neolit / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / cmentarzysko; wczesne średniowiecze / osada; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
57	Chobienia	7/86/70-23	pradzieje / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
58	Chobienia	8/87/70-23	chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
59	Chobienia	9/100/70-23	późne średniowiecze – okres nowożytny / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
60	Chobienia	10/80/70-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada; epoka brązu / osada;	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
			neolit / osada; mezolit / obozowisko		
61	Chobienia	11/81/70-23	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / cmentarzysko	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
62	Chobienia	12/83/70-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / osada; epoka brązu wczesna? / ślad osadnictwa; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
63	Chobienia	13/97/70-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
64	Chobienia	14/88/70-23	chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
65	Chobienia	15/94/70-23	chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
66	Chobienia	16/98/70-23	chronologia nieokreślona / cmentarzysko szkieletowe	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
67	Chobienia	17/101/70-23	okres wpływów rzymskich / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
68	Chobienia	18/64/70-23	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / cmentarzysko; chronologia nieokreślona / cmentarzysko; neolit młodszy / obozowisko	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
69	Chobienia	19/65/70-23	wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
70	Chobienia	20/66/70-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
71	Chobienia	21/67/70-23	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
72	Chobienia	22/68/70-23	pradzieje / osada; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
73	Chobienia	23/69/70-23	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
74	Chobienia	24/70/70-23	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
75	Chobienia	25/71/70-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / osada; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
76	Chobienia	26/72/70-23	okres nowożytny / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
77	Chobienia	27/73/70-23	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
78	Chobienia	28/76/70-23	wczesne średniowiecze / punkt osadniczy; mezolit - neolit / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
79	Chobienia	29/77/70-23	wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
80	Chobienia	30/79/70-23	wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
81	Chobienia	31/82/70-23	chronologia nieokreślona / nieokreślona; późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / cmentarzysko?; chronologia nieokreślona / osada?; neolit schyłkowy? / ślad osadnictwa; neolit / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
82	Chobienia	32/84/70-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / cmentarzysko; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
83	Chobienia	33/85/70-23	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
84	Chobienia	34/89/70-23	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
85	Chobienia	35/90/70-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
86	Chobienia	36/91/70-23	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
87	Chobienia	37/92/70-23	pradzieje / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
88	Chobienia	38/93/70-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
89	Chobienia	39/95/70-23	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada?	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
90	Chobienia	40/96/70-23	pradzieje / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
91	Chobienia	41/5/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / osada; okres wpływów rzymskich faza C / osada; epoka brązu II-V – halsztat / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
92	Chobienia	42/6/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
93	Chobienia	43/7/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
94	Chobienia	44/8/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
95	Chobienia	45/9/71-23	późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
96	Chobienia	46/10/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / osada; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
97	Chobienia	47/11/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
98	Chobienia	48/12/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze IX-X / osada; okres wpływów rzymskich / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
99	Chobienia	49/1/71-23	okres wpływów rzymskich III n.e. / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
100	Chobienia	50/2/71-23	okres nowożytny / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
101	Chobienia	51/4/71-23	epoka brązu II / cmentarzysko szkieletowe	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
102	Chobienia	52/3/71-23	epoka brązu II-V – halsztat / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
103	Chobienia	53/104/70-23	późne średniowiecze – okres nowożytny XIII-XVI / kościół św. Idziego	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
104	Chobienia	54/55/71-23	epoka brązu / osada; okres wpływów rzymskich / osada; wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
105	Ciechłowice	1/1/72-23	wczesne średniowiecze / osada; okres wpływów rzymskich / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
106	Ciechłowice	1/45/72-23	okres nowożytny / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
107	Ciechłowice	2/2/72-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
108	Ciechłowice	2/46/72-23	okres nowożytny / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
109	Ciechłowice	3/3/72-23	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
110	Ciechłowice	4/4/72-23	pradzieje / ślad osadnictwa; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
111	Ciechłowice	5/52/71-23	epoka brązu III-IV / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
112	Ciechłowice	6/53/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
113	Ciechłowice *6	7/54/71-23	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
114	Gawrony	1/41/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada; okres wpływów rzymskich / osada; epoka brązu wczesna / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
115	Gawrony	2/42/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada; okres wpływów rzymskich / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
116	Gawrony	3/43/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
117	Gawrony	4/44/70-22	późne średniowiecze / punkt osadniczy; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
118	Gawrony	5/45/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
119	Gawrony	6/46/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
120	Gawrony	7/47/70-22	pradzieje / punkt osadniczy; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
121	Gawrony	8/48/70-22	późne średniowiecze / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
122	Gawrony	9/49/70-22	chronologia nieokreślona / cmentarzysko szkieletowe	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
123	Gawrony	10/50/70-22	epoka brązu / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
124	Gawrony	11/203/70-21	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
125	Gawrony	12/243/70-21	epoka brązu - halsztat / cmentarzysko	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
126	Gawrony	13/204/70-21	późne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
127	Gawrony	14/205/70-21	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
128	Gawrony	15/206/70-21	epoka brązu II-V – halsztat / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
129	Gawrony	15/209/70-21	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
130	Gawrony	16/207/70-21	okres nowożytny / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / osada; wczesne średniowiecze faza D / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
131	Gawrony	16/210/70-21	chronologia nieokreślona / nieokreślona; późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
132	Gawrony	16/221/70-21	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
133	Gawrony	17/208/70-21	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
134	Gawrony	17/211/70-21	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
135	Gawrony	18/212/70-21	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
136	Gawrony	19/213/70-21	pradzieje / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
137	Gawrony	20/214/70-21	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
138	Gawrony	21/215/70-21	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
139	Gawrony	22/216/70-21	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
140	Gawrony	23/217/70-21	późne średniowiecze / punkt osadniczy; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
141	Gawrony	24/218/70-21	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
142	Gawrony	25/220/70-21	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
143	Gawrony	27/222/70-21	chronologia nieokreślona / nieokreślona; późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
144	Gawrony	28/219/70-21	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
145	Gawrony	28/223/70-21	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
146	Gawrony	29/224/70-21	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
147	Gawrony	30/225/70-21	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
148	Gawrony	31/226/70-21	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
149	Gawrony	32/227/70-21	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
150	Gawrony	35/230/70-21	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
151	Gawrony	37/228/70-21	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
152	Gawrony	37/232/70-21	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
153	Gawrony	38/229/70-21	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
154	Gawrony	38/233/70-21	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
155	Gawrony	39/234/70-21	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
156	Gawrony	40/231/70-21	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
157	Gawrony	40/235/70-21	pradzieje / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
158	Gawrony	41/236/70-21	chronologia nieokreślona / nieokreślona; późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
159	Gawrony	42/237/70-21	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
160	Gawrony	43/238/70-21	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
161	Gawrony	44/239/70-21	chronologia nieokreślona / nieokreślona; późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
162	Gawrony	45/240/70-21	chronologia nieokreślona / nieokreślona; wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
163	Gawrony	46/241/70-21	pradzieje / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
164	Gawrony	47/242/70-21	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
165	Gwizdanów	1/48/71-21	epoka kamienia - epoka brązu I / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
166	Gwizdanów	3/41/71-21	chronologia nieokreślona / osada; późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze VI-1 poł. X / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
167	Gwizdanów	4/42/71-21	okres wpływów rzymskich II-III n.e. / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
168	Gwizdanów	5/43/71-21	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze VI-1 poł. X / ślad	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
			osadnictwa; epoka brązu III-V / osada		
169	Gwizdanów	6/44/71-21	późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze VI-1 poł. X / ślad osadnictwa; okres wpływów rzymskich / ślad osadnictwa; pradzieje / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
170	Gwizdanów	7/45/71-21	okres nowożytny / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
171	Gwizdanów	8/46/71-21	późne średniowiecze 2 poł. XIII-XV / ślad osadnictwa; epoka brązu V - halsztat / osada?; pradzieje / osada?	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
172	Gwizdanów	9/47/71-21	późne średniowiecze XIV-XV / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
173	Górzyn *9	1/49/71-23	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / grodzisko stożkowate	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
174	Górzyn	2/50/71-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
175	Górzyn	3/51/71-23	chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
176	Górzyn	4/49/71-22	późne średniowiecze / grodzisko stożkowate	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	9/85_20/Arch/64 z dn. 16.06.1964 r.
177	Górzyn	5/50/71-22	epoka brązu II-V – halsztat / ślad osadnictwa; późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
178	Górzyn	6/51/71-22	epoka kamienia / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
179	Górzyn	7/52/71-22	chronologia nieokreślona / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
180	Górzyn	8/53/71-22	epoka brązu V - halsztat C / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
181	Górzyn	9/54/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
182	Górzyn	10/55/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
183	Górzyn	11/56/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
184	Górzyn	12/57/71-22	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
185	Górzyn	13/58/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
186	Górzyn	14/59/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
187	Górzyn	15/60/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
188	Górzyn	16/61/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
189	Górzyn	17/56/71-23	neolit / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
190	Górzyn	18/63/71-22	średniowiecze / założenie obronne	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
191	Górzyn	19/64/71-22	epoka brązu V / osada; późne średniowiecze XIV-XV / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
192	Juszowice	1/9/72-21	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
193	Juszowice	2/17/72-21	epoka brązu II - halsztat / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
194	Juszowice	3/14/72-21	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; okres wpływów rzymskich? / ślad osadnictwa; epoka brązu II - halsztat / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
195	Juszowice	4/12/72-21	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy; epoka brązu II - halsztat / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
196	Juszowice	6/10/72-21	epoka brązu II - halsztat / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
197	Juszowice	6/13/72-21 *10	późne średniowiecze / grodzisko	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
198	Juszowice	7/15/72-21	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
199	Juszowice	8/11/72-21	późne średniowiecze / cmentarzysko szkieletowe	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
200	Juszowice	9/16/72-21	późne średniowiecze / cmentarzysko szkieletowe	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
201	Juszowice	10/18/72-21	epoka brązu II - halsztat / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
202	Juszowice	11/19/72-21	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
203	Juszowice	12/20/72-21	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
204	Juszowice	13/21/72-21	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
205	Kliszów	2/20/72-22	wczesne średniowiecze faza młodsza / nieokreślona; wczesne średniowiecze / grodzisko; średniowiecze XIII / grodzisko	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	7/85 13/Arch/64 z dn. 15.04.1964 r.
206	Kliszów	3/19/72-22	wczesne średniowiecze faza starsza / osada; pradzieje / osada; laten II-I p.n.e. / osada; wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
207	Kliszów	4/31/72-22	późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
208	Kliszów *3	5/20/71-22	średniowiecze XIII / grodzisko	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
209	Kliszów *4	5/32/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze faza starsza / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	21/85 79/Arch/64 z dn. 06.11.1964 r.
210	Kliszów	6/21/71-22	epoka brązu / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
211	Kliszów	7/22/71-22	epoka brązu / cmentarzysko	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
212	Kliszów	8/23/71-22	wczesne średniowiecze / osada; epoka brązu / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
213	Kliszów	9/24/71-22	wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
214	Kliszów	10/25/71-22	późne średniowiecze / grodzisko	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
215	Kliszów	11/26/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
216	Kliszów	12/27/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy; wczesne średniowiecze XI-XII / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
217	Kliszów	13/28/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
218	Kliszów	14/29/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
219	Kliszów	15/30/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
220	Koźlice	1/22/72-21	epoka brązu II - halsztat / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
221	Koźlice	2/23/72-21	epoka brązu II - halsztat / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
222	Koźlice	3/24/72-21	chronologia nieokreślona / nieokreślona	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
223	Koźlice	4/25/72-21	epoka brązu II - halsztat / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
224	Koźlice	5/26/72-21	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
225	Koźlice	6/27/72-21	epoka brązu V - halsztat / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
226	Koźlice	7/28/72-21	epoka brązu II - halsztat / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
227	Koźlice	8/29/72-21	chronologia nieokreślona / nieokreślona	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
228	Koźlice	9/30/72-21	epoka brązu II - halsztat / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
229	Koźlice	10/31/72-21	epoka brązu II - halsztat / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
230	Koźlice	11/32/72-21	chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
231	Koźlice	12/33/72-21	późne średniowiecze / grodzisko	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
232	Koźlice	13/34/72-21	epoka brązu II - halsztat / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
233	Koźlice	14/35/72-21	późne średniowiecze – okres nowożytny XV-XVII / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa; epoka brązu IV - halsztat / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
234	Koźlice	15/36/72-21	późne średniowiecze XIV-XV / osada; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
235	Koźlice	16/37/72-21	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
236	Koźlice	17/38/72-21	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
237	Koźlice	18/39/72-21	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
238	Koźlice	19/63/72-21	chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
239	Koźlice	20/64/72-21	laten - okres wpływów rzymskich I p.n.e.-III n.e. / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
240	Koźlice	21/65/72-21	epoka brązu II/III / cmentarzysko?	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
241	Kęblów	1/60/70-22	chronologia nieokreślona / nieokreślona	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
242	Kęblów	2/58/70-22	chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
243	Kęblów	3/51/70-22	wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
244	Kęblów	4/52/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
245	Kęblów	5/53/70-22	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
246	Kęblów	6/54/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
247	Kęblów	7/55/70-22	chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
248	Kęblów	8/56/70-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
249	Kęblów	9/57/70-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
250	Kęblów	10/59/70-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
251	Kęblów	11/61/70-22	wczesne średniowiecze / nieokreślona	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
252	Miłogoszcz	1/17/71-22	epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
253	Miłogoszcz	2/18/71-22	laten / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
254	Miłogoszcz	3/19/71-22	okres wpływów rzymskich II-III n.e. / osada; epoka brązu II-V – halsztat / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	52/85_363/Arch/68 z dn. 11.05.1968 r.

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
255	Mleczno	1/40/72-21	laten / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
256	Mleczno	2/41/72-21	wczesne średniowiecze X-XIII / osada; późne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
257	Mleczno	3/71/72-21	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
258	Mleczno	4/42/72-21	epoka brązu II - halsztat / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
259	Mleczno	5/43/72-21	chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
260	Mleczno	6/44/72-21	chronologia nieokreślona / nieokreślona	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
261	Mleczno	7/45/72-21	epoka brązu II - halsztat / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
262	Mleczno	8/46/72-21	późne średniowiecze 2 poł. XIII-XIV / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze IX-I poł. X / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
263	Mleczno	9/47/72-21	późne średniowiecze 2 poł. XIII-XIV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
264	Mleczno	10/48/72-21	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
265	Mleczno	11/49/72-21	chronologia nieokreślona / punkt osadniczy; neolit? / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
266	Mleczno	12/50/72-21	pradzieje / punkt osadniczy; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
267	Mleczno	13/51/72-21	pradzieje / ślad osadnictwa; późne średniowiecze 2 poł. XIII-XIV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
268	Mleczno	14/62/72-21	późne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
269	Mleczno	15/69/72-21	laten - okres wpływów rzymskich I p.n.e.-III n.e. / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
270	Mleczno	16/70/72-21	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
271	Naroczyce	1/13/71-23	epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
272	Naroczyce	2/14/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; okres wpływów rzymskich / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
273	Naroczyce	3/15/71-23	epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
274	Naroczyce	4/16/71-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
275	Naroczyce	5/17/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; epoka brązu III-V - halsztat / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	51/85_362/Arch/68 z dn. 11.05.1968 r.
276	Naroczyce *8	6/18/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
277	Naroczyce *8	7/19/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
278	Naroczyce *8	8/20/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
279	Naroczyce	9/21/71-23	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
280	Naroczyce	10/22/71-23	wczesne średniowiecze XI-XIII / osada; pradzieje / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
281	Naroczyce *8	11/23/71-23	chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
282	Naroczyce	12/24/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze X-XI / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
283	Naroczyce	13/25/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
284	Naroczyce	14/26/71-23	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
285	Naroczyce *8	15/27/71-23	chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
286	Naroczyce	16/28/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
287	Naroczyce	17/29/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
288	Naroczyce	18/30/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
289	Naroczyce	19/31/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
290	Naroczyce	20/32/71-23	pradzieje / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
291	Naroczyce	21/33/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze X-XI / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
292	Naroczyce	22/34/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
293	Naroczyce	23/35/71-23	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
294	Naroczyce	24/36/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
295	Naroczyce	25/37/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
296	Naroczyce	26/38/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
297	Naroczyce	27/39/71-23	późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
298	Naroczyce	28/40/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
299	Naroczyce	29/41/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
300	Naroczyce	30/42/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
301	Naroczyce	31/43/71-23	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
302	Naroczyce	32/44/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
303	Naroczyce	33/45/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
304	Naroczyce	34/46/71-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
305	Naroczyce	36/48/71-23	pradzieje / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
306	Naroczyce	37/62/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
307	Naroczyce	45/47/71-23	epoka brązu V - halsztat / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
308	Nieszczyce	1/101/70-22	epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
309	Nieszczyce	2/113/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
310	Nieszczyce	3/51/70-23	pradzieje / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
311	Nieszczyce	5/53/70-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
312	Nieszczyce	6/54/70-23	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / osada; neolit schyłkowy - epoka brązu wczesna / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenie- numerowaniu w 1985 r. *2
313	Nieszczyce	7/55/70-23	neolit schyłkowy - epoka brązu wczesna / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
314	Nieszczyce	8/56/70-23	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / osada; neolit schyłkowy - epoka brązu wczesna / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
315	Nieszczyce	9/57/70-23	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
316	Nieszczyce	10/58/70-23	pradzieje / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
317	Nieszczyce	11/59/70-23	pradzieje / osada hutnicza	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
318	Nieszczyce	12/60/70-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
319	Nieszczyce	13/61/70-23	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
320	Nieszczyce	14/62/70-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
321	Nieszczyce	15/63/70-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
322	Nieszczyce	16/99/70-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
323	Nieszczyce	17/100/70-22	paleolit schyłkowy / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
324	Nieszczyce	18/102/70-22	okres nowożytny / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
325	Nieszczyce	19/103/70-22	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
326	Nieszczyce	20/104/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
327	Nieszczyce	21/105/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
328	Nieszczyce	22/106/70-22	okres nowożytny / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
329	Nieszczyce	23/107/70-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
330	Nieszczyce	24/108/70-22	okres nowożytny / punkt osadniczy; późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
331	Nieszczyce	24/52/70-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
332	Nieszczyce	25/109/70-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
333	Nieszczyce	26/110/70-22	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
334	Nieszczyce	27/111/70-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
335	Nieszczyce	28/112/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
336	Nieszczyce	29/114/70-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
337	Nieszczyce	30/115/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
338	Nieszczyce	31/116/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
339	Nieszczyce	32/117/70-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
340	Nieszczyce	33/118/70-22	okres nowożytny / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
341	Nieszczyce	34/119/70-22	wczesne średniowiecze / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
342	Olszany	1/34/71-22	epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
343	Olszany	2/31/71-22	epoka brązu II-V – Halsztat / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
344	Olszany	2/32/71-22	okres wpływów rzymskich / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
345	Olszany	4/33/71-22	epoka brązu II-V / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
346	Olszany	4/18/72-22	wczesne średniowiecze / cmentarzysko; chronologia nieokreślona / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
347	Olszany	5/21/72-22	wczesne średniowiecze IX-X / osada; wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
348	Olszany	6/33/72-22	późne średniowiecze XIII-XIV / osada; wczesne średniowiecze faza starsza / osada; pradzieje / ślad osadnictwa; epoka brązu II-V / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
349	Olszany	7/34/72-22	późne średniowiecze XIII-XIV / osada; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
350	Olszany	8/35/72-22	wczesne średniowiecze VIII-IX / osada; wczesne średniowiecze / cmentarzysko szkieletowe	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
351	Olszany	9/41/72-22	pradzieje / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze XI-XII / osada	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
352	Olszany	10/42/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / osada; pradzieje / ślad osadnictwa; późne średniowiecze XIV-XV / osada; wczesne średniowiecze IX-XI / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
353	Olszany	11/43/72-22	późne średniowiecze XIII-XIV / osada; wczesne średniowiecze XII-XIII / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
354	Olszany	12/44/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / osada; późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
355	Olszany	13/45/72-22	pradzieje / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze X-XII / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
356	Olszany	14/46/72-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / osada; chronologia nieokreślona / osada; wczesne średniowiecze XI-XII / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
357	Olszany	15/47/72-22	pradzieje / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
358	Olszany	16/48/72-22	późne średniowiecze XIII-XIV / osada; okres wpływów rzymskich II-III n.e. / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
359	Olszany	17/49/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
360	Olszany	18/50/72-22	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
361	Olszany	19/58/72-22	chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
362	Olszany	20/59/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
363	Olszany	21/35/71-22	wczesne średniowiecze / cmentarzysko szkieletowe	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
364	Olszany	22/36/71-22	epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
365	Olszany	23/37/71-22	laten - wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
366	Olszany	24/38/71-22	wczesne średniowiecze / osada hutnicza	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
367	Olszany	25/39/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
368	Olszany	26/40/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
369	Olszany	27/41/71-22	wczesne średniowiecze XI-XII / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
370	Olszany	28/42/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / osada; wczesne średniowiecze IX-XI / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
371	Olszany	29/43/71-22	wczesne średniowiecze XII-XIII / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
372	Olszany	30/44/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
373	Olszany	31/45/71-22	wczesne średniowiecze X-XII / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
374	Olszany	32/46/71-22	wczesne średniowiecze XI-XII / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
375	Olszany	33/47/71-22	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
376	Olszany	34/48/71-22	okres wpływów rzymskich II-III n.e. / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
377	Orsk	1/47/69-22	wczesne średniowiecze / grodzisko	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	208/85_KZA-1-V 130/68 z dn. 01.12.1968 r.
378	Orsk	2/44/69-22	epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
379	Orsk	3/45/69-22	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
380	Orsk	4/6/70-22	epoka brązu - halsztat / cmentarzysko	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
381	Orsk	5/42/69-22	chronologia nieokreślona / cmentarzysko szkieletowe	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
382	Orsk	6/3/70-22	chronologia nieokreślona / cmentarzysko kurhanowe	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
383	Orsk	7/62/69-22	halsztat - laten / cmentarzysko	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
384	Orsk	7/2/70-22	okres nowożytny / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
385	Orsk	8/4/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
386	Orsk	9/5/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada?	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
387	Orsk	10/7/70-22	późne średniowiecze / osada; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
388	Orsk	11/8/70-22	późne średniowiecze / osada?; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
389	Orsk	12/9/70-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada?	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
390	Orsk	13/10/70-22	okres nowożytny / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / osada; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
391	Orsk	14/120/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
392	Orsk	15/46/69-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
393	Orsk	16/61/69-22	chronologia nieokreślona / nieokreślona; późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
394	Orsk	20/51/69-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
395	Orsk	21/52/69-22	okres nowożytny / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
396	Orsk	22/53/69-22	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
397	Orsk	23/54/69-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
398	Orsk	24/55/69-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
399	Orsk	25/56/69-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
400	Orsk	26/57/69-22	okres nowożytny / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
401	Orsk	27/58/69-22	okres nowożytny / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
402	Orsk	28/59/69-22	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
403	Orsk	29/60/69-22	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
404	Orsk	30/36/69-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
405	Orsk	31/37/69-22	okres nowożytny / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
406	Orsk	32/38/69-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada; okres nowożytny / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
407	Orsk	33/39/69-22	późne średniowiecze / punkt osadniczy; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
408	Orsk	34/40/69-22	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
409	Orsk	35/41/69-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
410	Orsk	36/43/69-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
411	Orsk	37/11/70-22	epoka brązu - halsztat / cmentarzysko ciałopalne; późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
412	Radoszyce	1/44/70-23	laten / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
413	Radoszyce	2/47/70-23	epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
414	Radoszyce	3/50/70-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / cmentarzysko; neolit / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
415	Radoszyce	4/26/70-23	epoka brązu / cmentarzysko; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	54/85_367/Arch/68 z 1968 r.
416	Radoszyce	5/20/70-23	chronologia nieokreślona / nieokreślona; późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada; epoka brązu wczesna / osada; neolit / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
417	Radoszyce	6/21/70-23	chronologia nieokreślona / nieokreślona; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / osada; neolit / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
418	Radoszyce	7/22/70-23	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / osada; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
419	Radoszyce	8/23/70-23	chronologia nieokreślona / nieokreślona; wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / osada; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
420	Radoszyce	9/24/70-23	pradzieje / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
421	Radoszyce	10/25/70-23	późne średniowiecze – okres nowożytny / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
422	Radoszyce	11/27/70-23	pradzieje / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
423	Radoszyce	12/28/70-23	mezolit - neolit / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
424	Radoszyce	13/29/70-23	chronologia nieokreślona / nieokreślona; wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
425	Radoszyce	14/30/70-23	pradzieje / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
426	Radoszyce	15/31/70-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
427	Radoszyce	16/32/70-23	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
428	Radoszyce	17/33/70-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa; mezolit - neolit / obozowisko	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
429	Radoszyce	18/34/70-23	pradzieje / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; epoka brązu wczesna / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
430	Radoszyce	19/35/70-23	późne średniowiecze – okres nowożytny / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
431	Radoszyce	20/36/70-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
432	Radoszyce	21/37/70-23	epoka brązu wczesna / grodzisko	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
433	Radoszyce	22/38/70-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
434	Radoszyce	23/39/70-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
435	Radoszyce	24/40/70-23	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
436	Radoszyce	25/41/70-23	późne średniowiecze / osada; wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
437	Radoszyce	26/42/70-23	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; neolit / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
438	Radoszyce	27/43/70-23	pradzieje / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada?	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
439	Radoszyce	28/45/70-23	pradzieje / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
440	Radoszyce	29/46/70-23	okres nowożytny / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
441	Radoszyce	30/48/70-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
442	Radoszyce	31/49/70-23	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
443	Radoszyce	32/103/70-23	wczesne średniowiecze X-XI / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
444	Rudna	1/1/71-20	chronologia nieokreślona / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
445	Rudna	1/1/71-21	epoka brązu II - halsztat / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
446	Rudna	1/53/71-21	okres wpływów rzymskich / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
447	Rudna	2/2/71-21	chronologia nieokreślona / nieokreślona	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
448	Rudna	2/54/71-21	chronologia nieokreślona / założenie obronne	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
449	Rudna	2/56/71-21	średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
450	Rudna	3/3/71-20	późne średniowiecze / źródło kultowe	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
451	Rudna	3/3/71-21	późne średniowiecze XIV-XV / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
452	Rudna	3/55/71-21	średniowiecze / osada produkcyjna	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
453	Rudna	4/4/71-21	chronologia nieokreślona / nieokreślona	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
454	Rudna	4/57/71-21	chronologia nieokreślona / grodzisko	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
455	Rudna	5/5/71-21	okres nowożytny / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
456	Rudna	5/58/71-21	halsztat C / skarb	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
457	Rudna	6/6/71-21	okres wpływów rzymskich / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
458	Rudna	6/59/71-21	laten / nieokreślona	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
459	Rudna	7/7/71-21	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
460	Rudna	7/67/71-21	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
461	Rudna	8/8/71-21	późne średniowiecze XIV-XV / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
462	Rudna	8/60/71-21	późne średniowiecze XIV-XV / osada?; wczesne średniowiecze IX-X / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada?; pradzieje / osada?	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
463	Rudna	9/9/71-21	pradzieje / ślad osadnictwa; późne średniowiecze 2 poł. XIII / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
464	Rudna	9/62/71-21	późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; pradzieje / osada; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / osada; pradzieje / osada; późne średniowiecze 2 poł. XIII-XIV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
465	Rudna	10/10/71-21	późne średniowiecze 2 poł. XIII-XIV / osada	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
466	Rudna	10/63/71-21	późne średniowiecze XIV-XV / osada; wczesne średniowiecze VI-1 poł. X / ślad osadnictwa; pradzieje / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
467	Rudna	11/32/71-20	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
468	Rudna	11/11/71-21	epoka brązu / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
469	Rudna	11/64/71-21	późne średniowiecze 2 poł. XIII-XIV / ślad osadnictwa; pradzieje / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
470	Rudna	12/12/71-21	późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze IX-X / osada; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
471	Rudna	12/65/71-21	późne średniowiecze XIV-XV / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
472	Rudna	13/13/71-21	późne średniowiecze 2 poł. XIII-XV / osada; wczesne średniowiecze IX-XI / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
473	Rudna	13/66/71-21	późne średniowiecze 2 poł. XIII-XIV / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada; pradzieje / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
474	Rudna	14/14/71-21	późne średniowiecze XIV-XV / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
475	Rudna	14/61/71-21	późne średniowiecze XIII-XIV / osada; neolit? / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
476	Rudna	15/2/71-20	późne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
477	Rudna	15/15/71-21	okres wpływów rzymskich? / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa; późne średniowiecze 2 poł. XIII-XIV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
478	Rudna	16/4/71-20	chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
479	Rudna	16/16/71-21	późne średniowiecze XIV-XV / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
480	Rudna	17/5/71-20	epoka brązu V - halsztat / skarb	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
481	Rudna	17/17/71-21	późne średniowiecze 2 poł. XIII-XIV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa; epoka brązu / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
482	Rudna	18/6/71-20	późne średniowiecze / osada; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
483	Rudna	18/18/71-21	wczesne średniowiecze XII-XIII / osada; wczesne średniowiecze IX-X / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
484	Rudna	19/7/71-20	późne średniowiecze / osada; pradzieje / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
485	Rudna	19/19/71-21	późne średniowiecze XIV-XV / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
486	Rudna	20/8/71-20	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
487	Rudna	20/20/71-21	pradzieje / ślad osadnictwa; późne średniowiecze XIV-XV / osada; epoka brązu / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
488	Rudna	21/21/71-21	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
489	Rudna	22/69/71-21	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / punkt osadniczy; pradzieje / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
490	Rynarcice	1/1/72-21	późne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
491	Rynarcice	2/2/72-21	wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
492	Rynarcice	3/3/72-21	późne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
493	Rynarcice	4/4/72-21	chronologia nieokreślona / nieokreślona	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
494	Rynarcice	5/5/72-21	późne średniowiecze / grodzisko	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
495	Rynarcice	6/6/72-21	późne średniowiecze XIII-XIV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
496	Rynarcice	7/7/72-21	wczesne średniowiecze VI-X / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
497	Rynarcice	8/8/72-21	późne średniowiecze XIII-XIV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
498	Rynarcice	9/66/72-21	chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
499	Rynarcice	10/67/72-21	laten - okres wpływów rzymskich I p.n.e.-III n.e. / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
500	Rynarcice	11/68/72-21	neolit / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
501	Stara Rudna	1/22/71-21	epoka brązu II - halsztat / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
502	Stara Rudna	2/23/71-21	chronologia nieokreślona / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
503	Stara Rudna	3/24/71-21	chronologia nieokreślona / nieokreślona	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
504	Stara Rudna	4/25/71-21	wczesne średniowiecze XI / cmentarzysko szkieletowe	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
505	Stara Rudna	5/26/71-21	epoka kamienia - epoka brązu I / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
506	Stara Rudna	6/27/71-21	późne średniowiecze / grodzisko	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
507	Stara Rudna	7/28/71-21	wczesne średniowiecze VIII?-IX-X / grodzisko	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	4/85 - 8/Arch/64 z 03.1964 r.
508	Stara Rudna	8/29/71-21	średniowiecze / grodzisko	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
509	Stara Rudna	9/30/71-21	średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
510	Stara Rudna	10/31/71-21	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
511	Stara Rudna	11/32/71-21	wczesne średniowiecze / cmentarzysko szkieletowe	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
512	Stara Rudna	12/57/72-21	chronologia nieokreślona / nieokreślona	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
513	Stara Rudna	13/33/71-21	późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze IX-X / osada przyrodowa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
514	Studzionki	1/17/70-22	epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
515	Studzionki	2/12/70-22	chronologia nieokreślona / nieokreślona; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; mezolit - neolit / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
516	Studzionki	3/13/70-22	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
517	Studzionki	4/14/70-22	chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; mezolit - neolit / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
518	Studzionki	5/15/70-22	późne średniowiecze – okres nowożytny / punkt osadniczy; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
519	Studzionki	6/16/70-22	późne średniowiecze – okres nowożytny / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
520	Studzionki	7/18/70-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
521	Studzionki	8/19/70-22	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
522	Studzionki	9/20/70-22	późne średniowiecze / osada; wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
523	Studzionki	10/21/70-22	wczesne średniowiecze / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
524	Studzionki	11/22/70-22	okres nowożytny / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
525	Studzionki	12/23/70-22	późne średniowiecze / punkt osadniczy; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
526	Studzionki	13/24/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
527	Studzionki	14/25/70-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
528	Studzionki	15/26/70-22	pradzieje / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
529	Studzionki	16/27/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
530	Studzionki	17/28/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
531	Studzionki	18/29/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
532	Studzionki	19/30/70-22	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / osada; wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
533	Studzionki	20/31/70-22	pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
534	Studzionki	21/32/70-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
535	Studzionki	22/33/70-22	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / punkt osadniczy; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; epoka brązu wczesna? / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
536	Studzionki	23/34/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
537	Studzionki	24/35/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
538	Studzionki	25/36/70-22	chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
539	Studzionki	26/37/70-22	chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
540	Studzionki	27/38/70-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
541	Studzionki	28/39/70-22	okres nowożytny / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
542	Studzionki	29/40/70-22	chronologia nieokreślona / nieokreślona; późne średniowiecze / osada; wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / osada; mezolit / obozowisko	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
543	Toszewice	1/52/72-21	epoka brązu II - halsztat / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	50/85_342/Arch/68 z dn. 02.08.1968 r.
544	Toszewice *5	2/53/72-21	epoka brązu II - halsztat / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	49/85_341/Arch/68 z dn. 02.08.1968 r.
545	Toszewice	4/54/72-21	pradzieje / osada; późne średniowiecze XIV-XV / osada; epoka brązu / osada; halsztat / osada; okres wpływów rzymskich / osada; wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
546	Toszewice	4/4/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / osada; chronologia nieokreślona / osada; wczesne średniowiecze / osada; okres wpływów rzymskich / osada; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
547	Toszewice	5/5/72-22	późne średniowiecze XIII-XIV / osada; wczesne średniowiecze / osada	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
548	Toszewice	6/55/72-21	chronologia nieokreślona / nieokreślona	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
549	Toszewice	7/56/72-21	późne średniowiecze / grodzisko	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
550	Toszewice	8/58/72-21	pradzieje / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
551	Toszewice	9/59/72-21	wczesne średniowiecze XI-XIII / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
552	Toszewice	10/60/72-21	wczesne średniowiecze X-XII / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
553	Toszewice	11/61/72-21	późne średniowiecze 2 poł. XIII-XIV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
554	Toszewice	12/72/72-21	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
555	Toszewice	13/73/72-21	neolit / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
556	Toszewice	20/147/72-22	epoka kamienia / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
557	Toszewice	21/146/72-22	średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
558	Toszewice	22/74/72-21	epoka brązu / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
559	Wysokie	1/1/71-22	późne średniowiecze / cmentarzysko szkieletowe	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
560	Wysokie	2/2/71-22	późne średniowiecze / cmentarzysko ciałopalne?	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
561	Wysokie	3/3/71-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne z lokalizacją	
562	Wysokie	4/4/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
563	Wysokie	5/5/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
564	Wysokie	6/6/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
565	Wysokie	7/7/71-22	późne średniowiecze XIV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
566	Wysokie	8/8/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
567	Wysokie	9/9/71-22	pradzieje / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
568	Wysokie	10/10/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
569	Wysokie	11/11/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
570	Wysokie	12/12/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
571	Wysokie	13/13/71-22	późne średniowiecze / grodzisko stożkowate	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
572	Wysokie	14/14/71-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
573	Wądroże	2/2/72-22	pradzieje / ślad osadnictwa; okres wpływów rzymskich późny / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / cmentarzysko ciałopalne	Stanowiska archeologiczne: > 0.5 ha	
574	Wądroże	3/3/72-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; okres wpływów rzymskich późny / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / skarb	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
575	Wądroże	4/1/72-22	późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
576	Wądroże	5/22/72-22	późne średniowiecze 2 poł. XIII-XIV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
577	Wądroże	6/23/72-22	późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
578	Wądroże	7/24/72-22	późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
579	Wądroże	8/25/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
580	Wądroże	9/26/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa; okres wpływów rzymskich faza C2-C3 / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
581	Wądroże	10/27/72-22	późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
582	Wądroże	11/28/72-22	okres wpływów rzymskich późny / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
583	Wądroże	12/29/72-22	późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
584	Wądroże	13/30/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
585	Wądroże	14/36/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze X-XI / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
586	Wądroże	15/37/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
587	Wądroże	16/38/72-22	późne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
588	Wądroże	17/39/72-22	późne średniowiecze / osada; pradzieje / osada; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia/funkcja *1	Rodzaj	Wpis do rejestru po przenumerowaniu w 1985 r. *2
589	Wądroże	18/40/72-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
590	Wądroże	19/51/72-22	wczesne średniowiecze faza młodsza / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
591	Wądroże	20/71/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: < 0.01 ha	
592	Wądroże	21/75/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / osada; wczesne średniowiecze faza młodsza / osada; pradzieje / osada; okres wpływów rzymskich późny / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
593	Wądroże	22/82/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / osada; pradzieje / osada; chronologia nieokreślona / osada; chronologia nieokreślona / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
594	Wądroże	23/93/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
595	Wądroże	24/101/72-22	pradzieje / osada; laten II-I p.n.e. / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
596	Wądroże	25/110/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
597	Wądroże	26/113/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
598	Wądroże	27/129/72-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
599	Wądroże	28/142/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / osada	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
600	Wądroże	29/143/72-22	późne średniowiecze 2 poł. XIII-XIV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
601	Wądroże	30/70/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
602	Wądroże	31/116/72-22	późne średniowiecze XIII-XIV / osada; pradzieje / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: 0.01 ha - 0.5 ha	
603	Wądroże	32/145/72-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	
604	Wądroże	33/144/72-22	epoka brązu / ślad osadnictwa	Stanowiska archeologiczne: archiwalne bez lokalizacji	

GMINA RUDNA. DAWNE NAZWY MIEJSCOWOŚCI.

Źródło:

Boguszewicz M. i inni, *Wytyczne konserwatorskie do planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rudna woj. legnickie*, Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu (obecnie Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu), Wrocław 1993-1994 [archiwum OT NID we Wrocławiu].

Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska, red. St. Rospond, H. Borek, S. Sochacka, t.1-17, Warszawa-Wrocław 1970-2016.

Brodowice

Brewlitz (1300-1305), *Streulitz*, *Brewlwitz*, *Brewitz*, *Breulitz* (ok. 1325), *Bradilwicz* (1446), *Brodilwitz* (1449), *Brodelwitz* (1512, 1515, 1517, 1519), *Prudelwitz* (1512), *Bredelwitz* (1520), *Brödelwitz* (1550, 1580, 1670, 1687, 1765) *Brodelwitz* (1791, 1814), *Brödelwitz* (1830-1945).

Brodów

Brodelwitz (ok. 1325) *Brodilwicz*, *Brodelwiz* (1457), *Brodelwitz* (1459), *Brodilwicz*, *Bredelwitz*, *Brodelwitz* (1483), *Brodelwicz* (1485, 1491), *Brodelwitz* (1499, 1517, 1519, 1520, 1550), *Brodelwitz* (1580), *Brodelwiz* (1787), *Brodelwitz* (do 1945).

Bytków

Beitke (1444), *Beitke*, *Beutke* (1670, 1679, 1687), *Beitkau* (1791, 1830, 1845 do 1945).

Chelm

Północna część wsi – **Bartsch**

Bartschen (1140), *Bartsch* (1688, 1727, 1765, 1787, 1814, 1830).

Południowo-zachodnia część miejscowości - **Kulm**

Colanow, *Colonona*, *Colanona* (ok. 1325), *Kolnow* (1388), *Colna* (1428-1437), *Coln*, *Colm* (1440), *Calanone* (pocz. XIV w.), *Kullen* (1688), *Cullm* (1765, 1845), *Culm* (1787, 1814), *Kullm* (1830), *Colm* (1845).

Chobienia

Hobena (1238), *Coben* (1259), *de Chobena* (1293), *Cobona* (1300-1305), *Kabin*, *Köben* (1316), *Stadt Kobin* (1322), *de Cobno* (1326), *Cabena* (1335), *Köben*, *Kaebyn* (1375), *Chobena* (1580), *in oppido Köben* (1670), *Köben oppidum* (1679), *Köbnae* (1687/1688), *Köben* (1791), *Koben* (1814). *Koben*, *Koben an Oder* (do 1945).

Laskowa (obecnie w granicach wsi Chobienia)

Lessik, *Lessick* (1316), *Lesska* (1485), *Lasske* (1486), *Lesska* (1487), *Lessky* (1490), *Lesska* (1504).

Ciechłowice

Cehleuici (1245), *Cehlevici* (1245, 1253), *Czechlevitz* (1300-1305), *Czechilwicz* (1372, 1441, 1453), *Czechelwitz* (1466), *Zechelwitz* (1372), *Zechelwiz* (1787, 1845 do 1945).

Gawronki

Klein Gabren (1670), *Klein Gaffren* (1679), *Klein Gaffron* (1687/88), *Klein Gaffron* (1787, 1830, 1845), zmienione na *Gaffron* do 1945, po 1945 *Gawronki* z obocznością *Gawrony Małe*.

Gawrony

Gavron (1329), *Gancrov* (1330), *Maiori Gafronow* (1408), *Maiori Gaffarn* (1409), *Maior Gaffron*, *Gafferan*, *Gaffran*, *Gaferan* (1471-1500), *Gaffern* (1485), *Gaffarun* (1499), *Gaffarn* (1511), *Grossengaffern* (1514), *Gaffron* (1518, 1520), *Gafern* (1550), *Gross Gabern* (1670), *Gros Gafren* (1679), *Gross Gaffron* (1687/88),

Gaffron, Gross Gaffron (1787, 1818, 1830, 1845 do 1945), po 1945 *Gawrony*, z obocznością *Duży Gawronów* i *Gawron*.

Górzyn

Gorin (1306-1372, 1429), *Goryn* (1325-1402), *Goren* (1414, 1422-1426, 1465, 1471-1500), *Geren* (1511), *Guren* (1520, 1543), *Görenn* (1521), *Guren* (1638), *Guhren* (1791 do 1945).

Gwizdanów

Gwizdanovo, Guizdanovo (1265), *Gwizdawon* (1289), *Gwizdanov* (1295), *Gwyzdanów, Gwyzdanow* (1297), *Gwizdanowo, Gwizdanov* (ok. 1300), *Gwysdanow* (1303), *Gwischanow* (1318), *Gwisdanow* (1322, 1346), *Gwizdanoir, Gwizdanow* (1349), *Gwisdano* (1366), *Gweysnaw* (1399), *Queisenaw* (1499-1462), *Queisdnaw* (1468), *Qweyssin* (1468), *Queysna, Queysenaw, Queysdnaw, Queissnaw* (1471-1500), *Queisenaw* (1472-1475), *Weisdna* (1580), *Queisen* (1787, 1830, 1845 do 1945).

Juszowice

Iusino (ok. 1325), *Javschicz* (1388), *Jusino* (1580), *Jauschwitz* (1789 do 1945).

Kęblów

Camblovo, Camblovo (1289), *Cambilwitz* (1366), *Camilwicz* (1376, 1399), *Camillwicz* (1409), *pago Cammelwitz* (1580), *Kammelwitz* (1679), *Cammelwicensi* (1687/88), *Cammelwiz* (1787), *Kammelwitz* (1908-1945).

Kliszów

Cletsow (ok. 1325), *Clestow Teutonicalis* (ok. 1325), *Kleschau* (1409), *Clischau* (1470), *Klisch* (1522), *villa Clestow, Clesow* (1580), *Klieschau* (1787 do 1945).

Koźlice

Kosslicz (ok. 1325), *Kosliek, Koselik* (1349), *Kosliek* (1352), *Coczlicz* (1360), *Cozlitz* (1360), *Koslicz* (1362, 1363), *Koczlicz* (1366), *Koselicz* (1388, 1399), *Koslitz* (1399), *Kozelitz* (1494), *Kozelwitz* (1506), *villa Kosslicz* (1580), *Kosliz* (1789), *Koßlitz* (1830), *Koslicz, Koslitz* (1845 do 1945).

Milogoszcz

Mylogoszcz (1300-1305), *Milogoscze* (ok. 1325), *Milogosz* (ok. 1325), *Milgast* (1372), *Melegast* (1382), *in willa Milogoscze* (1580), *Mühlgast* (1638, 1670), *Muehlkast* (1791), *Mühlgast* (1845), *Mühlgast, Melegast* (1887), *Milogoszcz, Mühlgast* (1900), *Mühlgast* (1928 do 1945).

Miloradzice

Miloradici (1267), *Mylorazicz* (1298), *Milredicz, Mildiradicz* (1418), *Muehlaedliz* (1789), *Mühlrädlitz* (1845), *Miloradzice, Mühlrädlitz* (1896, 1900), *Mühlrädlitz* (1941).

Mleczno

Mletzo (ok. 1325), *Mleczno* (1327), *Mleksz* (1352, 1353, 1354), *Mleksch, Mlecz* (1358, 1359), *Mleksch* (1365), *Mletsch* (1371), *Mlecz* (1372, 1373), *Mlecz, Mletz* (1374), *Mlecz, Mleicz* (1376), *Mlecz* (1377, 1378), *Mleycz* (1397), *Mleczsch* (1399), *Mlitsch* (1466), *Mletsch, Mletcz* (1494-1500), *Mletzo, villa Mletzo* (1580), *Melitz* (1580), *Mlietsch* (1787, 1845), *Mlietsch, Mlecz* (1900), *Mlitsch* (1941 do 1945).

Naroczycze

Narocziczi (1300-1305), *Nehersitz* (1310), *Nerosicz* (1354), *Nersitz* (1372), *Nertitz* (1445), *Nersitz* (1465), *Nersitz* (1505), *Nerschitz* (1670), *Nerschütz* (1791), *Nährschütz* (1845 do 1945).

Górki, przysiółek Naroczyc

Gorka (1245), *Gorca* (1300-1305), *Gorcka* (ok. 1325), *Gorckaw* (XIV w.), *Gorkau* (1787), *Gurckau* (1765), *Gurkau* (1787, 1914, 1845, do 1945).

Naroczyce-Kolonia, przysiółek Naroczyce

Nährschütz (do 1945).

Nieszczyce

Niesticz (1300-1305), *Niescitz* (1409, 1428-1432), *Nistitz* (1473), *Nisticz* (1473), *Niswiz* (1670), *Nieswitz*, *Niswitz* (1679), *villa Nistitz* (1687/88), *Nistiz* (1791), *Nistitz* (1845 do 1945).

Chalupki (obecnie Nieszczyce)

Thiervorwerck (ok. poł. XVIII w., 1791, 1830, 1845), *Thierhäuser* (1824, 1830, 1845), *Dyhrvorwerck* (1910).

Olszany

Olsane (1245), *Olsan* (ok. 1300), *Olsen* (1324), *Olschin* (1376), *Alschin* (1389), *Olschen* (1399), *Olschen* (1411, 1418), *Alschin* (1436-1476), *pago Ölschen* (1580), *Oelschen* (1638), *Olschen* 91687), *Oelschen*, *Olszyna* (1787, 1845), *Olszyn*, *Ölschen* (1896, do 1945).

Orsk

Orsk (1281), *Orsk* (1290), *Orzek* (1346), *Vrsk* (1376), *Orsk* (1388), *Orske* (1471-1500), *pago Urskaw* (1580), *Uraska* (1569), *Orskaw* (1677), *Ursche* (1687/88), *Urschkau* (1787, 1845), *Orzech* (*Urschkau*) (1900), (*Urschke*), *Urschkau* (1941, do 1945).

Radomilów

Tylow (ok. 1325, 1394), *villa Tylow* (1580), *Thielau* (1787), *Thielau u. Ober Thielau* (1845), *Nieder Thielau*, *Ober Thielau* (1887), *Thielau Dorf* (*Nieder und Oder*), po 1945 nazwa przejściowa *Trzmielów Górny, Dolny*.

Radoszyce

Rusicz (1367), *Rasicz* (po 1409), *Racschicz* (po 1409), *Rasewicz* (po 1409), *Ratschitz* (1452), *Retschitz* (1459), *pago Ratschitz* (1670), *Ratschiz* (1679), *Ratschüz* (1679), *Ratschitz* (1687/88), *Radschuetz* (1791), *Radschütz* (1845), *Radzice*, *Radschütz* (1896), *Raczyce* (*Radschütz*) (1900), *Ratschütz* (1908), *Radschütz* (1941, do 1945), po 1945 nazwa przejściowa *Radczyce*, *Ratszyce*.

Rudna

Rudna (1374, 1339), *Rudno Nova* (1366, 1376), *Raudten* (1440, 1527), *Rawden* (1460), *Rudnaw* (1580), *Maiori Rudna* (1580), *Rauden* (1580), *Raudten* (1619), *Rauden* (1787), *Raudten* (1845, 1887), *Raudten*, *Rudna* (1896), *Raudten* (1908, do 1945).

Rynarcice

v. Reynnhartsdorf (1317), *de Reneri villa* (1318), *Reynhardisdorf* (1318), *Renhardisdorf* (1318), *Freynhartsdorf* (1319), *Reinersdorff* (1444), *Reynhartsdorf* (1459), *Gross Rinnnersdorf* (1789), *Rnnersdorf*, *Gross Rinnnersdorf* (1845), *Gross Rinnerdorf* (1941), po 1945 przejściowo *Duże Ciecznice*, *Ciecznice Duże*, *Rymarcice*.

Stara Rudna

Parvo Rudna (ok. 1325), *in antiqua Rudna* (1375), *Antiqua Rudna* (1399), *antiqua Rudena* (1438), *Alden Rawdin* (1459), *Altraudten* (1466, 1491, 1507), *Alden Rauden* (1505), *Aldenrauden* (1518), *Alt Rudnaw*, *Antiqua Rudnaw* (1519), *zum Alten Rauden* (ok. 1520), *Parvo Rudna* (1580), *Antiqua Rauden* (1580), *Alt Rauden* (1680, 1706, 1729), *Alt Raudten* (1787, 1845), *Alt Rauden*, *Alt Raudten* (1941).

Studzionki

Dorf Studelscho (1245), *Studelscho* (1255), *Studelsco* (1256), *ville Studelzco* (1299), *Studelicz* (1409), *Stewdenitz* (1418), *Stewdlicz/Steudlicz* (1428-1432, 1436-1437), *Stodesco* (1580), *pago Steudelwitz* (1670), *pago Steudelwiz* (1679), *Steidelwitz* (1687/88), *Steidelwiz* (1845), *Steudelwitz* (1941), po roku 1945 nazwa przejściowa *Studolowice*.

Toszowice

Thobischwitz alias Tymonis villa (ok. 1325), *Dobeschowitz* (1410), *Tobischkewicz* (1440), *Thabeschicz* (1459), *Thoschwiz* – 1499, *Thobischwitz alias Tymonis villa* (1580), *Toeschwitz* (1787), *Töschwiz* (1845), *Töschwitz* (1919, 1941).

Wądroże

Wrandretz (ok. 1325), *Wendracz* (1407), *Wandricz* (1424, 1485), *Wandritcz* (1437, 1471-1497, 1500), *Wanderizs* (1439), *Wandritsch* (1442-1521, 1787, 1845, 1941), po 1945 nazwa przejściowa *Kąty*.

Wysokie

Wysoka (1300-1305), *Weysk* (1345), *Wysak* (1376, 1388, po 1409), *Weysak* (1399), *Wyssak*, *Wissak* (po 1409), *Weyssag*, *Weysagk*, *Weissack* (1424, 1471-1476, 1477-1479, 1500), *Weissag* (1459), *pago Weissig* (1679), *villa Wessig* (1687/88), *Weißig* (1787, 1845), *Wessig*, *Weissek* (1887), *Wysoka*, *Weissig* (1896, 1900), *Weißig* (1919, 1934, 1941), po 1945 nazwa przejściowa *Wysoka*.

Rozłogi (część wsi Wysokie)

Mahrenthal (do 1945).